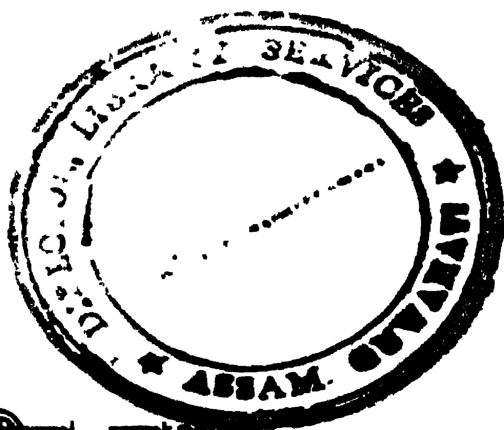
অমলপ্ৰভা দাস
অভিনন্দন-মালা

সংগ্ৰাহক মণ্ডলী :

শকুন্তলা চৌধাৰী

হেম কাকতী

নৃপেন শৰ্মা

শৰণীয়া আশ্ৰম

কস্তুৰবা নগৰ, গুৱাহাটী-৭

AMALPROVA DAS, ABHINANDAN MALA, written in Assamese, English, Bengali and Hindi Articles by different writers on the occasion of her 75th Birthday. Published by Sarania Ashram, Guwahati-781007.

প্ৰকাশিকা— হেম কাকতী

প্ৰথম প্ৰকাশ— জুন, ১৯৮৭

বেটুপাত— চন্দন চুতীয়া

মূল্য— ২৫ টকা (পকাবন্ধা)
২০ টকা (কেঁচাবন্ধা)

মুদ্ৰণ : ময়ূৰ প্ৰকাশ
উলুবাৰী,
গুৱাহাটী-৭

সূচীপত্র

অসমীয়া বিভাগ

বঙালী বিভাগ

ইংৰাজী বিভাগ

হিন্দী বিভাগ

—: অমলপ্ৰভা বাইদেউ বিনয়মূৰ্ত্তি :—

—ৱিনোবা

[২৫/১২/৭৫ তাৰিখে পুৱা বেলা ১১ বজাত ব্ৰহ্মবিদ্যা মন্দিৰত (ৱাৰ্দ্ধা) বিৰাট জন সমাবেশত হোৱা ভূদান ৰজত-জয়ন্তী সন্মিলনত ৱিনোবাজীয়ে, তেখেতৰ এবছৰীয়া মৌন ব্ৰত ভঙ্গ কৰি দিয়া ভাষণৰ একাংশৰ উদ্ধৃতি তলত দিয়া হ'ল। উক্ত সন্মিলনৰ সভানেত্ৰীত্ব কৰে শ্ৰীঅমলপ্ৰভা দাস বাইদেৱে।]

বাইদেউ বিনয়ৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি। তেওঁৰ আশীৰ্বাদত ভূদান যজ্ঞত সফল হ'ব। তেওঁৰ আশীৰ্বাদ বিচাৰক। অমলপ্ৰভা বাইদেৱে অসমৰ পৰা বহু ভাই ভনী লৈ আহিছে। অমলপ্ৰভা বাইদেউৰ বিষয়ে ব্যক্তিগত ভাৱে বহু কথা মই জানো। কাৰণ অসমত মই ডেৰ বছৰ কাল পদযাত্ৰা কৰিছিলোঁ। কিন্তু পণ্ডিত নেহৰুৱে তেওঁৰ বিষয়ে যিখিনি জানিছিল, সেইখিনি মোৰ মনত থকা মতে তেওঁৰ বাক্যতে মই আপোনা-লোকৰ আগত ক'ম। আপোনালোকে জানে যে, আজিকালি যিসকলে সেৱাকাৰ্য্য কৰে, সেই সকলক চৰকাৰে উপাধি প্ৰদান কৰে, যেনে ধৰি লওক পদ্মশ্ৰী, পদ্মভূষণ ইত্যাদি। বাইদেউকতো অসমৰ সৰু সৰু ল'ৰা ছোৱালীয়েও জানে। তেওঁৰ নিজৰ তন-মন-ধন দি, বহু বছৰ ধৰি দীন-দুখীয়াৰ সেৱা কৰি আহিছে। এই সেৱা কাৰ্য্যৰ মোল বুজি চৰকাৰে তেওঁক উপাধি প্ৰদান কৰে। পণ্ডিতজীয়ে কয় যে, অমলপ্ৰভা বাইদেৱে এই উপাধি গ্ৰহণ নকৰিলে। আৰু তেওঁ এইদৰে লিখিলে যে, "মোৰ দ্বাৰা যি সামান্য সেৱাকাৰ্য্য হ'ল, তাক মান্যতা দিয়া বাবে মই কৃতজ্ঞ। কিন্তু আপোনাৰ এই উপাধি গ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰিম।

কিয়নো ইয়াৰ পৰা কেৱল মনলৈ অহংকাৰ হে আহিব। গতিকে অনুগ্ৰহ কৰি যেন মোক ইয়াৰ বাবে ক্ষমা কৰে।” পণ্ডিতজীয়ে মোক কোৱা এই কথাখিনি মোৰ মনত পৰা মতে আপোনালোকক কলোঁ। পণ্ডিতজীয়ে লগে-লগে এনে আন এটা ঘটনাৰ কথাও এইদৰে কয়—“সেইদৰে আন এগৰাকীকো এনে এটা উপাধি প্ৰদান কৰা হৈছিল। তেওঁ এইদৰে জনাই, তাক গ্ৰহণ কৰিবলৈ অস্বীকাৰ কৰিলে—“আমাৰ কামৰ মূল্যায়ন কৰাৰ কোনো অধিকাৰ চৰকাৰৰ থাকিব নোৱাৰে। ই চৰকাৰৰ কামো নহয়। লোকতন্ত্ৰৰ (ডেমক্ৰেচী) পক্ষে কাৰোবাক সৰু পদৱী দিয়া, কাৰোবাক ডাঙৰ পদৱী দিয়াটো শোভাদায়ক নহয়। আৰু আমাৰ কামৰ মূল্যায়ন ভগৱানেহে কৰিব পাৰে। চৰকাৰৰ এই অধিকাৰ থাকিব নোৱাৰে। এই কাৰণে মই ইয়াক নিষেধ কৰোঁ আৰু এই পদ মই গ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰোঁ।” পণ্ডিতজীয়ে ক'লে—“দুয়োগৰাকীয়েই পদৱী গ্ৰহণ নকৰিলে। কিন্তু এগৰাকীয়ে তিৰস্কাৰপূৰ্বক গ্ৰহণ কৰিবলৈ অস্বীকাৰ কৰে আৰু আন গৰাকীয়ে নম্ৰতাপূৰ্বক অস্বীকাৰ কৰে।” আৰু তাৰ পিছত পণ্ডিতজীয়ে কলে, “অমলপ্ৰভা বাইদেউ বিনম্ৰমূৰ্ত্তি।” এইখিনি কথা তেওঁৰ আগতে কলোঁ, তেওঁৰ শুনি ভাল নালাগিব মই জানো। কিন্তু মোৰ বয়স আশী বছৰ হৈ গ'ল। আৰু কিমান দিন বাকী আছে নাজানো। এনে অৱস্থাত তেওঁৰ প্ৰতি থকা মোৰ মনৰ ভাৱনা, আপোনাসকলৰ আগত প্ৰকাশ কৰাটো মোৰ কৰ্ত্তব্য বুলিয়েই ভাবিলোঁ। মই আশাকৰোঁ যে, তেওঁৰ আশীৰ্বাদত ভূদানৰ কাম গোটেই ভাৰতত সফল হ'ব।

—+—

–ঃ সংগ্ৰাহকৰ দুআষাৰ ঃ–

যোৱা ১৯৮৬ চনৰ ১২ নবেম্বৰত শ্ৰদ্ধেয়া শ্ৰীযুতা অমলপ্ৰভা বাইদেউৰ ৭৫ বছৰ পূৰ্ণ হয়। ইয়াকে উপলক্ষ্য কৰি বাইদেউৰ গুণগ্ৰাহী সকলে, তেখেতৰ এই পৱিত্ৰ জন্মদিৱস বাহুল্য ভাৱে পালন কৰাৰ লগতে, তেখেতৰ সংস্পৰ্শলৈ অহা ব্যক্তি সকলৰ পৰা প্ৰবন্ধ সংগ্ৰহ কৰি কিতাপ আকাৰে প্ৰকাশ কৰিবলৈ পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছিল। ইয়াৰ বাবে সৰ্বভাৰতীয় স্তৰত এখন সমিতি গঠন কৰাৰ পৰামৰ্শও কোনো কোনোৱে দিছিল। কিন্তু আমি বিনয়ৰ প্ৰতীক বাইদেউৰ স্বভাৱ সুলভ মনোবৃত্তিৰ কথা জানিয়েই, এই জন্মদিৱস বাহুল্য ভাৱে পতাৰ সাহস নকৰিলোঁ। কিন্তু এনে বিষয়ত অভিৰুচি ৰখা বহুজন আৰু বিশেষকৈ আমাৰ উত্তৰ-পুৰুষৰ উঠি অহা যুৱক-যুৱতীসকল উপকৃত হ'ব বুলি ভাৱিয়েই সুধীবৃন্দৰ দ্বিতীয় পৰামৰ্শটি সাদৰেৰে গ্ৰহণ কৰা হ'ল।

যোৱা ১২ নবেম্বৰৰ সেই শুভ দিনতে পুথিখনি সমাজলৈ আগবঢ়োৱাৰ মানসেৰে এই কাম হাতত লোৱা হৈছিল; কিন্তু দুঃখৰ বিষয় যে, সি হৈ নুঠিল। যিহক পলমকৈ হ'লেও এই "অভিনন্দন-মালা" বাইজৰ হাতত সমৰ্পণ কৰিবলৈ পাই, আমি সন্তোষ পাইছোঁ।

এই প্ৰবন্ধ-মালাত লেখক-লেখিকা সকলে শ্ৰীযুতা বাইদেউক যিদৰে জানে, সেইদৰেই নিজৰ-নিজৰ মনোভাৱ ব্যক্ত কৰিছে। আমি ভাবো যে, অসমত গান্ধী-বিনোবাৰ নেতৃত্বত চলা আন্দোলন আৰু তাৰ লগত ওতঃপ্ৰোত ভাৱে জড়িত হৈ থকা শ্ৰীযুতা বাইদেউৰ কৰ্ম-বহুল জীৱনৰ যি ইতিবৃত্ত প্ৰবন্ধাৱলীৰ মাজেৰে প্ৰকাশ পাইছে, সিয়েই আজিৰ উঠি অহা নতুন চামক আৰু ভৱিষ্যৎ বংশধৰ সকলোকো দেশ গঢ়াৰ কামত সদায় অনুপ্ৰেৰণা যোগাই থাকিব।

যিসকল লেখক-লেখিকাই তেখেত সকলৰ বহুমূলীয়া প্ৰবন্ধ পাতি প্ৰেৰণ কৰি এই মহান কাৰ্য্য সম্পন্ন হোৱাত অৰিহণা যোগালে, তেখেতসকললৈ আমাৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

আমি দুঃখেৰে জনাওঁ যে, আমাৰ পুথিখনিৰ ছপা কাৰ্য্য শেষ হৈ অহাৰ পিছত পোৱা বাবে দুই-এটি প্ৰবন্ধ ইয়াত সন্নিবিষ্ট কৰিব পৰা নগ'ল। তাৰ বাবে যেন আমাক ক্ষমা কৰে। নমস্কাৰ।

শৰণীয়া আশ্ৰম,
গুৱাহাটী-৭
২৭/৫/৮৭

হেম কাকতী
শকুন্তলা চৌধাৰী
নৃপেন শৰ্মা

সংগ্ৰাহক মণ্ডলী

অমলপ্ৰভা বহুজনৰ বহু প্ৰেৰণাৰ উৎস

—শ্ৰীবিজয় চন্দ্ৰ ভাগৱতী

ৰাজনীতি ক্ষমতা ধৰ্মী। শাসনৰ ক্ষমতাৰ লগত ইয়াৰ একেৰাব নোৱাৰা সম্পৰ্ক। কেতিয়াবা জনসাধাৰণৰ স্বাৰ্থৰ বিৰোধী শক্তিয়ে ক্ষমতা হস্তগত কৰি অনৰ্থৰ সৃষ্টি কৰে। তেতিয়া তেওঁলোকক অপসাৰণৰ কাৰণে জনসাধাৰণৰ ফালৰ পৰা আন্দোলন আৰু সংঘৰ্ষ কৰিব লগা হয়। ক্ষমতাধৰ্মী ৰাজনীতি যেনেকৈ সমাজৰ মঙ্গলকাৰী হ'ব পাৰে; তেনেকৈ তাৰ অপপ্ৰয়োগো হ'ব পাৰে। ই দুয়োফালে ধাৰ থকা ক্ষুৰৰ দৰে। কিন্তু সি যি কি নহওক, মানুহৰ সমাজত, ক্ষমতা-ৰাজনীতিৰ প্ৰয়োজন যে অপৰিহাৰ্য্য, তাক কোনেও অস্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰে। কেৱল প্ৰশ্ন হৈছে এই যে, ক্ষমতাৰ ৰাজনীতিৰ লগত ব্যক্তিগত বা সমষ্টিগত স্বেচ্ছাচাৰিতা, হিংসা-প্ৰতিহিংসা, মিথ্যা আচৰণ, কপটতা আদি যিবিলাক দোষ প্ৰায় সকলো ক্ষেত্ৰতে আছে বা আছে বুলি সাধাৰণতে মানুহৰ ধাৰণা, সেইবিলাক দোষ কেনেকৈ নাইকীয়া কৰিব পাৰি?

মহাত্মা গান্ধীয়ে ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলনৰ জৰিয়তে যুদ্ধ প্ৰণালীৰ আৰু ৰাজনৈতিক প্ৰক্ৰিয়াৰ এনেভাৱে পৰিবৰ্ত্তন কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল, যাৰ দ্বাৰা ওপৰত উল্লেখ কৰা প্ৰশ্নটোৰ নিৰাকৰণ হ'ব পাৰে। ক্ষমতাধৰ্মী ৰাজনীতিকো সেৱা-ধৰ্মলৈ ৰূপান্তৰ কৰাৰ নতুন এক বিশেষ প্ৰক্ৰিয়াৰ ধাৰা মহাত্মা গান্ধী আৰু তেওঁৰ পিছত আচাৰ্য্য বিনোবা ভাৱেই প্ৰবৰ্ত্তন কৰি গৈছে।

তেওঁলোকে ৰাজনৈতিক উদ্দেশ্য লৈয়েই বৃটিছ সাম্ৰাজ্যবাদী শাসনৰ শৃঙ্খল মোচন কৰি, ভাৰতৰ জনসাধাৰণক সাৰ্বভৌম ক্ষমতাত অধিষ্ঠিত কৰাৰ যুদ্ধত লিপ্ত হৈ থাকোতেই ৰাজনীতিক সেৱাধৰ্মী কৰি তুলিবলৈ পৰিকল্পনা কৰিছিল।

১৯২২' চনত চৌৰিচৌৰাৰ ঘটনাৰ কাৰণে মহাত্মাজীয়ে অসহযোগ আন্দোলন বন্ধ কৰি দিয়াৰ পিচত পণ্ডিত মতিলাল নেহৰু, দেশবন্ধু চিত্তৰঞ্জন দাস আৰু অসমৰ দেশভক্ত তৰুণ ৰাম ফুকন প্ৰমুখ্যে কংগ্ৰেছৰ কিছু বৰমূৰীয়া নেতাই যেতিয়া স্বৰাজ্য দল গঠন কৰি আইনসভাৰ ভিতৰৰ পৰা বৃটিছৰ সাম্ৰাজ্যবাদৰ বিৰুদ্ধে স্বাধীনতাৰ যুদ্ধ চলাই যোৱাৰ কথা ভাৱিলে, সেই পদ্ধতি গান্ধীজীৰ মনঃপুত হোৱা নাছিল যদিও তেওঁ স্বৰাজ্য দলক তেওঁলোকৰ মতে কাম কৰিবলৈ এৰি দিছিল আৰু নিজে এমুঠি কৰ্মী লৈ গঠনমূলক কামত মনোনিৱেশ কৰিছিল। স্বাধীনতা যুদ্ধৰ সৈনিকক— ৰাজনৈতিক কৰ্মীক সেৱা-ধৰ্মী কৰি তোলাৰ এক অভিনৱ পন্থা অৱলম্বন কৰা হৈছিল।

এই প্ৰসঙ্গত, আন এটা দৃষ্টান্তও বিশেষকৈ মন কৰিব লগীয়া। বৃটিছ প্ৰধান মন্ত্ৰী ৰামজে মেক্‌দনাল্ডে যেতিয়া মুছলমানৰ উপৰিও হিন্দুৰো অৱনত সম্প্ৰদায়ৰ কাৰণে সুকীয়া নিৰ্বাচক মণ্ডলী ঘোষণা কৰিলে, তেতিয়া মহাত্মা গান্ধীয়ে ১৯৩২ চনৰ চেপ্তেম্বৰত আকৌ অনশন আৰম্ভ কৰিলে। তেওঁৰ সেই অনশনৰ ফলত পুণা-চুক্তি সম্ভৱ হ'ল। অৱনত সম্প্ৰদায়ৰ সুকীয়া নিৰ্বাচক মণ্ডলী ৰদ কৰাৰ কাৰণে অৱনত সম্প্ৰদায়ৰ নেতা ডাঃ আম্বেদকাৰো মান্তি হ'ল। বৃটিছ চৰকাৰেও মানি ল'লে। এটা ৰাজনৈতিক প্ৰশ্ন এনেকৈ অনশনেৰে সমাধান হ'ল।

তাৰ পিছত জেলত আকৌ গান্ধীজীৰ তিনি সপ্তাহৰ অনশন আৰম্ভ হ'ল। এইবাৰ জেলৰ পৰা খালাচ হৈ তেওঁ হৰিজন আন্দোলন আৰম্ভ কৰে। ১৯৩৩ চনৰ ৭ নবেম্বৰত তেওঁ হৰিজন আন্দোলন আৰম্ভ কৰি

ভাৰত ভ্ৰমণলৈ ওলায়। বাহিৰৰ পৰা চালে বৰ আচৰিত আৰু অসজত যেন লগা কথা যে, যি সময়ত স্বাধীনতাৰ আন্দোলন চলি আছিল আৰু তেওঁৰ নেতৃত্বতে স্বাধীনতা যুদ্ধৰ সৈনিক হিচাবে কাম কৰা বহুতো কৰ্মী জেলত আছিল, তেতিয়া তেওঁ অন্য এটা উপকৰা প্ৰশ্ন লৈ আন্দোলন আৰম্ভ কৰিলে !

এই কথাত বহুতে সেই সময়ত অস্বস্তি বোধ কৰিছিল। তেওঁলোকে ভাবিছিল যে, "হৰিজন আন্দোলন"ৰ দ্বাৰা স্বাধীনতাৰ মূল আন্দোলনৰ পৰা ফালৰি কাটি গৈ ৰাজনৈতিক হিচাবে গান্ধীজীয়ে ভুল সিদ্ধান্ত কৰিছে। কিন্তু আচলতে গান্ধীজীয়ে সমাজৰ আটাইতকৈ তলত পৰি থকা দুখীয়া-দুৰ্বল গোটৰ মানুহ খিনিৰ প্ৰশ্ন লৈ সুকীয়া আন্দোলন আৰম্ভ কৰি হিন্দু সমাজত আৰু ৰাষ্ট্ৰীয় ঐক্যৰ ক্ষেত্ৰত এটা বিশেষ গুৰুত্ব পূৰ্ণ পদক্ষেপ লৈছিল। দৰাচলতে, হৰিজন আন্দোলন আৰম্ভ কৰি দি, গান্ধীজীয়ে মূল ৰাজনৈতিক উদ্দেশ্য সাধনৰ উদ্দেশ্যে নতুন এক প্ৰক্ৰিয়া আৰম্ভ কৰিছিল। আজিও হৰিজন সমস্যা— সাম্প্ৰদায়িক সমস্যা সমাধান হ'ব পৰা নাই।

এই লৈ এতিয়াও ৰাষ্ট্ৰীয় ক্ষেত্ৰত সংকট সৃষ্টি হৈ আছে। স্বাধীনতাৰ আন্দোলনৰ মাজতে এই প্ৰশ্নৰ গুৰুত্ব বুজি গান্ধীজীয়ে তাৰ মীমাংসাৰ উদ্দেশ্যে সামাজিক আন্দোলন কৰিছিল। হৰিজনৰ সেৱাৰ মাধ্যমেৰে তেওঁ ভাৰতৰ এটা সৰ্বপ্ৰধান ৰাজনৈতিক প্ৰশ্ন মীমাংসা কৰাৰ কাৰণে কাম আৰম্ভ কৰিছিল। ৰাজনীতিক সেৱাধৰ্মী কৰি তোলাৰ ই এটা মহান দৃষ্টান্ত।

আচাৰ্য্য বিনোবা ভাৱেজীয়েও ভূমি নীতি সংস্কাৰৰ কাৰণে অধিক মাটি থকা মানুহৰ পৰা ভূমিদান লৈ মাটি নথকা খেতিয়কৰ মাজত মাটি বিতৰণৰ ব্যৱস্থা কৰি শ্ৰেণীগত সংঘাতৰ ৰাজনৈতিক প্ৰশ্ন এটা মীমাংসা কৰিবলৈ ভূদান-যজ্ঞ আৰম্ভ কৰিছিল।

এনেকৈ গান্ধী-বিনোবাই ৰাজনীতিত ক্ষমতা গৰ্বৰ দোষ নোহোৱা

কৰিবলৈ ৰাজনীতিক সেৱাধৰ্মী কৰি তুলিছিল। এইখিনিতে মনত ৰাখিবলগীয়া যে, ধৰ্মৰ অনুপ্ৰেৰণা লৈ জনসেৱা বা সামাজিক কল্যাণৰ কাম কৰাৰ লগত গান্ধী-বিনোবাৰ সেৱাধৰ্মৰ মূলগত পাৰ্থক্য আছে। এটা হৈছে ধৰ্মীয় উদ্দেশ্য লৈ কৰা সেৱাকাৰ্য্য আৰু আনটো হৈছে ৰাজনৈতিক কাৰ্য্যপদ্ধতি ৰূপায়ণ কৰোতেই সেৱা ধৰ্মৰ অনুপ্ৰেৰণা সৃষ্টি কৰা। ক্ষমতা ধৰ্মী ৰাজনীতিকো ক্ষমতাত অধিষ্ঠিত হোৱাৰ পিছত সেৱা ধৰ্মী কৰি তোলাৰ ই এটা প্ৰচেষ্টা।

ওপৰৰ কথাখিনি মই আলোচনা কৰিছোঁ, অমল প্ৰভাৰ জীৱনৰ মূল সূত্ৰডাল বিচাৰি উলিয়াবলৈ। মোৰ বিশ্বাস যে, অমলপ্ৰভাক বুজিবলৈ গান্ধী-বিনোবাৰ আদৰ্শৰ মূলতত্ত্ব বিচাৰ কৰা প্ৰয়োজন।

স্বাধীনতাৰ ৰাজনৈতিক আন্দোলনৰ মাজেদি গৈ অমলপ্ৰভা সেৱা ধৰ্মী ৰাজনীতিত দীক্ষিত হৈছিল। গান্ধী-বিনোবাৰ সেৱা ধৰ্মী ৰাজনীতিত যি মূল দাৰ্শনিক ভাৱ আছে, অমলপ্ৰভাৰ ব্যক্তিত্বত, জীৱনৰ কাম-কাজত, সি প্ৰতিফলিত হৈছে। অমলপ্ৰভাৰ জীৱনৰ কৃতকাৰ্য্যতা ইয়াতে যে, তেওঁ সেই ভাৱ ৰাশী নিজৰ তেজ-মঙহ, উশাহ-নিশাহ, চাল-চলন, কথা-বতৰাৰ লগত এনেকৈ মিলাই ল'ব পাৰিছে যে, সি তেওঁক জন-অৰণ্যৰ মাজতো এগৰাকী শুভ্ৰ নিৰ্মল সেৱা ব্ৰতী হিচাবে অনায়াসে চিনিব পৰা কৰি তুলিছে। মোৰ ধাৰণা যে, ই সম্ভৱ হৈছে এই কাৰণে যে, প্ৰকৃততে উচ্চ খাপৰ ৰাজনীতিয়ো, যি দাৰ্শনিক ভাৱে সেৱাকাৰ্য্য মহিমা মণ্ডিত কৰে, সীমাৰ ভিতৰত অসীমৰ সন্ধান দিয়ে, সৃষ্টিৰ মূলতত্ত্বৰ লগত যিহে সংযোগ স্থাপন কৰে, সেয়ে অমলপ্ৰভাৰ সেৱা ভাৱৰ প্ৰেৰণাৰ উৎস।

উপনিষদত ব্ৰহ্মক "ৰসো বৈ সঃ" বুলি কৈছে। ভাগৱতত বিশ্ব চৰাচৰৰ তাৰকাবৃন্দ, গ্ৰহ-নক্ষত্ৰ, জীৱ-জন্তু, গছ-গছনি সকলো "আনন্দ-সাগৰ"ত লীন হোৱাৰ কথা কৈছে। মহাপুৰুষ মাধৱদেৱে "ৰসময় ভক্তি"ৰ

কাৰণে প্ৰাৰ্থনা কৰিছে। এই দাৰ্শনিক ধাৰণা মতে, সৃষ্টিৰ মূলতেই কেন্দ্ৰত যেতিয়া আনন্দই একমাত্ৰ আধাৰ, তেতিয়া মানুহৰ সংসাৰত নিৰানন্দ বা দুখৰ কাৰণ থাকিব নোৱাৰে। সৃষ্টিৰ মূলত যি আনন্দ, সংসাৰত পৰস্পৰক ভাল পোৱাৰ মাজেৰে সি প্ৰকাশ পায়— ফলৱতী হয়। মাত্ৰ টৈৰেচাই, সেই কাৰণে মানুহৰ প্ৰতি মানুহৰ ভালপোৱাৰ ওপৰত সৰ্বাধিক গুৰুত্ব দিছে।

মানুহৰ সংসাৰত যি দুখ আছে, অভাৱ অনাটন আছে, কিছু মোহগ্ৰস্ত লোকে তেওঁলোকৰ বুদ্ধি বা শৰীৰৰ শক্তিৰ অপপ্ৰয়োগ কৰিহে, সেই দুখকষ্ট, অভাৱ-অনাটন সৃষ্টি কৰিছে। সেই কাৰণে, তাকে দূৰ কৰাটো মানুহৰ সমাজৰ মানৱীয় কৰ্ত্তব্য। সত্যনিষ্ঠ লোকসকলে যুগে যুগে এই সত্য প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ জীৱন উৎসৰ্গ কৰি আহিছে। গান্ধীযুগত এই উদ্দেশ্য পূৰণৰ কাৰণে, এটা সুসংগঠিত কৰ্মীদল গঢ়ি উঠিছিল। ভাৱৰ ৰাজ্যত খেলা কৰিবলৈ নহয়, বাস্তৱ ক্ষেত্ৰত কাৰ্য্য-কৰী ব্যৱস্থা ল'বলৈ, তেওঁলোকে সংগঠন কৰিছিল। কিয়নো, তেওঁলোকে জানে যে, সংগঠিত শক্তিহে কামত লাগে। অমলপ্ৰভা এইসকলৰ ভিতৰত অন্যতম।

অমলপ্ৰভাৰ পিতৃদেৱ ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাসে চিভিল চাৰ্জন খাপলৈকে উঠি, সুখ্যাতিৰে কাম কৰিছিল। অমলপ্ৰভাৰ মাক শ্ৰীমতী হেমপ্ৰভা দাস আছিল এগৰাকী খ্যাতনামা শিক্ষয়িত্ৰী। ডাঃ দাসে অৱসৰ লোৱাৰ পিছত, দেশৰ স্বাধীনতাৰ আন্দোলনত সক্ৰিয় অংশ গ্ৰহণ কৰিছিল। তাৰ কাৰণে তেখেতৰ পেঞ্চনো বন্ধ কৰা হৈছিল। ডাঃ দাস আছিল এজন আদৰ্শনিষ্ঠ গান্ধীবাদী। সেই আদৰ্শত তেখেতে নানাভাৱে গঠনমূলক কামত অৰিহণা যোগাইছিল। অৱস্থাপন্ন হলেও দাস-পৰিয়ালে গান্ধীবাদী আদৰ্শ ৰক্ষা কৰি সহজ-সৰল জীৱন-যাপন কৰিছিল। অমলপ্ৰভাই সৰুৰে পৰা তেওঁৰ পিতৃ-মাতৃৰ আদৰ্শ-নিষ্ঠাৰ পৰা প্ৰেৰণা পাইছিল।

অমলপ্ৰভাই গঠনমূলক কামৰ সংগঠনৰ গুৰুত্ব যেনেকৈ উপলব্ধি

কৰিছিল, তেনেকৈ তেওঁ বুজিছিল যে, সেইবিষয়ে নেতৃত্ব দিয়াৰ আগতে, যি বিষয় কেইটা হাতত লোৱা যাব, সেই বিষয়ে যথাস্থানত নিজে প্ৰশিক্ষণ লোৱা প্ৰয়োজন। সেই কাৰণে ৰসায়ন বিদ্যাত এম,এচ,চি, পাচ কৰাৰ পিছত, তেওঁ ৱাৰ্ধাৰ মগনবাড়ীত গাৱলীয়া শিল্পৰ বিষয়ে আৰু তাৰ পিছত সেৱাগ্ৰামত বুনিয়াদী শিক্ষাৰ সম্পৰ্কে প্ৰশিক্ষণ লৈছিল গৈ।

১৯৪৫ চনত গান্ধীজীয়ে অমলপ্ৰভাক অসমত কস্তুৰবা গান্ধী মেমোৰিয়েল ট্ৰাষ্টৰ প্ৰতিনিধি হিচাবে মনোনীত কৰে। অমলপ্ৰভাই এই দায়িত্ব কিমান দক্ষতাৰে আৰু কিমান নিয়াৰিকৈ পালন কৰিছে, শৰণীয়া আশ্ৰমেই সদায় তাৰ সাক্ষী দি থাকিব। গুৱাহাটীৰ শৰণীয়া পাহাৰত অমলপ্ৰভাই তেওঁৰ শ্ৰদ্ধেয় দেউতাকে দিয়া মাটিতে শৰণীয়া আশ্ৰম প্ৰতিষ্ঠা কৰে। সেই আশ্ৰমতে দেউতাকে দি যোৱা ঘৰতে তেওঁ কস্তুৰবা গ্ৰামসেৱিকা বিদ্যালয় স্থাপন কৰে। গান্ধীজীয়ে নিজে এই বিদ্যালয় উদ্বোধন কৰি ছোৱালী প্ৰশিক্ষাৰ্থী সকলক উপদেশ দি কৈছিল "অমলপ্ৰভাই তোমালোকক বাট দেখুৱাব। তোমালোকে তেওঁৰ উপদেশ অনুসৰি হাজাৰ হাজাৰ গাঁৱৰ জনসাধাৰণৰ মাজত পোহৰ বিস্তাৰ কৰিব লাগিব।" অমলপ্ৰভাৰ ওপৰত গান্ধীজীৰ কেনে এটা বিশ্বাস আছিল, এই কথাষাৰেই তাৰ প্ৰমাণ দি থাকিব।

আজি অসমত শৰণীয়া আশ্ৰমৰ নাম সৰ্বজনবিদিত। সকলোৱে সম্ভ্ৰমৰে সৈতে শৰণীয়াৰ অৱদানৰ কথা কোৱা শুনা যায়। ইয়াৰ মূলতে অমলপ্ৰভাৰ সংগঠন শক্তি, কাৰ্য কুশলতা আৰু সেৱা ভাৱৰ অনুপ্ৰেৰণা সৃষ্টি কৰিব পৰা ক্ষমতা। তেখেতে নীৰৱে নিজৰ কাম কৰি যায়। সেৱিকা আৰু কৰ্মীসকলৰ কাৰণে সেই আৰ্হিয়েই আছিল বহুত বক্তৃতা, নিৰ্দেশ আদিতকৈ অধিক কাৰ্যকৰী। তেখেতে মৰমৰ বান্ধোনেৰে সকলোকে বান্ধি ৰাখে। সেই কাৰণে তেখেতক "বাইদেউ" বুলি কৰা সম্বোধন সকলোৰে কাৰণে প্ৰিয়।

শৰণীয়া আশ্ৰমত প্ৰশিক্ষণ লোৱা সেৱিকা সকলে সেৱাৰ আদৰ্শেৰে অনুপ্ৰাণিত হৈ অসমৰ বিভিন্ন ঠাইত প্ৰতিষ্ঠিত হোৱা কস্তুৰবা আশ্ৰমৰ দায়িত্ব বহন কৰি আহিছে। তেওঁলোকৰ আশাশুধীয়া চেষ্টাত বিভিন্ন ঠাইত একো একোটা আদৰ্শ স্থানীয় অনুষ্ঠান গঢ়ি উঠিছে। তাৰে, মোৰ ব্যক্তিগত অভিজ্ঞতা এটাৰ কথা ক'ব খোজোঁ।

১৯৫০ চনৰ ভূমিকম্পৰ পিছত, মই উত্তৰ লক্ষীমপুৰৰ বৰদলনিত এমাহমান কেম্প কৰি আছিলোঁ। সেই কামত যেতিয়াই য'লৈকে গৈছিলোঁ, তাতে কস্তুৰবা আশ্ৰমলৈ গৈ খা-খবৰ লোৱা মোৰ দস্তুৰ আছিল। বৰদলনিৰ ওচৰতে এখন কস্তুৰবা আশ্ৰম আছে বুলি জানি, মই এদিন তালৈ গলোঁ। তাত গৈ যি দেখিলো, জীৱনৰ কাৰণে মোৰ মনত সি এটা সাঁচ ৰাখি গৈছে। দেখিলোঁ গৈ, চাৰিওফালে হাবি জঙ্গলৰে ভৰা এটুকুৰা ঠাইত এজনী ছোৱালীয়ে অকলে এখন আশ্ৰমৰ ভাৰ লৈ, দাতি কাষৰৰ পিচ পৰা মানুহৰ মাজত একান্তভাৱে কাম কৰি আছে। মই যোৱাৰ সময়ত, চাৰিওফালে ভূমিকম্পৰ ধ্বংসস্তূপ। সোৱণশিৰিৰ বান্ধ, পানীৰ প্ৰবল সোঁতত বাগৰি আহি সৃষ্টি কৰা ভয়ঙ্কৰ দৃশ্য ; চাৰিওফালে বাট-পথ বন্ধ, বোকা-পানী, নিস্তব্ধতা— তাৰ মাজতে ছোৱালীজনীয়ে নিৰ্বিকাৰ ভাৱে নিজৰ কৰ্তব্য কৰি গৈছে। তেওঁৰ কথা শুনি আৰু দেখি ভাবিলোঁ— ইয়ো নো সম্ভৱনে! এই ছোৱালীজনীৰ নাম মোৰ এতিয়া মনত নাই। বুঢ়া হৈ নাম, তাৰিখ বিলাক পাহৰিছো। এনে কৰ্মী, সেইসময়ত শৰণীয়াই উলিয়াইছিল। অমলপ্ৰভাই সেই খনিকৰ। ইয়াতেই তেওঁৰ যুগমীয়া কৃতিত্ব।

১৯৮৬ চনৰ ১২ নৱেম্বৰ তাৰিখে অমলপ্ৰভাৰ ৭৫ বছৰ পূৰ হ'ব। এই উপলক্ষে, তেখেতৰ সহকৰ্মী আৰু গুণগ্ৰাহীসকলে, তেখেতৰ কাৰ্য্যাৱলী সম্বলিত কৰি এখনি গ্ৰন্থ প্ৰকাশ কৰিবলৈ মনস্থ কৰাটো উচিত কাম হৈছে।

অমলপ্ৰভাৰ কাৰণে ইয়াৰ কোনো প্ৰয়োজন নাই। তেওঁ নিজতে নিজে সন্তুষ্ট। প্ৰচাৰৰ মাধ্যমেৰে প্ৰচাৰ নহলেও সকলোৱে তেওঁক জানে। কিন্তু তেওঁ বহুজনৰ বহুদিনৰ প্ৰেৰণাৰ উৎস। সেয়েহে উঠি অহা পুৰুষে— অগণন ল'ৰা-ছোৱালীয়ে অমলপ্ৰভাৰ জীৱনৰ পৰা বহুত শিকিব লগা আছে। আশাকৰোঁ এই উদ্দেশ্য সিদ্ধি হ'ব।

গান্ধীবাদ ক্ৰান্তিকাৰী মতবাদ। ই সদায় গতিশীল। স্থিতিশীলতা ইয়াৰ প্ৰকৃতি বিৰুদ্ধ। গান্ধী-বিনোবাই অৱস্থাভেদে বহুত কথা নতুনকৈ চিন্তা কৰি, নতুন উপায় উদ্ভাৱন কৰিছিল। তেওঁলোকৰ বৈপ্লৱিক ভাৱ আৰু কাৰ্য পদ্ধতি অনুধাৱন কৰি, উঠি অহা পুৰুষে আজিৰ যুগৰ সমস্যা সমাধান কৰিবলৈ প্ৰয়োজনীয় উপায় উলিয়াব লাগিব। কামনা কৰো যে, অমলপ্ৰভাৰ কাৰ্যাৱলীৰ সঙ্কলনে তাৰ কাৰণে সমল যোগাব।

বহু বছৰৰ কঠোৰ পৰিশ্ৰমৰ কাৰণে অমলপ্ৰভাৰ শৰীৰ আজি কিছু ক্লান্ত; কিন্তু মন সেই আগৰ দৰেই সতেজ আৰু সক্ৰিয়। সমূহ ৰাইজৰ— আইসকলৰ শুভ ইচ্ছাত, তেখেতৰ স্বাস্থ্য ভালে থাকক ইয়াকে কামনা কৰিছোঁ।

অমলপ্ৰভালৈ, আজিৰ সুযোগত মই সুকীয়াকৈ মোৰ অন্তৰৰ শ্ৰদ্ধা জনাইছোঁ।

—0—

অমলপ্ৰভা দাস— মোৰ দৃষ্টিত

—পুষ্পলতা দাস

শ্ৰীযুতা অমলপ্ৰভা বাইদেউক চকুৰে দেখিছিলোঁ ১৯২৭ চনত, কিন্তু মনেৰে দেখিছিলোঁ তাৰ বহু আগতে। সেই সময়ত অসমত ছোৱালীৰ উচ্চ শিক্ষাৰ কাৰণে তেনেকুৱা লেখত ল'বলগীয়া স্কুল নথকাত স্বৰ্গীয়া হেমপ্ৰভা দাসে (শ্ৰীযুতা অমলপ্ৰভা দাসৰ মাতৃয়ে) ডিব্ৰুগড়ত এখনি ছোৱালী হাইস্কুল প্ৰতিষ্ঠা কৰে। স্বৰ্গীয়া দাসৰ সেৱামুখী মনটোত প্ৰাণ আছিল, প্ৰেৰণা আছিল কাৰণেই তেখেতৰ মানস কন্যা, ডিব্ৰুগড় ছোৱালী হাইস্কুল খনিক এটি আদৰ্শ অনুষ্ঠানলৈ ৰূপান্তৰিত কৰিব পাৰিছিল— যি অনুষ্ঠানে কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ত নিজৰ স্বাক্ষৰ ৰাখি থৈ যাব পাৰিলে। ১৯২৭ চনত এই গৌৰৱ শিখা বহন কৰি আনে, তেখেতৰে কনিষ্ঠা কন্যা শ্ৰীযুতা অমলপ্ৰভা দাসে। শ্ৰীযুতা অমলপ্ৰভা দাসক "অমলপ্ৰভা" নামটো দিছিল মাকে আৰু দেউতাকে নাম দিছিল "শুভদ্ৰা"— বাইদেউৰ জীৱনত এই দুয়োটা নামেই যেন সাৰ্থক হৈ ফুটি উঠিছে। মনে শুচি, ভাৱে শুচি জীৱনটোৱে যিটোক সত্য বুলি গ্ৰহণ কৰিছে, তাৰ বাবে আকুণ্ঠ চিত্তে সকলো ত্যাগ কৰিছে— জীৱন ব্ৰতত তেওঁ আজি শুচিব্ৰতা। স্বদেশী ব্ৰতত দীক্ষা লোৱা জীৱনে, পৰম প্ৰয়োজনীয় বস্তুটোকো বিদেশী হ'লে গ্ৰহণ কৰা নাই। 'সৰ্বোদয়' বা 'অন্ত্যোদয়' মন্ত্ৰত দীক্ষিত জীৱনে, গ্ৰামস্বৰাজ্য স্থাপনৰ কাৰণে নিজৰ ভূ-সম্পত্তি অকাতৰে দান কৰিছে। কৰ্মীসকলক আৰ্থিক অনাটনে যাতে কামত বাধা হৈ

পীড়িব নোৱাৰে, তাৰ বাবে নিজৰ সকলো সম্পত্তি ট্ৰাষ্টক দি, নিজে ব্ৰহ্মচাৰিণীৰ জীৱন যাপন কৰি, সেই সেৱাৰূপী শক্তিখিনি লৈ, সহায়ৰ হাত আগবঢ়াইছে। কল্পনাই ঢুকি নোপোৱা আদৰ্শ জীৱন এটা যাপন কৰি, আদৰ্শৰ মানদণ্ডক ভাৱসাম্য হেৰুৱাবলৈ দিয়া নাই। সেই কাৰণেই মুখত জিলিকে এটি বিমলআভা মলিনতা শূণ্য অমল আভা— অমল প্ৰভা।

গান্ধীজীৰ ভক্ত বিদেশী ভনী এগৰাকীয়ে (মিচ লিষ্টাৰে) এবাৰ কৈছিল "মই তেওঁৰ মুখত এটা স্বৰ্গীয় আভা (Devine lustre) দেখোঁ। জ্যোতিয়ে জ্যোতি চিনি পায়: সাধাৰণ চকুৱে এই জ্যোতি চিনিবলৈ বহু যুগ লয়। বাইদেউৰ পদক্ষেপ মৃদু, অথচ সময় বালিত খোজ থৈ যাব পৰাকৈ গভীৰ। আত্মবিশ্বাসৰ দৃঢ়তা আৰু নীতিৰ প্ৰতি নিষ্ঠা বাইদেউৰ ব্যক্তিত্বৰ এটি কমনীয় প্ৰকাশ। শিষ্টাচাৰৰ নিৰ্ম্মল ৰূপে বাইদেউক কৰিছে 'সুভদ্ৰা'।

এই পদযাত্ৰী বাইদেৱে এদিন শূন্যৰ বুকুৰ ৰহস্য বিচাৰি চাবলৈ, বিমান চালিকাও হ'বলৈ ওলাইছিল। সেই সময়ত আগৰ বাধা আঁতৰি যোৱাত মহিলাক বিমান চলোৱাৰ প্ৰশিক্ষণ দিয়া হৈছিল যদিও পিতৃদেৱৰ বাধাত ই ফলৱতী নহ'ল। অদৃষ্টই হয়তো নেদেখা আখৰেৰে লিখিছিল— মাটিৰ মানুহৰ সেৱাৰ কাৰণেই তোমাৰ জন্ম, মাটিৰ বুকুতে তোমাৰ তপস্যা হওক, মহা শূন্যতাই সেই সাধনাত পূৰ্ণতা লভক।

১৯২৭ চনত বাইদেউৰ যি ছবি, সেই ছবি আজিও মোৰ চকুত মচ নোখোৱা এখনি ছবি হৈ আছে। এটি কোমল শ্ৰী সনা ক্ষীণকায়া তনু, মুখৰ স্নিগ্ধ শ্ৰীত বুদ্ধিদীপ্ত চকুযুৰিত কিবা এটি যেন জ্যোতিসনা, বৰ পৱিত্ৰ আৰু মিঠা। মোৰ পিচে কথা পাতিবলৈ সাহ হোৱা নাছিল। ইমান চোকা ছোৱালীৰ লগত কিনো কথা পাতিম— এনে ভাৱ।

কটনকলেজৰ অধ্যক্ষই বাইদেউৰ নিচিনা মেধাৱী ছাত্ৰীকো, যি ছাত্ৰীয়ে কেবাটিও লেটাৰ সহ সুখ্যাতিৰে প্ৰৱেশিকা পৰীক্ষাত উত্তীৰ্ণ হৈছে, তেওঁকো কটন কলেজত পঢ়িবলৈ দিব নোৱাৰাত, মনতে বৰ দুখ পাইছিলোঁ। কটন কলেজত তেতিয়া সহশিক্ষাৰ কথা বহুতে কল্পনাই কৰিব পৰা নাছিল। ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাসদেৱৰ উপৰিও ডাঃ ভুৱনেশ্বৰ বৰুৱা প্ৰমুখ্যে গুৱাহাটীৰ গণ্য-মান্য সকলোৱে কত চেষ্টা কৰিলে, একোতেই একো নহ'ল। সেয়ে বাইদেৱে কলিকতাৰ বেথুন কলেজত পঢ়িবলৈ কলিকতালৈ যাবলগীয়া হ'ল। ই যেন অভিশাপ নহৈ বৰ হে হ'ল। তেওঁ কলিকতাৰ অনুকূল পৰিৱেশত অনন্যা হিচাবে স্বীকৃতি পালে। তেওঁৰ লগৰ সহ পাঠিনী সকলে কৈছিল, তেওঁৰ নিচিনা মেধাৱী ছাত্ৰী হেনো কম দেখা যায়। তেওঁৰ লগত পঢ়াসকলে আজিও অসমৰ পৰা যোৱা কাৰোবাক লগ পালে, প্ৰথমে বাইদেউৰ কথাই সোধে আৰু তেওঁৰ চৰিত্ৰ আৰু মেধাৰ মধু সমন্বয়ৰ কথা কৈ গৌৰৱেৰে তেওঁক সোঁৱৰে। হৃদয় আৰু মগজুৰ এনে মধু সংযোজন হেনো বৰ বিৰল। তেওঁ সেই কলেজৰ পৰাই সুখ্যাতিৰে আই, এছ, চি, পাছ কৰে আৰু ডিগ্ৰীশিক্ষাৰ বাবে বাৰাণসীলৈ যায়গৈ, কিন্তু সেই সময়ত লোণ আইন অমান্যৰ বাতাবৰণত পৰিস্থিতি প্ৰতিকূল হোৱাত, কিছুদিনলৈ ঘৰলৈ গুচি আহি, আকৌ ১৯৩২ চনত কলিকতালৈ গৈ স্কটিছ চাৰ্চ কলেজত নাম লগায় আৰু ১৯৩৩ চনত ডিষ্টিংচন লৈ বি, এছ, চি পাছ কৰি কলিকতাত আকৌ এম, এছ, চি পঢ়িবলৈ লয়। এম,এছ,চি-ত তেওঁৰ বিষয় আছিল, এপ্লাইড কেমিষ্ট্ৰি বা ব্যৱহাৰিক ৰসায়ন বিদ্যা। এম,এছ,চি পাছ কৰাৰ পিছত তেওঁ কলিকতাৰ 'ট্ৰপিকেল স্কুল অব মেডিচিন'ত ছমাহৰ প্ৰশিক্ষণ লৈ গুৱাহাটীলৈ উভতি আহে আৰু নিজৰ ঘৰৰ সৰু ৰসায়নাগাৰতে গৱেষণাৰ কাম আৰম্ভ কৰে। কিন্তু বিধিৰ ইচ্ছা আছিল সুকীয়া— দেশৰ আহ্বানে তেওঁক ৰাইজৰ মাজলৈ টানি

আনিলে আৰু চুবাবো কাৰাবৰণ কৰিবলগীয়া হ'ল।

১৯৩৯ চনতে তেওঁ মাতৃদেৱীৰে সৈতে ৱাৰ্ধালৈ যায় আৰু গ্ৰামোদ্যোগৰ প্ৰশিক্ষণ লয়, মাতৃ দেৱীৰে সৈতে। তাৰ পিছতে সেৱাৰ নতুন জীৱন এটিয়ে পাত মেলিলে— সেই সময়ৰ কুঁহিপাত আজি পল্লৱিত বৃক্ষত পৰিণত হৈছে। তেওঁ বিজ্ঞানৰ এগৰাকী মেধাৱী ছাত্ৰী হৈও স্কুলীয়া অৱস্থাতে অসমীয়া ৰচনাত শ্ৰেষ্ঠস্থান অধিকাৰ কৰি আউনি আটি সত্ৰাধিকাৰে দিয়া সোণৰ পদক লাভ কৰিবলৈ সমৰ্থ হৈছিল।

সকলো গুণেৰে বিভূষিতা এই বাইদেউৰ নম্ৰ ৰূপ হ'ল বিনয়। বিনয়ৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি এই বাইদেৱে অন্যায় দেখিলে কেনেকৈ গৰজি উঠে, তাৰো দৃষ্টান্ত আছে।

যোৱা মহাসমৰৰ সময়ত গুৱাহাটী - শ্বিলং আলিয়েদি সৈন্য বাহিনীৰ দল এটাই পথ অতিক্ৰম কৰি থকা অৱস্থাত মাজৰ গাড়ী এখনৰ পৰা এজন গোৰা সৈন্যই এষাৰ অশ্লীল কথা উচ্চাৰণ কৰিলে। বাইদেউৰ অন্যায় বিৰোধী মনটোৱে গুজৰি উঠিল। সৌভাগ্য ক্ৰমে গাড়ী বিলাক ৰেলৱে ক্ৰচিঙত ৰৈ যোৱাত বাইদেৱে বেগাবেগিকৈ আগলৈ গৈ সৈন্যবাহিনীৰ মুখিয়াল গৰাকীক লগ ধৰি সৈনিক জনৰ ব্যৱহাৰৰ বিষয়ে কোৱাত কৰ্ণেল গৰাকীয়ে ক্ষমা-প্ৰাৰ্থনা কৰি তৎক্ষণাৎ ইয়াৰ ব্যৱস্থা ল'লে। সেই সময়ত শৰণীয়া আশ্ৰমৰ সেৱিকা শ্ৰীমতী হেম কাকতী বাইদেউৰ লগত আছিল। এই প্ৰামাণ্য ছবিখনৰ সাক্ষী আছিল তেঁৱেই।

সোণ চিনিবলৈ জহুৰি লাগে, মন চিনিবলৈ উদাৰ হৃদয় এখনৰ মহানুভৱতা লাগে। বস্তুতৰে চকুৰ আঁৰত লুকাই থকা হীৰা এটুকুৰাক আচাৰ্য্য বিনোবাজীয়ে তুলি ধৰি জগতক জনালে, "অমলপ্ৰভা বাইদেউক মই ব্যক্তিগত হিচাবে ভালদৰে জানো— কাৰণ মই ডেৰ বছৰ কাল অসমত ঘূৰিব লগীয়া হৈছিল ; কিন্তু পণ্ডিত নেহৰুৱে

তেওঁক যিদৰে জানিছিলো, সেই কথাখিনিহে মই পণ্ডিত নেহৰুৰ ভাষাৰেই আপোনালোকৰ আগত দাঙি ধৰিব খুজিছোঁ, যিমান দূৰ মোৰ মনত পৰে। আপোনালোকে জানে যে, আজি কালি চৰকাৰে কোনো মানুহে কিবা সেৱাৰ কাম কৰিলে উপাধি দানেৰে সন্মানিত কৰে, যেনে পদ্মশ্ৰী, পদ্মভূষণ ইত্যাদি। বাইদেউক তো অসমৰ ল'ৰা ছোৱালীৰ পৰা আৰম্ভ কৰি সকলোৱে চিনি পায়; যিজনে বহু বছৰ ধৰি সমগ্ৰ সত্বাৰে তন, মন, ধন দি নিঃস্ব জনক, দুঃখীজনক সেৱা কৰি আহিছে। এই সেৱাৰস খিনিক গৌৰৱেৰে স্বীকাৰ কৰি চৰকাৰে তেওঁকো উপাধি দানেৰে সন্মানিত কৰিবলৈ বিচাৰিছিল, কিন্তু পণ্ডিতজীয়ে কৈছিল যে, বাইদেৱে এই সন্মান ল'বলৈ ইচ্ছা নকৰিলে। সেই সন্মান অস্বীকাৰ কৰি বাইদেৱে লিখিছিল 'মই সামান্য ভাৱে যিকণ সেৱা আগবঢ়াইছোঁ, তাক স্বীকৃতি দিয়াৰ বাবে অন্তৰৰ কৃতজ্ঞতা জনালোঁ; মই এই উপাধি ল'বলৈ অপাৰগতা জনাব লগীয়া হ'ল; কাৰণ ই মোৰ মনলৈ অহমিকাৰ ভাব আনি দিব পাৰে বুলি শঙ্কা কৰি এই পদবী অস্বীকাৰ কৰিলোঁ।

মোক অনুগ্ৰহ কৰি আপুনি যেন মাৰ্জনা কৰে।" পণ্ডিতজীয়ে মোক যিখিনি কথা কৈছিল, সেইখিনিকে মই মোৰ স্মৰণ শক্তিৰ পৰা আপোনালোকৰ আগত দাঙি ধৰিলোঁ। ইয়াৰ লগতে পণ্ডিতজীয়ে আৰু এটি কাহিনী মোক শুনাইছিল। তেওঁ কৈছিল যে, এইদৰে আন এগৰাকীকো এনে পদবী যঁচা হৈছিল, যি গৰাকী আজি এই সংসাৰত নাই। তেওঁ এই পদবী অস্বীকাৰ কৰি কৈছিল "আমাৰ কামৰ মূল্যায়ন কৰাৰ অধিকাৰ চৰকাৰৰ নাই। এই কাম চৰকাৰৰ নহয়। লোকতন্ত্ৰত এজনক সৰু পদবী দিয়া আৰু এজনক ডাঙৰ পদবী দিয়া কথাষাৰ সুশুৱায়। এই প্ৰথা ভুল, তাৰোপৰি আমাৰ কামৰ মূল্যায়ন ভগৱানেহে কৰিব পাৰে, চৰকাৰে নোৱাৰে; চৰকাৰৰ সেই শক্তি নাই যেতিয়া তাক প্ৰয়োগ কৰাও উচিত নহয়। সেই

দেখি আপোনালোকে দিয়া পদবীক মই অস্বীকাৰ কৰি প্ৰত্যাখ্যান কৰিলোঁ।

পণ্ডিতজীয়ে কৈছিল প্ৰয়োজনেই পদবী গ্ৰহণ কৰিবলৈ অস্বীকাৰ কৰিলে, কিন্তু এজনৰ সুৰত আছিল তিৰস্কাৰ আৰু আনজনৰ সুৰত আছিল নম্ৰতা। শেষত পণ্ডিতজীয়ে কৈছিল "অমলপ্ৰভা বিনয় মূৰ্ত্তি।" —এই কথাখিনি মই তেওঁৰ আগত কৈ থকাত তেওঁ যে শুনি ভালপোৱা নাই, মই বুজিছোঁ ; কিন্তু মোৰ বয়স এতিয়া আশী বছৰ হ'ল কিমান দিন থাকিম নাজানো। সেয়ে মোৰ মনৰ অনুভৱ খিনিক আপোনা-লোকৰ আগত দাঙি ধৰাটো মোৰ কৰ্ত্তব্য বুলি ধৰিলোঁ। মোৰ আশা তেওঁৰ আশীৰ্বাদত ভাৰতত ভূদানৰ কাম সফল হ'ব।"

বিনোবাজীয়ে এবছৰীয়া মৌনব্ৰত ভঙাৰ দিনা দিয়া এই ভাষণক, এই অনুভৱক শ্ৰোতাসকলৰ মনে অতি শ্ৰদ্ধাৰে স্বীকৃতি দিছিল।

এই নম্ৰতাৰ ছবিখনি, অসমৰ জনতাই তেওঁক শ্ৰদ্ধা আৰু মৰমৰ সিংহাসনত বহুওৱা এই ছবিখন— অসমলৈ আহোতে নিজ চকুৰে দেখি গৈছিল কাৰণেই বিনোবাজীয়ে যেন প্ৰকাৰান্তৰে কৈছিল— "মোৰ অবৰ্ত্ত-মানে গ্ৰামদানৰ দায়িত্ব তেওঁৱেই বহন কৰিব পাৰিব।"

শ্ৰদ্ধেয়া বাইদেউক যেতিয়া যমুনালাল বাজাজ ফাউণ্ডেচনৰ ট্ৰাষ্টী সকলে বিচাৰ কৰি এক লাখ টকাৰ এওৱাৰ্ড বা বটা ঘোষণা কৰিলে আৰু শ্ৰীৰামকৃষ্ণ বাজাজে তাৰ বাৰ্ত্তাত জনালে, "এই বটা দি আপোনাক্ ধন্য কৰা হোৱা নাই, ধন্য হৈছে ট্ৰাষ্টী সকল। —এই বটাক যেন পদ্মবিভূষণক কৰাৰ দৰে প্ৰত্যাখ্যান নকৰে। এই বটাৰ দ্বাৰা আপোনাৰ মনত অহমিকাৰ ভাৱ জগাব খোজা নাই, জগাব খুজিছোঁ, গঠনমূলক কৰ্মীসকলৰ বুকুত এটি সেৱাময় প্ৰেৰণাৰ ভাৱ।"

সেইদিনা মই ভাৱিছিলোঁ, আজি অসমৰ প্ৰায় সকলোৱে এই

স্বীকৃতিত অন্তৰেৰে গৌৰবান্বিত হোৱাৰ অনুভৱ কৰিছে, কিন্তু এজনে হয়তো কৰা নাই, তেওঁ অমলপ্ৰভা দাস বাইদেউ নিজেই।

'প্ৰকাশ' বোলা পত্ৰিকা খনিৰ সম্পাদক ডাঙৰীয়াৰ বিশেষ অনুৰোধত এই প্ৰবন্ধৰ লিখিকাই দুটিমান প্ৰশ্ন কৰিব লগা হৈছিল— তাৰ উত্তৰ বাইদেৱে কি দিব জানিছিলোঁ। যদিও প্ৰশ্ন কৰিব লাগে কাৰণে প্ৰশ্ন কৰিছিলোঁ, বাইদেউৰ এই বটা ঘোষণাৰ প্ৰতিক্ৰিয়া জানিবলৈ। বাইদেউৰ উত্তৰ আছিল স্পষ্ট। চৰকাৰৰ বটা আৰু এই বটাৰ মাজত পাৰ্থক্য কি বাইদেৱে বুজাই দিছিল। এই বটা তেওঁৰ নহয় কৰ্মী সকলৰহে, কাৰণ কৰ্মী সকলৰ সহযোগ নহলে তেওঁ অকলে একো কৰিব নোৱাৰিলেহেঁতেন। সেয়ে গঠনমূলক কামৰ কৰ্মীসকলক সহায় কৰিবলৈকে এই বটা অস্বীকাৰ নকৰিলে। এই উত্তৰৰ ভাষা মোৰ, অনুভৱ খিনি বাইদেউৰ। ভাৰতৰ পূব প্ৰান্তৰ একান্তে ডিব্ৰুগড় নগৰীৰ বুকুত যিদিনা এটি জীৱন পোহৰৰ সন্ধান বিচাৰি চকু মেলিছিল, সেই জীৱনৰ জীৱন দাতৃয়ে আশীৰ্বাদ সনা যি নামেৰে এই নতুন জীৱনটিক অভিষেক কৰিছিল, সেই নামে; সেই মুহূৰ্ত্ততো আছিল 'অমলপ্ৰভা'। বহুতে কয়, নামে হেনো নামৰ গৰাকীক কেতিয়াবা উপহাস কৰি আনন্দ পায়। এই উক্তিক অমলপ্ৰভা বাইদেউৰ নামে অসত্য বুলি প্ৰতিপন্ন কৰিলে। সকলো মলিনতাৰ পৰা শুদ্ধ অম্লান জ্যোতিৰে উদ্ভাসিতা সেই নাম 'অমলপ্ৰভা'।

বাইদেউৰ জীৱন-ইতিহাস অসমত গঠনমূলক কামৰ এখনি জীয়া ইতিহাস— গান্ধীজী, বিনোবাজীৰ সপোনক ৰূপ দিয়াৰ পবিত্ৰ প্ৰচেষ্টা— শুভ সংকল্প। এই সংকল্পক জীৱন ব্ৰত হিচাবে লোৱা, তেওঁৰ ভূমিকা অনন্য।

১৯৪৩ চনলৈকে বাইদেৱে গঠনমূলক কামৰ লগতে স্বাধীনতাৰ যুঁজৰ

লগতো লাগোৰ খাই থাকি, ১৯৪৪ চনৰ পৰা একান্ত ভাৱে গঠনমূলক কামতে নিজক নিয়োগ কৰি দেশৰ নৈতিক, অৰ্থনৈতিক ভেটি গঢ়াৰ পৰিকল্পনা লয়। গান্ধীজীয়ে তেওঁৰ গঠনমূলক দৃষ্টিভঙ্গীৰে এই পৰিকল্পনাক সতেজ ৰূপ দিয়ে— যি উপদেশ বাইদেউৰ জীৱনত ধ্ৰুৱতৰা হৈ আজিও পথ নিৰ্দেশনা দি আছে। কিন্তু গান্ধীজীয়ে নিজে শৰণীয়াত কস্তুৰবা গ্ৰামসেৱিকা বিদ্যালয়ৰ শুভ উদ্বোধন কৰোতে কৈছিল— "তোমালোকক অমলপ্ৰভা দাসে মাৰ্গদৰ্শন কৰিব, তোমা-লোকে ইয়াৰ পৰা বন্তি জ্বলাই লৈ গাঁৱে গাঁৱে সহস্ৰ বন্তি জ্বলাব লাগিব।" সৎ পুৰুষৰ আশীৰ্বাদ ব্যৰ্থ নহয়। আজি অসমত গঠন মূলক কৰ্মী বুলিলে সকলোৱে মৰম সনা শ্ৰদ্ধাৰে কস্তুৰবা কেন্দ্ৰৰ নীৰৱ সেৱিকা সকললৈ চায়। যি কোনো সঙ্কটৰ সময়ত তেওঁবিলাকৰ সহায় বিচাৰে জনতাই আৰু জনতাৰ প্ৰতিনিধি সকলেও। সেয়ে ১৯৫০ চনত অসমত হোৱা প্ৰলয়ঙ্কৰী ভূমিকম্পৰ আৰু তাৰ ফলত উদ্ভৱ হোৱা বানপানীৰ সময়ত কস্তুৰবা ট্ৰাষ্ট আৰু অসম সেৱা সমিতিৰ যি ভূমিকা, তাক অকল ভাৰতৰে কৰ্মীসকলে নহয়, বিশ্বৰ যিসকল গঠনমূলক সেৱাত বিশ্বাস কৰা কৰ্মী অসমলৈ আহিছিল, তেওঁলোকেও মুক্ত কণ্ঠে স্বীকৃতি দি গৈছে।

শ্ৰীযুতা অমলপ্ৰভা দাস আৰু বি,কে, ভাণ্ডাৰীৰ নেতৃত্বত কস্তুৰবা ট্ৰাষ্ট আৰু অসম সেৱা সমিতিৰ কৰ্মীসকলে বানপানীৰ বুকুত নিজৰ জীৱন উচৰ্গা কৰি কামত লাগি গৈছিল; সোৱণশিৰিৰ সোণে গচকা বুকুত প্ৰয়োজন হলে সেৱাৰ সোণালী শিখাত জীৱনটো আহুতি দিয়াৰ মধু প্ৰতিজ্ঞাৰে। সেয়ে সেই সময়ৰ চৰকাৰে কৰ্মীসকলে নিজৰ পৰা নিবিচৰা সত্বেও উদাৰ ভাৱে সহায় আগবঢ়াই তেওঁলোকে কৰিবলগীয়া কামখিনি এই সেৱাৰূপী শক্তিখিনিৰ হতুৱাই কৰাইছিল—

যি কেন্দ্রসমূহে আজিও নানা আশ্রম ৰূপে বাইজক সেৱাৰ অবিহণা আগবঢ়াই আছে। উত্তৰ লক্ষীমপুৰ অঞ্চলৰ আনন্দ বাগানৰ এনে এটি সেৱা কেন্দ্ৰই আজি ৱিনোবাজীৰ আশীষ নিৰ্মালি শিৰত লৈ মৈত্ৰী আশ্ৰমৰ ৰূপ লৈছে। তেওঁৰ (ৱিনোবাজীৰ) সপোন আছিল পূৰ্বভাৰতীয় সীমান্তত থকা এই কেন্দ্ৰটিয়ে বিশ্বত মৈত্ৰীৰ ভাৱনা স্থাপন কৰক। তেওঁ সদায়েই কৈছিল— পূব প্ৰান্তত সূৰ্যৰ উদয় হয়— এই পূব প্ৰান্তই বিশ্বৰ বুকুলৈ শান্তিৰ বাৰ্ত্তা কঢ়িয়াই আনক মৈত্ৰীৰ দৃষ্টিৰে।

১৯৬৪-৬৫ চনত নিৰ্বাসিত নগানেতা ফিজোৰ অনুৰোধ ক্ৰমে নগালেণ্ডত ধ্বংসমূলক কামৰ সমাপ্তি বিচাৰি যি শান্তি কমিটি গঠন কৰে, তাৰ সদস্য হিচাবে জয় প্ৰকাশ নাৰায়ণ, বিমলা প্ৰসাদ চলিহা, ৰেভাৰেণ্ড মাইকেল স্কটৰ উপৰিও সহযোগী হিচাবে শ্ৰীযুতা বাইদেউকো সেই শান্তি কমিটিত লোৱা হৈছিল। কাৰণ বাইদেউ নিজে আছিল শান্তিৰ এটি মূৰ্ত্ত প্ৰতীক। বাইদেউৰ বক্তৃতা সদায়েই চমু আৰু পোণ, নিজৰেই দৰে নিৰাভৰণা অথচ সৰল আৰু সুন্দৰ। সেয়ে ৱিনোবাজীয়ে এবাৰ হেনো কৈছিল "অমলপ্ৰভা ঋজু, সৰল; কোনো বক্ৰতা নাই, ঠিক যেন এডাল সৰলৰেখা।" বাইদেউৰ ব্যক্তিত্বত শিশুৰ সৰলতা আছে কাৰণেই বাইদেৱে চুম্বকৰ দৰে সকলোকে আকৰ্ষণ কৰিব পাৰে। বাইদেৱে অতি মিতব্যয়িতাৰে শব্দ প্ৰয়োগ কৰে, অযথা শব্দ ক্ষয় নকৰি বক্তব্য শেষ হোৱাৰ লগে লগে মৌন হৈ যায়।

১৯৭৩ চনত পূজ্য ৱিনোবাজীয়ে ভাৰতৰ স্ত্ৰী-শক্তিক মোহনিদ্ৰাৰ পৰা জগোৱাৰ মানসেৰে পৌনাৰৰ পৰমধাম আশ্ৰমত এখনি মহিলা সম্মিলনৰ আয়োজন কৰে। সেই সম্মিলনত তেখেতে শ্ৰীযুতা অমলপ্ৰভা বাইদেউক অভ্যৰ্থনা সমিতিৰ সভানেত্ৰী হ'বলৈ অনুৰোধ জনায়। কাৰণ ৱিনোবাজীয়ে অসমলৈ আহোতে গান্ধীজীৰ দৰে অসমৰ মহিলাৰ

স্বাৱলম্বী ৰূপটো দেখি, —সংস্কাৰ মুক্ত উদাৰ মনটো দেখি, —সমাজ জীৱনক নিয়ন্ত্ৰণ কৰা শক্তি দেখি অভিভূত হৈ পৰিছিল।

১৯৭৯-৮০ চনত পৌনাৰত যেতিয়া বিশ্ব মহিলা সম্মিলন অনুষ্ঠিত হয়, জুয়ে পোৰা সোণ যেন ব্যক্তিত্বৰ অধিকাৰিণী বাইদেউকে ৱিনোবাজীয়ে অভ্যৰ্থনা সমিতিৰ সভানেত্ৰী হ'বলৈ আকৌ অনুৰোধ জনায়। এই সভাৰ আদৰণি ভাষণ বাইদেৱে পাঠ কৰে এটি কবিতাৰে —যি বিশ্ব কবিৰ মুগ্ধ ভক্ত আছিল ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাস আৰু তেওঁৰে দুটি কন্যা, তিলোত্তমা আৰু অমলপ্ৰভা।

বাইদেৱে প্ৰাৰ্থনা সনা কণ্ঠেৰে উচ্চাৰণ কৰিলে—

"মোৰে ডাকি লয়ে যাও মুক্ত দ্বাৰে
তোমাৰ বিশ্বেৰ সভাতে
আজি এ মঙ্গল প্ৰভাতে"

তেতিয়া পৌনাৰত প্ৰভাতী কিৰণে হাঁহি আছিল। অভিভাষণৰ মাজত কবিৰ ভাৰত তীৰ্থ কবিতাৰে ভাৰতৰ সাংস্কৃতিক সৌন্দৰ্য্যৰ মহিমাময়ী ৰূপটো বৰ্ণনা কৰি গালে—

"হে মোৰ চিত্ত পুণ্য তীৰ্থে জাগোৰে ধীৰে,
এই ভাৰতেৰ মহামানবেৰ সাগৰ তীৰে"

আৰু শেষ কৰিলে ভাৰতৰ মনীষাই জন্ম দিয়া ঋষিকণ্ঠৰ এটি শ্লোকেৰে—

"মিত্ৰস্য মা চক্ষুষা সৰ্বানি ভূতানি সমীক্ষন্তাম্।
মিত্ৰস্য অহং চক্ষুষা সৰ্বানি ভূতানি সমীক্ষে"।

—"মোৰ পিনে সমগ্ৰ প্ৰাণীয়ে মিত্ৰ দৃষ্টিৰে চাওক। ময়ো যেন সকলো প্ৰাণীৰে প্ৰতি মিত্ৰ দৃষ্টিৰে চাব পাৰোঁ।"

সেই পৰম ক্ষণত বাইদেউৰ জীৱন দৰ্শনটোক সম্বোধন কৰি

মোৰো কবিৰ সুৰত গাবলৈ মন গৈছিল—

"তোমাৰ পতাকা যাৰে দাও তাৰে বহিবাৰে দাও শকতি,
তোমাৰ সেবাৰ মহান্ দুঃখ সহিবাৰে দাও ভকতি"।

মোৰ দৃষ্টিত বাইদেউৰ সেই প্ৰশান্ত ৰূপটোৱেই অমলপ্ৰভাৰ অমল দীপ্তি সনা আনন্দ ৰূপ।

অনুজা সকলৰ মৰমৰ সম্ভাষণ 'সৰুমণি বাইদেউ' এটি আপুৰুগীয়া মণি, মণি কেতিয়াবা সৰু হলেও কৌস্তুভৰ উজ্জ্বলতাৰে জিলিকি থাকে— পৰম অণুৱে অতি সৰু হৈও পৃথিৱী কপায়— পৰমাণুযুগক প্ৰত্যাহ্বান জনাব পাৰে— এনে একোটি শান্তিৰ সৰু অণুৱে।

— 0 —

মহীয়সী অমলপ্ৰভা দাস

—শ্ৰীহৰেন্দ্ৰ নাথ বৰুৱা

স্বনাম ধন্যা দেশসেৱিকা শ্ৰীমতী অমলপ্ৰভা দাসৰ ৭৫তম জন্ম বাৰ্ষিকী উপলক্ষে তেওঁৰ সহকৰ্মী সকলে যুগুত কৰা স্মৃতি গ্ৰন্থৰ কাৰণে অলপ লিখিবৰ আহ্বান পাই, তেওঁৰ বিষয়ে কি লিখিম ভাৱিব লগা হৈছে। কাৰণ তেওঁৰ সাৰ্থক জীৱনৰ বহুবিলাক কথা মনলৈ আহে। সেই বিলাকৰ ভিতৰত কোনটোত জোৰ দিম ?

স্বাধীনতা আন্দোলনতে তেওঁ প্ৰকৃত কৰ্মজীৱনৰ পাতনি মেলে। এই আন্দোলনৰ শেষৰ দহ বছৰ মান কংগ্ৰেছৰ সহকৰ্মী স্বৰূপে একেলগে কাম কৰিছিলোঁ। তেওঁ কংগ্ৰেছৰ কাৰ্য্যাৱলীত ঘনিষ্ঠভাৱে জড়িত আছিল আৰু বিশিষ্ট ভূমিকা অৱলম্বন কৰিছিল— সৰহখিনি প্ৰত্যক্ষভাৱে আৰু পিচত কংগ্ৰেছ অনুষ্ঠান চৰকাৰে বে-আইনী ঘোষণা কৰাত আৰু নেতৃবৃন্দক কাৰাৰুদ্ধ কৰাত, পৰোক্ষ বা গোপন ভাৱেও। তেওঁ নিজেও কাৰাবৰণ কৰিছিল। তেওঁলোকৰ পাণবজাৰৰ ঘৰ খনত ভালে কেইজন ৰাষ্ট্ৰীয় নেতা-নেত্ৰীৰ সমাগম হৈছিল আৰু তেওঁৰ স্বদেশহিতৈশী দেউতাক ৺ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাসদেৱ আৰু সুযোগ্যা মাক ৺হেমপ্ৰভা দাসে পৰম আগ্ৰহেৰে অতিথি সৎকাৰ কৰিছিল।

শ্ৰীমতী অমলপ্ৰভাৰ অৱশ্যে কংগ্ৰেছৰ ৰাজনৈতিক কাৰ্য্যক্ৰমতকৈ ইয়াৰ গঠনমূলক কাৰ্যাক্ৰমৰ প্ৰতি অধিক ৰাপ থকা যেন দেখা গৈছিল। মহাত্মা গান্ধীৰ বাচনি মতেই অমলপ্ৰভাৰ পৰিচালনাত শৰণীয়া পাহাৰত কস্তুৰবা গান্ধী গ্ৰামসেৱিকা আশ্ৰম প্ৰতিষ্ঠিত হয়

আৰু পিচত তেওঁ কংগ্ৰেছ আৰু ৰাজনীতিৰ পৰা আঁতৰ হৈ এই অনুষ্ঠানৰ আৰু অন্যান্য সামাজিক আৰু গঠনমূলক কামতে দেহে-কেহে লাগে আৰু অধিকতৰ কৃতিত্বৰে আৰু ব্যাপকভাৱে দেশসেৱা কৰিবলৈ সমৰ্থ হয় আৰু এতিয়াও হৈ আছে। তেওঁলোকৰ ঘৰত হোৱাৰ দৰেই তেওঁলোকৰ আশ্ৰমতো মহাত্মা গান্ধী প্ৰমুখ্যে দেশবৰেণ্য নেতা আৰু সমাজ সেৱক-সেৱিকা সকলৰ আগমণ হয়। তেওঁলোকৰ ঘৰত সাক্ষাৎ কৰিছিলোঁ (সাংবাদিক হিচাবেও) ৰাষ্ট্ৰনেতা মহাত্মা গান্ধী, কংগ্ৰেছ সভাপতি সুভাষচন্দ্ৰ বসু, কেন্দ্ৰীয় এছেম্ব্লিৰ কংগ্ৰেছ দলপতি আৰু কংগ্ৰেছ ৱাৰ্কিং কমিটিৰ সদস্য ভুলাভাই দেশাই প্ৰমুখ্যে নেতা সকলক। তেওঁৰ আশ্ৰমত সাক্ষাৎ কৰোঁ হৰিজন সেৱক মহাত্মা গান্ধী, সৰ্বোদয় নেতা জয় প্ৰকাশ নাৰায়ণ, ভূ-দান নেতা আচাৰ্য্য ৱিনোবাজী আৰু শ্ৰীমতী নিৰ্মলা দেশপাণ্ডে প্ৰভৃতি নেতা-নেত্ৰী সকলৰ লগত।

শ্ৰীমতী অমলপ্ৰভাৰ ওপৰুক্ত দুয়ো পৰ্য্যায়ৰ কাৰ্য্যাৱলী আৰু কৃতিত্বতকৈ (সেই বিলাকৰ সমীক্ষা অন্যান্য লিখক-লিখিকা সকলে কৰিবই) এই প্ৰসঙ্গত তেওঁৰ বিশেষত্ব আৰু বিৰল বৈশিষ্ট্যৰ ভাৱনাইহে মোক অভিভূত কৰিছে। মই অনুভৱ কৰিছো যে, অমলপ্ৰভাৰ জীৱন আৰু কাৰ্য্যাৱলী আমাৰ নিঃস্বাৰ্থ আৰু ত্যাগী দেশসেৱক আৰু দেশসেৱিকা সকলৰো আদৰ্শনীয়। এনে জীৱন আৰু আদৰ্শ অসমতহে নালাগে, ভাৰতৰ অন্যান্য ঠাইতো বিৰল। এই বিষয়েই দুআষাৰ মান (নিজকো সামৰি লৈ) লিখিব খোজো।

শ্ৰীমতী অমলপ্ৰভাৰ ত্যাগ অতুলনীয়। বিশ্ববিদ্যালয়ৰ স্নাতকোত্তৰ মহলাত সুখ্যাতিৰে উত্তীৰ্ণ হৈও সেইকালত লাভ কৰিব পৰা প্ৰফেচাৰ বা আন কোনো লোভনীয় পদ গ্ৰহণ কৰি আৰাম আৰু সন্মানৰ জীৱন যাপনৰ পথ ত্যাগ কৰি দেশসেৱাৰ পথ অৱলম্বন কৰাই

নহয়— তেওঁ এই ক্ষেত্ৰতো পদ মৰ্য্যদা বা বিষয়-বৈভৱলৈ কেৰেপকে নকৰি পাৰিবাৰিক উত্তৰাধিকাৰ সূত্ৰে পোৱা নিজৰ বৃজন পৰিমাণৰ সম্পত্তি, সামাজিক মঙ্গলজনক কামত দান কৰিছে আৰু নিজকো উৎসৰ্গীকৃত কৰিছে। এনে আদৰ্শ কেইজনৰ আছে? এই প্ৰসঙ্গত তেওঁ তেওঁৰ সমাজ সেৱাৰ স্বীকৃতি স্বৰূপে চৰকাৰ বা ৰাষ্ট্ৰই দিব খোজা সন্মান জনক আখ্যা এটা প্ৰত্যাখ্যান কৰা কথাও বিশেষ উল্লেখযোগ্য।

ভাৰত ৰত্ন, পদ্ম-বিভূষণ, পদ্মভূষণ, পদ্মশ্ৰী— এই কেইটা, বিদেশী আমোলৰ নাইট (ছাৰ), চি-আই-ই, ৰায়বাহাদুৰ আৰু ৰায়চাহেবৰ দৰে চৰকাৰে প্ৰধানতঃ তেওঁলোকৰ সমৰ্থনৰ কাৰণে প্ৰদান কৰা তোষণমূলক উপাধি নহয়। বৰং এইকেইটা শ্ৰীমতী অমলপ্ৰভাৰ দৰে সমাজসেৱা, শিক্ষা-সংস্কৃতি, কলা আৰু জ্ঞান-বিজ্ঞানৰ ক্ষেত্ৰত উল্লেখ-যোগ্য বৰঙণি যোগোৱা বিশিষ্ট লোকসকলৰ প্ৰতি আগবঢ়াব লগা ৰাজনীতি বহিৰ্ভূত ৰাষ্ট্ৰীয় সন্মান-ব্যৱস্থা।

আমাৰ সংবিধানে নিৰ্দেশকৰা এই উদ্দেশ্যে চৰকাৰে কিছু পৰিমাণে উপেক্ষা কৰি কিছুমান ক্ষেত্ৰত দলীয় ৰাজনৈতিক বিবেচনাৰে কোনো কোনো লোকক এই সন্মানজনক আখ্যা বিলাকেৰে বিভূষিত কৰিছে যদিও, উপযুক্ত জন এইবিলাক আখ্যাৰ বাবে উপেক্ষনীয় নহয়।

ওঠৰ বছৰ মানৰ আগতে অসমৰ মুখ্যমন্ত্ৰী গৰাকীয়ে মোৰ ঘৰলৈ আহি মোৰ নামটো 'পদ্মশ্ৰী'ৰ কাৰণে কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰলৈ অনুমোদন কৰিব নে, প্ৰশ্ন কৰাত তেওঁক সমিধান দিছিলোঁ যে, "থাৰ্ডক্লাচ" পদ্ম আখ্যাটো (প্ৰথম পদ্ম বিভূষণ, দ্বিতীয় পদ্মভূষণ আৰু তৃতীয় পদ্মশ্ৰী) ল'বলৈ ইচ্ছা নকৰোঁ। ইয়াৰ ওপৰলৈ যোৱাৰ অৰ্হতা অৰ্জন কৰিব পাৰিলে ভৱিষ্যতেও তেওঁলোকে এই বিষয়ে চিন্তা কৰিব পাৰে। মুখ্যমন্ত্ৰী ডাঙৰীয়াই তথাস্তু কৰিলে। কিন্তু ইয়াৰ কেইবছৰ

মানৰ পিচত যেতিয়া শুনিলোঁ যে, শ্ৰীমতী অমলপ্ৰভাই চৰকাৰে তেওঁক যচা "পদ্মবিভূষণ" সন্মান (যিটো অসমত কোনেও পোৱা নাই।) সবিনয়ে প্ৰত্যাখ্যান কৰিলে, তেতিয়া মই নিজকে তেওঁৰ তুলনাত ইমান ক্ষুদ্ৰ বুলি অনুভৱ কৰিলোঁ। I felt so small !! তেওঁ বোলে এই সন্মান গ্ৰহণ কৰিলে তেওঁৰ মনত তেওঁ সৰ্বসাধাৰণ লোকতকৈ কিবা বেলেগ আৰু উচ্চ বুলি 'অহঙ্কাৰ'ৰ মনোভাৱ উদয় হ'ব বুলি শঙ্কা কৰিয়েই ইয়াক প্ৰত্যাখ্যান কৰিলে। এই খিনিতেই, অসংখ্য বিশিষ্ট আৰু ত্যাগী দেশসেৱক দেশসেৱিকাৰ মাজতো শ্ৰীমতী অমল-প্ৰভাৰ শ্ৰেষ্ঠতা আৰু বিশেষত্ব।

দেশসেৱাৰ স্পৃহা আৰু পৰিসৰৰ ক্ষেত্ৰতো শ্ৰীমতী অমলপ্ৰভা আমাৰ শীৰ্ষস্থানীয়। স্বাধীনতা আন্দোলনত পুৰুষ-মহিলা, লৰা-বুঢ়া বহুতেই দৃঢ়ভাৱে যোগ দিছিল আৰু ত্যাগ-কষ্ট স্বীকাৰ কৰিছিল। দেশ স্বাধীন হোৱাৰ পিচত প্ৰায় সকলোৱেই কংগ্ৰেছ বা দেশসেৱাৰ পৰা আঁতৰি গ'ল। স্বাধীন ভাৰতক তেওঁলোকে যেনে ভাৱে নৱ-গঠিত কৰিবলৈ সংকল্প গ্ৰহণ কৰিছিল, সেইবিলাক কথা পাহৰি গ'ল আৰু বিষয় বাব লৈ বা আনপ্ৰকাৰে আত্মোন্নতি কৰাত মনোনিৱেশ কৰিলে। অতি কম সংখ্যকহে নিঃস্বাৰ্থভাৱে কংগ্ৰেছৰ ভিতৰত বা বাহিৰতে দেশসেৱাৰ— বিশেষ ৰাজনৈতিক ভাৱে— কামত লাগি থাকিল। শ্ৰীমতী অমলপ্ৰভাই তেনে বিষয় বাব গ্ৰহণ কৰাৰ কথাই নাই— তেওঁৰ সেৱা আৰু কৰ্মৰ পৰিসৰ কংগ্ৰেছ আৰু ৰাজনীতিতকৈও বহল কৰি লৈ দেশসেৱাত লাগি থাকিল। তেওঁ ৰাজনীতিৰ পৰিবৰ্ত্তে বৃহত্তৰ লোকনীতিৰ পোষকতা কৰিবলৈ ধৰিলে, দেশৰ সৰহ সংখ্যকৰ কাৰণেই নহয়— সকলোজনৰ, সৰ্বোদয়ৰ সাধনা কৰিবলৈ ধৰিলে।

স্বাধীনতাৰ আন্দোলনত ভালেমান ডেকা-গাভৰুৱে নিজৰ ভৱিষ্যতৰ কথা নাভাৱি আৰু বিদেশীৰ আমোলত বিয়া-বাৰু কৰি নিজৰ গৃহ

সংসাৰ নপতাৰো সংকল্প কৰি যোগ দিছিল। শ্ৰীমতী অমলপ্ৰভায়ো তেনে সংকল্পৰেই— চিৰকুমাৰী হৈ থকাৰ সংকল্পৰে আন্দোলনত যোগ দিছিল বুলি বোধ হয়। তেওঁৰ সুযোগ্যা মাকেও দুই এটা ঘৰুৱা কথা কওঁতে, আমাক তেনে ধাৰণাকে দিছিল। দেশ স্বাধীন হোৱাৰ পিচত এই ডেকা-গাভৰুসকলে স্বাভাৱিকতে বিবাহ পাশত আবদ্ধ হৈ নিজস্ব গৃহ-সংসাৰৰ পাতনি মেলিলে। কিন্তু অমলপ্ৰভাৰ দেশসেৱাৰ স্পৃহা আৰু ৰাপ ইমান বাঢ়ি গ'ল যে, তেওঁ বিবাহৰ কথা আৰু চিন্তা নকৰিলে; তেনে সংকীৰ্ণ গৃহ সংসাৰৰ মোহ বিসৰ্জন দি সমগ্ৰ দেশখনকে আৰু সমগ্ৰ সমাজখনকে নিজ গৃহ বুলি বিবেচনা কৰি কাম কৰিবলৈ ধৰিলে। "উদাৰ চৰিত্ৰানান্তু বসুধৈব কুটুম্বকম্" বুলি আমি যিমানেই এনে আদৰ্শৰ প্ৰশস্তি নকৰো লাগে, কাৰ্য্যক্ষেত্ৰত এনে লক্ষ্য সাৰোগত কৰি জীৱন যাপন কৰা লোকৰ সংখ্যা কিমান? অমলপ্ৰভাই এনে আদৰ্শ বহু পৰিমাণে বাস্তৱত পৰিণত কৰি দেখুৱাব পাৰিছে আৰু নিজৰ জীৱন ধন্য কৰাৰ উপৰিও দেশৰ অসংখ্য লোকৰ উপকাৰ কৰিছে আৰু তেওঁলোকক আপোন কৰি লৈছে; অসংখ্য লোকৰ শ্ৰদ্ধা আৰু আস্থা অৰ্জন কৰিছে। অসমৰ সৰ্বত্ৰ তেওঁ সন্মানিতা আৰু আস্থাভাজন "অমলপ্ৰভা বাইদেউ"। তেওঁৰ ওপৰত ল'ৰা-বুঢ়া অসংখ্য লোকৰ গভীৰ আস্থা। তেওঁৰ আদৰ্শত অনুপ্ৰাণিত হৈ স্কুলৰ শিক্ষালৈ পিঠি দি "অমলপ্ৰভা বাইদেউ"ৰ শৰণীয়া আশ্ৰমলৈ যাওঁ বুলি ঘৰৰ পৰা গোপনে পলাই আহি ৰেলৰ ষ্টেচনত ষ্টেচন-মাষ্টৰৰ চকুত ধৰা পৰি ঘৰলৈ ঘূৰিব লগা হোৱা সম্ভ্ৰান্ত আৰু স্বচ্ছল পৰিয়ালৰ কিশোৰীৰ কথাও মই জানো। অসমৰ বাহিৰৰ ভাৰতৰ ভিনভিন ঠাইত ফুৰোতে অসমৰ অন্যান্য দুই এজন দেশসেৱক সমাজ সেৱিকাৰ লগতে অমলপ্ৰভাৰ বিষয়ে বিশেষ ভাৱে কোৱা আৰু খবৰ লোৱা বিশিষ্ট লোকো মই লগ পাইছোঁ।

কেইবছৰ মানৰ আগতে দিল্লীৰ উপকণ্ঠত আকস্মিক ভাৱে লগ পাওঁতে মহাত্মা গান্ধীৰ সতীৰ্থ আৰু একান্ত সচিব শ্ৰীপ্যাৰিলালে একমাত্ৰ অমলপ্ৰভাৰ হে খবৰ সুধিছিল। বোধহয় অসমৰ বাহিৰৰো ব্যক্তিয়ে অমলপ্ৰভাৰ গুণ-গৰিমা আৰু সুকৃতিৰ বিষয়ে প্ৰস্তাবিত স্মৃতিগ্ৰন্থত নিলি-খাকৈ থকা নাই। তেওঁৰ নানান আদৰ্শনীয় কাৰ্য্য আৰু সাধনাৰ বিষয়ে মই ক'ব খোজা নাই আৰু সেই কাম আন লিখক-লিখিকা সকলে কৰিব বুলি মই আগতে কৈছো। মুঠতে তেওঁৰ কীৰ্ত্তি বহুত। "কীৰ্ত্তিৰ্যস্য স জীৱতি" এইটোও চিৰন্তন সত্য। তথাপি অমলপ্ৰভাৰ বিষয়ে লিখিবলৈ গৈ মোৰ যেন কবিৰ দৰে কবৰ মন গৈছে— "তোমাৰ কীৰ্ত্তিৰ চেয়ে তুমি যে মহান"।

অমলপ্ৰভা শতায়ু হওক।

—0–

সেৱাব্ৰতী বাইদেউ

—শ্ৰীভুবন চন্দ্ৰ সন্দিকৈ

"ঐশ্বৰ্য্য বিভূতি বল্লে সমে জানে মোক যিটো নৰোত্তমে
সিও ভৈলা মোৰ ময়ো ভৈলো তাৰ বশ্য' —নামঘোষা

মহামতি জনক ৰজা এই গুণৰ দ্বাৰাই ৰাজৰ্ষি হৈছিল। এই ক্ষেত্ৰত ভগৱানক জনা মানে, নৰৰূপী নাৰায়ণকে জনাটো ভক্তসকলে কৈছে। এই গুণৰ অধিকাৰী লোক জগতত একেবাৰে নোহোৱা নহয়। কিন্তু তাৰ লেখত ল'বলগা লোকৰ সংখ্যা বহু কম। আমাৰ অসমতো তেনে লোক নথকা নহয়। কিন্তু কায়-মন বাক্যে সেই নৰৰূপী নাৰায়ণক অকৃত্ৰিম ভাৱে সেৱা কৰা লোকৰ সংখ্যা এই কুৰি শতিকাত দুৰ্লভ।

ইয়াৰ ব্যতিক্ৰম দেখিবলৈ পালোঁ, স্বৰ্গীয় ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাস দেৱৰ পৰিয়ালৰ মাজত। বিশেষকৈ শ্ৰীযুতা অমলপ্ৰভা বাইদেউৰ জীৱনত। এই পৰিয়ালৰ ধন, জন, ভূসম্পত্তি আৰু বাইদেউৰ প্ৰজ্ঞা সম্পৰ্কে সকলোৱে জানে। কিন্তু সেই ঐশ্বৰ্য্য বিভূতি তেওঁলোকে নিজৰ বুলি নাভাৱি নৰনাৰায়ণৰ সেৱাৰ কাৰণে এটা ন্যাস কৰি দিলে! এই ত্যাগৰ মহিমা অপাৰ। এই ত্যাগৰ স্বৰূপ অৰ্থ হ'ল, সকলোৰে হিতৰ কাৰণে ত্যাগ কৰি নিজৰ লাভ, মান-সন্মান, যশস্যা পাবলৈ নিস্পৃহ হৈ থকাটো— "মা ফলেষু কদাচন"।

সেই গৰাকী বাইদেউ আমাৰ মাজতে আছে। বহুতে হয়তো

তেখেতৰ বিষয়ে বহুল ভাৱে নাজানিব পাৰে। আৰু উঠি অহা চামে একো নাজানিবও পাৰে। কিন্তু এই নতুন পুৰুষে বাইদেউৰ গৰিমাৰ বিষয়ে জনা উচিত। গছাৰ চাকিৰ পোহৰ দূৰলৈ পৰাৰ দৰে আজি অমল বাইদেউৰ প্ৰতিভা গোটেই ভাৰততে বিৰাজ কৰি আছে। গুণীৰ গুণ বুজা আৰু আচাৰ্য্য ৱিনোবা ভাৱেজীয়ে তেখেতক এগৰাকী ভাৰতৰ আদৰ্শ নাৰী ৰূপে অভিহিত কৰিছিল। ইয়াৰ কাৰণে আমি অসমবাসীয়ে গৌৰৱ অনুভৱ কৰো।

এইখিনিতে বাইদেউৰ সম্পৰ্কে এটি প্ৰসঙ্গ উল্লেখ কৰিব খুজিছোঁ— ৱাৰ্ধাৰ পৌনাৰ আশ্ৰমত এখন সৰ্বভাৰতীয় অভিবৰ্ত্তন অনুষ্ঠিত হৈছিল। অসমৰ পৰা এটি শকত মহিলাদল বাইদেউৰ নেতৃত্বত তালৈ যাত্ৰা কৰিছিল। সৌভাগ্য ক্ৰমে আমিও লগত গৈছিলোঁ। সেইদিনা ৰেলখন বৰ লেহেম গতিত গৈছিল। যেতিয়া আমি মহাৰাষ্ট্ৰৰ নাগপুৰ ৰেল ষ্টেচন পালোগৈ, তেতিয়া দেখিবলৈ পালোঁ, জিলাৰ উপায়ুক্তকে ধৰি বিভিন্ন উচ্চ পদস্থ বিষয়া সকলে বাইদেউক সম্বৰ্দ্ধনা জনাইছে। ইয়াৰ উপৰিও ৰেল কৰ্ত্তৃপক্ষক আমাৰ যাত্ৰী সকলক সকলো সুবিধা দিবলৈ তেওঁলোকে অনুৰোধ জনাইছে। ৱাৰ্ধা পোৱাৰ লগে লগে দেখিলোঁ অসংখ্য পুৰুষ-মহিলাই বাইদেউক আদৰণি জনাবলৈ ৱাৰ্ধা ষ্টেচনত ৰৈ আছে। ৰেলৰ পৰা নমাৰ লগে লগে সকলোৱে বাইদেউলৈ শ্ৰদ্ধা জনালে আৰু অভ্যৰ্থনাৰ আয়োজন কৰিলে। কেবাখনো মটৰেৰে আমাৰ মালপত্ৰবোৰ পৌনাৰৰ তোৰণৰ সন্মুখলৈ লৈ গ'ল। তাতো বহুতো পুৰুষ-মহিলাই পূজ্য বাবা সমন্বিতে আমাক আগবঢ়াই নিলে।

পিছদিনা দেখিলোঁ সভাস্থলত অসমৰ দলটোক একেবাৰে আগশাৰীত বহিবলৈ স্থান দিছে। ভীমক মনাৰ লগতে গদাক মনাৰ দৰে বাইদেউৰ লগতে আমিও সেই সন্মানৰ সোৱাদ পালোঁ। পাছত দেখিলোঁ, সেই বিৰাট জনসমাবেশৰ সভাত সভানেত্ৰীৰ আসনত অমল বাইদেউক। পূজ্য ৱিনোবাজীয়ে নিজে বাইদেউৰ গুণ ৰাশিৰ

বৰ্ণনা কৰি আদৰণি জনালে। তেতিয়াই মনতে, ভাবিলোঁ গছাৰ চাকিৰ পোহৰ দূৰলৈহে যায়।

আমি কলেজত পঢ়ি থকা অৱস্থাত ব্যক্তিগত ভাৱে ১৯৩০-৩৪ চনৰ ভিতৰত ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাস আৰু বাইদেউ সকলক সাক্ষাৎ কৰাৰ সৌভাগ্য হৈছিল। তেতিয়াই দেখিছিলোঁ, সেই গৰাকী উচ্চশিক্ষিতা, সৰবৰহী মিষ্টভাষী মহিলাই যি গৰাকীয়ে স্বাধীনতাৰ যুঁজত, মূলাগাভৰুৰ দৰে নিৰ্ভীক ভাৱে আগুৱাক, যায়। ১৯৭৫ চনৰ পৰা তেখেতৰ সান্নিধ্যলৈ আহিলোঁ। তেতিয়া বাইদেউক দেখিলোঁ এগৰাকী ত্যাগী সমাজ সেৱিকা হিচাবে, যি গৰাকীয়ে গান্ধীজীৰ গঠনমূলক কামক ৰূপ দিবলৈ অহো পুৰুষাৰ্থ কৰি আহিছে। বিমলা প্ৰসাদ চলিহাৰ পিছত অসম গান্ধীস্মাৰক নিধিৰ সঞ্চালিকা স্বৰূপে ১৯৫২ চনৰ পৰা ১৯৫৬ চনলৈকে বাইদেৱে গান্ধীজীৰ আদৰ্শ মূলক কামৰ নেতৃত্ব দিছিল। কস্তুৰবা গান্ধী ৰাষ্ট্ৰীয় স্মাৰক ট্ৰাষ্ট, ভূদান গ্ৰামদান বোৰ্ড, গোসেৱা, স্ত্ৰীশক্তি জাগৰণ, শান্তিসেনা সংগঠন আদি প্ৰতিটো কামৰ গুৰি ধৰোতা অমল বাইদেউ।

সমাজৰ মাজতে থাকি সমাজসেৱা কৰি শাৰীৰিক দুৰ্বলতাকো আওকাণ কৰি কৰ্মযোগী বাইদেৱে এই বয়সতো ধৈৰ্য্যেৰে জনসেৱাত ব্ৰতী হৈ আছে। “Never rusted, but Wasted” “জীৱনক মামৰ ধৰিবলৈ নিদিবা, কৰ্ম কৰি ক্ষয় হবলৈ দিবা” এই মন্ত্ৰেৰে বাইদেউ দীক্ষিত।

আজি চিৰকুমাৰী, ত্যাগী “সৎকৰ্ত্তা, সৎকৃত” পিতৃ-মাতৃৰ অনু-প্ৰেৰণাৰে, অনুপ্ৰাণিত বাইদেউ গৰাকীৰ আদৰ্শ তেখেতৰ অগণন ভাই-ভনীয়ে গ্ৰহণ কৰি অসমৰ গাৱে-ভূঞে বাইদেউৰ আদৰ্শত নিজ নিজ শক্তি অনুসৰি নিস্বাৰ্থ ভাৱে কৰ্মপন্থা হাতত ল'লে বাইদেউৰ সপোন দিঠকত পৰিণত হ'ব। ●

স্মৃতিৰ মুকুতাৰাজি আৰু প্ৰেৰণাৰ সোঁত

—শ্ৰী সমীৰণ দাস

পাণবজাৰ ছোৱালী হাইস্কুলত পঢ়ি থাকোতে পাণবজাৰৰ ছোৱালীৰ মুখে শ্ৰীঅমলপ্ৰভা বাইদেউৰ কথা শুনিছিলোঁ। ঘৰতো মাইঁতৰ মুখে সেইসময়ৰ বিশিষ্টা অগ্ৰণী মহিলা ৺হেমপ্ৰভা দাস আৰু তেখেতৰ কন্যা শান্তশিষ্ট, কৃশাঙ্গী উচ্চ শিক্ষিতা অমলপ্ৰভা বাইদেউৰ কথা শুনিছিলোঁ। তাৰ পিছত গুৱাহাটীৰ কটনকলেজত বি,এচ,চি পঢ়াৰ সময়ত ৰসায়ন বিদ্যাত 'অনাৰ্চ' লোৱাৰ বিষয়ে পৰামৰ্শ বিচাৰোতে অধ্যাপক ৺ইন্দুভূষণ চৰকাৰে প্ৰসঙ্গ ক্ৰমে ব্যৱহাৰিক ৰসায়ন বিদ্যাত স্নাতকোত্তৰ ডিগ্ৰী লাভ কৰা অসমীয়া বিজ্ঞানী মহিলা শ্ৰীঅমলপ্ৰভা দাসৰ কথা কৈছিল। আমাৰ দিনত অসমীয়া ছোৱালীয়ে বিজ্ঞান পঢ়িবলৈ সাধাৰণতে নাহে। সেয়ে এই গৰাকী বিজ্ঞানী মহিলাক দেখা পোৱাৰ ইচ্ছা এটা মনতে উপজিছিল। পিছে দ্বিতীয় মহাসমৰ আৰু '৪২ৰ আন্দোলনৰ কাৰণে আমাৰ কটন কলেজৰ কলেজীয়া জীৱন বৰ খেলিমেলিৰ মাজতে গ'ল— পঢ়াৰ বাহিৰে আমাৰ অন্য একোৱে ন'হল।

'সূত্ৰযজ্ঞ', 'কটাইমণ্ডল' আদিৰ কথা শুনিছিলোহে, দেখা কিন্তু নাছিলোঁ। কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ত স্নাতকোত্তৰ শ্ৰেণীত পঢ়িথকা কালত মোৰ লগৰ বঙালী বান্ধৱী শ্ৰীমতী সবিতা সিন্হাই বালিগঞ্জত বিশিষ্ট গান্ধীবাদী নেতা ডাঃ প্ৰফুল্ল ঘোষৰ (পশ্চিমবঙ্গৰ প্ৰথম গান্ধাবাদী

মুখ্যমন্ত্ৰী) ঘৰলৈ মোক লৈ গল, "কটাইমণ্ডলে" কেনেকৈ সূতা কাটে চাবলৈ। আচৰিত কথা যে, তাত অসমীয়া কৃতি বিজ্ঞানী মহিলা শ্ৰীমতী অমলপ্ৰভা দাসে আন দুগৰাকী বঙালী মহিলা ৺লাবণ্য ছন্দ আৰু শ্ৰীমতী যমুনা ঘোষৰ সৈতে যতৰত সূতা কাটি আছে— হঠাতে এনেকৈ মোৰ অভিলাষী মানস পটত থকা অমল বাইদেউক লগ পাই খুউব আনন্দ লাগিল। ইংৰাজী ১৯৪৫ চনৰ অক্টোবৰ মাহৰ সেই শুভদিনটোত শ্ৰদ্ধেয়া বাইদেউৰ লগত হোৱা প্ৰথম পৰিচয়ৰ কথা মোৰ স্মৃতি পটত চিৰ উজ্জ্বল হৈ আছে।

'বাপুজী'য়ে অসমলৈ আহি গুৱাহাটীৰ শৰণীয়া আশ্ৰমত কস্তুৰবা স্মাৰক নিধিৰ গ্ৰামসেৱিকা বিদ্যালয় উদঘাটন কৰাৰ কথা ঘৰৰপৰা লিখা চিঠিত জানিব পাৰিলোঁ আৰু এই শৰণীয়া আশ্ৰমৰ প্ৰতিও মনটো আকৰ্ষিত হ'ল। কলিকতাত পঢ়া সমাপ্ত কৰি গুৱাহাটীলৈ আহি ইং ১৯৪৮ চনত সন্দিকৈ ছাত্ৰী মহাবিদ্যালয়ত অধ্যাপনা আৰম্ভ কৰিলোঁ যদিও, হাতত থকা আজৰি সময় খিনিত কি কাম কৰোঁ, কি নকৰো ভাৱি উৎকণ্ঠাতে প্ৰায় এবছৰ গ'ল। শৰণীয়া আশ্ৰমলৈ যোৱা বা শ্ৰী অমল বাইদেউক লগ পোৱাৰ কোনো সুযোগ উলিয়াব পৰা নগ'ল। ইতিমধ্যে ৺পূণ্যলতা ভুঞাৰ লগত "কামৰূপ সমবায় মহিলা শিল্পানুষ্ঠানৰ কাম আৰম্ভ কৰিলোঁ। এইখন শিল্পানুষ্ঠানৰ কামৰ বাবেই গুৱাহাটী চহৰৰ ইফালে সিফালে ফুৰাচকা কৰিব পাৰিলোঁ। পাণবজাৰত ফুৰোতে শ্ৰী অমল বাইদেউক ঘৰত লগ নাপালোঁ। ১৯৪৯ চনৰ আগষ্ট মাহত শৰণীয়া আশ্ৰমত কস্তুৰবা স্মাৰক নিধিৰ গ্ৰামসেৱিকা বিদ্যালয়ৰ প্ৰশিক্ষাৰ্থী সকলৰ দীক্ষান্ত উৎসৱ অনুষ্ঠিত হয়। সৌভাগ্য ক্ৰমে শৰণীয়া আশ্ৰমৰ এই উৎসৱলৈ যোৱাৰ সুযোগ পালোঁ। আনন্দেৰে আপ্লুতা হৈ কেনেকৈ শৰণীয়া পাহাৰ 'পালোগৈ গমকে নাপালো। ওপৰলৈ উঠি গৈ পদূলিৰ পৰাই

দেখিলো, মোৰ মনে বিচাৰি থকা অমল বাইদেৱে খটখটিৰ ওপৰতে অভ্যাগত সকলক আদৰণি জনাবলৈ থিয় হৈ আছে। ওপৰলৈ উঠি গৈ নমস্কাৰ জনোৱাৰ লগে লগে বাইদেৱে অতি মৰমেৰে আলিঙ্গন কৰি ক'লে— "সমীৰণ, তুমি আমাৰ লগত থাকিবানে।" কি ভাৱি তেওঁ মোক এইদৰে কৈছিল ক'ব নোৱাৰোঁ, কিন্তু মোৰ কাৰণে ই যে অতি আকৰ্ষণীয় আহ্বান আছিল। আজিও ইয়াৰ সোঁৱৰণিয়ে মোক প্ৰেৰণা যোগাই থাকে। ভগৱানৰ কৃপাত বেচ উপযুক্ত সময়তেই নিশ্চয় মই এই গৰাকী চিৰপ্ৰেৰণাময়ী বাইদেউক লগ পাইছিলোঁ। সঁচাকৈয়ে মোৰ জীৱনৰ গতি যেন সহজ হৈ গ'ল।

তেতিয়ালৈকে আশ্ৰমৰ বিষয়ে মোৰ জ্ঞান নাছিল। কিন্তু প্ৰথম পদাৰ্পণতেই বৰ ভাল লাগিল। তাত থকা শ্ৰীমতী শকুন্তলা চৌধাৰী আৰু নিকুঞ্জলতা হাজৰিকা (নিকু বাইদেউ) মাত্ৰ চিনাকী আছিল যদিও সকলোকে বৰ আপোন যেনেই লাগিল। তাৰ পিছৰ পৰাই কলেজৰ কাম আৰু শিক্ষানুষ্ঠানৰ কামৰ মাজতেই আশ্ৰমৰ বিষয়ে আৰু কস্তুৰবা স্মাৰক নিধিৰ বিষয়েও জনাৰ সুযোগ বিচাৰি অহাযোৱা কৰিবলৈ ধৰিলোঁ। মোৰ আৰু এটা সৌভাগ্য হ'ল বিশিষ্টা সমাজ সেৱিকা, সেই সময়ৰ খাদী কমিচনৰ ধানবনা উদ্যোগৰ সঞ্চালিকা (প্ৰাক্তন কস্তুৰবা সেৱিকা) শ্ৰীমতী হেমপ্ৰভা ভৰালীৰ লগত পৰিচয় তথা বন্ধুত্ব। তেওঁ সেই সময়ত আমাৰ ঘৰৰ ওচৰতে আছিল। শ্ৰীমতী ভৰালী, শ্ৰীযুতা অমল বাইদেউৰ দেউতাক ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাসদেৱৰ বৰ প্ৰিয় পাত্ৰী আছিল। শ্ৰীমতী ভৰালীৰ লগতে মই বাইদেউহঁতৰ ঘৰলৈ অহাযোৱা কৰি 'দেউতা' ডাঃ দাসদেৱৰ ওচৰত বহুতো সন্ধিয়া কটাই তাত নানা জনৰ লগত পৰিচয় হোৱা আৰু আলোচনাৰ ভাগ লোৱাৰ সুযোগ পালোঁ।

ইতিমধ্যে 'ভূদান' আৰু 'সৰ্বোদয়' আন্দোলনে অসমত ক্ৰমাৎ

গতিশীল হবলৈ ধৰিলে। ইয়াৰ কাৰণে প্ৰচাৰ, প্ৰশিক্ষণ, শিবিৰ আৰু পদযাত্ৰা চলিল, ঘাইকৈ শ্ৰী অমল বাইদেউৰ পৰিচালনাতেই। এইবোৰত মাজে মাজে আংশিক ভাৱে যোগদান কৰি কিছু অধ্যয়ন কৰিব পাৰিলোঁ, আৰু এনেকৈয়ে অমল বাইদেউৰ সান্নিধ্য লাভ হ'ল। বিশেষকৈ ১৯৫৬ চনৰ পৰা সঘনেই বাইদেউৰ পৰিচালিত কামবোৰত যোগদান কৰিব পৰা হলোঁ। ১৯৫৬-৫৭ চনটো ভূদান-যজ্ঞ আন্দোলনৰ সামূহিক পদযাত্ৰাৰ সময় আছিল। পদযাত্ৰাৰ বিষয়ে মই একো নাজানিছিলোঁ। সেই কাৰণে পদযাত্ৰাৰ বিষয়ে প্ৰকৃত জ্ঞান লাভ কৰাৰ আশাৰে কলেজৰ পৰা ছুটি লৈ গুৱাহাটীৰ ওচৰৰ ধাৰাপুৰৰ পদযাত্ৰা শিবিৰত যোগদান কৰিবলৈ গলোঁ। শিবিৰ পৰিচালিকা শ্ৰী অমল বাইদেউৰ লগত থাকি ভূদান যজ্ঞৰ অৰ্থে চলোৱা পদ যাত্ৰাৰ মূলতত্ত্বৰ কথাখিনি জানিবলৈ পোৱাৰ এয়েই মোৰ প্ৰথম সুযোগ। স্কুল-কলেজত বহুতো পঢ়া শুনা কৰিলোঁ, কিবা-কিবি বহুতো শিকিলোঁ। কিন্তু এইদৰে শিবিৰত থাকি সকলোখিনি কথা খৰচি মাৰি বুজিলৈ পদযাত্ৰা কৰি গাঁৱৰ মাজলৈ গৈ গাওঁবাসীৰ লগত একেলগে বহি সকলো খা খবৰ যোগাৰ কৰি আলোচনা - বিলোচনা কৰাটোত যে প্ৰকৃত জ্ঞান নিহীত হৈ আছে বাইদেউৰ শিবিৰৰ পৰা মোৰ সেই জ্ঞানলাভ হ'ল।

বাইদেউ যেন বাস্তৱ ক্ষেত্ৰত প্ৰকৃত জ্ঞানৰ ভাণ্ডাৰ! আনক শিকোৱা আৰু বুজোৱাৰ পদ্ধতিও বাইদেউৰ অতুলনীয়। বাইদেউ কেৱল শিক্ষিকাই নহয়, তেওঁ একেবাৰে মাতৃ বৎসল ভাৱমূৰ্ত্তিৰ অপৰিসীম মৰমীয়াল মানুহ। বিশেষকৈ আমাৰ দৰে অনভিজ্ঞ মানুহৰ মনৰ পৰিচয় পাব পৰা তেওঁ যে ইমান শক্তিসম্পন্না মানুহ, ভাৱিলে বৰ আচৰিত লাগে।

গুৱাহাটী মহকুমাৰ দক্ষিণপাৰে ভিতৰুৱা সীমামুৰীয়া গাঁৱত বাইদেউৰ লগত পদযাত্ৰা কৰিবলৈ গৈছিলোঁ ; একেবাৰে পিছপৰা

কৰিবলৈ গৈছিলোঁ ; একেবাৰে পিছপৰা ভৈয়ামৰ জনজাতি অঞ্চলৰ গাওঁ। তাত কেমেৰা হাতত লৈ লে মহিলাসকলে লৰ মাৰি পলায়। তেনেকুৱা ঠাইতো বাইদেৱে ইমান সহজভাৱে মানুহৰ লগত মিলি গৈ কথা-বতৰা হ'ব পাৰে, নেদেখিলে বুজিব পৰা নাথায়। ছুপৰীয়া আহাৰৰ সময়ত তেওঁলোকে পৰিবেশন কৰা ভাত খাবলৈ বহোতে বাইদেৱে খুব ভালকৈ উপলব্ধি কৰিছিল, মোৰ দৰে এনে আচহুৱা পৰিস্থিতিত পৰা মানুহৰ অৱস্থাটো কেনেকুৱা হ'ব পাৰে। মোক একেবাৰে তেওঁৰ কাষতে বহুৱাই লৈ ডাঙৰ ডাঙৰ উখোৱা চাউলৰ ভাতবোৰ মোহাৰি মোহাৰি পিটিকি খাবলৈ শিকাই দি কৈছিল— "খাই লোৱা, নহ'লে পিচত ভোক লাগিব।" আৰু সেইষাৰ মাতৃসুলভ কথাতেই পাতৰ ভাত কেনেকৈ খাই শেষ কৰিলোঁ, ক'বই নোৱাৰিলোঁ।

১৯৫৭ চনৰ সামূহিক পদযাত্ৰাৰ সমাৰোহ উপলক্ষে গোলাঘাটৰ দেৰগাঁৱত ডিচেম্বৰ মাহত অনুষ্ঠিত হোৱা এটা শিৱিৰত বাইদেউৰ লগত একেলগে থকাৰ সুযোগ পাইছিলোঁ। শিৱিৰটো ঘাইকৈ আছিল "শ্ৰমদান" শিৱিৰ। নিৰ্দ্ধাৰিত কাৰ্য্যসূচী অনুসৰি পুৱা ৪.৩০ বজাত উঠি বাইদেৱে বাট বন্ধা কামলৈ গুচি যায়। মই এনেকুৱা শ্ৰমৰ লগত সম্পৰ্ক নথকা মানুহ ; একেখন বিচনাতে শুই থাকিও কিন্তু গম নাপাওঁ। বৰঞ্চ সেই পুহমহীয়া জাৰত মোক ভালকৈ কাপোৰ জাপি দি বাইদেৱে তুৱাৰ জপাই থৈ যায়, যাতে মোৰ কোনো কষ্ট নহয়। সাৰ পাই মই যেতিয়া লৰালৰিকৈ সেই কৰ্মস্থান পাওঁগৈ, তেতিয়াও বাইদেৱে কয় "তোমাৰ অভ্যাস নাই, কিয় আহিলা ?" পিচে এইষাৰ মৰমসনা কথাৰ মাজত যে কি প্ৰেৰণা নিহিত হৈ আছে, বাহিৰৰ পৰা মানুহে বুজি পাবলৈ টান পাব।

'ভূদান-যজ্ঞ' আন্দোলনে প্ৰসাৰতা লাভ কৰি 'গ্ৰামদান' পৰ্য্যায় পালেগৈ। ১৯৫৮ চনৰ মাৰ্চ মাহত উত্তৰ লক্ষীমপুৰৰ ধলপুৰৰ দকুৱা

গ্ৰামদান গাৱত গ্ৰামস্বৰাজ্যৰ বাবে কৰ্মী প্ৰশিক্ষণ শিবিৰ অনুষ্ঠিত হৈছিল। সেই শিবিৰ পৰিচালনা কৰিছিল অমলপ্ৰভা দাস বাইদেৱে। এই শিবিৰ সৰ্বভাৰতীয় নেতা পূজ্য দাদা ধৰ্মাধিকাৰী আৰু বিশিষ্টা বিদুষী মহিলা বিমলা ঠকাৰেও যোগদান কৰিছিল। ময়ো এই শিবিৰৰ শিবিৰাৰ্থী হিচাবে আছিলোঁ। পৰিচালিকা বাইদেৱে কেৱল শিবিৰাৰ্থী সকলক সুসঙ্গত ভাৱে পৰিচালনা কৰাই নহয়, শিবিৰ সংগঠন কৰা আৰু বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ সমস্যা সমাধান কৰাতো মাৰ্গদৰ্শন কৰা কাম বোৰৰ মাজত তেওঁৰ পৰাক্ৰমৰ পৰিচয় পোৱাৰ সৌভাগ্য মোৰ হৈছিল। শিবিৰৰ অধ্যয়ন বৰ্গ চলোৱাৰ উপৰিও ৰন্ধা বঢ়া, চাফাই, বয়বস্তু যোগাৰ কৰা আদি সকলো কামতে বাইদেউৰ তৎপৰতা দেখি মুগ্ধ হৈছিলোঁ।

'স্থিত-প্ৰজ্ঞ দৰ্শন' কিতাপত পঢ়িছিলোঁ, ভালকৈ বুজা নাছিলোঁ। ১৯৫৮ চনৰ ডিচেম্বৰ মাহৰ দুই তাৰিখে আবেলি পৰত বাইদেউৰ দেউতাক কৰ্মযোগী ডা. হৰিকৃষ্ণ দাসদেৱৰ পৰলোক হোৱাৰ প্ৰায় পাঁচমিনিট পাচতেই প্ৰকৃত স্থিত প্ৰজ্ঞৰ যেন বাস্তৱ দৰ্শন পালোঁ। কোঠাৰ ভিতৰত মৃতকৰ বিচনাৰ কাষত তেখেতৰ শোকাকুল প্ৰিয়জন সকলে বেৰি আছে আৰু বাহিৰত গুণমুগ্ধ বাইজে প্ৰাৰ্থনা গাই আছে। এনেতে শ্ৰীযুত দেৱেশ্বৰ শৰ্মাদেৱ লৰালৰিকৈ আহি পালে আৰু পিতৃহাৰা বাইদেৱে দুৱাৰমুখলৈ ওলাই আহি একেবাৰে স্বাভাৱিক মাতেৰে ক'লে "আহক, দেউতা এইমাত্ৰ ঢুকাল।" সঁচাকৈয়ে বাইদেউ যেন স্থিত-প্ৰজ্ঞৰ প্ৰতীক।

১৯৫০ চনৰ বৰভূঁইকপত উত্তৰ লক্ষীমপুৰৰ জিয়াধল নৈৰ পাৰৰ গাওঁ বালিয়ে পুতি পেলালে। জিয়াধলৰ খহনীয়াই গোটেই অঞ্চলটো প্লাৱিত কৰি বিস্তৰ ক্ষতি সাধন কৰিলে। চৰকাৰী কৰ্তৃপক্ষই তেওঁ-লোকৰ নিয়ম অনুসৰি নৈৰ বান্ধ, মথাউৰি আদি বান্ধি দিও সফল হ'ব নোৱাৰিলে। ভূদান-গ্ৰামদান আন্দোলনৰ প্ৰভাৱত সেই অঞ্চলত

বহুতো গ্ৰামদান হ'ল। গ্ৰামদানী গাঁৱৰ ৰাইজে একগোট হৈ শ্ৰমদান কৰি তেওঁলোকৰ নিজৰ আঁচনি মতে জিয়াধল নৈৰ বান্ধ বন্ধা কাম সম্পন্ন কৰিবলৈ সিদ্ধান্ত কৰিলে। সেই অনুসৰি শ্ৰীঅমলপ্ৰভা বাইদেউৰ পৰিচালনাত বৰবাম দিহিঙীয়া গাঁৱত ১৯৫৯ চনত এটা গ্ৰামনিৰ্মাণ শিবিৰ পতা হ'ল। এই শিবিৰলৈ সৰ্বোদয় নেত্ৰী বিশিষ্টা বিদুষী মহিলা শ্ৰীমতী বিমলা ঠকাৰো গৈছিল। শিবিৰৰ কাৰ্য্যক্ৰমৰ লগতে উক্ত জিয়াধল নৈত বান্ধ বন্ধাৰ কাৰ্য্যক্ৰমো চলোৱা হ'ল। বান্ধত প্ৰথমে মাটি পেলালে শ্ৰীমতী বিমলা ঠকাৰে। সেই কাৰণেই সেই বান্ধটোৰ নাম ৰখা হ'ল, "বিমলা বান্ধ"। বাইদেৱে নিজে কৰ্মী সকলৰ লগত সমানে শ্ৰমদান কৰা দেখা পালোঁ। ওচৰ চুবুৰীয়া গাঁৱৰ ৰাইজে দলে দলে আহি যোগদান কৰিলে। ইয়াতো স্থানীয় জনজাতীয় মিচিং মহিলাসকলে তেওঁলোকৰ বিশিষ্ট সাজ-পোচাক পিন্ধি হাতত কিবা নহয় কিবা এটা খোৱাবস্তু লৈ আহি বাইদেউক দেখা কৰি পৰম নিষ্ঠাৰে শ্ৰদ্ধা নিৱেদন কৰা দৃশ্য মোৰ স্মৃতি-পটত অম্লান হৈ আছে।

সৰ্বভাৰতীয় নেতা আৰু কৰ্মীসকল অসমলৈ আহিলে বাইদেউৰ ঘৰমৰ গুণতেই তেওঁলোকক লগ পাব পৰা হলোঁ। এইদৰে সৰ্বোদয় দৰ্শনৰ অধ্যয়ন কৰাৰো সুযোগ পালোঁ। বহু সময়ত বহু ধৰণৰ মানুহক লগ পাইছোঁ। কিন্তু অমল বাইদেউক লগ পোৱাৰ যিটো আনন্দ, তেনে আনন্দ অইন ঠাইত বিৰল। তেওঁক যিমানে লগ পাওঁ, ভাৱো একে গৰাকী মহিলাৰ গাত ইমান প্ৰচণ্ড শক্তি আছে, ইমান বাস্তৱিক জ্ঞান আছে, ইমান ত্যাগ কৰিব পাৰে, ইমান কষ্ট কৰিব পাৰে, ইয়াৰটো কোনো তুলনা নাই!

এক অতুলনীয় মাতৃত্বৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি এইগৰাকী বাইদেউ নামত কেৱল 'অমল' নহয়, একেবাৰে প্ৰকৃতাৰ্থতেই তেওঁ অমল। আমাৰ অসমৰ মানুহে হয়তো তেওঁক ভালকৈ চিনিব পৰা নাই। কিন্তু

অসমৰ বাহিৰৰ সৰ্বভাৰতীয় নেতাসকল আৰু অলেখ কৰ্মীয়ে তেওঁক যেনেকৈ শ্ৰদ্ধা কৰে, মাৰ্গদৰ্শন বিচাৰে, সঁচাকৈয়ে আমাৰ গৌৰৱ বোধ হয়।

আধুনিক বিপ্লৱ "ভূদান যজ্ঞ"ৰ প্ৰণেতা আচাৰ্য্য ৱিনোবাজীয়ে সদৌ ভাৰতত পদযাত্ৰা কৰি আহি ১৯৬১ চনৰ ৫ মাৰ্চৰ পৰা ১৯৬২ চনৰ ৫ চেপ্তেম্বৰলৈ পূৰা ওঠৰ মাহ অসম ৰাজ্যত পদযাত্ৰা কৰিলে। এই গোটেই পদযাত্ৰাটোত অসমৰ অন্যতমা সৰ্বোদয় নেত্ৰী অমল বাইদেৱে আচাৰ্য্য গৰাকীৰ লগত থাকি তেৰাৰ সকলোবোৰ ভাষণ একেবাৰে তটস্থচিত্তে লগে লগে এনেভাৱে তৰ্জমা কৰি ৰাইজক শুনালে, যেন পূজ্য ৱিনোবাজীৰ হিন্দী কথামৃত বাইদেউৰ কণ্ঠস্বৰেৰে অসমীয়াতে প্ৰতিধ্বনিত হ'ল। এই দৃশ্য নেদেখিলে উপলব্ধি কৰিব নোৱাৰি।

এইগৰাকী উদাৰ বাইদেউৰ মৰমৰ কাৰণেই আধুনিক যুগৰ বাস্তৱধৰ্মী পুৰুষ আচাৰ্য্য ৱিনোবাজীৰ পদযাত্ৰাত মাজে মাজে অংশ গ্ৰহণ কৰি মহাপুৰুষ গৰাকীৰ স্নেহময় সান্নিধ্য লাভ কৰাৰ সুযোগ পালোঁ। বাইদেউৰ স্নেহাসিক্ত মাৰ্গদৰ্শনৰ সহায়তেই পূজ্য বাবাৰ অপাৰ করুণাৰ এভাগ লৈ তেখেতৰ পুত পৱিত্ৰ মানস পটত স্থান পোৱাৰ পৰম সৌভাগ্য লাভ হ'ল।

এইগৰাকী মহান মহিলাৰ আশীৰ্বাদতেই সৰ্বোদয়ৰ আদৰ্শৰ কামত যথাশক্তি সহায় কৰাৰ প্ৰচেষ্টা কৰি আজিৰ স্থিতিলৈ আহিবলৈ সক্ষম হলোঁ। এই বিমল প্ৰেৰণাৰ স্ৰোত যেন চিৰ প্লাৱিত হৈ থাকে, তাকেই কামনা কৰি মহীয়সী অমল বাইদেউৰ পৰম মঙ্গলময় জন্মদিনৰ দিনা, তেওঁৰ কৰকমলত মোৰ এই অৰ্হতা বিহীন ক্ষুদ্ৰ লিখনিৰে কৃতাঞ্জলি নিৱেদন কৰিলোঁ।

—0

আমেৰিকাৰ চিঠি

মনুমাহীক (অমলপ্ৰভাক) মই কেনে ৰূপত দেখোঁ

—নন্দিতা বেনাৰ্জী (মঞ্জু)

মোৰ মা (তিলোত্তমা ৰায়চৌধুৰী) বা মনুমাহীক (অমলপ্ৰভা দাস) মই কেনে ৰূপত দেখোঁ, সেই কথা লিখি বুজাব নোৱাৰোঁ। মোৰ ওচৰত মা আৰু মনুমাহীৰ পাৰ্থক্য নাই। কিন্তু মনুমাহীক মোৰ মনত পৰাৰে পৰা সদায় দেশৰ কাম কৰি থকাই দেখি আহিছো। মনত যেতিয়া পৰে, প্ৰথম চোৱা তেওঁ জেইলত আছিল। মই সৰু হৈ থাকোতে এইবোৰ কথা জনা নাছিলোঁ। মোৰ বয়স হোৱাৰ লগে লগে মনুমাহীক ভালকৈ পালো আৰু জানিলোঁ। সকলো সময়তে দেখিছিলোঁ, মনুমাহী কেৱল মাহীয়েই নাছিল, বন্ধুও আছিল। বহুতো সময়ত মনুমাহীৰ পৰা বহুতো মূল্যবান উপদেশ পাইছিলোঁ। বহুত সময়ত আমাৰ মনলৈ অহা অশান্তি পাতলাবলৈ মনুমাহীৰ চেষ্টা আৰু মৰমসনা কথাবোৰ মই কেতিয়াও পাহৰিব নোৱাৰোঁ। বিশেষকৈ মোৰ মা আৰু মনুমাহীৰ মাজত যিটো সম্পৰ্ক দেখো, মই নাজানো আন কোনোবা বাই-ভনীৰ মাজত এনে নেৰা-নেপেৰা সম্পৰ্ক আছেনে নাই। আমাৰ ঘৰত মোৰ বাহিৰে যেতিয়া কোনো নাছিল, মোৰ লগত তেনে ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্কও কাৰো লগত নাছিল (ময়ে একমাত্ৰ সন্তান)। গতিকে মনুমাহী সুখে-দুখে মোৰ লগত আছিল।

এতিয়াও সকলো সময়তে মনুমাহী মোৰ মাৰ সৈতে আছে। তেওঁ মোৰ মাৰ ভনী; মাৰ অভিভাৱক আৰু মাৰ 'Angel' (দেৱদূত); সকলো তেৱেঁই। মনুমাহীয়ে মাক যিমানখিনি বুজে, পৃথিৱীত আন কোনোবাই মাক তেনেকৈ বুজিব পাৰে বুলি মোৰ মনে নকয়। মোৰ দৃষ্টিৰে মনুমাহীৰ নিচিনা মানুহ এগৰাকী পোৱা বৰ টান। তেওঁৰ কেতিয়াও কোনো চাহিদা নাই, ইমান টকা-পইচাৰ মাজত থাকিও এটা সাধাৰণ জীৱন-যাপন কৰে। নিজৰ বাবে একো নলয় আৰু প্ৰয়োজনবোধ নকৰে। মায়ে বহুত যত্ন কৰি খোৱা-বোৱাৰ যোগান ধৰে। নহ'লে কি কৰিলেহেঁতেন ক'ব নোৱাৰোঁ। এই বয়সতো (পয়সত্তৰ বছৰ বয়সতো) আনৰ সুখ-দুখৰ কথা শুনিবলৈ, দুপৰীয়াও নাখাই-নবই বহি থকা দেখিছো। কিন্তু তথাপিও কতো বিৰক্তিৰ চিন নাই। যদিহে জন্ম-জন্মান্তৰ থাকে, যেন মা আৰু মাহীক পৰজন্মতো পাওঁ —এয়ে কামনা। মই মনুমাহীৰ কথা বেচি লিখিব নোৱাৰো, হয়তো লিখিলে মানুহ গৰাকীক সৰু কৰাহে হ'ব।

[নন্দিতা বেনাৰ্জীয়ে বৰ্ত্তমান আমেৰিকাৰ হেমটন বিশ্ববিদ্যালয়ৰ বায়োকেমিষ্ট্ৰি বিভাগৰ অধ্যাপিকাৰ কাম কৰি আছে।]

0—

নঈ তালিমত অমল বাইদেউ

—শ্ৰী প্ৰবোধ চন্দ্ৰ কটকী
পানীগাওঁ, নগাওঁ

মহাভাৰতৰ যুগৰ পৰাই অসম মাতৃয়ে প্ৰাতঃস্মৰণীয়া কন্যা সকলৰ জন্ম দি আহিছে। ভাৰতৰ মুক্তি-যুদ্ধত জপিয়াই পৰি শ্বহীদ হোৱা জীয়ৰী সকলৰ বাবে অসম মাতৃ গৌৰৱান্বিতা। কিন্তু ভাৰতৰ লাখ লাখ দলিত, পতিত, নিষ্পেষিত আৰু অন্ন-বস্ত্ৰৰ সংস্থান কৰিব নোৱাৰা জনগণৰ কল্যাণৰ হকে, ভোগ-বিলাস, বিষয়-বাসনা ত্যাগ কৰি আত্মোৎস্বৰ্গ কৰা মহিলাৰ সংখ্যা সীমিত। এই স্বনামধন্যা মাতৃসকলৰ ভিতৰত এগৰাকী হৈছে আমাৰ সকলোৰে গৌৰৱৰ স্থলি শ্ৰীযুতা অমলপ্ৰভা দাস বাইদেউ।

অমল বাইদেউৰ পৰা মই অকৃত্ৰিম মৰম-চেনেহ আৰু জীৱন গঢ়াৰ প্ৰেৰণা লাভ কৰিছো। ১৯৪৬ চনৰ জানুৱাৰী মাহত পূজ্য বাপুজী শৰণীয়া আশ্ৰমত থকা সময়ত বাইদেউক প্ৰথম দেখা পাইছিলোঁ। সেই সময়ত অসম প্ৰদেশিক কংগ্ৰেছ কমিটিয়ে, এই আশ্ৰমতে পতা গঠনমূলক কৰ্মী সম্মিলনত যোগ দিয়াৰ সৌভাগ্য মোৰো হৈছিল। পূজ্য বাপুজীয়ে ফলে ফুলে জাতিষ্কাৰ এই আশ্ৰমৰ মুকলি প্ৰাঙ্গনত বহি অসমৰ কৰ্মীসকললৈ তেখেতৰ অমৃতময় বাণী প্ৰেৰণ কৰিছিল। ইতিপূৰ্বে ভাৰতীয় পৰম্পৰা ৰক্ষা কৰি এটি আভিজাত্য পৰিয়ালৰ কন্যাই উচ্চ চিন্তন আৰু সাত্বিক জীৱন যাপনৰ

সংকল্প গ্ৰহণ কৰি বাপুৰ প্ৰদৰ্শিত পথৰ পথিক হয়। কস্তুৰবা সেৱাশ্ৰমৰ প্ৰাণ স্বৰূপ এই বাইদেউ গৰাকীয়ে বাপুৰ আশীৰ্বাদ আৰু বিনোবাজীৰ সান্নিধ্য লাভ কৰি, এটি অধ্যাত্ম জীৱন গঢ়ি তুলি, আত্মপ্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিলে।

১৯৪৬ চনত লোকপ্ৰিয় গোপীনাথ বৰদলৈ মুখ্যমন্ত্ৰী (সেই সময়ত প্ৰধান মন্ত্ৰী) হৈ থকা সময়ত, তেখেতে শিক্ষামন্ত্ৰীৰো দায়িত্ব বহন কৰিছিল। ভাৰতৰ বিভিন্ন প্ৰদেশত কংগ্ৰেছী চৰকাৰে বুনিয়াদী শিক্ষা প্ৰৱৰ্ত্তন কৰাৰ দৰে অসমতো বৰদলৈদেৱে বুনিয়াদী শিক্ষা প্ৰচাৰৰ কাম হাতত ল'লে। শিক্ষা বিভাগৰ অৱসৰ প্ৰাপ্ত শিক্ষাধিকাৰ মিঃ এ, স্মল মহোদয়ক অসমৰ বুনিয়াদী শিক্ষাৰ অবৈতনিক উপদেষ্টা নিযুক্ত কৰিলে। বুনিয়াদী প্ৰশিক্ষণ ল'বৰ কাৰণে সেৱাগ্ৰাম আৰু দিল্লীৰ জামিয়া মিলিয়া ইছলামিয়ালৈ দুটি দল প্ৰশিক্ষণৰ বাবে পঠালে। ইতিমধ্যে অসমত বুনিয়াদী প্ৰশিক্ষণ কেন্দ্ৰ স্থাপনৰ কাৰণে ছয়খন ঠাই নিৰ্বাচন কৰি ঘৰ-দুৱাৰ নিৰ্মাণৰ কাম আৰম্ভ কৰিলে।

দুয়োটি দলে প্ৰশিক্ষণ লৈ ১৯৪৭ চনৰ এপ্ৰিল মাহত অসম পালেহি। এই প্ৰশিক্ষণ প্ৰাপ্ত লোকসকলক পাঠ্যক্ৰম আদি যুগুত কৰাত আৱদ্ধ ৰাখিলে। মিঃ স্মল চাহাবে ১৯৪৮ চনৰ আৰম্ভণিতে কামৰ পৰা অব্যাহতি ল'লে। লোকপ্ৰিয় বৰদলৈদেৱে সুচাৰু ৰূপে এই বিভাগৰ দায়িত্ব বহন কৰিব পৰা আদৰ্শ আৰু ব্যক্তিত্ব সম্পন্ন শিক্ষাৱিদ বিচাৰি উলিয়ালে। অতি আনন্দেৰে লোকপ্ৰিয় বৰদলৈদেৱে শ্ৰদ্ধেয়া অমল বাইদেউৰ ওপৰত অসমৰ বুনিয়াদী শিক্ষাৰ অবৈতনিক উপদেষ্টাৰ গধুৰ দায়িত্ব অৰ্পণ কৰিলে। নিজৰ দায়িত্বত থকা গঠনমূলক কামৰ লগতে ইয়াকো সামৰি লৈ ভাৰতবাসীলৈ দিয়া বাপুৰ শ্ৰেষ্ঠ অৱদান নঈ তালিম প্ৰচলনৰ কাৰণে বাইদেৱে কঠোৰ পৰিশ্ৰম কৰিবলৈ ল'লে। লগে লগে এনে এগৰাকী নিঃস্বাৰ্থ

আদৰ্শবাদী কৰ্মীক বুনিয়াদী শিক্ষাৰ গুৰিয়াল হিচাবে পাই, প্ৰশিক্ষণ প্ৰাপ্ত লোকসকলৰ মনলৈ উৎসাহ-উদ্দীপনা আহিল, লগতে অসমত বুনিয়াদী শিক্ষাৰ এটি নতুন অধ্যায়ৰ সূচনা হ'ল।

বুনিয়াদী শিক্ষাৰ কাৰ্যভাৰ গ্ৰহণ কৰিয়েই বাইদেৱে তুধনৈ, ৰহা, চতিয়া, তিতাবৰ, উদাৰবন্দ আৰু চিলঙৰ কেন্দ্ৰ পৰিদৰ্শন কৰি কাম কাজৰ প্ৰগতিৰ বুজ ল'লে। সময়মতে ঘৰ-দুৱাৰ নিৰ্মাণৰ কাম কৰিব নোৱাৰা কাৰণে প্ৰশিক্ষণ কেন্দ্ৰসমূহ নিৰ্দিষ্ট সময়ত আৰম্ভ কৰিব পৰা নহ'ল। সুদক্ষা উপদেষ্টা গৰাকীয়ে লোকপ্ৰিয় বৰদলৈদেৱৰ লগত আলোচনা কৰি অস্থায়ী ঘৰ নিৰ্মাণ কৰি হ'লেও অনতিপলমে কেন্দ্ৰকেইটিৰ শুভাৰম্ভ কৰিবলৈ দিনে-ৰাতিয়ে পৰিশ্ৰম কৰি যাবতীয় ব্যৱস্থা হাতত ল'লে। নিৰ্দিষ্ট সময়ত ঘৰৰ কামবোৰ শেষ কৰি দিবলৈও ঠিকাদাৰ সকলক অনুৰোধ জনালে।

মহিলা সকলৰ প্ৰশিক্ষণ কেন্দ্ৰৰ কাৰণে অসমৰ মধ্যস্থান ৰহা নিৰ্বাচন কৰা হৈছিল। এই কেন্দ্ৰটি ৰহাত পাতিবৰ কাৰণে ৺কৰ্মযোগী তুলসীৰাম গগৈদেৱে আৰু প্ৰাক্তন মন্ত্ৰী শ্ৰী মহেন্দ্ৰ নাথ হাজৰিকা-দেৱে কৰা অনুৰোধ বৰদলৈদেৱে ৰক্ষা কৰিছিল। উল্লিখিত ঠাই সমূহত ১৯৪৮ চনৰ ভিতৰতে প্ৰশিক্ষণৰ কাম আৰম্ভ কৰিবলৈ সিদ্ধান্ত হ'ল। ৰহাত অস্থায়ী ভাৱে কেইটিমান ঘৰ সজোৱা হ'ল। ঘৰ-দুৱাৰ সম্পুৰ্ণ হৈ উঠাৰ লগে লগে অক্টোবৰ মাহত অসমৰ বুনিয়াদী শিক্ষাৰ প্ৰশিক্ষণ প্ৰাপ্ত ৬৫ জন পুৰুষ-মহিলা প্ৰশিক্ষকৰ এখনি চাৰিদিনীয়া আলোচনা সভা অনুষ্ঠিত হ'ল। এই সভা আয়োজনৰ দায়িত্ব বাইদেৱে মোৰ ওপৰত অৰ্পণ কৰিলে।

শ্ৰদ্ধেয়া অমল বাইদেউৰ পৰিচালনাত বুনিয়াদী শিক্ষাৰ আহিৰে এখনি মন্ত্ৰীসভা গঠন কৰি বিভিন্ন সামূহিক কামৰ মাজেদি শিৱিৰটো পৰিচালনা কৰা হ'ল। অমায়িক, আদৰ্শৰ প্ৰতীক, উচ্চপদস্থ বিষয়া,

শ্ৰীযুতা বাইদেৱেও শিবিৰাৰ্থী সকলৰ লগতে চাফাই, প্ৰাৰ্থনা, ৰন্ধা-বঢ়া আদি সকলো সামূহিক কামত ভাগ ল'লে। তেখেতৰ অমায়িক ব্যৱহাৰ, প্ৰাণস্পৰ্শী ভাষণ আৰু বুনিয়াদী শিক্ষাৰ প্ৰতি থকা শ্ৰদ্ধাই বুনিয়াদী শিক্ষাৰ প্ৰকৃত কৰ্মী হ'বলৈ সকলোকে প্ৰেৰণা যোগালে। কষ্ট স্বীকাৰ কৰি হ'লেও অস্থায়ী ঘৰতেই বুনিয়াদী প্ৰশিক্ষণৰ কাম আৰম্ভ কৰিবলৈ সকলোৱে সন্মতি জনালে। মোৰ ওপৰত ন্যস্ত কৰা দায়িত্ব পালন কৰি মই কৃতাৰ্থ মানিলোঁ।

সেই সভাৰ সিদ্ধান্ত ক্ৰমে নৱেম্বৰ-ডিচেম্বৰ মাহত ২০/২৫ জনকৈ প্ৰশিক্ষাৰ্থীক লৈ কেন্দ্ৰকেইটি বাইদেউৰ আপ্ৰাণ চেষ্টাত অস্থায়ী ঘৰতে অনানুষ্ঠানিক ভাৱে আৰম্ভ কৰা হয়। ৰহাত মহিলা কেন্দ্ৰ এটি গগৈদেৱে বুনিয়াদী শিক্ষাৰ আৰ্হিৰে ১৯৪১-৪২ চনতে প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল। সেইখন আছিল— "ৰহা আদৰ্শ বালিকা বিদ্যালয়"। সেই বিদ্যালয় প্ৰাঙ্গনতেই অস্থায়ী ভাৱে নিৰ্মাণ কৰা খেৰৰ ঘৰতে ৬ ডিচেম্বৰ তাৰিখে প্ৰাৰ্থনা, চাফাই, বয়ন আদি পাঠ্যক্ৰম চলি থকা এই বিদ্যালয় খন বুনিযাদী প্ৰশিক্ষণ কেন্দ্ৰৰ অভ্যাসন বিদ্যালয়লৈ ৰূপান্তৰিত কৰিলে। বাইদেৱে গগৈদেৱৰ সপোন দিঠকত পৰিণত কৰিলে। লগতে তেখেতক এই অনুষ্ঠানটিৰ প্ৰধান শিক্ষকৰ পদত থাকিবলৈ অনুৰোধ জনালে। কেন্দ্ৰটিৰ অভিভাৱক ৰূপে থাকিবলৈও তেখেতক দায়িত্ব অৰ্পণ কৰিলে। প্ৰকৃত দেশসেৱক এজনক তেখেতৰ মহৎ কাৰ্য্য এটিৰ স্বীকৃতিৰে সন্মান প্ৰদৰ্শন কৰি এই গৰাকী বিদুষী মহিলাই নিজৰ মহানুভৱতা প্ৰকাশ কৰিলে।

১৯৪৮ চনৰ জানুৱাৰী মাহত গগৈদেৱৰ অনুৰোধ ক্ৰমে লোকপ্ৰিয় বৰদলৈদেৱে ৰহাত প্ৰশিক্ষণ কেন্দ্ৰটি আৰু লগতে আদৰ্শ বালিকা বিদ্যালয়খন অভ্যাসন বিদ্যালয় ৰূপে গঢ়ি তোলাৰ প্ৰস্তুতি চলাবলৈ মোক গুৱাহাটীৰ পৰা ৰহালৈ পঠাই দিলে। এই সুযোগতে

ময়ো প্ৰাণপণে অনুষ্ঠানটি গঢ়াত মনোনিৱেশ কৰিলোঁ।

এই চনৰে এটি শুভদিনত পুৱাবেলা হাতত চাকাই কামৰ সজুলি লৈ কাম কৰি থকা অৱস্থাতে শ্ৰদ্ধেয়া বাইদেৱে বাবা আৰ্য্য নায়কমজী আৰু মা আশাদেৱী আৰ্য্যনায়কমজীক লৈ পদাৰ্পণ কৰিলেহি। কোনো খবৰ বাতৰি নিদিয়াকৈ এনেদৰে এই দুগৰাকী বুনিয়াদী শিক্ষাদানৰ ৰূপদাতাক লৈ অহা বাবে মই কিছু অপ্ৰস্তুত হৈছিলোঁ। কিন্তু বাইদেৱে তেখেতৰ মিচিকীয়া হাঁহিৰে নম্ৰসুৰত ক'লে "কটকী, কিয় বেয়া পাইছে, বুনিয়াদী শিক্ষাৰ কৰ্মীসকলক পৰিদৰ্শনৰ প্ৰস্তুতিৰ বাবে আগতীয়া খবৰ দিব নালাগে নহয়! যেনে ধৰণে চলি আছে, তেনে ৰূপতেই দৰ্শক সকলে দেখিবহি লাগে।"

বিদ্যালয়ৰ কাম-কাজ খিনি দেখি দুয়োগৰাকী শিক্ষাৱিদে সন্তোষ প্ৰকাশ কৰিলে। পূজনীয়া বাইদেউৰ সেই মৰ্মস্পৰ্শী ৱাণীকেই মূলধন হিচাবে লৈ বুনিয়াদী শিক্ষা বিভাগত থকা কালত অসমৰ বুনিয়াদী-প্ৰশিক্ষণ কেন্দ্ৰ আৰু বুনিয়াদী বিদ্যালয় সমূহৰ সংগঠন আৰু ৰূপদানত নিজকে বিলীন কৰি অপাৰ আনন্দ লাভ কৰিলোঁ। এই দিনটোৰ মধুৰ স্মৃতি আজিও চিৰসেউজ হৈ আছে।

বুনিয়াদী শিক্ষা বিভাগৰ দৃঢ়প্ৰতিজ্ঞ এই উপদেষ্টা গৰাকীয়ে ১৯৪৯ চনৰ ৭ মাৰ্চ তাৰিখে প্ৰশিক্ষণ কেন্দ্ৰ কেইটিৰ আনুষ্ঠানিক ভাৱে উদ্বোধন কৰিবলৈ সিদ্ধান্ত কৰিলে। তেখেতে ৰহা প্ৰশিক্ষণ কেন্দ্ৰৰ উদ্বোধনৰ কাৰণে লোকপ্ৰিয় বৰদলৈ মহোদয়ক উদ্বোধক আৰু সভাপতিত্ব কৰিবৰ বাবে লোকবন্ধু ডাঃ ভুবনেশ্বৰ বৰুৱাক লগত লৈ আহিল। সেই সময়লৈকে ঘৰৰ ওপৰত টিনপাত লগোৱা হোৱা নাছিল যদিও স্থায়ীঘৰৰ কোঠা এটিত গাম্ভীৰ্য্যপূৰ্ণ পৰিৱেশত 'ঘৃতবন্তি' এগচি প্ৰজ্জ্বলন কৰি অসম মাতৃৰ কৃতি সন্তান বৰদলৈদেৱে তেখেতৰ মধুৰ সপোন দিঠকত পৰিণত কৰিলে। লগে লগে অসমত বুনিয়াদী

শিক্ষাৰ শুভাৰম্ভ হ'ল। শ্ৰদ্ধেয়া বাইদেউৰ এটি গধুৰ দায়িত্ব পাতল হৈ আহিল আৰু পৰিশ্ৰমো সাৰ্থক হ'ল।

কেন্দ্ৰটিৰ সংগঠনৰ দায়িত্ব শেষ হোৱাত সভাৰ শেষত মোক মোৰ কেন্দ্ৰ তুধনৈলৈ বদলি কৰিবৰ বাবে বাইদেউক অনুৰোধ জনালোঁ। শ্ৰদ্ধেয়া বাইদেৱে এটি হাঁহি মাৰি উত্তৰ দিলে— "কটকী, ছোৱালীখিনিক এৰি ক'লৈ যায় ? ওচৰতে থকা মোৰ চিৰ নমস্য লোকপ্ৰিয় মহোদয়ে গহীনাই মাত লগালে, "তই বাহিৰখন আৰু দেৱবালাইঁতে (শ্ৰীমতী দেৱবালা দেৱী, অধ্যক্ষা) ভিতৰখন চম্ভালক।" এটি সম্মোহনী শক্তি মোৰ শৰীৰেদি প্ৰবাহিত হ'ল। এই শক্তিয়েই মোৰ নতুন জীৱন গঢ়ি তোলাৰ সহায়ক হ'ল।

১৯৫০ চনৰ ৫ আগষ্ট তাৰিখে অসমৰ ভোটাতৰা স্বৰূপ লোকপ্ৰিয় বৰদলৈদেৱক নিষ্ঠুৰ নিয়তিয়ে হৰি নিলে। চৰকাৰৰ ব্যয় সঙ্কোচন নীতিৰ বাবে বুনিয়াদী শিক্ষা প্ৰসাৰতো বাধা পৰিল। চৰকাৰী কাম-কাজত বাধ্য-বাধকতা আৰু নানান অসুবিধাৰ কাৰণে আদৰ্শ ৰক্ষা কৰি মুকলিমুৰীয়াকৈ কাম কৰাত যথেষ্ট অসুবিধাৰ সন্মুখীন হ'ব লগাত পৰিল। শ্ৰদ্ধাভাজন বৰদলৈদেৱৰ মনোবাঞ্ছা পূৰ্ণ কৰি বুনিয়াদী শিক্ষাৰ বুনিয়াদ প্ৰতিষ্ঠা কৰি দিয়াৰ পিচত, চৰকাৰে অশেষ চেষ্টা কৰিও এই কৰ্ত্তব্যনিষ্ঠ উপদেষ্টা গৰাকীক বিভাগত ৰাখিব নোৱাৰিলে। এটি যাউতীযুগীয়া কীৰ্ত্তি ৰাখি বাইদেৱে স্বইচ্ছাই এই পদ ত্যাগ কৰিলে। তেখেতৰ কামত সহায় কৰি বুনিয়াদী শিক্ষাৰ ৰূপদানত দেহে-কেহে লাগি থকা শিক্ষাৱিদ শ্ৰদ্ধাভাজন ৰাজকুমাৰ সুৰেশ্বৰ গোহাঁইদেৱৰ ওপৰত চৰকাৰে এই দায়িত্ব অৰ্পণ কৰিলে।

অসমৰ পৰ্বত-ভৈয়ামৰ বুনিয়াদী প্ৰশিক্ষণ কেন্দ্ৰ সমূহত আৰু চিলঙত থকা প্ৰধান কাৰ্য্যালয়ত বাইদেউৰ এই বিভাগত বহুসংখ্যক বয়সীয়া, সমবয়সীয়া আৰু কেবাজনো অৱসৰ প্ৰাপ্ত বৃদ্ধলোকে, অধ্যক্ষ,

অধ্যক্ষা, উপদেষ্টা আৰু কাৰ্য্যালয় সহায়ক হিচাবে কাম কৰিছিল। বাইদেৱে তেখেতৰ সুদক্ষ প্ৰশাসন, সুদক্ষ পৰিচালনা, অমায়িক ব্যৱহাৰ, মধুৰ সম্ভাষণ, সকলোৰে প্ৰতি সমভাৱ আৰু অটল বিশ্বাস, কৰ্ত্তব্য নিষ্ঠা, উৎসাহ-উদ্দীপনা, মৰম-চেনেহ আদি গুণৰাজিৰে কৰ্মী-সকলক মুগ্ধ কৰি ৰাখিছিল। সেয়ে কৰ্মী সকলেও তেখেতক নিজ পৰিয়ালৰ এগৰাকী বাইদেউ বুলি শ্ৰদ্ধা কৰিছিল।

বুনিয়াদী শিক্ষা বিভাগৰ পৰা অব্যাহতি ল'লেও ১৯৫৩ চনত তিতাবৰত অনুষ্ঠিত অখিল ভাৰত বুনিয়াদী শিক্ষা সম্মিলনত কস্তুৰবা ট্ৰাষ্টৰ গোটেই পৰিয়াল লগত লৈ বাইদেৱে সক্ৰিয় অংশ গ্ৰহণ কৰে। ৰন্ধন শালা, অতিথি অভ্যৰ্থনা আদিত বাইদেউ ব্যস্ত আছিল। অসমৰ বুনিয়াদী শিক্ষাৰ এসময়ৰ অবৈতনিক উপদেষ্টা গৰাকী শিৱিৰৰ বাৰান্দা এখনতে চাৰি-পাঁচ দিন থাকি যেনেদৰে কোনো কষ্টলৈ ভ্ৰূক্ষেপ নকৰি, স্বভাৱ সুলভ হাঁহিটিৰে সকলোৰ লগত মিলিজুলি কটাই দিছিল, তালৈ লক্ষ্য কৰি মই তেতিয়া ভাৱিছিলো— উচ্চ চিন্তা আৰু সৰল জীৱন যাপন কৰা লোকৰ এয়েই পৰিচয়।

মোৰ আলোচনা অপ্ৰাসঙ্গিক হলেও কেইটামান কথাৰ উল্লেখ কৰাৰ লোভ সামৰিব নোৱাৰিলোঁ। চৰকাৰী কামত থাকিলেও অসমৰ সৰ্বোদয় সম্মিলন সমূহত যোগদান দিয়াৰ সৌভাগ্য ঘটিছিল। মঙ্গলদৈৰ জলজলি, নগাৱঁৰ কপাহেৰা, কোকৰাঝাৰৰ তিতাগুৰি, বৰপেটাৰ নগাওঁ, গুৱাহাটীৰ সাতগাওঁ, যোৰহাটৰ ককিলামুখ আদিত অনুষ্ঠিত সৰ্বোদয় সম্মিলন সমূহত অংশগ্ৰহণ কৰিছিলোঁ। এই সকলো সম্মিলনতে সৰ্বোদয় সমাজৰ একনিষ্ঠ কৰ্মী শ্ৰদ্ধেয়া বাইদেউৰ ৰচনাত্মক কামৰ সংগঠন শক্তি, নিখুট পৰিচালনা, সহকৰ্মী সকলৰ লগত সহ-যোগিতা, কষ্ট-সহিষ্ণুতা, নম্ৰতা, নিৰ্ভয়তা আদি গুণসমূহ দেখি তন্ময় হৈছিলোঁ। এই গুণ ৰাজিয়ে বাইদেউক সমগ্ৰ ভাৰতবৰ্ষৰ নেতৃত্ব

বহন কৰাত ইন্ধন যোগাইছে। জ্ঞান আৰু কৰ্মযোগৰ সমন্বয় সাধন কৰি এগৰাকী মহীয়সী ৰূপে আত্মপ্ৰতিষ্ঠা কৰা বাইদেউক লৈ আমি সঁচাকৈয়ে গৌৰৱান্বিত।

ঐশ্বৰ্য্য-বিভূতি, ৰাজসন্মান, ভোগ-বিলাস, বিষয়-বাসনাকো হেয় জ্ঞান কৰি দেশৰ কাৰণে প্ৰাণ উচৰ্গা কৰা মোৰ অতি শ্ৰদ্ধাৰ বাইদেউলৈ পবিত্ৰ জন্ম-জয়ন্তীৰ শ্ৰদ্ধা-ভক্তি নিবেদন কৰিলোঁ। পূজনীয়া বাইদেউৰ সুস্বাস্থ্য আৰু সুদীৰ্ঘজীৱন কামনা কৰিলোঁ।

- 0 –

বিভিন্ন অনুষ্ঠানৰ মাজেদি অমল বাইদেউ

—কেশৱ শইকীয়া

পাণবজাৰৰ ঘৰখনত : ১৯৫০ চনৰ পাচৰ কথা। আমি তেজপুৰ চতীয়া শলালগাঁৱৰ পৰা গুৱাহাটীলৈ আহিবলৈ আজিকালিৰ দৰে যাতায়াতৰ ইমান সা-সুবিধা নাছিল। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পানীয়েদি জাহাজত অহাৰ বাহিৰে সহজ উপায় নাছিল। বাচেৰে আহিব লগা হলেও বহুত জোৰা-তাপলি মাৰিহে আহিব পাৰিছিলোঁ। যেনে-তেনে বগুৱাবাই সেই বছৰৰ চেপ্তেম্বৰ মাহত গুৱাহাটী পালোহি। আহি পায়েই পাণবজাৰৰ ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাস দেৱৰ ঘৰ পালোগৈ। আজিকালি সেইখন ঘৰ "ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাস সোঁৱৰণী পুথিঘৰ"ত পৰিণত হ'ল। সেই সময়ত সেইখন ঘৰ সকলোপ্ৰকাৰৰ জ্ঞান-ভাণ্ডাৰ বুলি আখ্যা দিব পাৰি।

আমি গুৱাহাটীলৈ আহিয়েই জানিব পাৰিলোঁ যে, ভূমিকম্পৰ কাৰণে লক্ষীমপুৰ জিলাত যি অপূৰণীয় ক্ষতি হৈ গ'ল, সেই লৈ অমলপ্ৰভা দাস বাইদেউ চিন্তিত আৰু সাহায্যৰ কামত ব্যস্ত। তথাপি ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাস দেউতাৰ মৰম-স্নেহ, শ্ৰীযুতা অমলপ্ৰভা দাস বাইদেউৰ মাতৃসুলভ আচৰণ, কুৰ্মদৃষ্টিৰ চাৱনি আজিও মনত আছে। সেইখন ঘৰ আমি আহি দেখা সময়ত এখনি বিদ্যালয়ৰ নিচিনা আছিল। আমি যেতিয়াই কিবা উপায় বিচাৰি যাওঁ, তেতিয়া কিবা নহয় কিবা এটা দিহা পাওঁৱেই।

কেতিয়াবা গৈ দেখোঁ দেউতা আৰু বাইদেৱে নাৰ্চৰ ট্ৰেনিং লৈ

থকা সেৱিকা সকলৰ লগত সূত্ৰ-যজ্ঞ কৰি আছে, কেতিয়াবা দেখোঁ প্ৰাৰ্থনা কৰি আছে, কেতিয়াবা দেখো বাঁহৰ সৰু ধুনকিত কপাহ ধুনি আছে, কেতিয়াবা দেখোঁ তুনাই কৰি আছে। তদুপৰি ঘৰুৱা অন্যান্য চাফাই আদি কামতো আছেই। আমি এইবোৰ কাৰ্য্যৰ দ্বাৰা জীৱনৰ কাৰণে পাহৰিব নোৱাৰা প্ৰেৰণা পালোঁ।

তেতিয়া আছিলো চফল ডেকা ; এতিয়া চুলি পকিল। কিন্তু তেতিয়াৰ পৰা এতিয়ালৈ অমল বাইদেৱে আমাক কোনো কথাত নিৰ্দেশ দিয়া মনত নপৰে, সদায় সকলো কাম মৰম চেনেহৰ সুৰতে কৰিবলৈ কয়। আমিও সেইবাবে আমনি আৰু ভাগৰ নলগাকৈ কাম কৰি আনন্দ পাওঁ। ঘৰখনেই যে প্ৰকৃত বিদ্যালয় আৰু মাক-দেউতাকেই যে প্ৰকৃত শিক্ষক, সেইখন ঘৰৰ পৰাই আমি ভালকৈ জানিলোঁ।

শৰণীয়া আশ্ৰমত : শৰণীয়া আশ্ৰমত থকা গান্ধীঘৰ চাবলৈ আমি সেইদিনা প্ৰথম ওলাইছোঁ। সেইদিনা আশ্ৰমলৈ অসমৰ ৰাজ্যপাল জয়ৰাম দাস, দৌলতৰামো আহিছে। কিন্‌কিনীয়া বৰষুণ। সোমায়েই দেখিছোঁ, প্ৰত্যেকৰে মূৰত একোটাকৈ জাপি। শ্ৰদ্ধেয়া অমল বাই-দেউকো দেখিছোঁ জাপি লৈ ইফালে-সিফালে বিভিন্ন কামত ব্যস্ত। মিটিং শেষ হোৱাৰ পিচত ঘূৰি-পকি চাই দেখিলোঁ, এখন গৰুগাড়ী আৰু ওচৰত নাঙল-জুৱলীও আছে। সজুলিবোৰ দেখি গাঁৱলৈ মনত পৰাটো স্বাভাৱিক। তাৰ পিচত গান্ধীঘৰ চাবলৈ গলোঁ। গাঁৱৰ মানুহৰ দ্বাৰা বাহ, খেৰ, ইকৰাৰে সহজতে সাজিব পৰা সহজ-সৰল ঘৰটো। এই বস্তুবিলাকৰ ওপৰত মহত্ব দিয়া মানে গাঁৱক যে মহত্ব দিয়া হৈছে, সেইটো বুজিবলৈ আৰু বাকী নাথাকিল। মনতে এনেকুৱা ভাব হ'ল যে, গান্ধীজীয়ে এনেকুৱা ঘৰত থাকিয়েই যদি বিশ্ব শান্তিৰ কাম কৰিব পাৰে, তেনেহলে আমিনো এনেকুৱা ঘৰত থাকি গাঁৱৰ কাম কৰিব নোৱাৰিম কিয় ? তাৰ পিচত কুটিৰ উদ্যোগ, গ্ৰামোদ্যোগ আৰু ঘৰুৱা উদ্যোগৰ প্ৰদৰ্শনি দেখি আমাৰ সকলোৰে উৎসাহ দুগুণে বাঢ়িল।

চান্দমাৰী আশ্ৰমত : চান্দমাৰী আশ্ৰমৰ জৰিয়তে ডাঃ হৰিকৃষ্ণ-দাস দেউতা আৰু শ্ৰীযুতা অমলপ্ৰভা দাস বাইদেউৰ পৰা পোৱা প্ৰেৰণাবোৰৰ কথা জীৱনত কেতিয়াও পাহৰিব নোৱাৰোঁ। দেউতা, বাইদেউ যেতিয়াই চান্দমাৰী আশ্ৰমলৈ আহে তেতিয়াই, ৰুবৰ কাৰণে কেইটামান গছপুলি লৈ আহিবই। বাইদেৱে সেই পুলিকেইটা হাতত লৈ হাঁহি হাঁহি আমাৰ হাততে দিয়েহি। চান্দমাৰীত থকা চৈধ্যবিঘা মাটিত খৈৰা, সোঁৰা, বগৰী আদি অনেক গছ ঠাহ খাই আছিল। দেউতাৰ পৰামৰ্শ আছিল এই গছবিলাকৰ পৰিবৰ্ত্তে মহানিম, নাৰিকল, নেমু, কপাহ, অনাৰস, কল আদি ফল-মূলৰ উপৰিও খৰিৰ গছ কিছুমান ৰুব লাগে।

সেই সময়ত এজন উদীয়মান খেতিয়ক আছিল চামতাৰ শ্ৰীখগেন কাকতীদেৱ। তেখেত খেতিৰ এজন বিশেষজ্ঞ লোক আছিল। উপযুক্ত দিহা পৰামৰ্শ লবলৈ তেখেতৰ ওচৰলৈ যোৱা হ'ল। কাকতী-দেৱ নিজে চান্দমাৰীলৈ আহি আমাক বিভিন্ন ফল-মূলৰ গছ ৰুবলৈ দিহা দিছিল। সেই মতে আমিও আগৰ গছবিলাক উঠাই দি তেখেতৰ পৰামৰ্শ মতে নতুন কাম আৰম্ভ কৰিলোঁ।

ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাস আৰু অমল বাইদেউৰ ইচ্ছা গাঁৱৰ পৰা ল'ৰা আনি সমাজৰ উপযোগী কৰি শিক্ষা দি পুনৰ গাঁৱলৈ পঠাই গাঁৱক সৰ্বতো প্ৰকাৰে স্বাৱলম্বী কৰি তোলা। সেই বাবে আমাৰ আশ্ৰমলৈ অহা ল'ৰাই যাতে সকলো কাম ভালকৈ খৰচি মাৰি শিকে আৰু গাঁৱক—আত্মনিৰ্ভৰশীল কৰে, তাৰ বাবে আপ্ৰাণ চেষ্টা কৰিছিল। সেই সময়ৰ এবছৰৰ এটা উদাহৰণ দিলে কথাটো স্পষ্ট হ'ব।

সেই বছৰত অসমৰ বিভিন্ন ঠাইৰ বাৰজন ল'ৰা গ্ৰামসেৱাৰ প্ৰশিক্ষণৰ বাবে লোৱা হৈছিল। মাজ ভাগতে কেইজন মান ল'ৰাৰ টাইফইদ জ্বৰ আৰম্ভ হ'ল। দেউতা ডাঃ দাসে কেনেকৈ থাৰ্মোমিটাৰ চাব লাগে, চাৰ্টত কেনেকৈ বহুৱাব লাগে, পাৰা কেনেকৈ নমাব

লাগে, ইত্যাদি সকলো কথা শিকাই দিলে। থাৰ্মোমিটাৰ কেতিয়াও চুই নোপোৱা, হাল-কোৰ কুঠাৰ ধৰা হাতত পৰি পাৰা নমাওঁতেই পিচলি পৰি সেই দিনাই থাৰ্মোমিটাৰ ভাঙি থাকিল। কথাটো দেউতাক জনালোঁ। অন্য এটা থাৰ্মোমিটাৰ কিনি নিবলৈ দিলে। কি দুৰ্ভাগ্য অন্যদিনা খুটাত লাগি সেইটোও ভাঙি থাকিল। এইবাৰো দেউতাক জনোৱা হ'ল। আকৌ অন্য এটা থাৰ্মোমিটাৰ কিনিবলৈ দিলে। এইবাৰনো কিমান মজবুদ থাৰ্মোমিটাব আহিছে ল'ৰাই খুলি চাওঁতেই সেইটোও ভাঙিল। তিনিবাৰ এইদৰে থাৰ্মোমিটাৰ ভঙাৰ পিচত এইবাৰ দেউতাক এইকথা জনাবলৈ বেয়া লাগিছে। কিন্তু নজনালেও নহ'ব; কাৰণ পিচদিনা জ্বৰৰ খবৰ দিবই লাগিব। ভাবিচিন্তি সময়মতে খবৰটো দেউতাক জনালোঁ। এইবাৰ দেউতাই অলপ হাঁহিমুখেৰে সুধিলে— "এওঁবিলাকে থাৰ্মোমিটাৰ সম্পৰ্কে অলপ জানিছেনে!" মই জানিছে বুলি কোৱাত দেউতাই সন্তোষৰ ভাৱ প্ৰকাশ কৰি ক'লে—"তেনেহলে আমাৰ থাৰ্মোমিটাৰ নাইভঙা বুলি ধৰিবা। কামৰ সময়ত দা, কুঠাৰ ভাঙিলে কথা নাই। এনেয়ে পৰি থাকি মামৰে নষ্ট কৰিলেহে লোকচান হৈছে বুলি ধৰিবা।" এই বুলি কৈ আৰু এটা থাৰ্মোমিটাৰ কিনি নিবলৈ দিলে। সৌভাগ্য ক্ৰমে আটাই কেইজন ৰোগীয়েই আৰোগ্য লাভ কৰিলে। এইধৰণে শিক্ষা দিয়াই আছিল দেউতাৰ পদ্ধতি। মনতে তেতিয়া ভাবিছিলোঁ যি গৰাকী বাইদেউৰ দেউতাকেই এনে শিক্ষা পদ্ধতিৰ গুৰিয়াল আছিল সেই গৰাকী বাইদেৱে সকলো বিষয়তে আমাক মাৰ্গদৰ্শন দি আগবঢ়াই নিব নোৱাৰিব কিয়?

বিভিন্ন অনুষ্ঠানৰ মাজেদি শ্ৰীযুতা অমল বাইদেউক মই কেনে ধৰণে পালোঁ আৰু তাক নিজৰ জীৱনত কেনেদৰে খটাবলৈ চেষ্টা চলাই আছোঁ তাৰ সামান্য অনুভৱ আগবঢ়ালোঁ আৰু অমল বাইদেউৰ দীৰ্ঘজীৱন কামনা কৰিলোঁ।

শ্ৰদ্ধেয়া শ্ৰীযুতা অমলপ্ৰভা দাস বাইদেউৰ সান্নিধ্যত

—শ্ৰীৰেণুপ্ৰভা শইকীয়া

পূজ্যা বাইদেউক মই প্ৰথম দেখা পাওঁ স্বাধীনতা আন্দোলনৰ নেতা, চাৰিঙৰ ৺দুৰ্গানাথ কাকতীৰ ঘৰত ১৯৩৯ চনত। মই তেতিয়া চাৰিং ৰাধা ফুকন হাইস্কুলত পঢ়ি আছিলো।

তাৰ পিচত বহুত দিন বাইদেউক দেখা নাছিলো। ১৯৪১ চনত পূজ্যা বাইদেউ চাৰিং তেলিয়াল গাঁৱৰ আমাৰ ঘৰলৈ, বাতি ৺শঙ্কৰ চন্দ্ৰ বৰুৱা, ৺দুৰ্গানাথ কাকতী প্ৰমুখ্যে আৰু বহুতো নেতা, স্থানীয় পুৰুষ-মহিলাৰ লগত যায় আৰু আমাৰ ঘৰতে থাকি স্বাধীনতা আন্দোলনৰ বিষয়ে সকলোৰে লগত চৰ্চ্চা কৰে। তেতিয়াৰ পৰা পূজ্যা বাইদেউৰ প্ৰতি এনে এটা শ্ৰদ্ধা জন্মিল, যাক বৰ্ণনা কৰি লিখিব নোৱাৰো। আমাৰ বৌটিয়েও বাইদেউক বৰ শ্ৰদ্ধা মৰম কৰিছিল আৰু এতিয়াও বাইদেউৰ কথা কৈ থাকে আৰু চাবলৈ মন কৰে।

বাইদেউ আমাৰ ঘৰৰ পৰা অহাৰ সময়ত আমাৰ বৌটিক কৈছিলো, 'মইয়ো লগত যাওঁ, গাঁৱে গাঁৱে মিটিং হ'ব। বাইদেৱে তেতিয়া মোৰ মূৰত হাত ফুৰাই কোমল মাতেৰে ক'লে 'তুমি এতিয়া সৰু হৈ আছা যাব নেলাগে। বৌটিৰ লগতে কাম কৰিবা।' লগত

যাবলৈ মানা কৰাত মই কন্দা দেখি মোমাইদেৱে চাৰিওলৈকে মোক লগত লৈ গ'ল। তেতিয়া বাইদেৱে মোক ক'লে 'তুমি মামাৰাৰ লগতে ঘৰলৈ যোৱাগৈ। পিচত আৰু বহুত মানুহ আহিব, বহুত ঠাইলৈ যাব, তেতিয়া যাবা। তোমালোকে দেশৰ হকে কাম কৰিব লাগিব।' মোৰ তেখেত সকলৰ লগত যোৱা মনৰ হাবিয়াস মনতে বৈ গ'ল। মাজে মাজে মোমাইদেউ, ৺দদাইদেউ আৰু ৺খগেন বৰবৰুৱা আদিয়ে মোক বিভিন্ন ঠাইলৈ লৈ যায়।

বাইদেউৰ আশীৰ্বাদতেই নেকি ক'ব নোৱাৰো, তাৰ পিচত ১৯৪১ চনৰ আন্দোলনত যোগদান কৰি ডেৰ বছৰ শ্ৰীযুতা সুধালতা দত্ত, ৰেৱতী দাস, হেমলতা বেজবড়া, ঘনকান্তি ফুকন, স্বৰ্ণলতা বৰুৱা আদি বিভিন্ন জিলাৰ মহিলা সকলৰ লগত পলাতক হিচাবে বিভিন্ন জিলালৈ গৈ গাঁৱে গাঁৱে স্বেচ্ছাসেৱক বাহিনী গঠন কৰাৰ কামত লাগিলো।

সত্যাগ্ৰহী সকলক আগবঢ়াই দিয়া কাম কৰি বৰ ভাল লাগে। কাৰণ মালা পিন্ধাবলৈ পাওঁ, ধনে-জনে-মনে-প্ৰাণে কোনো ৰকমেই বৃটিছ চৰকাৰক সহায় নকৰিবা আদি শ্লোগান দিবলৈ পাই বৰ ভাল লাগে। ১৯৪৫ চনত সমাজ কৰ্মী শ্ৰীযুত মাণিক চন্দ্ৰ শইকীয়াৰ লগত আমাৰ বিয়া হৈ গ'ল। বিয়াৰ পিচত যোৰহাটৰ টিপমীয়া গাওঁ, কলাখোৱা, হেজাৰী মৌজা আদিত আমি দুয়ো স্কুল খুলি পুৰুষ-মহিলা সকলক শিক্ষাদান কৰা, গাঁৱৰ ৰাস্তা পদূলি বন্ধা, চাফাই কাম, ঘৰে ঘৰে প্ৰস্ৰাৱ পায়খানা, কম্পোষ্ট সাৰৰ গাত খন্দা, গাঁৱৰ পুখুৰী চাফা কৰাই খোৱা পানী আদিৰ ব্যৱস্থা কৰা আদি কাম ৰাইজৰ সহযোগত কৰি আছিলো। যোৰহাটত থাকোতেই মোৰ স্বামী, শ্ৰীযুত মাণিক চন্দ্ৰ শইকীয়াই পূজ্যা বাইদেউলৈ এখন চিঠি, লিখিছিল 'ৰেণুক ৱাৰ্দ্ধালৈ পঠাব লাগে।' বাইদেৱে চিঠিৰ উত্তৰত জনালে, তোমালোকে ভাল কামেই কৰিছা, দুয়ো মিলি-জুলি কাম কৰি থাকা, ৰাইজৰ মৰম পাবা। ৱাৰ্দ্ধালৈ এতিয়া যাব

নেলাগে। পিচত তুয়ো অসমৰ বাহিৰলৈ যাবা।' তাত থাকোতেই ৺বিমলা প্ৰসাদ চলিহাদেৱে আমাক শিৱসাগৰৰ মথুৰাপুৰ আশ্ৰমলৈ লৈ গ'ল। মথুৰাপুৰ আশ্ৰমখন গাঁৱৰ পৰা তিনি মাইল আঁতৰত, অতব্য জঙ্ঘল—বাঘ, ভালুক, গাহৰি, বান্দৰ আদি বনৰীয়া জন্তুৰ বাসস্থান, ডাঙৰ ডাঙৰ সাপ বিলাকৰ পৰাও নিৰাপদে থাকিব নোৱাৰি। ইফালে মেলেৰীয়া বেমাৰত ভুগি সকলো লোক আশ্ৰমৰ পৰা ঘৰলৈ দিহা-দিহি গুচি গ'ল। তাতেই আমাক নি থাকিবলৈ দিলে। গাঁৱৰ মানুহ দিনত আহে, সূতা কটা, লিখা-পঢ়া আদি কাম আশ্ৰমত শিকিবৰ বাবে। ৰাতি হ'লে বাঘ গাহৰি মৰা চিকাৰী বিলাকৰ সাহতে প্ৰাণ ৰক্ষা কৰি থাকো। কিছুদিন থকাৰ পিচত আমাৰো মেলেৰীয়া বেমাৰৰ পৰা প্ৰাণ ৰক্ষা কৰাটো টান হৈ পৰে; তুয়ো শয্যাগত হলো। কাকো কোনেও চাব নোৱাৰা অৱস্থা হয়। গতিকে আমাক শিৱসাগৰৰ কংগ্ৰেছ ভৱনলৈ লৈ আহিল।

৬ মাহৰ পিচঃ কঁহাৰ গাঁৱত এখন খাদী আশ্ৰম খুলিবৰ বাবে ৺চলিহা দেৱে আমাক পৰামৰ্শ দিয়ে আৰু সেই আশ্ৰম উদ্বোধন কৰিবলৈ পূজ্যা বাইদেউক নিমন্ত্ৰণ জনালে। পূজ্যা বাইদেউ আৰু ৺চন্দ্ৰপ্ৰভা শইকীয়ানী বাইদেউ আহিল।

বাইদেউৰ পৰামৰ্শ ক্ৰমেই কঁহাৰ গাঁৱৰ নিবাসী বিশিষ্ট সমাজ সেৱক ৺ইন্দ্ৰেশ্বৰ চুতীয়া দেৱৰ তত্বাৱধানত আৰু শ্ৰীযুত মাণিক চন্দ্ৰ শইকীয়াৰ পৰিচালনাত কহাঁৰ গাঁৱৰ ডেকা-জীয়ৰী-বোৱাৰী সকলক লৈ খাদী আশ্ৰম অনুষ্ঠিত হ'ল। বাইদেৱে তাতো আমাক এই গাঁৱৰ ৰাস্তা-পদূলি বন্ধা, খোৱা পানীৰ ব্যৱস্থা, ঘৰে ঘৰে প্ৰস্ৰাৱ-পায়খানা, ঘৰ সজোৱা, শাক-পাচলি কৰা, ঘৰে ঘৰে বোৱা কটা, আদি স্বাৱলম্বনৰ কাম শিকাবলৈ কোৱাত আমিও মনত নতুন উৎসাহ পাই কামত অগ্ৰসৰ হলো। তেতিয়াই বাইদেৱে আমাক

৺শইকীয়ানী বাইদেউৰ লগত পৰিচয় কৰাই দি মহিলা সংগঠনৰ কাম কৰিবলৈ কয়। গাঁৱৰ বাইজৰ ওপৰত আশ্ৰমৰ কামৰ দায়িত্ব দি, আমি পুনৰ শিৱসাগৰ নগৰলৈ আহিলো যদিও, গাঁৱেই আমাৰ কৰ্মৰ স্থলী কৰি, একাদিক্ৰমে ছয়োঃ তিনি মাহ শিৱসাগৰ জিলাত পদব্ৰজে ভ্ৰমণ কৰি, য'তে ৰাতি হয়, সেই গাঁৱতে থাকি, শিৱসাগৰ জিলা মহিলা সমিতি গঠন কৰা হ'ল। বাইদেউৰ পৰামৰ্শ ক্ৰমেই বিভিন্ন গাঁৱত গঠনমূলক কাম, গাওঁ স্বাৱলম্বনৰ আঁচনি আদি লোৱা হয়। সেই সময়তে শিৱসাগৰৰ গাওঁ-নগৰৰ চুকে-কোণে মহিলা সমিতি গঠন হৈছিল। অসমৰ ভিতৰত সংগঠনৰ কামত শিৱসাগৰেই প্ৰথম হৈছিল। ২৭২ খন সমিতি গঠন হৈছিল।

তাৰ পিচত বাইদেউৰ নেত্ৰীত্বত শিৱসাগৰত ভূদান আন্দোলনত কাৰ্য্যক্ৰম চলিল। আশাদেবী আৰ্য্য নায়কম, বিমলা ঠক্কৰ, শঙ্কৰাও-দেউ আদি নেতা সকলো আহিল। তেতিয়াও বাইদেউৰ পৰামৰ্শ ক্ৰমেই সাঁধ্যানুসৰি ভূদানৰ কামত আত্মনিয়োগ কৰিলো।

১৯৬০/৬১ চনত পূজ্য বিনোবাজীৰ অসম পদাৰ্পণত বাইদেউৰ পৰামৰ্শ ক্ৰমেই পূজ্য বাবাৰ মাৰ্গদৰ্শনত অসম-যাত্ৰাত ভূদান-গ্ৰামদান আন্দোলনত সক্ৰীয় অংশ গ্ৰহণ কৰি, বাবাৰ নিৰ্দ্দেশ আৰু বাইদেউৰ পৰামৰ্শ ক্ৰমে শিৱসাগৰত মহিলা শান্তি সেৱিকা প্ৰশিক্ষণ আদি শিবিৰ কৰি, সেৱিকা মণ্ডলী গঠন কৰি, ভূদান, গ্ৰামদান আদি বিভিন্ন গঠন-মূলক কামত মহিলা সকল অগ্ৰসৰ হৈছিল।

শিৱসাগৰ মহকুমাত বিনোবাজীৰ পদযাত্ৰাত কেইটামান বাহৰত বাইজে ভুল পৰিচালনা কৰি আমাৰ কাৰ্য্যক্ৰমত ব্যাঘাট জন্মাবলৈ চেষ্টা চলাইছিল। সেই সময়ত আমাৰ কাৰ্য্যকৰ্ত্তা সকল বিভিন্ন কাৰ্য্য-ক্ৰমত ব্যস্ত থকাত বিশেষ ভাৱে মোৰ ওপৰতেই শিবিৰ সমূহৰ আগতীয়া-পিচতীয়া প্ৰস্তুতিৰ দায়িত্বৰ ভাৰ পৰিছিল। বাইদেউ বাবাৰ

লগতে সকলো সময়তে থাকিব লগীয়া হয়; যিহেতু বিভিন্ন লোক সকল আহি কাৰ্যক্ৰমৰ বিষয়ে প্ৰশ্ন কৰি থাকে আৰু ভাৰতৰ বাহিৰৰ বহুতো লোকেই সেই সময়ত বাবাৰ মাৰ্গদৰ্শন লবলৈ আহিছিল। এদিন হঠাতে প্ৰাৰ্থনা সভাত বাইজৰ এজনে আহি বাবাক ক'লেহি কাইলৈ শিবিৰ আগৰ কাৰ্য্যসূচীমতে নহয়, আমাৰ অঞ্চলতহে হ'ব। উক্ত শিবিৰ দুদিন পিচত আছিল। মই প্ৰাৰ্থনা সভাত নাছিলো। পিচদিনাৰ শিবিৰ প্ৰস্তুতিৰ কামত সেই ঠাইলৈ গৈছিলো। বাবাই শিৱসাগৰৰ প্ৰতিটো শিবিৰতে ৫ খনকৈ গ্ৰামদান কৰিব লাগিব বুলি কোৱাত বিশেষ ভাৱে গ্ৰামদান লোৱাৰ কাম কৰিব লগীয়া হৈছিল।

১৯৬২ চনত বাইদেউৰ মাৰ্গদশনতেই ভাৰত তথা বিশ্ব বৰেন্য নেতা সকলৰ লগত চীনা আক্ৰমণৰ সময়ত শান্তি-যাত্ৰাত যোগদান কৰিবলৈ সুবিধা পাইছিলো। ১৯৬৩ চনত বাইদেউৰ পৰামৰ্শ ক্ৰমেই ডিব্ৰুগড় আৰু শিৱসাগৰ জিলাত মহিলা শান্তি সেনা লগত লৈ ভূদান-গ্ৰামদান, মাদকদ্ৰব্য নিবাৰণৰ অভিমান চলাই মনত নতুন প্ৰেৰণা আৰু গাঁৱৰ বাইজৰ পৰা উৎসাহ পাই কামত অগ্ৰসৰ হৈছিলো।

বাইদেউৰ নিৰ্দ্দেশ ক্ৰমেই আমি দুয়ো বম্বেৰ বাৰদলিত হোৱা ভূদান-গ্ৰামদাম চেমিনাৰত যোগদান কৰিবলৈ সুবিধা পাই মনত অসীম উৎসাহ প্ৰেৰণা পাইছিলো।

বাইদেউৰ পৰামৰ্শ লৈ ১৯৭৩ চনত কতৃপক্ষৰ লগত যোগাযোগ কৰি প্ৰথম শিৱসাগৰত গড়গাও সৰ্বোদয় আশ্ৰমতে ৩৫০ গৰাকী মহিলাক প্ৰশিক্ষণ আদি দিয়াই কাৰ্য্যক্ৰম হাতত লোৱা হ'ল আৰু মহিলা সকলেও প্ৰশিক্ষণত নতুন প্ৰেৰণা আৰু উৎসাহ পাই এমাহ মাদকদ্ৰব্য নিবাৰণৰ অভিযান চলাই ফলৱতী হোৱাত সেই উৎসাহ, প্ৰেৰণাৰে মহিলা সকলে মাদকদ্ৰব্য নিবাৰণকে মুখ্য হিচাবে লৈ বিভিন্ন পৰ্য্যায়ত গাওঁ সংগঠনৰ কাম কৰি আছে।

ইয়াৰোপৰি বিভিন্ন সময়ত হোৱা গঠনমূলক কৰ্মী সন্মিলন সমূহত বাইদেউৰ পৰামৰ্শমতেই যোগদান কৰিবলৈ পাইছিলো। ৰামপুৰত হোৱা গঠনমূলক কৰ্মী সন্মিলনতো যোগদান কৰিবলৈ সুবিধা পাইছিলো। এইদৰে সকলো সময়তে যেতিয়া যি মুহূৰ্ত্তত যি কামৰ নিৰ্দ্দেশ বাইদেৱে দিয়ে, তাক কৰি যাওঁ।

ভাষা আন্দোলনৰ সময়ত বাইদেউৰ পৰামৰ্শ ক্ৰমে আৰু বাবাৰ মাৰ্গদৰ্শনত পশ্চিম বঙ্গৰ সামান্তত গোৰা মুছলমান সকলৰ ঘৰে ঘৰে গৈ কাম কৰিছিলো, বিহাৰৰ এগৰাকী মহিলাৰ সহায়ত। বিশ্ব মহিলা সন্মিলনতো বাইদেউৰ কৃপাতেই যোগদান কৰিবলৈ সুযোগ পাইছিলো।

১৯৭৯ চনত গোহত্যা বন্ধ আন্দোলনত বাইদেউৰ লগত থাকি কাল-কতাত যোগদান কৰি দুবাৰো প্ৰেচিডেঞ্চি জেইলত বন্দি হৈ আছিলো।

পূজ্য বিনোবাজীৰ ~~অনশন~~ মৌনব্ৰত ভঙ্গ হোৱাত বাবাৰ সান্নিধ্যত হোৱা অখিল ভাৰত গ্ৰাম স্বৰাজ সন্মিলনলৈ আমি সকলোবিলাকে জেইলৰ পৰা মুক্ত হৈ গৈ যোগদান কৰিলোগৈ। সন্মিলনৰ শেষত সকলো বিলাক নিজ নিজ স্থানলৈ গ'ল। পূজ্য বাইদেউক বাবাই ১৫ দিন বিশেষ কামত থাকিবলৈ ক'লে। মই আমাৰ কৰ্মী সকলৰ লগতে আহিবৰ বাবে বাবাৰ ওচৰত আশীৰ্বাদ লবলৈ যোৱাত বাবাই বাইদেউৰ লগতে মোকো থাকিবলৈ ক'লে। বাইদেউৰ লগত সৰ্ব গাৱঁলৈ যোৱাৰ সুযোগ পালো। সেই গাৱঁৰ মুখীয়াল লোক জনৰ আহ্বান ক্ৰমে বাইদেউ সেই গাঁৱলৈ গৈ অতি আনন্দ মনেৰে পায়খানা চাফাইৰ কাম এনেদৰে কৰে ; যেন ফুলনিত পানী দি মনত আনন্দ পাইছে। বাইদেৱে সকলো কামতেই আনন্দ পায়।

সেই সময়তে অসমত গণ আন্দোলন চলি আছিল। বাইদেউৰ পৰামৰ্শ ক্ৰমে তাৰ পৰা আহি পৰিস্থিতি ভেদে ঠায়ে ঠায়ে শান্তিৰ বাতাবৰণৰ বাবে শান্তি সমিতি আদি গঠন কৰা হয়। আন্দোলনৰ কাৰ্য্যক্ৰমত কেনেদৰে কাম কৰা উচিত, বাইদেউৰ ওচৰলৈ সঘনে আহি

আৰু চিঠিৰেও যোগাযোগ কৰি বাইদেউৰ পৰামৰ্শ মতেই কাম কৰি আছিলো।

১৯৮৫ চনৰ এপ্ৰিল মাহত বাইদেউৰ ওচৰত আমাৰ সৰ্বোদয় কৰ্মী সকলে মাৰ্গদৰ্শন বিচাৰে, সৰ্বোদয় কৰ্মী সকলৰ সম্মিলন পাতিবৰ বাবে। বাইদেউৰ আশীৰ্বাদ ক্ৰমে সম্মিলন অনুষ্ঠিত হ'ল। উক্ত সম্মিলনতে সৰ্বোদয় মণ্ডল খন পুনৰ গঠন কৰি মোৰ ওপৰত সভানেত্ৰীৰ গধুৰ দায়িত্ব ভাৰ দিলে। পিচদিনাই আমি কেইবাজনো কৰ্মী বাইদেউৰ ওচৰলৈ আশীৰ্বাদ বিচাৰি গলো। তেতিয়া বাইদেৱে আমাক ক'লে, 'বহুত দিন সৰ্বোদয় মণ্ডল খন নিষ্ক্ৰীয় হৈ আছিল। এতিয়া সকলোৱে মিলি অসমৰ নিষ্ক্ৰীয় হৈ থকা গ্ৰামদান গাওঁ সমূহ সক্ৰীয় কৰিব লাগে। আৱশ্যক হ'লে গ্ৰামদান গাওঁ সমূহত শিবিৰ আদি কৰি ৰাইজক সজাগ কৰিব লাগে। ব্যাপক ভাৱে অসমৰ চুকে কোণে গাৱেঁ-ভূঞে আমাৰ কৰ্মী সকলে সৰ্বোদয় বিচাৰ প্ৰচাৰ কৰিব লগে। ৱিনোবাজীয়ে আমাক নামঘোষাৰ মাধ্যমেৰে গ্ৰামদানৰ বিচাৰ প্ৰচাৰ কৰিবলৈ কৈ গৈছে।

ইয়াৰ পিচত জৰুৰী বিষয় সমূহ আৰু সৰ্বোদয় মণ্ডলৰ মিটিং পাতিবলৈ হ'লে, বাইদেউৰ সুবিধানুযায়ী পতাৰ আলোচনা কৰিবলৈ বাইডেউৰ ওচৰলৈ যাওঁ, বাইদেৱে আমাক কয়, 'মোক তোমালোকে সকলো মিটিঙলৈকে নিবিচাৰিবা। মোৰ স্বাস্থ্য ভাল নোহোৱাৰ বাবে গাঁৱলৈ আৰু সত্তৰ যাব নোৱাৰিম। তোমালোকৰ কামত মোৰ সদায় সহযোগ আছে।' এইদৰে বাইদেউৰ দিহা পৰামৰ্শ লৈ কাম কৰি আছো।

ইয়াৰ পিচত আৰু বাইদেউৰ লগত সৰ্বোদয় মণ্ডলৰ কাৰ্য্যক্ৰম সম্বন্ধে মোৰ শেহতীয়া আলোচনা হয় ১৯৮৬ চনৰ অক্টোবৰ মাহত। অসম সৰ্বোদয় মণ্ডলৰ অধিবেশন খন বাইদেউৰ সান্নিধ্যত পাতিবলৈ মনস্থ কৰি বাইদেউক নিমন্ত্ৰণ কৰিবলৈ গলো। বাইদেৱে মোক ক'লে,

মিটিংখন চান্দমাৰীতে পাতিছা যেতিয়া মই অলপ সময়ৰ বাবে যাব পাৰিম।'

বাইদেৱে আমাৰ নিমন্ত্ৰণ ৰক্ষা কৰি আহিল আৰু ক'লে 'মই আপোনালোকক বেচি কথা ক'ব নোখোজো। বেগুৰে মোক মাতিছিল কাৰণে আহিলো। মাত্ৰ এটা কথাই ক'ব খোজোঁ, যে পূজ্য বিনোবাজীৰ মাৰ্গদৰ্শনত অসমত বহুত গ্ৰামদান-ভূদান হ'ল। এতিয়া গ্ৰামদানী গাওঁ বিলাক সক্ৰীয় কৰিব লাগে। গাঁৱলৈ গৈ সংগঠন মজবুট কৰিব লাগে।'

এই গৰাকী মহান মহীয়সী চিৰস্মৰণীয় বাইদেউৰ কথা লিখি থাকিলেও ওৰ নপৰে।

মোৰ জীৱনত বাইদেউৰ সান্নিধ্যত কৰা কৰ্মৰ চমু আভাস দাঙি ধৰি মাতৃ স্বৰূপা পূজ্যনীয়া বাইদেউলৈ কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলো আৰু ভগৱানৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা জনাই দীৰ্ঘায়ু কামনা কৰিলো। ●

অমল বাইদেউৰ সান্নিধ্যত

— নৃপেন শৰ্ম্মা

শ্ৰদ্ধেয়া অমল বাইদেউৰ সান্নিধ্যত ১৯৫৫ চনত অসম গান্ধী-স্মাৰক নিধিৰ দ্বাৰা অনুষ্ঠিত গান্ধী তত্ব প্ৰচাৰৰ এমহীয়া গ্ৰীষ্মকালিন ছাত্ৰশিৱিৰত যোগ দি গুৱাহাটীৰ শৰণীয়া আশ্ৰমত অমল বাইদেউৰ সান্নিধ্যত থকাৰ মোৰ পোন প্ৰথম বাৰৰ বাবে সৌভাগ্য ঘটিছিল। আমাৰ দৈনন্দিন কাৰ্য্যক্ৰমত প্ৰাৰ্থনা, চাফাই, সূত্ৰযজ্ঞ, শ্ৰমদান, মৌ-মাখী পালন, মগনচুলা তৈয়াৰী, বাঁহৰ য়তৰ সজা আদিৰ প্ৰত্যক্ষ জ্ঞান আৰু গান্ধীজীৰ গঠনমূলক কামৰ অনেক চিন্তা-চৰ্চা কৰা হৈছিল। সৰ্বশ্ৰী বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ গুহ, শ্ৰীৰবীন্দ্ৰ কুমাৰ বৰ্মা প্ৰমুখ্যে বিশেষজ্ঞ সকলে আমাক গান্ধীজী আৰু মাৰ্ক্সৰ বিশেষ তত্বসমূহৰ কথা ফঁহিয়াই কৈছিল। অমল বাইদেউৰ পাইখানা চাফ কৰা দৃশ্যটোৱে মোক প্ৰথমে আকৰ্ষণ কৰিছিল।

মই তেতিয়া গুৱাহাটীৰ বি, বৰুৱা কলেজৰ ছাত্ৰ আছিলো। সেই সময়ৰ পৰাই মই মিলৰ কাপোৰ পিন্ধাৰ সলনি খদ্দৰৰ কাপোৰ পিন্ধাৰ অভ্যাস কৰিছিলোঁ। কটাইমণ্ডল, গান্ধী অধ্যয়ন চক্ৰ, গান্ধী জয়ন্তীৰ কাৰ্য্যক্ৰম আদিত লাহে লাহে মোৰ ধাপ বাঢ়ি গৈছিল। গান্ধী সাহিত্য আৰু সৰ্বোদয় সাহিত্য অধ্যয়নত অধিক মনোযোগ দিবলৈ ধৰিলোঁ।

সম্ভৱতঃ মোৰ এইবোৰত ধাপ থকা দেখিয়েই অমল বাইদেৱে বিহাৰৰ টুৰ্কীত বহা অখিল ভাৰতীয় বুনিয়াদী সন্মিলনলৈ মোক লৈ গৈছিল। মোৰ লগত নগালেণ্ডৰ পৰা শ্ৰীএ, মাতেম আৰু শ্ৰীলাম্মুচিবা

আওকো লগত লৈ গৈছিল। লাহে লাহে মই অসম গান্ধীস্মাৰক নিধিৰ কামত সোমাই পৰিলো। সেই সময়ত এটা যুৱকসেৱা দলো গঠন হৈছিল। সেৱাদলত স্কুল-কলেজ আৰু অন্যান্য যুৱক-যুৱতী মিলি গুৱাহাটীৰ আশে-পাশে বেলতলা, জাপৰিগোগ আদি ঠাইত গ্ৰামচাফাই, আলি-বাট নিৰ্মাণ আৰু অন্যান্য গঠনমূলক কামৰ কাৰ্য্যক্ৰম লোৱা হৈছিল। আমাৰ সকলোৰে প্ৰেৰণাৰ স্থলি আছিল অমলপ্ৰভা বাইদেউ।

১৯৬১ চনত পূজ্য বিনোবাজীয়ে অসমত পদযাত্ৰা আৰম্ভ কৰে। এই গুৰুত্বপূৰ্ণ পদযাত্ৰাত অমল প্ৰভা বাইদেৱে পূজ্য বিনোবাজীৰ ভাষণৰ অনুবাদ কৰিছিল। মাজে সময়ে মোকো পদযাত্ৰাত যোগ দিবলৈ বাইদেৱে প্ৰেৰণা যোগাইছিল। কুঞ্চাই, আগিয়া, দুধনৈ, বকো, দাৰ-কুছি, তামুলপুৰ, বৰমা, নিবিৰা, ডিব্ৰুগড়, আদি ঠাইত বিনোবাজীৰ পদযাত্ৰাৰ কাৰ্য্যক্ৰমত যোগদান কৰিছিলোঁ। এদিন মাজগাঁৱৰ পৰা বিশ্বনাথ চাৰিআলিলৈ চৈধ্যমাইল পদযাত্ৰা কৰি অহা মনত আছে।

অসমৰ গান্ধীস্মাৰক নিধিৰ কামত মই ১৯৬৫ চনলৈ আছিলোঁ। গান্ধীস্মাৰক নিধিৰ যোগেদি এবছৰৰ বাবে ৱাধাত সমগ্ৰবিকাশ যোজনাৰ প্ৰশিক্ষণ লবলৈ গৈছিলো। তেতিয়াও মাজে মাজে সেৱাগ্ৰাম আৰু বিনোবাজীৰ কামৰ লগত সম্পৰ্ক স্থাপন কৰিছিলোঁ। অমল বাইদেউৰ প্ৰেৰণাতে এইবোৰৰ লগত যোগসূত্ৰ স্থাপন কৰাৰ সৌভাগ্য হৈছিল। ৱাৰ্ধাত থকা সময়ত মহাৰাষ্ট্ৰৰ বহুতো গঠনমূলক অনুষ্ঠান চোৱাৰো সৌভাগ্য হৈছিল। বিশেষকৈ বোম্বেৰ কোৰা কেন্দ্ৰ, দাহানুৰ গুৰ উৎ-পাদন কেন্দ্ৰ, পুণেৰ হাতে তৈয়াৰী কাগজ-কেন্দ্ৰ ইত্যাদি চোৱা হৈছিল। সকলো ঠাইতে অমল বাইদেউক মানুহে শ্ৰদ্ধাৰে স্মৰণ কৰিছিল।

ভাৰতৰ বিভিন্ন ঠাইত অনুষ্ঠিত হোৱা অখিল ভাৰতীয় সৰ্বোদয় সন্মিলন সমূহলৈ যাবৰ কাৰণে ৰেলৰ কনচেচন আৰু ডবা বন্দোবস্ত কৰিবলৈ বাইদেৱে সদায় প্ৰেৰণা যোগাইছিল। গান্ধী শতবাৰ্ষিকীৰ সময়ত বিহাৰৰ ৰাজগীৰত সৰ্বোদয় সন্মিলন অনুষ্ঠিত হৈছিল। সেই

সন্মিলনলৈ জাপানৰ ফুজিগুৰুজী, ভাৰতৰ ৰাষ্ট্ৰপতি ভি, ভি, গিৰি আৰু তিবেতৰ দলৈলামাও আহিছিল। অসমৰ পৰা তিনিশ প্ৰতিনিধিয়ে এই সন্মিলনত যোগদান কৰিছিল। অহাৰ সময়ত অসুবিধা হ'ব পাৰে বুলি আমি ৰেলগাড়ীৰ ডবা বন্দোবস্ত কৰিবলৈ সমষ্টিপুৰলৈ যাব লগা হৈছিল। সেই সময়ত শ্ৰীহেম কাকতি বাইদেউ আৰু শ্ৰীযুতা অমল বাইদেউ নিজেও লগত আছিল।

বাৰবছৰীয়া লোকযাত্ৰী সকল যেতিয়া অসমত প্ৰৱেশ কৰিলে, তেতিয়া লোকযাত্ৰীৰ পূৰ্বতৈয়াৰীৰ কামত পোন্ধৰ মাহ কাল অসম, মনিপুৰ আৰু নগালেণ্ডত ঘূৰিলো। বিভিন্ন ঠাইত হোৱা পদযাত্ৰা আৰু সন্মিলনৰ কামত যাওঁতে মই প্ৰায়ে কম কাপোৰ ব্যৱহাৰ কৰি ছিলো। কেতিয়াবা এজোৰ কাপোৰেৰে বহুত দিনলৈ চলিব লগা হৈছিল। যাতায়তৰ অসুবিধাত কেতিয়াবা বিচনা পত্ৰও লগত নিয়া নহৈছিল। সেইবাৰে বাইদেৱে মোক 'একবস্ত্ৰী' নাম দিয়ে।

বা-বাপু শতবাৰ্ষিকীৰ সময়ত আমি অসমৰ বিভিন্ন ঠাইত শিবিৰ, সভা-সমিতি আৰু গ্ৰামদান-গ্ৰামস্বৰাজৰ বিচাৰ প্ৰচাৰ কৰিছিলো। বিনোবাজীৰ 'পঁয়সত্তৰতম জন্ম জয়ন্তী"ত গ্ৰামস্বৰাজ পুঁজি সংগ্ৰহৰ কাম চুনীভাই বৈদ্যৰ লগত কৰিছিলো আৰু অসমৰ বাবে ২ লাখ ১০ হেজাৰ টকা এই পুঁজিলৈ সংগ্ৰহ কৰা হৈছিল। এই সকলোবোৰ কামৰ উৎস আছিল অমল প্ৰভা বাইদেউ।

পূজ্য বিনোবাজীয়ে অসমৰ উত্তৰ পূব চুকত অৱস্থিত 'মৈত্ৰী আশ্ৰম'ৰ মাৰ্গদৰ্শক হিচাবে অমল বাইদেউক ভাৰ দিছে। ইতিমধ্যে তাত বহুতো আন্তৰ্জাতিক শিবিৰ, মহিলা শিবিৰ, শিশু শিবিৰ, বুদ্ধি-নিষ্ঠসকলৰ শিবিৰ, ছাত্ৰশিবিৰ, সৰ্বোদয় কৰ্মীৰ শিবিৰ, পৰিয়াল শিবিৰ আদি অনুষ্ঠিত হৈ গৈছে। এই শিবিৰ সমূহতো প্ৰেৰণাৰ উৎস হৈছে আমাৰ অমলপ্ৰভা বাইদেউ।

১৯৭৮ চনৰ ২ আক্টোবৰৰ পৰা ১৯৭৯ চনৰ ২ অক্টোবৰলৈ শ্ৰীপৰমানন্দ শৰ্মা, শ্ৰীচন্দ্ৰকান্ত শইকীয়া, শ্ৰীনোমলবেজ, শ্ৰীফণীধৰ মৰাণ আদি সৰ্বোদয় কৰ্মীসকলৰ জৰিয়তে গীতাৰ মাধ্যমেৰে এটি পদযাত্ৰা চলিছিল। ১৯৭৯ চনৰ ২ অক্টোবৰত এই যাত্ৰাৰ সমাৰোহ উৎসৱ অনুষ্ঠিত হৈছিল দিখৌমুখত। এই যাত্ৰা আৰম্ভ হৈছিল মহাপুৰুষ মাধৱদেৱৰ জন্মস্থান লেটেকু পুখুৰীৰপৰা আৰু এই দুই উৎসৱেৰে গুৰিয়াল আছিল অমলপ্ৰভা বাইদেউ।

আজিৰ সমাজত দেখা দিয়া অশান্ত, অসন্তোষৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত অসম আন্দোলনৰ আৰম্ভণিতে "নতুন সমাজ নিৰ্মাণ" শিবিৰ এটি চান্দমাৰীৰ (গুৱাহাটী) ইঞ্জিনিয়াৰিং ইনচটিটিউতত অনুষ্ঠিত হৈছিল। শ্ৰীনাৰায়ণ দেশায়ে এই শিবিৰৰ মৰ্গদৰ্শন কৰিছিল। ভাৰতীয় শান্তি-সেনা অসম শাখাৰ তৰফৰ পৰা শ্ৰীযুতা অমল বাইদেউৰ নেতৃত্বত এই শিবিৰৰ আয়োজন কৰা হৈছিল। শ্ৰীনাৰায়ণ দেশায়ে অহিংস আন্দোলনৰ প্ৰক্ৰিয়া সমূহৰ ব্যাখ্যা কৰিছিল আৰু অসম আন্দোলনত ইয়াৰ যথেষ্ট প্ৰভাৱ পৰিছিল।

অমল বাইদেউৰ ইচ্ছা যে, দেখেতৰ দেউতাক ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাসদেৱৰ দ্বাৰা সংগৃহিত কিতাপ সমূহৰ মাধ্যমেৰে সমাজ সেৱাৰ এটি পৰিৱেশ তৈয়াৰ হওক। এই উদ্দেশ্য আগত ৰাখি ১৯৭৮ চনৰ ২৩ জুলাই তাৰিখে 'ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাস সোঁৱৰণী পুথিঘৰ'ৰ জন্ম হয়। বাই-দেউৰ প্ৰেৰণাতে এই কাম চলি আছে। বৰ্ত্তমান গান্ধীদৰ্শনৰ বিভিন্ন দিশৰ অনুসন্ধানৰ কামো ইয়াৰ যোগেদি আৰম্ভ হয়।

শ্ৰীনাৰায়ণ দেশায়ে গুজৰাটৰ বেড়চীত এটা সমগ্ৰ ক্ৰান্তিৰ বিদ্যা-লয় আৰম্ভ কৰিছে। সেই বিদ্যালয়ৰ জৰিয়তে অনুষ্ঠিত হোৱা এক সমগ্ৰ ক্ৰান্তিৰ শিবিৰলৈ অসমৰ আমি পাঁচজন কৰ্মী গৈছিলোঁ। আমি সেই শিবিৰৰ পৰা তামিলনাডুলৈও গৈছিলো। তামিলনাডুৰ পিচত

আমি দক্ষিণ ভাৰতৰ মিনাক্ষী, মন্দিৰ, ৰামেশ্বৰম, কন্যাকুমাৰী, ত্ৰিবান্দ্ৰম আদি ঠাইতো ভ্ৰমণ কৰিছিলো। বেড়চীত আমি শ্ৰীজুগতৰাম ডৱেক দেখা কৰাৰ সময়ত অসমৰ অমল বাইদেউৰ কথা সুধিছিল আৰু তেখেতৰ কথা কৈ আনন্দ প্ৰকাশ কৰিছিল।

বাইদেউৰ মাৰ্গদৰ্শণত ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাস সোৱৰণী পুথিঘৰ আৰু ভাৰতীয় শান্তিসেনা অসম শাখাৰ কামত সৰ্বোদয় ট্ৰাষ্টৰ জৰিয়তে হোৱা কামত লাগি আছো। মাজে সময়ে সৰ্বোদয় বিচাৰৰ আৰু গান্ধীজীৰ গঠনমূলক কামৰ বিষয়ে দুই চাৰিটা কথা অ'ত ত'ত লিখিবলৈ বাইদেৱে প্ৰেৰণা যোগায়। বহুত সময়ত মই লিখা প্ৰবন্ধবোৰ বাই-দেউক দেখুৱাওঁ আৰু সদায় ভাল হৈছে বুলি প্ৰশংসা কৰি মোক উৎসাহ দিয়ে। গতিকে লিখা-পঢ়া কামতো মোৰ প্ৰেৰণাৰ উৎস অমল প্ৰভা বাইদেউ।

বৰ্ত্তমান আমাৰ মাজত চলি থকা স্ত্ৰীশক্তি জাগৰণৰ কাম, গো-হত্যাবন্ধ অভিযানৰ কাম, শান্তিসেনাৰ কাম, গীতা প্ৰচাৰৰ কাম, সৰ্বোদয় পদযাত্ৰাৰ কাম, প্ৰৌঢ়শিক্ষাৰ কাম এই সকলো কামৰে মাৰ্গ-দৰ্শক অমলপ্ৰভা বাইদেউ। মুঠিতে মালা গাথোতে সূতাডাল যেনেকৈ ফুলৰ মাজত সোমাই থাকি নিজকে লুকাই ৰাখে, তেনেকৈ অমল বাইদেৱে সকলো গঠনমূলক কামতে নিজে আঁৰত থাকি আমাক প্ৰেৰণা যোগাই আছে।

এতিয়া বাইদেৱে মাজেসময়ে কৈ থাকে "অপুত্ৰক হৈ নমৰিবা; আমাৰ কামবোৰ কৰিবলৈ এচাম কৰ্মী তৈয়াৰ কৰা।" আজিৰ যুগত তেনে কৰ্মী ওলাবনে? এইটোৱে আমাৰ সম্মুখত ডাঙৰ প্ৰশ্ন। এই প্ৰশ্ন সমাধানৰ বাবে বাইদেউৰ প্ৰেৰণাতে আমি সততে চেষ্টা চলাই আছো।

—ঃ—

সৰল জীৱন আৰু উচ্চচিন্তনৰ প্ৰতীক অমল বাইদেউ

—যজ্ঞেশ্বৰ গগৈ

শ্ৰীযুতা অমল প্ৰভা দাস বাইদেউক প্ৰথমতে লগ পাইছিলোঁ, ১৯৩৬ চনৰ ত্ৰিপুৰী কংগ্ৰেছ অধিবেশনত। সেই সময়ত মই ৱাৰ্ধাত আছিলোঁ। ভাৰতীয় গ্ৰাম উদ্যোগ সংঘৰ হৈ মৌমাখি পালনৰ বিষয়ে এখনি প্ৰদৰ্শনী সেই অধিবেশনত দেখুৱাইছিলোঁ। মৌমাখি প্ৰদৰ্শনী চাবলৈ অমল বাইদেউ, তিলোত্তমা বাইদেউ, দেউতা ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাস আৰু মাক ৺হেমপ্ৰভা দাস প্ৰতিদিনেই আবেলি প্ৰদৰ্শনীলৈ গৈছিল। অসমীয়াত তেখেতসকলৰ লগত কথা পাতি আনন্দ পাইছিলোঁ। তেখেতসকলেও এজন অসমীয়া ল'ৰাক এনেদৰে লগ পাই আনন্দ পাইছিল। তেতিয়াৰ পৰাই তেখেত সকলৰ লগত মোৰ চিনাকি।

তেখেতসকলৰ ঘৰখন এখন ৰাজহুৱা অনুষ্ঠানৰ দৰে। অসম তথা ভাৰতৰ বিভিন্ন ঠাইৰ লোক আলোচনা-বিলোচনাৰ কাৰণে প্ৰায় ঘৰখন ভৰি থাকে। আন দিশৰপৰা চালে ঘৰখন এখন আশ্ৰম যেনেই লাগিছিল। কাৰণ তেখেতসকলৰ ঘৰত মাক-বাপেক নোহোৱা বহুতো ল'ৰা-ছোৱালীক আশ্ৰয় দি ডাঙৰ-দীঘল কৰিছিল। বাইদেউৰ দেউতাক ডাঃ দাস এজন আদৰ্শ গান্ধীবাদী আৰু দেশকৰ্মী হোৱাৰ উপৰিও উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চলৰ এজন খ্যাতনামা অস্ত্ৰচিকিৎসক। সেইবাবে ঘৰতে

এখন চিকিৎসালয় পাতি ৰোগী শুশ্ৰূষা কৰিছিল। ৰোগীৰ থকা-খোৱা আৰু যাবতীয় সকলো ব্যৱস্থা নিজেই কৰিছিল।

এনে এটা আদৰ্শ পৰিয়ালত জন্ম লাভ কৰি, অমল বাইদেউ ডাঙৰ দীঘল হয়। তেখেতে কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা এম, এচ, চি পাচ কৰে। তাৰ পিছত ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলনত বাপুজীৰ আদৰ্শত অনুপ্ৰাণিত হৈ যোগদান কৰে। ১৯৪২ চনৰ 'কুইট-ইণ্ডিয়া' সত্যাগ্ৰহ আন্দোলনত বাইদেৱে দুবাৰো জেললৈ যায়।

১৯৪৫ চনত অসমত কস্তুৰবা গান্ধী নেচনেল মেমৰিয়েল ট্ৰাষ্ট স্থাপিত হয়। পূজ্য বাপুজীয়ে শ্ৰীযুতা অমলপ্ৰভা বাইদেউক ট্ৰাষ্টৰ প্ৰতিনিধি হিচাবে নিয়োগ কৰে। এই অনুষ্ঠানটি আদৰ্শ আৰু কাৰ্য্যৰে পৰিপুষ্ট এটি মূল্যবান সাংগঠনিক অনুষ্ঠান। এই অনুষ্ঠানটিৰ যোগে-দিয়েই অসমৰ হাজাৰ হাজাৰ গাৱলীয়া মহিলাই, সমাজৰ লগত যোগ-সূত্ৰ স্থাপন কৰি এটা নতুন পৰিবেশ সৃষ্টি কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। এই ট্ৰাষ্টৰ যোগে মহিলা আৰু শিশুৰ উন্নতি কল্পে শৰণীয়া পাহাৰত এখনি গ্ৰামসেৱিকা বিদ্যালয়ো ১৯৪৬ চনত গান্ধীজীৰ উপস্থিতিত স্থাপন কৰা হয়। এই বিদ্যালয়ত শিক্ষাগ্ৰহণ কৰি অমল বাইদেউৰ দ্বাৰা অনুপ্ৰাণিত হৈ সেৱিকাসকলে অসম তথা পূৰ্বাঞ্চলৰ বিভিন্ন ঠাইত কস্তুৰবা গ্ৰামসেৱা কেন্দ্ৰ স্থাপন কৰে। এই কেন্দ্ৰৰ যোগেদি মহিলাৰ উন্নতিৰ নিয়মীয়াকৈ কাম চলি আছে। মহিলাসকলৰ চিন্তাধাৰা আৰু মানদণ্ড উন্নত কৰাত বাইদেৱে অশেষ বৰঙণি যোগাইছে। এই বিলাকে নিশ্চয় বাইদেউৰ প্ৰভাৱ, আদৰ্শ আৰু গুণ-গৰিমা চিৰস্থায়ী কৰি ৰাখিব পাৰিব।

সন্ত ৱিনোবাজীৰ কৰ্মপথত আকৃষ্ট হৈ ভূদান আন্দোলনত একাণ পতীয়া ভাবে আগভাগ লোৱা শ্ৰীযুতা অমল বাইদেউক কোনেও পাহৰিব নোৱাৰে। ভূদান আৰু সৰ্বোদয়ৰ কামৰ কাৰণে পদযাত্ৰা

কৰি ভিতৰ অঞ্চলৰ হাজাৰ হাজাৰ গঞা ৰাইজৰ দুখ দুৰ্গতিৰ ভূ লৈ বাইদেৱে তাৰ সমস্যা সমাধানৰ সন্ধান দিব পাৰিছিল। সেয়েহে যি এবাৰ বাইদেউৰ সম্পৰ্কলৈ আহিছে, তেওঁ বাইদেউক পাহৰিব নোৱাৰে।

তেখেতৰ বহুমুখী ৰচনাত্মক সমাজ-সেৱাৰ কামৰ প্ৰতি আকৃষ্ট হৈ বিশিষ্টা সেৱিকা হিচাবে ভাৰত চৰকাৰে ১৯৫৫ চনত পদ্মবিভূষণ উপাধিৰে বাইদেউক সম্মানিত কৰে। কিন্তু এই উপাধিৰ পৰা তেখেতৰ অহঙ্কাৰ বাঢ়িব বুলি ভাৱি, তাক গ্ৰহণ নকৰিলে। তাৰ পিচত ১৯৮১ চনত তেওঁক একলাখ টকাৰ যমুনালাল বাজাজ বটা প্ৰদান কৰে। সেই সম্মানৰ বাবে আমি সকলোৱে গৌৰৱান্বিত।

তেখেতসকলৰ ঘৰত তুলিতালি ডাঙৰ-দীঘল কৰা ল'ৰা-ছোৱালী অনেক আছে। ইয়াৰ বাহিৰেও ঘৰত কামকৰা অনেক মানুহ আছে। এই সকলোকে বাইদেৱে নিজৰ ভাই-ভনী বা আপোন বুলি ব্যৱহাৰ কৰে। বাইদেউৰ মাততো নম্ৰতা আৰু মধুৰতা আছে। সেইকাৰণে তেখেত সকলোৰে প্ৰিয়। বাইদেউৰ ধৈৰ্য্যও অশেষ।

মানুহ যিমানেই জ্ঞানী হয়, সিমানেই সৰু ল'ৰা-ছোৱালীৰ লগত মিলা-মিচা কৰিবলৈ ভাল পায়। সৰু ল'ৰা-ছোৱালীৰ অন্তৰ নিৰ্মল আৰু সৰল। সেইবাবে বাহ্যিকতা আৰু মিছাৰ ঠাই তাত নাই। সেইকাৰণে জ্ঞানীলোকে কণ-কণ ল'ৰা-ছোৱালীৰ লগত সহজতে বন্ধু হৈ যায়। শ্ৰীযুতা অমল বাইদেউ এই গুণেৰে বিভূষিত।

মানুহৰ জীৱনৰ প্ৰধান সাধনা হৈছে কাম, ক্ৰোধ, মোহত আসক্ত নহৈ আনৰ কাৰণে নিস্কাম কৰ্ম কৰি যোৱাটো। তেখেতৰ ঘৰলৈ অহা সময়ত মই প্ৰায়েই তেখেতসকলৰ প্ৰাৰ্থনা সভাত যোগদান কৰিছিলোঁ। বাইদেউ এগৰাকী নিপুণ গায়িকা। বিশেষকৈ ৰবীন্দ্ৰ সঙ্গীতত শ্ৰীযুতা বাইদেউ এগৰাকী নিপুণ গায়িকা বুলি প্ৰাৰ্থনাৰ

পৰাহে ভালদৰে বুজিব পাৰিছিলোঁ। বাইদেউৰ ভজনে প্ৰাৰ্থনাৰ গাম্ভীৰ্য্য দুগুণে বঢ়াইছিল।

অমল বাইদেউৰ জীৱনত ভগৱানে তেওঁক সকলো সুবিধা দিছে। কিন্তু তাৰ কাৰণে তেখেতৰ অহঙ্কাৰ নাই, দম্ভ নাই। পিন্ধন-উৰণত বিলাসিতা নাই, জাকজমকতা নাই। সৰল ভাৱে থকা আৰু উচ্চ চিন্তন কৰাই তেখেতৰ ব্যৱহাৰিক জীৱন। তেখেতৰ পিতৃ ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাসে বাপুজীৰ আদৰ্শক আখৰে আখৰে পালন কৰিবলৈ অহোপুৰুষাৰ্থ কৰিছিল। শেষ জীৱনলৈ তেখেতে ৰচনাত্মক কাম কৰিয়েই জীৱন কটালে। তেখেতে চৰকাৰী পেঞ্চন আৰু অন্যান্য সকলো সম্পতি ৰাইজৰ হিতৰ কাৰণে আগবঢ়ালে। এই আদৰ্শৰ ভেটিতেই সময়ৰ লগত খাপ খুৱাই গোটেই ভাৰতৰ ভিতৰতে শৰণীয়া আশ্ৰমৰ দৰে এটা আহিংমূলক অনুষ্ঠান প্ৰতিষ্ঠা কৰি তেখেতৰ পিতৃদেৱৰ মনৰ আকাঙ্ক্ষা ভালেখিনি পূৰণ কৰিলে।

অমল বাইদেউৰ নাম যেনে কামো তেনে। বাইদেৱে সকলো কাম সমৰ্পণ বুদ্ধিৰে কৰে। সেইবাবে বাইদেৱে এটা শান্তিৰ জীৱন যাপন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। এইটো আমাৰ কাৰণে এটা চানেকি স্বৰূপ হৈছে।

খোৱা-বোৱাতো বাইদেউৰ কোনো ৰাজসিকতা নাই। নিমখ-ভাতকেই অতি তৃপ্তিৰে খাব পাৰে। গান্ধীজীৰ একাদশ ব্ৰতৰ 'অস্বাদ' ব্ৰতক বাইদেৱে পূৰ্ণমাত্ৰাৰে জীৱনত প্ৰতিফলিত কৰিছে। বাইদেৱে যি কাম কৰে কায়-মনো-বাক্যে কৰে।

বাইদেউৰ জীৱন এক আদৰ্শ জীৱন। জীৱনৰ সকলো উচৰ্গা কৰি বাইদেৱে এটা চানেকি দাঙি ধৰিছে। আমাৰ দেশত দেশহিতৈষী মহিলাৰ ভিতৰত বাইদেউক প্ৰথম স্থান দিব লাগিব।

আমাৰ মাজতে এনে এগৰাকী মহীয়সী মহিলা সাধিকা আছে বুলিয়েই আমি গৌৰব অনুভৱ কৰোঁ। বাইদেউৰ গুণ প্ৰকাশ কৰিবলে আমাৰ ভাষা নাই। নিজৰ কামত মন-প্ৰাণ ঢালি দি বাইদেৱে জীৱনৰ ৭৫ টা বছৰ অতিক্ৰম কৰিলে। এনে এগৰাকী মহান আত্মাৰ লগত সম্পৰ্ক স্থাপন কৰিব পাৰি, আমি নিজেই ধন্য হৈছোঁ। তেওঁৰ কৰ্মময় জীৱন যেন বহুত দিনলৈ চলি থাকে, তাৰ বাবে ভগৱানৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা জনালোঁ।

—০

অমল বাইদেউ—এটি সুকুমাৰ কৱিতা

—শিৱপ্ৰসাদ দত্ত

মই ঢুকি পোৱা জগতখনৰ মানুহখিনিৰ ভিতৰত মোৰ বিচাৰ ভাৱনাৰে অমল বাইদেউ (সৰু বাইদেউ) এটি ব্যতিক্ৰম। সেইদৰে জন-সাধাৰণৰ দৃষ্টিত বাইদেউ এটা স্বকীয়া সত্তা বুলি অনুভৱ কৰোঁ।

বাইদেউক ইমানদিনে লগ পাই অহা সময়খিনিৰে, তেখেতৰ কাম আৰু দৰদী কথাই আমাৰ অন্তৰত প্ৰেৰণা যোগাই আহিছে। সেই কাৰণে সমাজৰ মানুহখিনিৰ কাৰণে তেওঁ ভাৰতৰ মুক্তিসংগ্ৰামৰ সৈনিকেই নহয়, গান্ধী-ৱিনোবাজীৰ ৰচনাত্মক কাৰ্য্যৰ সক্ৰিয় অংশীদাৰ আৰু বৈশিষ্ট্যপূৰ্ণ বুনিয়াদো। কৱিগুৰু ৰবিঠাকুৰৰ ভাষা, তেখেতৰ অন্তৰত প্ৰতিফলন হৈছে "হে মোৰ চিৰসাথী, লও লও ক্ৰোড়পাতি সন্মুখে শান্তি পাৰাবাৰ।"

দেশসেৱক ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাস দেউতাৰ মমলীয়া কন্যা হিচাবে মই আৰু মোৰ সহকৰ্মীসকলে তেখেতক সৰুবাইদেউ বোলা হয়। বাইদেউৰ লগত থকা আমাৰ নিবিড় সম্বন্ধ খিনিৰে তেখেতৰ অন্তৰখন নিচেই ওচৰৰপৰা স্পৰ্শ কৰিব পাৰিছোঁ। সেইকাৰণে বাইদেৱে, নিজস্ব নিকা দৃষ্টিভংগীৰে, জনসাধাৰণৰ মাজত নিজকে নিচেই ক্ষুদ্ৰ ধূলিকণা হিচাবে বিবেচনা কৰে বুলি সম্যক ভাৱে উপলব্ধি কৰিছো। বাইদেউৰ নিজৰ 'অমল' নামেৰেই আমাৰ কাৰণে এটি নিকা জ্যোতিৰ কেন্দ্ৰবিন্দু বুলি আমাৰ চকুত ধৰা দিয়ে।

মই সহকৰ্মীসকলৰ আগত বাইদেউক এটি সুকুমাৰ কৱিতা বুলি

কওঁ। কিয়নো কবিতাই সদায় মানৱ-মনৰ সূক্ষ্মাতিসূক্ষ্ম অন্তৰৰ সুখ-দুখ, আবেগ-অনুভূতিৰে গভীৰতালৈ প্ৰৱেশ কৰিব পাৰে। কাৰ্য্যক্ষেত্ৰত মই বাইদেউক তেনেদৰেই দেখিছোঁ। স্বৰ্গীয় হেম বৰুৱা দেৱৰ ভাষাৰে "অমলপ্ৰভা মাটিৰ লগত পৰম বন্ধুত্বৰে মিলি থকা এডাল দুবৰী বন; সেউজ ধৰণীত এজুপি বটবৃক্ষৰ যি মৰ্য্যদা, দুবৰি জুপিৰো ত্যাগ আৰু কৰ্মেৰে সিমানেই মৰ্য্যদা।"

সৰুবাইদেউৰ লগত মোৰ পৰিচয় ১৯৪৬ চনত। পূজ্য বাপুজী অন্তিম বাৰ অসমলৈ আহি শৰণীয়া আশ্ৰমত থাকি যোৱাৰ পিচতে, বাইদেৱে কস্তুৰবা স্মাৰক নিধি আৰু সংগঠনৰ কামৰ বাস্তৱ ৰূপায়ণৰ উদ্দেশ্যে অসমৰ বিভিন্ন স্থানত ভ্ৰমণ কৰিছিল। সেইসময়তে যোৰহাট জিলা কংগ্ৰেছ কমিটিয়ে এটা পোন্ধৰ দিনীয়া শিৱিৰ অনুষ্ঠিত কৰি-ছিল। সৌভাগ্যক্ৰমে সেই সুযোগতে শ্ৰীযুতা পুষ্পলতা দাস বাইদেউ আৰু শ্ৰীযুতা অমল বাইদেউক আমাৰ ঘৰতে অতিথি হিচাবে ৰখা ভাগ্যত ঘটিছিল।

সেইদিনা বাইদেউৰ আগমনৰ প্ৰতীক্ষা কৰি স্বৰ্গীয় হেমবৰুৱা, নীলমনি ফুকন ককা আৰু ভালেমান বিশিষ্ট ব্যক্তি আমাৰ ঘৰতে বৈ আছিল। সেই সময়ত মই মনতে বাইদেউক এগৰাকী অভিজাত, আধুনিকা মহিলা বুলি কল্পনা কৰিছিলোঁ। যেতিয়া বাইদেউ সকল আমাৰ ঘৰত উপস্থিত হ'ল, দুগৰাকী বাইদেউৰ ভিতৰত পুষ্পলতা বাইদেউক চিনি পালোঁ, কিন্তু মনে অঁকা অমল বাইদেউক বিচাৰি নাপালোঁ। তাৰ সলনি সকলো প্ৰকাৰৰ বিলাসবৰ্জিতা আৰু কোমল কথাৰে মৰমীয়াল অমল বাইদেউক লগ পাই আচৰিত আৰু আনন্দিত হ'লো।

বাইদেউ সকলৰ ঘৰখন আছিল, সেইসময়ত অতিথিশালা। অস-মৰে নহয়, ভাৰতৰ বিভিন্ন ঠাইৰ দেশসেৱক কৰ্মীৰ মিলন-ক্ষেত্ৰ আছিল

এইখন ঘৰ। এসময়ত বাপুজীয়েও ইয়াত থাকি, দেউতা, বাইদেউ সকলৰ আতিথ্য গ্ৰহণ কৰি গৈছে। তেনেকুৱা এখন ঘৰত আশ্ৰম-পৰিৱেশত মোৰ প্ৰায় এমাহতকৈ অধিকদিন কটোৱাৰ সৌভাগ্য হয়। বাইদেউৰ পৰামৰ্শমতে বিভিন্ন গঠনমূলক অনুষ্ঠানবোৰ ডাঃ দেউতাৰ লগত চাই, ফুৰি সমাজ সেৱাৰ সাম্যক জ্ঞান আহৰণ কৰিবলৈ সুবিধা পালোঁ।

সেই সময়ত স্বৰ্গীয় কাকাচাহেব কালেলকাৰো হিন্দুস্থানী প্ৰচাৰ আৰু অন্যান্য গঠনমূলক কামৰ কাৰণে ডাঃ দেউতাৰ ঘৰত আছিল। মোৰ সৌভাগ্য যে, কাকাচাহেব থকা কোঠাত মই থাকিবলৈ সুবিধা পাইছিলোঁ। কিন্তু এদিন ৰাতি মই ঘৰৰ সকলোকে অসুবিধাত পেলালোঁ। সপোনত সাম্প্ৰদায়িক সংঘৰ্ষৰ দৃশ্য দেখি মই চিঞৰি উঠিলোঁ। শ্ৰদ্ধেয় কাকাচাহেবজীয়ে উচপ খাই মোক সাৱতি ধৰিলেহি। মোৰ কিবা বিপত্তি হৈছে বুলি ভাৱি, ঘৰৰ আটায়ে মোৰ কাষ পালেহি। মই তেখেতসকলক কষ্ট দিয়াৰ বাবে মনতে দুঃখ পালোঁ আৰু আনহাতে অতিথিৰ প্ৰতি দেউতা বাইদেউৰ সূক্ষ্ম বিচাৰ আৰু ত্যাগ দেখি অভিভূত হ'লো।

শ্ৰীযুতা অমল বাইদেউ আৰু ডাঃ দেউতাৰ অনুগ্ৰহতে মই দুটা বছৰ নয়ীতালীম আৰু খাদীগ্ৰামোদ্যোগৰ বিষয়ে জ্ঞান ল'বলৈ সেৱাগ্ৰামত কটাওঁ। মোৰ কৰ্মক্ষেত্ৰ পুনৰ বাইদেউৰ সমীপতে ঠিক হ'ল যদিও, মই চৰকাৰৰ বেতনভোগী হৈ বাইদেউ সকলৰ ইচ্ছাৰ সামান্য অংশহে পূৰণ কৰিব পাৰিলোঁ।

ইতিমধ্যে দেশ স্বাধীন হোৱাৰ পিছত সৰু বাইদেউৰ লগতে ডাঃ দেউতাৰো কৰ্মৰ পৰিসৰ বৃদ্ধি হৈছিল। মই এনেহেন অনুভৱ কৰিছিলোঁ যেন বাইদেউ সকলৰ গোটেই পৰিয়ালটোকেই জনসেৱাৰ ভাৱনাই অভিভূত কৰিছে। মোৰ মনলৈ তেতিয়া ভাৱ আহিছিল;

শৰীৰৰ শ্ৰমদানে ক্ষিতিজ উৰ্বৰা কৰা,
শান্তিপ্ৰিয়, সত্যবাদী, হৃদয়ত প্ৰেম ভৰা
বিচাৰিছে সেইসৱে এখন বিশ্বৰ
শান্তিৰ পাৰাবাৰে
ধুই নিয়ক সকলোৰে
মনৰ মালিন্য আৰু কলুষ দেশৰ।

বাপুজীৰ বিচাৰৰ কেচা ৰ'দ চেৰেঙাই স্বাধীন ভাৰত জুৰি বিয়পিব নৌপাওঁতেই তেখেত কালৰ আহ্বানত আমাৰ মাজৰ পৰা আঁতৰি গ'ল। আহি পৰিল তেখেতৰ ৰচনাত্মক কামখিনিৰ ৰূপায়ণৰ দায়িত্ব, কৰ্মীসকলৰ ওপৰত। অসম চৰকাৰৰ বুনিয়াদী শিক্ষাৰ দায়িত্ব বাইদেউৰ ওপৰত পৰিল। সুযোগ্য ব্যক্তিৰ অভাৱৰ কাৰণে চৰকাৰী বুনিয়াদী শিক্ষাৰ ব্যৱস্থাৰ এটা পৰিপাতি ৰূপ দি তাৰ পৰা বিদায় লৈ এইবাৰ বাইদেউ নামি পৰিল গঠনমূলক কামত। কস্তুৰবা স্মাৰক নিধি আৰু গান্ধীস্মাৰক নিধিৰ পৰিচালনাৰ বোজাও বাইদেৱে মূৰ পাতি ল'লে। তেখেতৰ অন্তৰৰ পৰা কৰ্মীৰ প্ৰতি নিগৰি অহা মৰম আৰু প্ৰেৰণাই সকলোকে মুগ্ধ কৰিলে।

বাইদেউৰ একান্ত আগ্ৰহ আৰু সহযোগেৰে কৰা কামবোৰৰ কথা পাহৰিব নোৱাৰো। ১৯৪৯ চনত গুৱাহাটী নগৰত গান্ধীজীৰ জন্ম জয়ন্তী, চৰখা জয়ন্তী হিচাবে পালন কৰা হৈছিল সমাৰোহেৰে। ধুনাই, কটাই আদি বিভিন্ন কাৰ্য্যসূচীৰ লগতে প্ৰতিদিনে প্ৰাৰ্থনা, আলোচনা চক্ৰৰ আয়োজন কৰা হৈছিল। এই অখণ্ড সূত্ৰযজ্ঞত গুৱাহাটী নগৰৰ স্কুল, কলেজৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী, সেৱক-সেৱিকা, স্থানীয় জনসাধাৰণলৈকে সকলোৱে অংশগ্ৰহণ কৰিছিল। এই কাৰ্য্যক্ৰমত বিশেষকৈ ডাঃ দেউতা, ডাঃ ভুৱনেশ্বৰ বৰুৱা, অমলপ্ৰভা বাইদেৱে দেহেকেহে হিয়া উবুৰিয়াই সহায় কৰিছিল। সেই সময়ত চহৰৰ মানুহৰ

মাজত ইও যেন এটা পূজা উৎসৱহে—এনে যেন পৰিলক্ষিত হৈছিল।

১৯৫০ চনত "চৰখা সঙ্ঘ"ৰ নৱম সংস্কৰণ ৰূপায়ণৰ বাবে বাইদেৱে আগবঢ়ালে "গুৱাহাটী কাটাই মণ্ডল।" প্ৰতি দেওবাৰে স্কুল কলেজৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী আৰু জনসাধাৰণৰ বহুজন বিশিষ্ঠ ব্যক্তিয়ে ইয়াত অংশ গ্ৰহণ কৰিছিল। "কাটাই মণ্ডল"ৰ উদ্দেশ্য আছিল, ইয়াঁৰ মাধ্যমেৰে গ্ৰামোদ্যোগক শক্তিশালী কৰা আৰু দেশৰ শক্তি বঢ়োৱা। প্ৰতি ৰবিবাৰে আবেলি একত্ৰিত হৈ সূত্ৰযজ্ঞ কৰাত কি তৃপ্তি আছিল, তাক ভাষাৰে বৰ্ণাব নোৱাৰি। আকৌ সৰু বাইদেউৰ উদগণিত ১৯৫৩ চনত "যুৱক সেৱাদল" নামে অন্য এটি অনুষ্ঠানে গঢ় ল'লে।

যুৱক সেৱাদলৰ উদ্দেশ্য আছিল, গুৱাহাটীৰ পিছপৰা অঞ্চল বিলাকত সেৱাকাৰ্য্য কৰা। সেই সময়ত গুৱাহাটী আজিৰ দৰে মহানগৰী নাছিল আৰু তেতিয়া লোক সংখ্যাও আছিল আজিৰ ½ ভাগ। সৰু গাওঁ বিলাকৰ বাট-পথুলিবোৰ অনুন্নত আছিল। সেইবাবে সেৱাদলে বেলেগ বেলেগ সময়ত, বন্ধৰ দিনত দল পাতি গাৱঁলৈ গৈ খোৱা পানীৰ ব্যৱস্থা, গাওঁচাফাই, পথ নিৰ্মাণ আদিৰ কাম কৰিছিল। শ্ৰীযুতা বাইদেউৰ মৰম সনা আহ্বানত, কলেজৰ ছাত্ৰ আৰু নগৰৰ সেৱাপৰায়ণ লোক সকলেও এই কাৰ্য্যত সহযোগ কৰিছিল। বিশেষকৈ ডাঃ দেউতা, ডাঃ ভুবনেশ্বৰ বৰুৱা আৰু কস্তুৰবাৰ গ্ৰাম সেৱিকা সকলৰ যোগদান উল্লেখনীয়।

বাইদেউৰ লগত অনেক ঠাইত কাম কৰাৰ মোৰ সুযোগ ঘটিছে। ঠিক সেইদৰে বাইদেউৰ নিচেই ওচৰ চপাৰ সুবিধা, এটা ঘটনাৰ পৰা পাইছিলোঁ – আমাৰ এজন প্ৰিয় সহ কৰ্মী স্বৰ্গীয় মথুৰা লহকৰ এজন অতি পৱিত্ৰ হৃদয়ৰ প্ৰাকৃতিক চিকিৎসক আছিল। তেখেতে বাৰানশীত হোৱা সৰ্বোদয় সম্মিলনলৈ অসমৰ পৰা পদযাত্ৰা কৰি গৈ আকৌ খোজকাঢ়ি ঘূৰি আহিল। শেষত তেওঁ অসুস্থ হৈ পৰিল আৰু

চান্দমাৰী আশ্ৰমত তেওঁৰ দেহাৱসান হ'ল। নৱগ্ৰহ শ্মশানত মৃত দেহ সংকাৰ কৰাৰ সময়ত ডাঃ দেউতা, ডাঃ ভুৱনেশ্বৰ বৰুৱা আৰু স্বৰ্গীয় বিমলা প্ৰসাদ চলিহাও আছিল। সেইদিনা শোকাৰ্ত্ত কণ্ঠেৰে বাইদেৱে স্বৰ্গীয় লহকৰৰ বিষয়ে কওঁতে আমাৰো চকুপানী ওলাইছিল।

বাইদেউৰ প্ৰেম সিঞ্চনৰ অনেক কথাই আমাৰ অন্তৰত সাঁচ বহুৱাইছে। বিভিন্ন ঠাইৰ বিভিন্ন পৰিয়ালৰ মানুহক নিজ পৰিয়ালৰে এজন বুলি স্থান কৰা কাৰ্য্যক স্বচক্ষে দেখিছোঁ। সেইবাবে বাইদেউৰ জীৱন জোৰা কৰ্মক মই এজন কৱিৰ ভাষাৰে ক'ব খুজিছো—

"বাৰে কৃৰি দেশ কিন্তু এখন পৃথিৱী
বিবিধ বৰণ কিন্তু এবিধ মানুহ
এখন পৃথিৱী আৰু এবিধ মানুহ।"

মানুহৰ ত্যাগৰ আদৰ্শক বাইদেৱে শ্ৰদ্ধা কৰে। নিজে কৰা ত্যাগ খিনিক এটা মানৱোচিত-কৰ্ম বুলি ভাৱে। তাৰ বাবে প্ৰশংসা মালা পিন্ধিবলৈ বাইদেৱে ভাল নাপায়। সেইবাবেই বাইদেৱে ৰাষ্ট্ৰপতিয়ে দিয়া ৰাষ্ট্ৰীয় সম্মান "পদ্মবিভূষণ"কো গ্ৰহণ নকৰিলে।

শেষত ভগৱানৰ ওচৰত শ্ৰীযুতা বাইদেউৰ সুস্থতাৰে দীৰ্ঘ জীৱন কামনা কৰিছো।

—:—

সমন্বয়ৰ প্ৰতীক
শ্ৰীযুতা অমল প্ৰভা জেঠাই

—কথিতা হাতীবৰুৱা

শ্ৰীযুতা জেঠাই এগৰাকী ব্যক্তি যদিও এটা মহান অনুষ্ঠান স্বৰূপ, যাৰ বিস্তৃতি, যুগ বাগৰাৰ লগে লগে ক্ৰমাগত বাঢ়িছে যাব। গতিকে এনে এগৰাকী ব্যক্তিৰ বিষয়ে লিখিবলৈ হ'লে ক'ৰ পৰা, কেনেকৈ আৰম্ভ কৰিম আৰু কেনেকৈ লিখনি আগবঢ়াই নিম, এই কথা ভাবিয়েই মোৰ কেইবাদিনো পাৰ হৈ গ'ল। মনত অলেখ স্মৃতি, অলেখ কথা খুপখাই গোটমাৰি আছে। বাতিপুৱা, গধূলি, দুপৰীয়া, ঘৰুৱা বিভি কামৰ মাজত, কলেজলৈ অহা-যোৱা কৰা নীৰৱ সময়ছোৱাত, লবা-ছোৱালী, গৃহস্থৰ আলপৈচান ধৰাৰ সময়ত, আনকি মাজনিশা সাৰ পাইয়ো মই ভাৱিছো, কেনেদৰে লিখিলে, কৰ্মযোগী জেঠাইৰ সেই চিন্তন, সাধনা আৰু ত্যাগেৰে নিজস্ব চেতনা গতিশীল কৰা মনটো আৰু কাৰ্য্যাৱলী স্পষ্ট ৰূপে প্ৰকাশ পাব? ৭৫ বছৰীয়া গঠনমূলক কৰ্মময় জীৱনৰ বিভিন্ন কাৰ্য্যাৱলী একালৰ পৰা নিয়াৰিকৈ সজাই লিখিলে এখন সুন্দৰ মহৎ আৰু বিৰাট গ্ৰন্থ হ'ব, যি গ্ৰন্থই নতুন পুৰুষক ভাৰতীয় সংস্কৃতি আৰু দৰ্শনৰ, সত্য প্ৰেম, কৰুণা আৰু অহিংসাৰ ক্ষেত্ৰত আধুনিক আৰু নতুন নিৰ্ণয় দিব পাৰিব। গতিকে মই থোৰতে কেনেকৈ লিখিম তাকেই ভাবি চিন্তিত হৈছোঁ। পৰম পিতা পৰমেশ্বৰৰ ওচৰত জেঠাইৰ শতায়ুতকৈও অধিক আয়ু

কামনা কৰি মই মোৰ লিখনিৰ শুভাৰম্ভ কৰিছোঁ— মই যিদৰে জানো, অনুভৱ কৰো, ঠিক সেইদৰেই লিপিবদ্ধ কৰিম বুলি আজি কেইবা-দিনৰে পৰা চিন্তা কৰি আছোঁ, মনত এটা পৰিৱেশ সৃষ্টি কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছোঁ। কৰ্মযোগী, স্বাৱলম্বনৰ প্ৰতীক স্বৰূপ ব্যক্তিত্বক লিখনিৰ মাধ্যমেৰে কেনেকৈ প্ৰকাশ কৰা সম্ভৱ? ভাৱ প্ৰকাশত ক'ৰবাত যেন ব্যক্তিত্ব, ফুটি নুঠিব, এনে এটা ভাৱে মোক দোলা দি আছে।

১৯৪৬ চনত মহামানৱ মহাত্মা গান্ধীয়ে স্ব-হস্তে স্থাপন কৰা কস্তুৰবা ট্ৰাষ্ট (নিধি), ১৯৬১ চনত পূজ্য ৱিনোবাজীয়ে স্থাপন কৰা ভাৰতৰ পূৱ প্ৰান্তত লক্ষীমপুৰ জিলাৰ বিশ্বশান্তিৰ উজ্জ্বল বৰ্ত্তি-মৈত্ৰী-আশ্ৰম, অসম সৰ্বোদয় সমাজ, ভূদান-গ্ৰামদান আৰু গ্ৰামস্বৰাজ আন্দোলন এই সকলোৰেই মূলতে আছে শ্ৰীযুতা অমল জেঠাই। তেখেত স্বাৱলম্বনৰ প্ৰতীক। স্বাৱলম্বন শিক্ষাৰ প্ৰতিটো স্তৰকেই পুঙ্খানুপুঙ্খ ৰূপে কঁহীয়াই চাইহে জেঠায়ে কামত খটুৱাবলৈ দিহা কৰে।

গান্ধীজী আৰু জেঠাই জীৱনৰ কৰ্মৰাজিৰ প্ৰভাৱ মোৰ স্বৰ্গীয়া মাৰ জীৱনত পৰিছিল আৰু মই শ্ৰীযুতা জেঠাই, মাৰ জীৱনদৰ্শনৰ দ্বাৰা প্ৰভাবান্বিত। শ্ৰীযুতা অমল প্ৰভা দাস যিদৰে এচামৰ শ্ৰদ্ধাৰ মৰমৰ 'বাইদেউ' ঠিক সেইদৰে আন এচামৰ মৰমৰ 'জেঠাই'। এই সম্বন্ধ পৰিয়াল বা তেজৰ সম্বন্ধতকৈও বেচি নিবিড় অধিক মিঠা, অধিক আপোন। সাংসাৰিক জীৱনৰ গুৰিবঠা পোনবাটে চলাই নিবলৈ জেঠাইদেৱে যিদৰে মিঠা উপদেশ দিব পাৰে, ঠিক সেইদৰে প্ৰতি-জনী ছোৱালীৰ সুপ্ত হৈ থকা সত্য সুন্দৰ আৰু সেৱাময় আধ্যাত্মিক জীৱনৰ গুৰিবঠা টানকৈ আৰু পোনকৈ ধৰি ব্যক্তিগত তথা সমাজ-জীৱনক মঙ্গলময় সৰ্বাঙ্গসুন্দৰ কৰাৰ অনুপ্ৰেৰণাও দিব পাৰে। জেঠাইৰ নীৰৱ কৰ্মময় জীৱনে এই আদৰ্শ দেখুৱাই আহিছে। মনু স্মৃতিত এষাৰ কথা আছে 'সদা শুচি কাৰ্য্যহস্তা' He is holy who works

with hands” স্বাৱলম্বনৰ মূৰ্ত্তপ্ৰতীক জেঠাইয়ে এই আপ্ত শাঁকি বাক্য আখৰে আখৰে পালন কৰি আহিছে। মহামানৱ মহাত্মা গান্ধী আৰু বাবা ৱিনোবাজীৰ আদৰ্শক সম্পূৰ্ণৰূপে নিজৰ জীৱনত আৰু সমাজ-জীৱনত প্ৰয়োগ কৰি উত্তৰ পুৰুষৰ বাবে এটি সুন্দৰ সেন্দুৰীয়া আলি বান্ধি থৈছে। উত্তৰ পুৰুষৰ কৰ্ত্তব্য হৈছে, গান্ধী-ৱিনোবাৰ দৰ্শন আয়ত্ব কৰি, নিজৰ বিবেক বুদ্ধিৰ সুপ্ৰয়োগ কৰি এখন স্বাৱলম্বী, সমৃদ্ধিশালী, আধুনিক, গতিশীল সমাজ গঢ়ি তোলা, প্ৰতিজন নাগৰিকৰ চকুৰ জ্যোতি আৰু মুখৰ হাঁহি ব্যাপক কৰা।

জেঠাইৰ ৭৫ বছৰ বয়সীয়া সেৱাময় জীৱনৰ প্ৰতিটো মুহূৰ্ত্ত দৰিদ্ৰজনৰ সৰ্বাঙ্গীন উন্নতি আৰু গঠনমূলক কাৰ্যাপদ্ধতিৰ সৈতে নিৰৱছিন্ন ভাৱে জড়িত হৈ আছে। তেখেতৰ কৰ্মময় জীৱনৰ সোণালী অধ্যায়ৰ জীৱন্ত স্বাক্ষৰ, কস্তুৰবা গান্ধী ৰাষ্ট্ৰীয় স্মাৰক ট্ৰাষ্ট, ১৯৫০ চনৰ বান-পানী পীড়িত অঞ্চলৰ উত্তৰ লক্ষীমপুৰৰ পথালিপাম “কল্যাণ কেন্দ্ৰ”, ১৯৬১ চনত স্থাপিত মৈত্ৰী আশ্ৰম আৰু সৰ্বোদয়, ভূদান-গ্ৰামদান, গ্ৰাম স্বৰাজ, আন্দোলনে বহন কৰি আহিছে।

কাপোৰৰ বুতাম লগাবলৈ আৰু বিপু কৰিবলৈ ধৰোতে মই ভাবিছোঁ -এই প্ৰাকৃতিক দুৰ্যোগত পীড়িত মানুহৰ সেৱাকৰা ভাৱ খিনি ক'ৰ পৰা পালোঁ। অৱশ্যে বানপানীৰ অভিজ্ঞতা শৈশৱতেই পাইছো। যিদৰে ৰিপু কৰি দুটা বা তিনিটা বা সহস্ৰফাট জোৰা লগাব পাৰি, একে-লগ কৰিব পাৰি, সিদৰে সহস্ৰজনৰ, সহস্ৰবিধ মনৰ, এখন সমাজ, এক-জাতিক, এটা আদৰ্শেৰে একেলগ কৰিব পাৰি। ইয়াৰ বাবে নীৰৱে কাম কৰি যোৱাৰ আদৰ্শও জেঠাইৰ জীৱনতে পাব পাৰি।

শ্ৰীযুতা অমলপ্ৰভা জেঠাইৰ মৰমৰ দেউকাৰ উম লৈ শৈশৱৰ কিছুদিন কটাবলৈ মোৰ সৌভাগ্য হৈছিল। পৱিত্ৰ শৰণীয়া আশ্ৰমৰ পৰিৱেশ অৰ্থাৎ কস্তুৰবা স্মাৰক নিধিৰ কাৰ্য্যস্থলত মোৰ শৈশৱ গঢ় লৈছিল। মোৰ মা স্বৰ্গীয়া ঘনকান্তি ফুকননী এই অনুষ্ঠানৰ গ্ৰামসেৱিকা বিদ্যালয়ৰ

প্ৰথম সঞ্চালিকা আছিল। বিদ্যালয়ত ৰাতি পুৱা ৪ বজাত উঠি চাৰেচাৰি বজাত সৰ্বধৰ্ম প্ৰাৰ্থনাৰে দিনটোৰ কাৰ্য্যসূচী আৰম্ভ কৰি বিভিন্ন গঠনমূলক কাৰ্য্যাৱলী, ভাৰতীয় সংস্কৃতি আৰু গান্ধীদৰ্শন অধ্যয়ন ইত্যাদিৰে দিনটো কটাই, ৰাতি ৯ বজাত দিনটোৰ শুভসমাপ্তি হৈছিল। আজিও সেই কাৰ্য্য ক্ৰমনিকা অবাৰিত ভাৱে চলি আছে। গতিকে এই পৰিৱেশে মোৰ শৈশৱ মনত এটি স্বকীয় সুকীয়া চিন্তা, সমন্বয়ৰ ভাৱৰ ভেটি গঢ়ি তুলিছিল। সেইকথা মই এতিয়া ছুকুৰি শৰৎ আৰু বসন্তৰ দেওনা পাৰ হৈ যোৱাত গভীৰ ভাৱে উপলব্ধি কৰিব পাৰিছোঁ। মোৰ চিন্তা, ভাৱধাৰা আৰু অনুভৱৰ এটি সুকীয়া অস্তিত্বৰ অনুভৱ কৰোঁ। সাংসাৰিক পোৱা নোপোৱাৰ আনন্দ আৰু তিক্ততাৰ মাজতো আত্মসন্তুষ্টিৰ এটি স্বৰ্গীয় অনুভূতিয়ে মোৰ সত্বাক উদগনি দিয়ে, শক্তি দিয়ে। মোৰ মনত নীৰৱে বৈ থকা আধ্যাত্মিক চিন্তাৰ ফল্গুধাৰাৰ উৎস শৰণীয়াৰ বৰ্ত্তমানৰ বেলগছ জোপাৰ তলতেই অঙ্কুৰিত হৈছিল। আজিও সেই পূত বৃক্ষজোপাই সময়ৰ অনুধাৱন কৰি কালজয়ী হৈ আছে। ইটাৰ খট খটিৰে উঠি শৰণীয়া আশ্ৰমৰ মাটি স্পৰ্শ কৰিলেই বেলজোপাই প্ৰথমে স্বাগতম জনায়। তত্নুপৰি গান্ধী-কুটিৰৰ ওচৰত থকা সেই নিম গছজোপা, যিজোপা গছৰ তলত বহি বাপুজীয়ে সূতা কাটিছিল, বিনোবাজীয়ে গীতা পঢ়িছিল আৰু সীমান্ত গান্ধী খান আব্দুল গফুৰ খানৰ স্পৰ্শেৰে মহিমামণ্ডিত হৈছিল, সেই জোপাৰ শীতল ছায়া আৰু পৱিত্ৰ বতাহেও মোৰ মনত চিন্তাৰ জোৱাৰ তুলি আহিছে।

তত্নুপৰি গুৱাহাটীৰ হৰিজন বস্তিৰ (বৰ্ত্তমান বি, বৰুৱা মহাবিদ্যালয়ৰ বিপৰীতে থকা ঠাই ডোখৰ) নিয়মিত চাফাইৰ ব্যৱস্থা আশ্ৰমৰ কৰ্মীসকলে নিজ হাতেৰেই কৰা মই নিজ চকুৰে দেখিছিলোঁ। এইদৰে মোৰ শৈশৱতে গঠনমূলক কামৰ প্ৰত্যক্ষ দৰ্শন হৈছিল। সেয়েহে মোৰ চাৰিও ফালৰ পৰিৱেশতো এটি সেৱাৰ পৰিৱেশ গঢ়ি তুলিবলৈ

নম্ৰভাৱে যত্ন কৰি আহিছো।

স্বাৱলম্বনৰ প্ৰতীক জেঠায়ে যতঁৰত নিজে কাটি লোৱা সূতাৰ দ্বাৰা তৈয়াৰী মেখেলা-চাদৰ, ব্লাউজ ব্যৱহাৰ কৰে আৰু অন্যান্য দৈনন্দিন ব্যৱহাৰ কৰা সামগ্ৰীও কুটিৰ শিল্পজাত। জেঠায়ে ফটা কাপোৰ চিলোৱা সূতাডালো নিজে হাতে কটা সূতাৰেহে তৈয়াৰ কৰি লয়। কিন্তু তথাপি আধুনিক লাগতিয়াল সামগ্ৰী সমূহৰ প্ৰতিও জেঠাইৰ এটি আধুনিক মন আছে। ঠিক যেন প্ৰাচীনত্ব আৰু নতুনত্বৰ, আধ্যাত্মিকতা আৰু বিজ্ঞানৰ এটি সু-সমন্বয় জেঠাইৰ জীৱনত প্ৰতিফলিত হৈছে।

১৯৬৮ চনত মৈত্ৰী আশ্ৰমত অনুষ্ঠিত হোৱা আন্তৰাষ্ট্ৰীয় গান্ধীদৰ্শনৰ অধিবেশন খনি জেঠাইৰ নেতৃত্বত সম্পাদন হৈছিল। ময়ো জেঠাইৰ লৈতে গৈছিলোঁ। বিভিন্ন দেশৰ ছাত্ৰ ছাত্ৰী, অধ্যাপক অধ্যাপিকা, সমাজ কৰ্মী, সৰ্বোদয় কৰ্মী, গোট খাই মৈত্ৰী আশ্ৰমৰ ওচৰৰ গাৱঁত শ্ৰমদান কৰিছিলোঁ। সৰ্বোদয় সমাজ ৰচনাৰ আহিঁৰে আমাৰ কাৰ্য্যসূচী আগ বাঢ়িছিল।

গান্ধীজীয়ে ভাৰত সম্পৰ্কে কোৱা এষাৰ কথাৰে সামৰিব খুজিছো "India's destiny lies not along the bloody way of the west, but along the bloodless path of peace that comes from simple and godly life. She must be strong enough to resist it for her own sake and that of the world."

অৱশেষত শ্ৰীযুতা অমল প্ৰভা জেঠাইৰ দীৰ্ঘজীৱন কামনা কৰি মোৰ এই সামান্য লিখনিৰ সামৰণি মাৰিলোঁ।

—:—

চিৰচেনেহী—অমল প্ৰভা বাইদেউ

—নিৰন বৰা

১৯৫৭ চন। মই তেতিয়া স্কুলৰ শিক্ষক। শিৱসাগৰ জিলাৰ, চাৰিং বান্ধৱতি গাৱঁৰ সোমেশ্বৰ বান্ধৱতীয়ে ভূদানৰ অমৃত বাণী লৈ উত্তৰ লক্ষীমপুৰত প্ৰৱেশ কৰিলে। সিদিনা আছিল জানুৱাৰী মাহৰ পহিলা তাৰিখ। পদ্মপুৰ কস্তুৰবা কেন্দ্ৰত এখনি ৰাজহুৱা সভা অনুষ্ঠিত হৈছিল। সোমেশ্বৰ বান্ধৱতীয়ে গান্ধীদৰ্শনৰ মূলতত্ব বোৰ্ডত আঁকি বুজাই আছিল। সিদিনা যেন মোৰ অন্তৰে বিচৰা বস্তুটো হাততে পালোঁ। সেই দিনাই মই লোকাসকলক ফৰ্মত চহী কৰিলোঁ আৰু এবিঘা মাটি দান কৰিলোঁ।

সেই সময়ত অমল বাইদেউৰ নাম শুনিছিলোঁ; কিন্তু বাইদেউক দেখা নাছিলোঁ। বাইদেউৰ সান্নিধ্য লাভ কৰিবলৈ মনটো উদগ্ৰীৱ হৈ আছিল। অন্তৰত এটি নতুন প্ৰেৰণা লৈ নতুন পোহৰৰ সন্ধানত খোজ লৈছিলোঁ। ১৯৫৭ চনত বিদুষী মহিলা শ্ৰীযুতা বিমলা ঠকাৰৰ মাৰ্গদৰ্শনত দক্ষিণ কামৰূপৰ ছয়গাৱঁত এটি কৰ্মীশিৱিৰ অনুষ্ঠিত হৈছিল। মইও সেই শিৱিৰলৈ নিমন্ত্ৰণ পালোঁ। ঘৰৰপৰা ওলালোঁ। মোৰ লগত বন্ধু শ্ৰীদেৱনাথ হাজৰিকাও আছিল। আমি যথাসময়ত ছয়গাওঁ পালোঁহি।

ছয়গাৱঁৰ শিৱিৰত সৌভাগ্যক্ৰমে অমল বাইদেউক পালোঁ। বাইদেউক লগ পাই চিনাকী হলোঁ আৰু এটা নতুন পোহৰৰ সন্ধান পালোঁ যেন লাগিল। তেখেতৰ ব্যৱহাৰ আৰু কাম দেখি মুগ্ধ হলোঁ। মনতে তেতিয়া ভাৱিবলৈ ধৰিলোঁ, ইমান শিক্ষিতা আৰু ইমান মহান এই মানুহ গৰাকীয়ে চাফাই, সূতাকটা আদি কামবোৰ ইমান সহজ

কৰি গৈছে! ব্যৱহাৰতো সকলোৰে লগত সমান ভাৱে কৰা দেখিলোঁ। বাইদেৱে আমাক স্নেহৰ পাশত আৱদ্ধ কৰিলে। আমি ইয়াৰ আগতে এনে সঙ্গ আৰু এনে ব্যৱহাৰ কাৰো পৰা পোৱা নাছিলোঁ।

একমাত্র বাইদেউৰ সাহসতে আমি নতুনকৈ সৰ্বোদয়ৰ কামত সোমাই, উত্তৰ লক্ষীমপুৰলৈ অসম সৰ্বোদয় সন্মিলন আহ্বান কৰিলোঁ। এই সন্মিলন আহ্বান কৰোতে বহুতো কৰ্মীয়ে আমাক তিৰস্কাৰ কৰিছিল, বহুতে আমাক বাধাও দিছিল। কিন্তু শুদ্ধ সংকল্পত ভগৱানে সহায় কৰে; সেইবাবে বিহপুৰীয়াৰ দুজন বিশেষ ব্যক্তিৰ সহায়ত জুলাই মাহৰ বৰষুণৰ বতৰতো বিহপুৰীয়া হাইস্কুলৰ প্ৰাঙ্গনত তিনিদিনীয়া সৰ্বোদয় সন্মিলন সুকলমে সম্পন্ন হ'ল। সেই দুজন সাহসী ব্যক্তি আছিল, সুনিপুণ কৰ্মবীৰ স্বৰ্গীয় যোগ বৰুৱা আৰু প্ৰাক্তন মন্ত্ৰী শ্ৰীপ্ৰেমধৰ বৰা।

পূজ্য ৱিনোবাজী অসমলৈ অহাৰ আগতে উত্তৰ লক্ষীমপুৰৰ কেইবাখনো গাওঁ, গ্ৰামদানত ভুক্ত হৈছিল। লক্ষীমপুৰীয়া ৰাইজৰ ভূদান গ্ৰামদান আন্দোলনৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধা থকাৰ কাৰণে, সেই সময়ত সমগ্ৰ সেৱা সংঘৰ কাৰ্য্যালয় লক্ষীমপুৰত পতাৰ স্থিৰ কৰা হয়। সেই মৰ্মে লক্ষীমপুৰৰ শ্ৰীমহানন্দ বৰাদেৱৰ বাসভৱনত সমগ্ৰ সেৱা সংঘৰ কাৰ্য্যালয় পতা হয়। সংঘৰ সভানেত্ৰী আছিল পূজ্যা অমল প্ৰভা বাইদেউ আৰু সম্পাদক আছিল শ্ৰীমাণিক চন্দ্ৰ শইকীয়া। মই আৰু শ্ৰীসোমেশ্বৰ ফুকন সদস্য হিচাবে আছিলোঁ। আমি অমল বাইদেউৰ নেতৃত্বত উত্তৰ-লক্ষীমপুৰত ভূদান-গ্ৰামদানৰ কাম কৰিছিলোঁ।

১৯৫৮ চনত মহাৰাষ্ট্ৰৰ পন্ধৰপুৰত অখিল ভাৰতীয় সৰ্বোদয় সন্মিলন অনুষ্ঠিত হৈছিল। পূজ্য ৱিনোবাজীয়ে অসমৰ কৰ্মীসকলৰ লগত তাত হোৱা আলোচনাত লক্ষীমপুৰ জিলাদানৰ সঙ্কল্প ল'বলৈ অসমৰ কৰ্মীসকললৈ আহ্বান জনায়। ৱিনোবাজীৰ আহ্বানত অসমৰ সৰ্বোদয় কৰ্মী, গান্ধীস্মাৰক নিধিৰ কৰ্মী, অসম ৰাষ্ট্ৰভাষা প্ৰচাৰ সমিতিৰ কৰ্মী,

কস্তুৰবা গান্ধী ৰাষ্ট্ৰীয় স্মাৰক ট্ৰাষ্ট, অসম শাখাৰ কৰ্মী সকলে গ্ৰামদানৰ কামত লাগি যায়। আনকি সেই সময়ৰ অসম-মন্ত্ৰীসভাৰ মন্ত্ৰী সকলৰো কেইবাগৰাকীয়ে উত্তৰ লক্ষীমপুৰৰ গ্ৰামদানৰ কামত সহায় আগবঢ়ায়।

এইক্ষেত্ৰত পূজ্য বাইদেউৰ ধ্যান সদায় লক্ষীমপুৰ জিলাদানৰ ওপৰত আছিল। সেই সময়ত গ্ৰামদান সম্পৰ্কীয় যিমান পদযাত্ৰা, শিবিৰ আৰু অন্যান্য কাৰ্য্যক্ৰম অনুষ্ঠিত হৈছিল, সেই সকলোৰে মাৰ্গদৰ্শক আছিল, অমল প্ৰভা বাইদেউ।

মোৰ কামৰ বিশেষ ক্ষেত্ৰ আছিল নাৰায়ণপুৰ উন্নয়ন খণ্ড। মোৰ যিমান দূৰ মনত আছে, সৰ্বভাৰতীয় তথা অসমৰ কৰ্মী সকলে বিভিন্ন প্ৰকাৰে গ্ৰামদানৰ কাম কৰিছিল। এইক্ষেত্ৰত পূজ্য বাইদেউৰ পদৰেণু এই অঞ্চলৰ গাৱেঁ-গাৱেঁ পৰে। ১৯৬৫ চনত নাৰায়ণপুৰৰ হাৰমতি-পিছলা এম, ই, স্কুলত চৈধ্যদিনীয়া সহ অধ্যয়ন শিবিৰ অনুষ্ঠিত হৈছিল। আহাৰ মাহ, খেতিৰ বতৰ। বাইদেৱে পুৰা শ্ৰমদানৰ কাৰ্য্যক্ৰমত হাতত কাচি লৈ গাৱঁৰ মহিলাৰ লগত ধান কটাৰ কথা মনত পৰে। আজিৰ মানুহৰ এই মহান আদৰ্শৰ কথা সপোন যেন লাগিব।

এনে স্নেহময়ী, মাতৃস্বৰূপা বাইদেউৰ মহান আচৰণৰ কথা আমাৰ দৰে সাধাৰণ মানুহে ভাৱিব নোৱাৰে। মই বাইদেউৰ বহুত মৰম পাইছোঁ, কিন্তু এদিনো এষাৰ টান কথা শুনা নাই। এই মৰম স্নেহৰ শক্তিয়ে সৰ্বোদয়ৰ কাম কৰিবলৈ প্ৰেৰণা দিলে—হয়তো বাইদেউৰ সান্নিধ্য নোপোৱা হ'লে এই সৰ্বোদয় আদৰ্শত জীৱন কটাবলৈ নাপালোঁহেঁতেন।

বাইদেউৰ দেউতাক ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাস স্বৰ্গগামী হোৱাৰ দুদিন আগতে কৈছিল, "গান্ধী-বিনোবাৰ পথত কাম কৰা বৰ কঠিন; কাঁইটৰ মুকুট পিন্ধাৰ দৰে। তোমালোকে অতি জটিল পৰিস্থিতিৰ মাজত ধৈৰ্য্যৰে কাম কৰিব লাগিব।" তেখেতৰ এই কথাষাৰৰ সত্যতাৰ প্ৰমাণ মোৰ জীৱনত পালোঁ।—

আমি আশাকৰোঁ যে, বাইদেউৰ প্ৰেৰণাই চিৰদিন কাম কৰিব; এই মহান প্ৰেৰণা আমাৰ উঠি অহা যুৱক-যুৱতীয়ে গ্ৰহণ কৰিব আৰু অসমৰ তথা ভাৰতৰ গাঁৱে-গাঁৱে গ্ৰামস্বৰাজৰ ৰূপ দৰ্শন হ'ব। বাই-দেৱে যেন আমাৰ মাজত দীৰ্ঘজীৱী হৈ আশীৰ্বাদ দি থাকে, পৰমেশ্বৰৰ ওচৰত তাকেই কামনা কৰিলোঁ।

অমল বাইদেউৰ ছত্ৰ-ছায়াত

—প্ৰমদা শৰ্ম্মা

১৯৪৬ চনৰ ৯ জানুৱাৰী তাৰিখে স্বয়ং গান্ধীজীয়ে শৰণীয়া আশ্ৰমত কস্তুৰবাট্ৰাষ্টৰ অসম শাখাৰ কামৰ শুভাৰম্ভ কৰে আৰু শ্ৰীযুতা অমলপ্ৰভা বাইদেউক তাৰ গুৰু ভাৰ অৰ্পণ কৰি যায়। ১৯৪৮ চনত ট্ৰাষ্টৰ সেৱামূলক কামৰ প্ৰশিক্ষণ ল'বলৈ আহি অমল বাইদেউৰ সান্নিধ্য লাভৰ সৌভাগ্য ঘটে। তেতিয়াৰ পৰা এতিয়ালৈকে বাই-দেউৰ সান্নিধ্য আমি পাই আহিছোঁ। বাইদেউৰ মাৰ্গদৰ্শন, মাতৃ তুল্য মৰম স্নেহ, গুৰুৰ দৰে জ্ঞান দান, সহকৰ্মীৰ দৰে সহযোগ, বন্ধুৰ দৰে ভুল শুধৰণী আৰু সূৰ্য্যৰ দৰে প্ৰখৰ প্ৰেৰণা পাই আহিছোঁ।

আমি কস্তুৰবা ট্ৰাষ্টৰ বাই-ভনী সকলে, অমল বাইদেউক "সৰু বাইদেউ" বুলি মাতো। কিয়নো তেখেতৰ মাক দেউতাকৰ দুটি কন্যা সন্তানৰ ভিতৰত বাইদেউ সৰু। পিছত বাইদেৱে নিজ গুণ-কৰ্মৰ ফলত সমগ্ৰ ভাৰত তথা ঢুকি পোৱালৈকে অন্তৰ্ৰাষ্ট্ৰীয় ক্ষেত্ৰৰো বাইদেউ হৈ পৰিল। পূজ্য বিনোবাজীয়েও বাইদেউক "বাইদেউ" বুলিয়েই মাতিছিল। এই গৰাকী বাইদেৱে সংসাৰ বন্ধনত আৱদ্ধ নহৈ, সহজ ভাৱে সমাজ সেৱাকে সাৰথি লৈ ওৰে জীৱন জনতা জনাৰ্দনৰ সেৱাত ব্ৰতী হৈ ৰ'ল।

অমল বাইদেৱে আঠ বছৰ কাল আশাশুধীয়া ভাৱে কস্তুৰবা ট্ৰাষ্টৰ প্ৰতিনিধিৰ দায়িত্ব সুচাৰু ৰূপে বহন কৰি ইয়াৰ পিছতো

আজি পৰ্য্যন্ত মাৰ্গদৰ্শন কৰি কস্তুৰবা ট্ৰাষ্টৰ বৃক্ষ জুপি যাতে ফুলে-ফলে জাতিস্কাৰ হয়, তাৰ বাবে সাৰ পানী যোগাই আছে।

গান্ধীজীৰ মাৰ্গদৰ্শনত বাইদেৱে এই কাম হাতত তুলি ল'লে আৰু লগতে পালে সন্ত পুৰুষ পূজ্য বিনোবাজীৰ আশীৰ্ব্বাদ। এই দুজনা মহাপুৰুষৰ প্ৰতি বাইদেউৰ অগাধ বিশ্বাস। সেইবাবে বাইদেৱে গান্ধী-বিনোবাৰ পথেৰেই লক্ষ্য স্থানলৈ আগুৱাই গৈ আছে।

অমল বাইদেউ এগৰাকী স্বাধীন চিতীয়া মহিলা। তেখেতৰ নিজ যোগ্যতাৰে, ইচ্ছা কৰিলে তেখেতে ডাঙৰ চাকৰী কৰিব পাৰিলে হেঁতেন, কিন্তু বাইদেৱে মনে-প্ৰাণে ভাল পোৱা আৰু প্ৰয়োজনীয় বুলি ভৱা কাম বিলাকত হে আত্ম নিয়োগ কৰিলে। বাইদেউৰ সহানুভূতি আৰু কৰ্ত্তব্যনিষ্ঠাই তেখেতক কোনো কোনো বিশেষ কৰ্মৰ পৰা ৰেহাই নিদিছিল। সেইবাবে বাইদেৱে অবৈতনিক ভাৱে বুনিয়াদী শিক্ষাৰ উপদেষ্টা, সমাজ কল্যাণ পৰিষদৰ সভানেত্ৰী, অসম গান্ধী স্মাৰক নিধিৰ সঞ্চালিকা আদি ৰূপে কাম কৰিব লগীয়া হৈছিল। যি কামকে কৰিছিল, বাইদেৱে তাৰ স্বৰূপো ফুটাই তুলিবলৈ সদায় যত্ন কৰা আমি দেখি আহিছোঁ।

১৯৫০ চনত অসমৰ প্ৰলয়ঙ্কৰী ভূমিকম্প আৰু ইয়াৰ পিছত বানপানীয়ে উজনী অসমত তাণ্ডৱ লীলা খেলিলে। বাইদেৱে তাৰ দুৰ্গত সকলৰ সেৱাৰ কাৰণে সেৱিকা সকলক লগত লৈ, বিধ্বস্ত অঞ্চল সমূহলৈ গ'ল। বৰদলনিৰ জিয়াঢল নদীয়ে ভঙা বান্ধ বন্ধাৰ কাম কৰিবলৈ বাইদেৱে ৰাইজক প্ৰেৰণা যোগাইছিল। ৰাইজৰ লগতে সংবাদয় নেত্ৰী বিমলা ঠকাৰক লগত লৈ বাইদেউ আগ বাঢ়িল বান্ধ বান্ধিবলৈ। ৰাইজে এই বান্ধৰ নাম দিলে "বিমলা বান্ধ"।

১৯৬১ চনত চীন-ভাৰতৰ সীমা সংঘৰ্ষ হ'ল। তাতো বাইদেৱে কেইবাটাও অনুষ্ঠানৰ মুখিয়াল সকলক লৈ এখন সমন্বয় সমিতি গঠন কৰি নাগালেণ্ড, ভূটান, অৰুণাচল আদি সীমান্ত ক্ষেত্ৰ সমূহত

শান্তিসেনাৰ কেন্দ্ৰ খুলি ভয়-ভীত হৈ থকা জনগণৰ মাজত শান্তি-সম্প্ৰীতি, ভাৱাত্মক ঐক্য আৰু সাহস যোগোৱাৰ কাম কৰালে। উল্লেখযোগ্য যে, এই শান্তি কেন্দ্ৰ সমূহৰ ভিতৰত অৰুণাচলৰ হং কস্তুৰবা কেন্দ্ৰই স্থায়ী ৰূপ ল'লে, বাইদেউৰ প্ৰেৰণাতেই।

১৯৬৮ চনৰ ২৬ জানুৱাৰীৰ গণতন্ত্ৰ দিৱসত গুৱাহাটীত হিংসাত্মক কাৰ্য্য সংঘটিত হ'ল। অমল বাইদেৱে গুৱাহাটীৰ বিভিন্ন জনগোষ্ঠীৰ, বিভিন্ন সংগঠনৰ মহিলা সকলক লৈ এখন "মিত্ৰ মণ্ডলী" গঠন কৰিলে আৰু ৭৫ দিনীয়া এটি অখণ্ড পদযাত্ৰা উলিয়ালে। এই যাত্ৰাৰ অখণ্ডতা ৰক্ষা কৰি আমি কস্তুৰবা ট্ৰাষ্টৰ তিনি গৰাকী ভনীয়ে গুৱাহাটীৰ বাহিৰেও অসমৰ উত্তৰ পূৱ চুকৰ বিভিন্ন ঠাইত পদযাত্ৰা কৰিছিলোঁ। উদ্দেশ্য মহান হ'লেও আমাৰ সীমিত শক্তিৰ বাবে আমি মাজে সময়ে ভয়ো খাইছিলোঁ। কিন্তু বাইদেউৰ প্ৰেৰণা আমাৰ লগত আছিল কাৰণে আমি আবস্তুণিৰে পৰা শেষলৈকে নিৰাপদে ভ্ৰমণ কৰিব পৰিছিলোঁ। "সংঘৰ্ষত বিষ আৰু সম্পৰ্কত অমৃত ওলায়" এই কথাষাৰ বাইদেউৰ পৰাই শুনিয়া আমি মৰ্মে মৰ্মে উপলব্ধি কৰিলোঁ। বাইদেউ, সকলোকে মৰমৰ বান্ধেৰে বান্ধিব পৰা এডাল এনাজৰী আৰু এই এনাজৰীডাল লৈয়ে আমি ভীষণ পৰিস্থিতিৰ মাজলৈকে নিঃসংকোচে যাব পৰিছিলোঁ। আমাৰ অন্তৰত এই বিৰাট সাহস আৰু বিশ্বাস বাইদেউৰ এই প্ৰেৰণাই যোগাইছিল।

ছবছৰীয়া অসম আন্দোলনৰ সময়তো আমি অসমৰ নেলী, গহপুৰ, ধুলা, চাউলখোৱা, চিলাপথাৰ, বিষ্ণুপুৰ, জহামাৰী, নাহৰবাৰী আৰু ছমৰীয়া আদি বহু অশান্ত অঞ্চলত প্ৰৱেশ কৰিছিলোঁ। সেই শক্তিৰ উৎস আছিল অমল বাইদেউ। নিৰ্বৈৰ, নিষ্পক্ষ আৰু নিৰ্ভয় বৃত্তিৰে কাম কৰাৰ প্ৰেৰণা আমি অমল বাইদেউৰ পৰাই পাই আহিছোঁ। ১৯৮৩ চনত যেতিয়া জন-মানসৰ বিৰুদ্ধে সাধাৰণ নিৰ্বাচন অনুষ্ঠিত কৰাৰ সিদ্ধান্ত হ'ল, তেতিয়া বাইদেৱে এই নিৰ্বাচন পৰিহাৰ কৰিবলৈ

অসমৰ ৰাজ্যপাললৈ আৰু ভাৰতৰ প্ৰধান মন্ত্ৰীলৈ নম্ৰ নিবেদন জনাইছিল। কিয়নো তেখেতে অসমৰ পৰিস্থিতি উপলব্ধি কৰিছিল। হিংসাত্মক পৰিস্থিতিক তেখেতে সহিব নোৱাৰে আৰু শান্তি সম্প্ৰীতিক, ৰক্ষা কবচ বুলি ভাৱে। পাৰস্পৰিক বুজা বুজিৰ যোগেদি সকলো কাম সুকলমে সমাধা হোৱাত বাইদেৱে সদায় গুৰুত্ব আৰোপ কাৰ আহিছে।

বাইদেউক, গান্ধী-বিনোবাৰ পথ সাৰোগত কৰি সত্য, প্ৰেম আৰু কৰুণাৰ বাটেৰেই গৈ থকা আমি দেখি আহিছোঁ। সহকৰ্মীসকলৰ মাজত যাতে মিলা-প্ৰীতিৰ ৰচিডাল নিচিঙে, তাৰ প্ৰতিও বিশেষ চকু ৰাখে। এই কাৰণেই অসমত এটি সৰ্বোদয়। পৰিয়াল গঢ়ি উঠা সম্ভৱ হৈছে।

অমল বাইদেউ যেন নানান ৰঙৰ, বিভিন্ন সুগন্ধি নানাবিধ ফুলেৰে গাঠি থোৱা এডাল মালাহে। সৰ্বোদয় সমাজ, কস্তুৰবা ট্ৰাষ্ট, গান্ধী-স্মাৰক নিধি, স্ত্ৰীশক্তি জাগৰণ, গঠনমূলক--সেৱামূলক নানা অনুষ্ঠান-প্ৰতিষ্ঠান আদি কোনোটোৱেই বাইদেউক এৰি চলিব নোৱাৰে। ত্যাগ, সেৱা, নম্ৰতাৰ প্ৰতিমূৰ্তি বাইদেউৰ নেতৃত্বই সকলোকে প্ৰভাৱান্বিত কৰি আছে। তেখেতৰ সান্নিধ্যলৈ অহা কৰ্মীৰ প্ৰতিও তেখেতৰ বিশ্বাস আৰু সহানুভূতি অসীম। সমাজসেৱাৰ পথ যিমান সৰল, সিমান কঠিন। এই পথেৰে যাওঁতে মাজে সময়ে উজুতি খাই বাগৰি পৰিলে, বাইদেৱে আমাক মাকৰ দৰেহে দাঙি ধৰি বাট বুলাই লৈ গৈ থাকে।

যিদিনাই গান্ধীজী নিজে আহি অসমৰ কস্তুৰবা ট্ৰাষ্টৰ কাম বাইদেউৰ হাতত সমৰ্পণ কৰি থৈ গ'ল, সেইদিনাৰ পৰাই বাইদেৱে দুখ-ভাগৰ পাহৰি নিষ্ঠাৰে তাত লাগিয়েই ৰ'ল। ফলস্বৰূপে ট্ৰাষ্টৰ কামে ব্যাপকতা গভীৰতা লাভ কৰিবলৈ সমৰ্থ হ'ল। লগে লগে ভৱিষ্যতৰ কাম চলাবলৈ বাবেও গঢ়ি উঠিল এটি মহিলাৰ দল,

যিসকলে সংসাৰ-বন্ধনত আৱদ্ধ নহৈ সমাজ-সেৱাত আত্মনিয়োগ কৰিবলৈ প্ৰেৰণা পালে। বাইদেউৰ প্ৰেৰণাতে অনুপ্ৰেৰিত হৈ অসমৰ দুগৰাকী ভনী শ্ৰীহেম ভৰালী আৰু শ্ৰীলক্ষ্মী ফুকনে ভাৰত, শ্ৰীলঙ্কা আৰু নেপালত বাৰ বছৰীয়া পদযাত্ৰা কৰিলে। অসমতো তিনি গৰাকী ভনীয়ে আঢ়ৈ বছৰীয়া পদযাত্ৰাৰে শান্তি, সম্প্ৰীতি আৰু মৈত্ৰীৰ বাণী প্ৰচাৰ কৰাৰ কথা আগতে উল্লেখ কৰি অহা হৈছে।

বাইদেউৰ অপত্য স্নেহতেই গঢ়ি উঠিল, এটি সৰ্বোদয়-পৰিয়াল। এইদৰে বিভিন্ন অনুষ্ঠানৰ মাজত সু-সমন্বয় ঘটিল। তেখেতে গঢ়ি তুলিলে ছোৱালীৰ কাৰণে শৰণীয়া আশ্ৰম, (কস্তুৰবা ট্ৰাষ্ট) মৈত্ৰী-আশ্ৰম, আৰু ল'ৰাৰ কাৰণে চান্দমাৰী আশ্ৰম, শান্তি সাধনা কেন্দ্ৰ।

বাইদেউৰ গাত আছিল অসীম কষ্ট সহনৰ শক্তি। সকলো পৰিস্থিতিতে বাইদেৱে সহজে নিজক খাপ খুৱাই ল'ব পাৰে। লক্ষীমপুৰ জিলাৰ আওপকীয়া অঞ্চল বিলাকতো বাইদেৱে আমাৰ লগতে দুৰ্গম পথৰ অজান ঠাইত ৰ'দে বৰষুণে বোকাই-পানীয়ে গ্ৰাম-দানৰ কামত ঘূৰি ফুৰিছিল। এবাৰ এচাৰিকটা নামে এখন ঠাইত হঠাতে বানপানীৰ ঢল আহিল। ঘাটৈৰ পৰিয়াল আৰু তেওঁৰ জুপুৰি ঘৰটিত সেই ৰাতি আশ্ৰয় লোৱাৰ বাহিৰে আমাৰ গত্যান্তৰ নাছিল! ঘাটৈৰ পৰিয়ালে অতিথি সৎকাৰৰ বাবে যথা সাধ্যে যত্ন কৰিলেও, সি আছিল তেওঁলোকৰ সাধ্যৰ অতীত। সেই ৰাতি এজনীয়া এখন বাঁহৰ চাঙতে বৰ্ষা-লাগ আদি পাৰি আমি এজনৰ ঠাইত তিনিজনে ৰাতিটো পাৰ কৰিলোঁ। আমাৰ যথেষ্ট চিন্তা হৈছিল, বাইদেউৰ কাৰণে! কিন্তু তেতিয়াও বাইদেউৰ মনৰ সন্তুষ্টি অব্যাহতি আছিল।

এবাৰ ভূদান গ্ৰামদানৰ কামত কাছাৰ জিলাৰ ভিতৰুৱা গাওঁ বিলাকলৈ বাইদেউৰ লগত যোৱাৰ সৌভাগ্য ঘটিছিল। তেতিয়া এটি দুখীয়া পৰিয়ালত সৰু বিচনা এখনতে কোনোমতে দুয়ো শুব লগাত পৰিছিল। এনেয়ে বাইদেউৰ টোপনিত ব্যাঘাত হ'ব বুলি মোৰ চিন্তা

হৈছিল, তাতে আকৌ বিচনাত শুবলৈ লোৱাৰ লগে লগে মোৰ ভীষণ কাঁহ আৰম্ভ হ'ল। মই উপায়ান্তৰ হৈ বাহিৰলৈ ওলাই আহিলোঁ। বাইদেৱে সাৰ পাই বাহিৰলৈ ওলাই আহি কলে— "মোৰ একো অসুবিধা হোৱা নাই, টোপনিত একো ব্যাঘাত নহয়, তুমি আহা।" এইদৰে কষ্টক কষ্ট নুবুলি বাইদেৱে ঘূৰি ফুৰিছিল, গাঁৱে গাঁৱে নিস্বাৰ্থ সেৱাৰ কামত।

১৯৪৬ চনত মহাত্মা গান্ধী অসমলৈ আহোঁতে ৯ জানুৱাৰীৰ পৰা ১১ জানুৱাৰীলৈ শৰণীয়া আশ্ৰমতে আছিল। ১১ জানুৱাৰীৰ দিনা স্বাধীনতা আন্দোলনৰ স্বহীদ পৰিয়ালৰ লগত গান্ধীজীক সাক্ষাৎ কৰোৱাৰ আয়োজন কৰা হৈছিল। প্ৰত্যেক গাঁইৰে নিৰ্দিষ্ট সংখ্যক লোকক মাতি পঠোৱা হৈছিল যদিও, তাতকৈ অধিক সংখ্যাক মানুহ শৰণীয়াত উপস্থিত হ'লহি। কৰ্মী সকলেও মৌ মাখিৰ দৰে কামত তৎপৰ হৈ পৰিল। তেতিয়াৰ 'সাপ্তাহিক অসমীয়া'ই বাতৰি পৰিবেশন কৰিছিল—" "শৰণীয়া আশ্ৰমৰ পৰিপাটি ব্যৱস্থাৰ মূলতে হৈছে, ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাসৰ নুমলীয়া জীয়াৰী শ্ৰীমতী অমল প্ৰভা দাসৰ কাৰ্য্যনিপুণতা।"

এইদৰে বাইদেউৰ নিপুণতা, কমাৰম্ভৰ পৰাই পৰিলক্ষিত হৈছিল। সাংবাদিক নেতা আচাৰ্য্য দাদা ধৰ্মাধিকাৰীয়ে কৈছিল— "ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাসে বহুতো নিৰাশ্ৰয় লোকক আশ্ৰয় দিলে, দেশৰ বাবে ত্যাগ, সেৱা আৰু দৰিদ্ৰৰ বাবে সকলো ধন সম্পত্তি দান কৰিলে। কিন্তু তাতোকৈ, মহান সম্পদ বিশ্ববাসীৰ কাৰণে দি গ'ল, তেখেতৰ কন্যা অমল প্ৰভা দাসক।"

এনে এগৰাকী বাইদেউৰ ছত্ৰ-ছায়াত থাকিবলৈ পাই, আমি নিজকে কৃতাৰ্থ মানিছো আৰু বাইদেউৰ দীৰ্ঘজীৱন কামনা কৰিছো।

—ঃ—

ত্যাগমূৰ্ত্তি অমল বাইদেউ

—চিকন কাকতী

অহা ১১ নবেম্বৰত অমল বাইদেউৰ ৭৫ বছৰ পূৰ্ণ হ'ব। মোৰ যেতিয়াৰ পৰা বাইদেউৰ লগত সম্পৰ্ক স্থাপন হৈছে, তেতিয়াৰ পৰাই বাইদেউক মোৰ দৃষ্টিত এগৰাকী কৰ্ম, জ্ঞান আৰু ভক্তিৰ সমন্বয় মাতৃ ৰূপে পাই আহিছো। মোৰ বাইদেউৰ লগত প্ৰথম সম্পৰ্ক হয়, শৰণীয়া কস্তুৰবা গ্ৰামসেৱিকা বিদ্যালয়ত, মোৰ ভনী শ্ৰীহেম কাকতী, (বৰ্ত্তমান কস্তুৰবা গান্ধী ৰাষ্ট্ৰীয় স্মাৰক ট্ৰাষ্টৰ প্ৰতিনিধি) আশ্ৰমলৈ তাৰ সম্পৰ্কে আলোচনা কৰিবলৈ আহোঁতে। মই এইটো সূক্ষ্ম-ভাৱে লক্ষ্য কৰি আহিছো—আৰম্ভণিৰে পৰা বাইদেউৰ লগত আমাৰ এটা আত্মীয়তাৰ ভাৱ গঢ়ি উঠিছিল।

তেখেতৰ মোৰ প্ৰতি থকা বিশ্বাস আৰু স্নেহৰ ফল স্বৰূপে মই অসম গান্ধী স্মাৰক নিধিৰ তত্ত্ব প্ৰচাৰৰ কামত অসমৰ বিভিন্ন ঠাইত ভ্ৰমণ কৰিবলৈ ধৰিলোঁ। এদিন হঠাতে এটা সুযোগ আহি উপস্থিত হ'ল। বাইদেৱে এদিন গান্ধী স্মাৰক নিধিৰ অফিচলৈ আহি ক'লে যে, "পূজ্য বিনোবাজী পদব্ৰজে অসমলৈ আহিব ধৰিছে। তোমাক গান্ধী স্মাৰক নিধিৰ তৰফৰ পৰা সহযোগ কৰিবলৈ পদযাত্ৰাত ৰখাৰ কথা ভাৱিছো। আশাকৰোঁ তুমি এই সুযোগ গ্ৰহণ কৰিবা। মোৰ বিশ্বাস যে, পূজ্য বাবাৰ সান্নিধ্যলৈ আহিলে তোমাৰ আধ্যাত্মিক চিন্তা ধাৰাও সুসংগঠিত হ'ব। তেখেতৰ দৰে এজন মহাপুৰুষৰ মাৰ্গদৰ্শন

লাভ কৰিবলৈ পোৱাটো পৰম সৌভাগ্যৰ কথা।" সচাঁকৈয়ে মোক এই মহামিলনৰ সুযোগ দিয়া বাবে, মই পূজ্যা বাইদেউৰ ওচৰত চিৰ কৃতজ্ঞ।

আনৰ সুখত সুখী আৰু আনৰ দুখত দুখী হোৱাটো তেখেতৰ এক স্বভাৱ সুলভ ধৰ্ম। গৰীব-দুখীয়াৰ প্ৰতি তেখেতৰ আছে এখন বিশাল অন্তৰ। তেখেতে আনক কেতিয়াও টান কথা কোৱা নাই, বৰঞ্চ মৰম হে কৰা দেখিছোঁ। ই তেখেতৰ এক মহান গুণ। বাইদেউৰ স্বভাৱ, শিশু সুলভ। তেখেত ইমান নম্ৰ যে, তেখেতৰ কথাত কোনেও মনত কষ্ট নাপায়। তেখেতে সকলো কাম নম্ৰতাৰে কৰি যায়, কতো অহমিকাৰ লেশ মাত্ৰও নাই। সৰল জীৱন যাপন আৰু উচ্চ চিন্তনেই তেখেতৰ জীৱনৰ ব্ৰত। সেইবাবে তেখেতৰ খোৱা-বোৱা পিন্ধন-উৰণ, চলন-ফুৰণ অতি সহজ আৰু সৰল। ঐশ্বৰ্য্য-বিভূতিৰ অধিকাৰী হৈও বাইদেউৰ গাত অভিমান-আভিজাত্যৰ লেশ মাত্ৰও পোৱা নাযায়।

অমল বাইদেউ সদায় কামনা-বাসনা হীন আৰু মায়া-মোহ শূন্য, এগৰাকী বৈৰাগী। সকলো সময়তে সকলো প্ৰকাৰে মুক্ত হৈ থকাটো বাইদেৱে অধিক পছন্দ কৰে। তেখেতৰ অধ্যায়ন, প্ৰাৰ্থনা আৰু যি কোনো কামকে সমৰ্পণ বুদ্ধিৰে আৰু ঐকান্তিকভাৱে কৰা দেখিবলৈ পোৱা যায়। বাইদেৱে সকলো কথা গণতান্ত্ৰিক ভাৱে আৰু সামূহিক আলোচনা-বিলোচনা আৰু বুজা-বুজিৰ মাজেৰে কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰে।

বাইদেউ সংযমৰ এটি প্ৰতিমূৰ্ত্তি। মহামানৱ মহাত্মা গান্ধী আৰু পূজ্য বিনোবাজীৰ সান্নিধ্যই বাইদেউক সম্পূৰ্ণ ভাৱে—সত্যই জীৱনৰ পথ, সংযমেই জীৱনৰ পদ্ধতি আৰু সেৱাই জীৱনৰ ব্ৰত হিচাবে ল'বলৈ শিকাইছে। তেখেতক দেখিলে গান্ধীজীৰ বেয়া কথা নক'বা, বেয়া কথা নুশুনিবা আৰু বেয়া কথা নাচাবা—সেই তিনিটা বান্দৰৰ কাৰ্য্যৰ লগত সম্পূৰ্ণ মিলি যোৱা যেন অনুমান হয়।

সমাজসেৱাৰ কাম কৰা কৰ্মীসকলৰ প্ৰতি বাইদেউহঁতৰ ঘৰখনৰে মৰম আছিল অপৰিসীম। দেউতা ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাসৰো আমাৰ প্ৰতি স্নেহ আছিল পুত্ৰবৎ। তেখেতসকলৰ ঘৰখনেই আছিল এখন অতিথি শালা। তাত থাকি ব্ৰহ্মমুহূৰ্ত্তত উঠি গীতাৰ শ্লোকেৰে প্ৰাৰ্থনা কৰি পৰম আনন্দ উপভোগ কৰিছিলোঁ। প্ৰাৰ্থনাৰ অন্যতম সাঁচ বন্ধুৱা গীত আছিল ৰবীন্দ্ৰ নাথৰ—

অন্তৰ মম বিকাশিত কৰ, অন্তৰতৰ হে,
জাগ্ৰত কৰ, উদ্যত কৰ নিৰ্ভয় কৰ হে,
মঙ্গল কৰ, নিৰলস কৰ, নিঃসংশয় কৰহে,
যুক্ত কৰ হে সবাৰ সঙ্গে মুক্ত কৰহে বন্ধ,
সঞ্চাৰ কৰ সকল কৰ্মে, শান্ত তোমাৰ ছন্দ
চৰণ পদ্মে মম চিত্ত নিস্পন্দিত কৰ হে
নন্দিত কৰ, নন্দিত কৰ, নন্দিত কৰ হে।

অমল বাইদেউৰ মাক-দেউতাক দুয়োজনেই আছিল মহাত্মা গান্ধীৰ একান্ত অনুগামী। মাক আৰু দেউতাকৰ পৰাই বাইদেৱেও সমাজ-সেৱাৰ প্ৰেৰণা লাভ কৰিছিল। বাইদেৱে দেশসেৱাৰ মহান ব্ৰতত ব্ৰতী হ'বলৈ বুনিয়াদী শিক্ষা আৰু গান্ধীজীৰ গঠনমূলক কামৰ প্ৰশিক্ষণ ল'বলৈ ৱাৰ্দ্ধা আৰু সেৱগ্ৰামলৈ যায়। তেখেতৰ গঠনমূলক কামৰ প্ৰতি নিষ্ঠাই বাপুজীক মুগ্ধ কৰে আৰু বাপুজীয়ে বাইদেউক কস্তুৰবা ট্ৰাষ্টৰ অসমৰ প্ৰথম প্ৰতিনিধি হিচাপে নিৰ্বাচন কৰে।

জনসেৱাৰ কাৰণে কস্তুৰবা ট্ৰাষ্টক লগা মাটি-বাৰী, ঘৰ-দুৱাৰ ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাস দেউতাই দান কৰি গৈছে। মাহলা আৰু শিশু সেৱাৰ ই এটি ডাঙৰ অনুষ্ঠান। ইমানেই নহয়, পুৰুষ সকলৰ কাৰণেও একে উদ্দেশ্যেৰে আন এখন আশ্ৰম চান্দমাৰীতো প্ৰতিষ্ঠা কৰি থৈ গৈছে, যি অনুষ্ঠানে এতিয়াও গঠনমূলক কামৰ গুৰি ধৰিব পাৰিছে।

পূজ্য বাইদেউৰ গুণমুগ্ধ সহকৰ্মী সকলে তেখেতসকলৰ স্নেহ

আৰু শ্ৰদ্ধাৰে অমল বাইদেউক "বাইদেউ" আখ্যা দিছে। এই বাইদেউৰ সন্মান কেৱল অসমতে আৱদ্ধ হৈ থকা নাই। আজি অমল বাইদেউ সৰ্বভাৰতীয় "বাইদেউ"।

এই গৰাকী সমাজ সেৱিকাৰ অসাধাৰণ কৰ্ম শক্তি আৰু প্ৰতিভা সদৌ ভাৰতৰ গঠনমূলক কৰ্মীসকলৰ বাবে প্ৰেৰণা দায়ক। তেওঁৰ জনসেৱাৰ কামত মুগ্ধ হৈ যমুনলাল বাজাজ ট্ৰাষ্টৰ বটা তেওঁলৈ সন্মানেৰে আগ বঢ়ালে। তেওঁ তাৰ সকলো ধন অসমৰ বিভিন্ন গঠনমূলক সেৱা-কাৰ্য্যৰ বাবে বিলাই দিলে।

পৰম পিতা পৰমেশ্বৰৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা জনাইছো তেওঁ যেন সুস্থ শৰীৰেৰে, সুস্থ মন লৈ আমাক দীৰ্ঘকাল ধৰি মাৰ্গদৰ্শন কৰি থাকিব পাৰে। তেওঁৰ ৭৫ বছৰীয়া জন্ম দিৱসত তেওঁলৈ শ্ৰদ্ধা নিবেদন কৰিছোঁ।

——

অমল প্ৰভা বাইদেউৰ জ্যোতিয়ে আমাক উদ্‌ভাসিত কৰক

—লিলি মজিন্দাৰ বৰুৱা

শ্ৰীযুতা অমল প্ৰভা দাস স্বনামধন্য স্বৰ্গীয় ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাসদেৱৰ সৰু জীয়াৰী। তেখেতৰ মাক স্বৰ্গীয়া হেমপ্ৰভা দাস ডিব্ৰুগড় চৰকাৰী ছোৱালী হাইস্কুলৰ কৃতী শিক্ষয়িত্ৰী আছিল। শ্ৰীযুতা অমলপ্ৰভা বাইদেউৰ একমাত্ৰ ভায়েক, একালৰ প্ৰখ্যাত স্ত্ৰীৰোগ চিকিৎসক ডঃ তিলোত্তমা ৰায়চৌধুৰী।

শ্ৰীযুতা অমল বাইদেউ পূজ্য বিনোবাজীৰ ভাষাত বিনম্ৰতাৰ প্ৰতিমূৰ্ত্তি (emodiment of humility)। এনে গুণৰ অধিকাৰী হ'বলৈ বহু সাধনাৰ প্ৰয়োজন। দেখিলেই ভক্তি আৰু প্ৰেমভাৱত মূৰ দো-খাই অহা, এই গৰাকী বাইদেউক আমাৰ শ্বিলঙৰ চৰকাৰী বাসভৱনত নিবিড় ভাৱে লগ পোৱাৰ কেইটামান মুহূৰ্ত্ত মনৰ মাজত বান্ধ খাই আছে। মোৰ শৈশৱৰ স্মৃতিঃ খুব সম্ভৱ, শ্ৰীযুতা বাইদেউ কস্তুৰবা ট্ৰাষ্টৰ কামত, দেউতা স্বৰ্গীয় গোপীনাথ বৰদলৈ দেৱক লগ ধৰিবলৈ গৈছিল। বাইদেউৰ শিশুসুলভ সৰলতাই মোক বাৰুকৈয়ে আকৰ্ষণ কৰিছিল। তেখেতে মোক পিতলৰ টাকুৰীত সূতা কাটিবলৈ শিকাইছিল। পাঁজি কেনেকৈ বাটে তাকো শিকাইছিল। এদিন আমাৰ ঘৰত মা আৰু পুৰী বাইয়ে তাত-বাটি কঢ়া দেখি অমল বাইদেৱেও গৈ সমানে লাগি গ'ল! বাইদেৱে তাঁতত ব' তোলাৰ দৃশ্য মোৰ

সককালৰ স্মৃতিপটত আজিও ভাঁহি উঠে। মহাত্মা গান্ধীৰ আহ্বান আছিল "গাঁৱলৈ ব'লা"—এই কথাষাৰ বাইদেৱে কায়-মন-বাক্যে পালন কৰিছিল। গঠনমূলক কাম কৰিবলৈ গৈ বাইদেৱে গাৱলীয়া পৰিবেশৰ মাজত নিজক এনেদৰে বিলাই দিছিল যে, তাক নিকটতম সান্নিধ্যত থকা জনেহে ভালদৰে বুজি পাব। আজিও শ্ৰীযুতা বাইদেউক উচ্চ চিন্তন আৰু সৰল জীৱন যাপনৰ মাজেদি জীৱন নিৰ্বাহ কৰা দেখা পাওঁ।

এবাৰ দুই বাই-ভনীয়ে যুক্তৰাষ্ট্ৰত থকা মঞ্জুৰ ওচৰলৈ যাবলৈ ওলাল। মঞ্জু তিলোত্তমা বাইদেউৰ একমাত্ৰ ছোৱালী। গধূলি সময়ত মই তেখেতসকলৰ খবৰ ল'বলৈ গৈ দেখোঁ, বাইদেৱে চাদৰ-ব্লাউজ কেইটামানৰ ফটা অংশত জোৰা-তাপলি মাৰিব ধৰিছে। অৰ্থাৎ সেই কাপোৰো বাইদেৱে লগত লৈ যাব, যুক্তৰাষ্ট্ৰলৈ। বৰ পৰিষ্কাৰ -পৰিচ্ছন্নকৈ ধুই থোৱা খদ্দৰৰ কাপোৰ কেইসাজ যে বাই-দেউৰ কিমান প্ৰিয়!

অসমত পৰিচালিত হোৱা গঠনমূলক কামবিলাকৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰিবলৈ গ'লে স্পষ্টভাৱে এইটোৱেই প্ৰকাশ পায় যে, শ্ৰীযুতা বাইদেউ ইয়াৰ প্ৰতিটো গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয়ৰ লগত সাঙোৰ খাই আছে। কস্তুৰবাৰ বিয়োগৰ পিচতেই কস্তুৰবা ন্যাসৰ পুঁজি সংগ্ৰহৰ কথা ভাৰত ব্যাপী চলে। অসমতো ইয়াৰ বংহ বলিবলৈ ধৰিলে। ১৯৪৪ চনৰ দেউতাৰ দৈনন্দিনীত এইদৰে পঢ়িলোঁ—"১৭ ৩ ৪৪ তাৰিখ কস্তুৰবা স্মৃতি ৰক্ষাৰ্থে অৰ্থ সংগ্ৰহৰ বিষয়ে অমলপ্ৰভা, বি, কে, ভাণ্ডাৰী আৰু ডাক্তৰ বৰুৱাৰ সৈতে কথা বতৰা হ'লোঁ।"

পুনৰ তেখেতে ১৭/৩/৪৪ ৰ পৰা ১৪/৩/৪৪ ৰ ভিতৰত এনেদৰে লিখিছিল, "কস্তুৰবা স্মৃতিৰক্ষাৰ পুঁজিৰ বাবে কামৰূপত অন্ততঃ ১৫,০০০ টকা তোলা হ'ব, আৰু অসমত মুঠ ৭৫,০০০ টকা তোলা হ'ব, ।"

পুনৰ লিখিছে, "কস্তুৰবা পুঁজিৰ বাবে অ'লৈ ত'লৈ চিঠি লিখা আৰু পুঁজিৰ সম্বন্ধে সংগঠনবিলাক ঠিক কৰাৰ বাহিৰে এোকো কৰিব পৰা নাই।"

১৯৪৬ চনৰ ৯ জানুৱাৰীত গান্ধীজী অসমলৈ আহে। মনত পৰে আশ্ৰমৰ মহানিম গছ জোপাৰ তলত তেওঁ তেখেতে বহি সূতা কাটিছিল —ভাষণ দিছিল আৰু তেখেতৰ কাৰণে সজা এটি খেৰৰ পজা ঘৰত জিৰণি লৈছিল। আজি চাৰি দশকৰ পিচতো, সেই সুন্দৰ শান্তিৰ পৰিৱেশত; এই পবিত্ৰ ঠাই খন এতিয়াও সজীৱ আৰু সক্ৰিয় হৈ আছে।

শ্ৰীযুতা অমল বাইদেৱে স্বাধীনতাৰ গণ আন্দোলনত সক্ৰিয় অংশ গ্ৰহণ কৰি কাৰাবৰণ কৰিছিল। নীৰৱ সমাজসেৱী বাইদেৱে নিজৰ কৰ্মৰাশিৰ বিষয়ে প্ৰচাৰ কৰিবলৈ ভাল নাপায় আৰু তাৰ বাবে কোনো প্ৰতিদ্বানো নিবিচাৰে। সেয়েহে যেতিয়া ভাৰতৰ প্ৰয়াত প্ৰধান মন্ত্ৰী স্বৰ্গীয় জৱাহৰলাল নেহৰুৱে ১৯৫৫ চনত বাইদেউলৈ "পদ্মবিভূষণ" উপাধি প্ৰদান কৰিবলৈ আমন্ত্ৰণ জনাইছিল, বাইদেৱে সেই উপাধি অতি নম্ৰ ভাষাৰে প্ৰত্যাখ্যান কৰিছিল।

১৯৮১ চনত বাইদেউক পুনৰ" জমনালাল বাজাজ" বটা প্ৰদান কৰা হয়। বাইদেৱে বটা বিতৰণ সমাৰোহত ব্যক্তিগত ভাৱে উপস্থিত নহল; কিন্তু বটা গ্ৰহণ কৰি সেই মূল্য গঠনমূলক অনুষ্ঠান সমূহৰ মাজত বিতৰণ কৰি দিলে।

শ্ৰীযুতা বাইদেৱে, ভাৰত স্বাধীন হোৱাৰ পিচতো অসমৰ প্ৰগতিৰ পথত বহুগুণি আগবঢ়োৱা বহু উদাহৰণ পোৱা যায়, যিবোৰ হয়তো আজিৰ সমাজত অজ্ঞাত হৈ আছে। দেউতাৰ দৈনন্দিনীত লিপিবদ্ধ হৈ থকা আৰু কেইশাৰীমান কথাৰ পৰা ইয়াৰ আভাস পোৱা যায়। ২৫/১/৭৮ তাৰিখে লিখিছে, "ডাঃ দাসৰ ঘৰত কাকাচাহেবক দেখা

কৰিলোঁ। বিশ্ববিদ্যালয় সম্বন্ধে বহুত কথা হ'ল আৰু বাপুজীয়ে আমাৰ বিশ্ববিদ্যালয় সম্বন্ধে কি উপদেশ দিলে, তাকো কাকাজীয়ে ক'লে। মোৰ পক্ষৰ পৰা মই কৈছিলোঁ, কি কাৰণত উপাচাৰ্য্য হ'ব নোৱাৰোঁ। তাৰ পাছত শ্ৰীমতী অমল প্ৰভাক বিশ্ববিদ্যালয়ৰ কাৰ্য্যকৰী কমিটিৰ মেম্বাৰ পতাৰ সম্বন্ধে তেওঁক কলোঁ।"

শ্ৰীযুতা বাইদেউ, কাকাচাহেব আৰু দেউতাৰ আলোচনাৰ মৰ্মে পিচদিনা অৰ্থাৎ ২৬/১/৪৮ তাৰিখে গুৱাহাটীৰ চুদ্‌মাৰ্চন হ'লত বহা আঢ়ৈ বজাৰ মিটিঙৰ বিষয়ে দেউতাই লিখা কথা কেইআষাৰৰ উদ্ধৃতি দিয়া হ'ল— "আঢ়ৈ বজাত চুদ্‌মাৰ্চন হ'ল পালোঁগৈ। শ্ৰীযুত কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈক বিশ্ব বিদ্যালয়ৰ উপাচাৰ্য্য পদত নিযুক্ত কৰা হ'ল। কাকাচাহেবক কাউন্সিলৰ সদস্য নিৰ্বিবাদে মনোনীত কৰা হ'ল। ইয়াৰ বাহিৰেও অস্থায়ীভাৱে ডঃ সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা আৰু শ্ৰীমতী অমল প্ৰভাক সেই সভাৰ সদস্য মনোনয়ন কৰা হ'ল।"

ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলনত সক্ৰিয়ভাৱে অংশ লোৱা বাইদেৱে দুবাৰো কাৰাবৰণ কৰিছিল। কিন্তু বাইদেউ আছিল দলীয় ৰাজনীতিৰ উৰ্দ্ধত। শ্ৰীযুতা বাইদেউ প্ৰযুক্তি ৰসায়ন বিজ্ঞানত এম, এচ, চি, ডিগ্ৰী লৈ সেই বিষয়ত গৱেষণাত লাগি নিজৰ জীৱন সমৃদ্ধ কৰাতকৈ পিছ পৰি থকা গাৱঁলীয়া ৰাইজৰ উন্নতিৰ কাৰণে বাইদেৱে জন সেৱাৰ পথ হে বাচি ল'লে।

অনাবিল আনন্দেৰে ভৰা চিৰ প্ৰেমময়ী অমল প্ৰভা বাইদেউৰ জ্যোতিয়ে গোটেই জগতক আৰু আমাকো যেন সুদীৰ্ঘকাল উদ্‌ভাসিত কৰি ৰাখে, এয়ে কামনা।

শ্ৰদ্ধা-ভক্তিৰে যাচিলো পুষ্পাঞ্জলি

ৰজনীকান্ত চক্ৰবৰ্ত্তী

শান্ত সৌম্য দীপ্তিমান মুখমণ্ডলী যাৰ
দৃষ্টিত দেখো দিব্যজ্যোতি বিৰাজমান
স্বভাৱত ধীৰ স্থিৰ
অহিংসা মন্ত্ৰত দীক্ষিতা হৈ আগুৱাই সংগ্ৰামী বেশে
দেশ মাতৃকাৰ মুক্তি আন্দোলনত
যুঁজ দিয়ে বৃটিছ সিংহৰ বিৰুদ্ধে
দেশসেৱাৰ আদৰ্শ অক্ষুণ্ণ, ৰাখে তেওঁ।
পদব্ৰজে শত শত মাইল গাৱঁলৈ খোজ দিয়ে
নগৰৰ পৰা বহু দূৰ দূৰণিলৈ
অগ্ৰণী তেওঁ ভূদান-শ্ৰমদান-গ্ৰামস্বৰাজ্য আন্দোলনত।
নিজ স্বাৰ্থ ত্যাগ কৰি জনগণৰ সেৱাত
জীৱন কৰিছে অৰ্পণ
ব্ৰত ল'লে চিৰকুমাৰীৰ
কিন্তু সহৃদয়া মাতৃৰূপে অসহায় দীন-হীন জনক
কৰি আছে দিনে ৰাতি সহায় সহযোগ,
পোহৰৰ পথৰ দিছে সন্ধান।
বিদ্যা-বিনয়ৰ মূৰ্ত্তিৰূপে
বুনিয়াদী শিক্ষা প্ৰচলনত

আগভাগ লৈ
শত শত বালক-বালিকাক কৰাইছে জ্ঞানামৃত পান,
বঢ়াইছে গৌৰব আই অসমীৰ, ভাৰত জননীৰ।
মাতা কস্তুৰবা গান্ধীৰ আদৰ্শ আৰু জাতীয় প্ৰেমৰ
নিদৰ্শন গ্ৰহণ কৰি
ৰাষ্ট্ৰপিতা মহাত্মা গান্ধীৰ আদেশ আশীষ লই
অসমৰ পৰ্বত-ভৈয়ামৰ জাতি ধৰ্ম বৰ্ণ নিৰ্বিশেষে
গোটালে মাতৃশক্তিক শৰণীয়া থামত
ধন্য হ'ল প্ৰাগজ্যোতিষপুৰ;
হাতে কামে শিক্ষিতা কৰাই উদ্বুদ্ধ কৰিলে তেওঁ
শত ছাত্ৰী মহিলাক
জনতাৰ সেৱাত দিলে আগবঢ়াই।
কোন সেই মহান মহীয়সী
ভাৰতৰ পূৱ প্ৰান্তৰ অসম ভূমিত
জন্মদাতৃ মাতৃ তেওঁৰ "হেমপ্ৰভা" আই,
পিতৃৰূপে পৰিচয় "হৰিকৃষ্ণ" দানবীৰ মহান।
তিলোত্তমা বৰ বাইদেউৰ তেওঁ মৰমৰ ভনী 'সৰুমণি"
নাই দুঃখ ক্লান্তি জীৱনত
পিতৃ-মাতৃয়ে এৰি যোৱা সকলো সম্পদ
কৰে দান জন-কল্যাণৰ হেতু
অৰ্পিলে সকলো "ন্যাস"ৰ হাতত
নাম দিলে "সৰ্বোদয় ট্ৰাষ্ট"।
ভাৰত চৰকাৰৰ উপাধি
"পদ্ম বিভূষণ"ৰ প্ৰয়োজন কি?
শুভতাই দিয়ে তেওঁ নম্ৰতাৰে লিখি।
গান্ধীজীৰ গঠন মূলক সেৱা কাৰ্য্যৰ বাবে

শ্ৰেষ্ঠতম 'বাজাজ বটা'ৰ সকলো ধন
দিয়ে তাকো বিলাই উত্তম প্ৰতিষ্ঠানক
কি যে উদাৰতা, ত্যাগৰ মহিমা—
নাই তাৰ তুলনা কৰিব লগীয়া একোকে।
স্মিতভাষী মাতৃস্বৰূপা নহয় কেৱল অসমৰ,
আদৰণীয়া "বাইদেউ" শ্ৰীঅমল প্ৰভা—
গোটেই ভাৰতৰে জন-মানসত
তেওঁৰ আজিৰ জন্ম জয়ন্তীত
কৰিছোঁ শত শত নমস্কাৰ।
এই পৱিত্ৰ দিনত কৰিছোঁ কামনা,
বাইদেউৰ দীৰ্ঘ জীৱনৰ।
ভাষাহীন মোৰ যাচিবলৈ অভিনন্দন,
তথাপি আগবঢ়ালোঁ
শ্ৰদ্ধা-ভক্তিৰে অৰ্পিবলৈ পুষ্পাঞ্জলি মাত্ৰ
বাইদেউৰ চৰণ যুগলত ॥

— ০ —

আমাৰ বাইদেউ

—নাৰ্গ। ভট্টাচাৰ্য্য
আমেৰিকা
(কেলিফোৰ্ণিয়া)

বাইদেউ বাইদেউ
মৰমৰ বাইদেউ
চেনেহৰ বাইদেউ
শ্ৰদ্ধাৰ বাইদেউ আমাৰ

অসমৰ জীয়াৰী
হ'লা ব্ৰহ্মচাৰিণী
শিকালা আমাক
ত্যাগৰ মহিমা অপাৰ।

জন্ম হৈ সমাজৰ সম্ভ্ৰান্ত শ্ৰেণীত
হেলাৰঙে দলিয়াই
ভোগ-বিলাসৰ সেই সুখৰ জীৱন
কৰিলা অৰ্পণ নিজক ত্যাগৰ বেদীত

নাই একো অভিমান ধন ঐশ্বৰ্য্যৰ
নাই একো অভিমান বিদ্যাৰ গৌৰৱ
নাই একো জাত-পাত, উচ্চ-নীচৰ
নাই একো ভেদা-ভেদ আপোন পৰৰ !

নাজানা একোকে তুমি চতুৰ চালাকি
নাই অন্তৰত একো কলুষ কপট
নাই ৰাগ নাই দ্বেষ নাই কটু ৱাণী
সদায় প্ৰশান্ত তুমি আনন্দ দায়িনী।

পৱিত্ৰ তোমাৰ মন
পৱিত্ৰ তোমাৰ প্ৰাণ
পৱিত্ৰ তোমাৰ হৃদয়
পৱিত্ৰ তোমাৰ ভাৱ অন্তৰৰ ৱাণী
সত্য অহিংসাৰ তুমি জ্বলন্ত চানেকি

সেৱাই তোমাৰ ধৰ্ম
সেৱাই তোমাৰ কৰ্ম
সেৱাই তোমাৰ তপস্যা।
সেৱাৰেই সামৰিছা দেশৰ সমস্যা।

আজিও কৰিছা তুমি
সেৱাৰে প্ৰচাৰ
সেৱাৰেই পূৰ্ণ হ'ল
জীৱন তোমাৰ

এইসৱ প্ৰশান্ত সেৱাৰ
জ্বলন্ত সত্যতাই
প্ৰমানিছে সাৰ্থকতা
তোমাৰ এই পৱিত্ৰ 'অমল' নামৰ।

তোমাৰ এই সু-পৱিত্ৰ অমৃত মহোৎসৱত

যাচিছোঁ অসমৰ ভাই-ভনী সকলৰ হে
হৃদয় যঁতৰত
মনে কটা সূতাৰে
মৰমৰ দীঘ দি চেনেহৰ বাণিৰ।

শ্ৰদ্ধাৰ সেৱাৰে বোৱা
কলীয়া আখৰৰ এই
মূল্যহীন অমূল্য গামোছা
মচিবলৈ চৰণ তোমাৰ।

(সদৌ অসমৰ ভাই-ভনী সকলৰ হে)

--o--

কোনেনো জ্বলালে সেই গছ বন্তি

—বীণা বৰঠাকুৰ
(পৌনাৰ আশ্ৰম, ৱাৰ্ধা)

কোনেনো জ্বলালে সেইগছ বন্তি ?
হাজাৰ হাজাৰ বছৰৰ অন্ধকাৰ দূৰ হৈ গ'ল
উজ্জ্বল পোহৰে পূৰদিশ তিৰবিৰাই উঠিল
কোনোৱে সেই বন্তিৰে নিজকে চাই ধন্য মানিলে
কোনোৱে প্ৰমিলাৰ সখীগণক একত্ৰ কৰিলে
সমাজত শিক্ষাৰ এক নতুন ৰেঙনি পৰিল
মহিলাৰ মহান শক্তি সহজে সংগঠিত হ'ল।

কোনেনো জ্বলালে সেইগছ বন্তি ?
পৰ্বত ভৈয়াম জুৰি পোহৰাই আছে দিনে ৰাতি
অখণ্ড প্ৰদীপ জ্বলে মুনুমায় বাৰিষাত তিতি
শান্ত শীতল পোহৰ যেন ঔষধৰ কাম কৰে
আয়ুৰ্বেদী নিদানৰ পথ্যৰূপে মনউৰ্মি হৰে
কিমানে সেই পোহৰত জীৱনৰ প্ৰেৰণা পালে।
কিমানেযে প্ৰগতি পথৰ সুললিত গান গালে।

কোনেনো জ্বলালে সেইগছ বন্তি ?
জ্বলোৱা জনক কৰোঁ প্ৰণাম দি শত ধন্যবাদ

সদায়েই থাকক আমাৰ শিৰত এনে আশীৰ্বাদ
হে প্ৰভু কৰা দয়া বন্তি যেন জ্বলিয়েই থাকক
তাত থকা তেল যেন কেতিয়াও শেষ নহওক
একোকে নাই দিবলই ভাৱমাত্ৰ আছে হৃদয়ত
শত শত প্ৰণাম বন্তিৰূপী অমল চৰণত

—০—

কূৰ্ম দৃষ্টি ৰাখিও মনত

প্ৰাৰ্থনা

শান্ত সুস্থ দেহমন ৰাখা যেন প্ৰভু তুমি
সদা কৰোঁ তোমাৰ নিৰ্ভৰ
জন কৃপা কৰি প্ৰভু দিয়া আয়ু এশপূৰা
কৃপা কৰা আমাৰ উপৰ ।

প্ৰণাম

নাজানোহো স্তুতি নীতি নাজানোহো ভাষা গতি
তন্ত্ৰ মন্ত্ৰ নাজানো একোকে
কৰো মাত্ৰ প্ৰণিপাত ভাৱনা সাগৰে নামি
অজ্ঞ বুলি স্বীকাৰিব তাকে ।

ভিক্ষা

আশীৰ্বাদ থাকে যেন আমাৰ জীৱন প্ৰতি
কূৰ্মদৃষ্টি ৰাখিও মনত
মূল্ তত্ত্বে হোক মতি সেয়ে যেন হোক গতি
জাগি থাকোঁ সঙ্কট ক্ষণত ॥

—চৰণত বীণাৰ প্ৰণাম

-o—

স্বাৱলম্বনৰ প্ৰতীক—অমল বাইদেউ

—মানিক শইকীয়া

১৯৩৯ চনত প্ৰথম মই অমল বাইদেউক দেখা পাওঁ চাৰিঙৰ এখন মহিলা সভাত। তেতিয়া সমগ্ৰ দেশ জুৰি "ভাৰত ত্যাগ" আন্দোলন চলি আছিল। তেনে এক সন্ধিক্ষণতে অমল বাইদেউ আৰু পুষ্পলতা দাস (তাৰিখটো মনত নাই) আহি চাৰিঙৰ মহিলা সভাত বক্তৃতা দিলেহি। তেতিয়া চাৰিঙত সম্পূৰ্ণৰূপে আগভাগ লোৱা হেম বাইদেউৰ দেউতাক আইতাকহঁত গোটেই পৰিয়ালটি। মিটিঙৰ আগপিছো কৰিছিল সেই কাকতী পৰিয়ালটিয়েই। অৱশ্যে গোটেই চাৰিঙেই আছিল আন্দোলনৰ প্ৰাণকেন্দ্ৰ, অতি অমায়িক আৰু সৰল স্বভাৱৰ অমল বাইদেৱে মহিলা সকলক উদ্দেশি বক্তৃতা দিলে। চাৰিঙৰ আইসকলে একান্ত মনে নিস্তব্ধভাৱে বাইদেউৰ বক্তৃতা শুনিলে। উপযুক্ত নেতৃৰ উপযুক্ত ভাষণ। মই তেতিয়া শিক্ষা জীৱন ত্যাগ কৰা স্বাধীনতা সংগ্ৰামৰ এজন কৰ্ম্মী। মোৰ কৰ্ম্ম ক্ষেত্ৰ পশ্চিম শিৱসাগৰ সমষ্টিত চাৰিঙেই নিয়োগ কৰিলে। সেই সময়ত আন্দোলনৰ কাৰ্য্যসূচী সজীৱ কৰি ৰাখিবৰ বাবে প্ৰত্যেকজন দায়িত্বপ্ৰাপ্ত কৰ্মীৰ পাচত একোজন উত্তৰাধিকাৰী আগতে মনোনীত কৰি ৰাখিছিল, যাতে কৰ্মীজনক জেললৈ নিলেই পাচৰ দায়িত্ব প্ৰাপ্ত জনে কালৈকো অপেক্ষা নকৰি দায়িত্বৰে কামচলাব পাৰে। তেনে এজন ব্যক্তি বিচাৰে শ্ৰীবিমলা নাথৰ ঠাইত ময়ো আছিলো আৰু শ্ৰীনাথক জেললৈ নিয়াত মই সেই দায়িত্ব বহন কৰো! সেই সময়ত দেশত দ্বিতীয়

মহাসমৰো চলি আছিল আৰু শেহতীয়াকৈ অসম দ্বিতীয় মহাসমৰৰ ক্ষেত্ৰ হৈ পৰিছিল। গতিকে যুদ্ধৰ বিভিন্ন ধ্বংসাত্মক কাৰ্য্যৰ পৰা ৰাইজৰ আত্মৰক্ষা হ'ব পৰাকৈ কিছুমান প্ৰশিক্ষণৰ ব্যৱস্থাৰে প্ৰস্তুতি চলাই থকা হৈছিল। সম্ভাব্য বিভিন্ন বিপদৰ পৰা মহিলা সমাজক ৰক্ষা কৰা হেতু কিছু আত্মৰক্ষাৰ প্ৰশিক্ষণো চলিছিল। প্ৰায় ৯০ গৰাকী চাৰিঙৰ মহিলা স্বেচ্ছা সেৱিকাক এনে প্ৰশিক্ষণ দিয়াৰ ভাৰো মোৰ ওপৰত পৰিছিল। এই মহিলা প্ৰশিক্ষণৰ বাবেই অমল বাইদেৱে আহি যোগদান কৰা সভাত মোৰো যোগদানৰ সৌভাগ্য ঘটিছিল। অমল বাইদেউৰ বক্তৃতাই মোকো যথেষ্ট অনু-প্ৰাণিত কৰিছিল। ঘাইকৈ গান্ধীজীৰ বিভিন্ন কৰ্ম ৰাজিৰ বিৱৰনেৰে মহিলা সমাজক উদ্বুদ্ধ কৰিবলৈ দিয়া বক্তৃতা সঁচাই হৃদয়গ্ৰাহী হৈছিল। বাইদেউৰ সহজ-সৰল ভাষাৰে দিয়া বক্তৃতা সঁচাই সোণত সুৱগা চৰোৱাৰ দৰে হৈছিল। চাৰিঙৰ মহিলা সমাজত যথেষ্ট প্ৰভাৱ পৰিল। প্ৰত্যেকৰ মুখত বাইদেউৰ গুণ কীৰ্ত্তন। এই বক্তৃতাই বাইদেউৰ প্ৰতি মোৰো আকৰ্ষণ বঢ়ালে। মই বহু বিষয়ৰ সমাধান পালো, যি আজিও মোৰ জীৱনত পথ প্ৰদৰ্শক হৈ ৰ'ল। বাইদেউৰ বক্তৃতাই মোক গান্ধীজীৰ প্ৰতি আকৰ্ষণ কৰাত শক্তি যোগালে, যি শক্তি লৈ আজিও মই গৌৰৱান্বিত, এই বক্তৃতাৰ আকৰ্ষণেই মোক অমল বাইদেউৰ সান্নিধ্যলৈ অহাৰ সুযোগ আনিলে।

তাৰ পাচত স্বৰ্গীয় গোপীনাথ বৰদলৈদেৱৰ নেতৃত্বত ৰামপুৰত অসমৰ গঠনমূলক কৰ্মী সন্মিলনী বহিল। সেই সন্মিলনীত যোগদান দিয়াৰ মোৰ সৌভাগ্য মিলিছিল। অমল বাইদেউৰ দেউতাক, সেই সময়ৰ অসম কংগ্ৰেছৰ প্ৰাণ স্বৰূপ স্বৰ্গীয় ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাসদেৱ আৰু জীয়েক অমল বাইদেৱে সেই ৰামপুৰ কৰ্মী সন্মিলনীত যোগদান কৰে। অমল বাইদেউৰ নেতৃত্বত ৰামপুৰতে অসমৰ প্ৰথম গঠন মূলক কৰ্মী সন্মি-

লনী গঠিত হয়। ময়ো তাৰ কাৰ্য্যকৰী সদস্য হিচাবে মনোনীত হৈছিলো। গতিকে তাৰ পাচৰ পৰাই অমল বাইদেউৰ লগত মোৰ সঘন সান্নিধ্যৰ সূত্ৰ পাত হ'ল। অমল বাইদেউৰ কাষলৈ গ'লেই যেন এগৰাকী প্ৰকৃত মাতৃৰ কাষলৈ আহিছোঁ, এনে লাগে। তৎ-ক্ষণাৎ খোৱা-বোৱাকে আদি কৰি সকলো দিশৰ অনুসন্ধান লৈ মিঠা সুৱদী মাতেৰে বাইদেৱে সকলোকে মোহিত কৰি তোলে। অমল বাইদেউ নিজে মাতৃত্বৰ বান্ধোনত নোসোমালে যদিও সমাজৰ প্ৰত্যেককে মাতৃ-সুলভ ব্যৱহাৰেৰে মোহিত কৰি তোলে। এবাৰ যি তেখেতৰ সান্নিধ্যলৈ আহিছে, তেওঁ কেতিয়াও অমল বাইদেউৰ মৰমসনা মাতৰ সোৱাদ আৰু মাতৃ-সুলভ চেনেহ পাহৰিব নোৱাৰে।

মই সেই সময়ত গুৱাহাটীলৈ গলেই সেই সময়ৰ বাইদেউৰ পাণবজাৰৰ ঘৰতে প্ৰায় থাকো। বাইদেউৰ দেউতাকে এটি অতিথি-শালাও কৰি দিছিল। মই গ'লে এই অতিথি শালাতে থাকো। অমল বাইদেউৰ দেউতাকো আমাৰ সকলোৰে দেউতা। তেখেতো ইমান মৰমিয়াল আৰু সৰ্ব্বগুণী যে, তাৰ উপমা দিবলৈ ভাষা নাই। তেখেতে সকলো কৰ্ম্মীকে পুত্ৰৱৎ স্নেহ কৰিছিল। মই যোৱাৰ গম পালেই অমল বাইদেৱে খবৰ লয় আৰু মোৰ যাতে কোনো ৰকম অসুবিধা নহয়, তাৰ বাবে ঘৰত থকা কাম কৰা লৰাহঁতক সজাগ কৰি দিয়ে। দেউতাকো বাইদেৱে খবৰ দি দিয়ে "মানিক আহিছে" বুলি। খবৰ পালেই দেউতাই মোক মতাই নি সকলো ভাল বেয়া খা-খবৰ লয়। এনে সৰবৰহী—সৰ্ব্ব গুণী সৰ্ব্বদ্ৰষ্টা ব্যক্তি হয়তো বহু কমেই ওলাব।

সেই সময়ত মোৰ এটা অভ্যাস আছিল, পুৱা শুই উঠিয়েই দুই গিলাছ (চিচাৰ দীঘল গিলাচ) চাহ খাওঁ। অমল বাইদেউৰ এই বিষয়ত চোকা নজৰ। ঘৰৰ ৰান্ধনিক আগদিনা গধুলিয়েই কৈ থয় মই অহা বুলি। যেনে কথা তেনে কাম— পুৱা ৰান্ধনিজনেও

সেইমতে দুটা দীঘল গিলাছত ছুগিলাছ চাহ আনি কমত দি যায়। কেৱল সেয়েই নহয়, পুৱাৰ জলপান খাবৰ হলে ভিতৰলৈ মাতি নিয়ে। একেখনি টেবুলতে দেউতা, বাইদেউৰ লগতে বহুৱাই ইটো সিটো বস্তু মাতৃয়ে পুত্ৰক দিয়াৰ দৰে দি থাকে। পুৱাৰ চাহ ঠিকমতে দিলেনে নাই তাৰো খবৰ কৰে। এয়েই হ'ল অমল বাইদেউৰ সহকৰ্ম্মীৰ প্ৰতি থকা পুত্ৰৱৎ স্নেহৰ এক জ্বলন্ত উদাহৰণ। এয়া কেৱল মোৰেই নহয়। সকলো কৰ্মীৰ প্ৰতি বাইদেউৰ যি পুত্ৰৱৎ স্নেহ, তাক বোধকৰো কোনো কৰ্মীয়ে পাহৰিব নোৱাৰে। কেৱল সেয়ে নহয়— আৰ্থিক দিশতো বাইদেউ সদায় সচেতন। প্ৰত্যেক কৰ্মীৰ অৱস্থাৰ কথা বাইদেৱে দেউতাৰ সৈতে আলোচনা কৰে। আৰু কাৰোবাৰ কিবা অভাৱ আছে নেকি খবৰ লয়। সেইমতে প্ৰত্যেকাৰে আৰ্থিক ব্যৱস্থাৰো জোগান ধৰে। গুৱাহাটীৰ পৰা ঘৰলৈ বুলি ওলোৱা কৰ্মীক খা-খৰছৰ সকলো খবৰ লয় আৰু নিজৰ পুত্ৰক দিয়াৰ দৰে খা-খৰছ দি বহুতক ঘৰলৈ পঠায়ো দিয়ে। এনে মাতৃ-সুলভ স্নেহ, মাতৃ হৈয়ো কেইগৰাকীয়ে দিব পাৰে?

১৯৪৮ চনৰ ৩০ জানুৱাৰীত নাথুৰামৰ গুলীত গান্ধীজীৰ মৃত্যু হ'ল! সমগ্ৰ ভাৰত জুৰি শোকৰ ছাঁ পৰিল। অমল বাইদেউ আৰু পিতৃ আমাৰ সকলোৰে দেউতাৰ অন্তৰতো শোকৰ ছাঁই আগুৰি ধৰিলে। গান্ধীজীৰ মৃত্যুৱে সকলোকে পিতৃ হাৰা হোৱাৰ দৰে কৰিলে। বিভিন্ন গঠন মূলক অনুষ্ঠান সমূহ চিন্তিত হ'ল—এতিয়া কি কৰা হব? ১৯৪৯ চনত সেৱাগ্ৰামত বিনোবাজীৰ নেতৃত্বত ভাৰতৰ বিভিন্ন প্ৰান্তৰ গান্ধীবাদী কৰ্মীৰ সন্মিলনী হ'ল। অসমৰ প্ৰতিনিধিত্ব কৰে অমল বাইদেৱে। আমাৰো কেইজনমান কৰ্মীৰ সেই সন্মিলনীলৈ যোৱাৰ সৌভাগ্য ঘটিছিল। অমল বাইদেৱে অসমৰ নেতৃত্ব কৰিছিল আৰু তেতিয়াৰ পৰাই অমল বাইদেৱে অসমৰ সৰ্ব্বোদয় আন্দোলনৰ গুৰি ধৰি অসমত এক জাগৰণ আনিলে। সেয়ে অসমৰ সৰ্ব্বোদয়

সমাজৰ প্ৰাণ প্ৰতিষ্ঠাতা অমল বাইদেউ। সেৱাগ্ৰাম সন্মিলনীৰ পাচত বিনোৱাজীৰ নেতৃত্বত সৰ্বোদয় সমাজৰ কল্পনা বাস্তৱত ৰূপায়িত কৰাৰ প্ৰচেষ্টা হয়। অসমতো অমল বাইদেউৰ নেতৃত্বত আমি কিছু কৰ্মী এই কাৰ্য্যত জৰিত হৈ পৰিলো। ১৯৫৫ চনত মঙ্গলদৈৰ জলজলীত অসমৰ প্ৰথম সৰ্বোদয় সন্মিলনী অনুষ্ঠিত হয়। তাৰ নেতৃত্ব বহন কৰিলে অমল বাইদেৱে। দ্বিতীয় সৰ্ব্বোদয় সন্মিলনী হয় নগাৱঁৰ কপাহএৰাত ১৯৫৫ চনত। তাতেই অসম সমগ্ৰ সেৱা সঙ্ঘ সভানেত্ৰী পতা হয় অমল বাইদেউক আৰু মোক প্ৰধান সম্পাদকৰ দায়িত্বৰ অৰ্পণ কৰে। তেতিয়াৰ পৰাই ১৯৬২ চনলৈ অসম সমগ্ৰ সেৱা সঙ্ঘৰ সভানেত্ৰী হিচাবে অমল বাইদেৱে অসমৰ গঠনমূলক সমাজৰ গুৰি ধৰে। বাইদেউৰ কৰ্ম পটুতা আৰু আদৰ্শই মোৰ জীৱন গঢ় দিয়াত বহু ধৰণৰ সমল যোগালে। তাৰ বাবে অমল বাইদেউৰ ওচৰত মই চিৰ ঋণী। আমি বহুজনে বিভিন্ন দায়িত্বৰে অসমৰ সৰ্ব্বোদয় আন্দোলনৰ কাম চলাই আহিছোঁ যদিও অমল বাইদেউ আমাৰ সকলোৰে মাৰ্গ দৰ্শিকা। অমল বাইদেউক বাদ দি আমি কোনো কথাই চিন্তা কৰিব নোৱাৰো।

ভাৰত স্বাধীন হোৱাৰ পাচতে শিক্ষানীতিত গান্ধীজীৰ বুনিয়াদী শিক্ষানীতিৰ প্ৰভাৱ বিশেষ উল্লেখনীয়। ঘাইকৈ গান্ধীজীৰ বুনিয়াদী শিক্ষাই দেশৰ শিক্ষানীতি হোৱা কাম্য আছিল। পাচলৈ ভাৰতৰ শিক্ষানীতিত পশ্চিমীয় সভ্যতাই ঠাই পালে। শিক্ষাৰ প্ৰকৃত স্বৰূপ বিপথগামী হ'ল। কিন্তু আৰম্ভণিতে প্ৰত্যেকে গান্ধীজীৰ বুনিয়াদী শিক্ষানীতিৰ প্ৰতি আকৃষ্ট হৈছিল আৰু তাৰ ওপৰত প্ৰত্যেকে জোৰ দিছিল। গান্ধীজীৰ বুনিয়াদী শিক্ষাৰে শিক্ষানীতি গঢ় দিবলৈ হলে অসমত তাৰ গুৰিধৰিবলৈ উপযুক্ত লোক হব অমল বাইদেউ বুলি নিশ্চিত হৈছিল আৰু সেয়ে অসমৰ বুনিয়াদী শিক্ষাৰ উপদেষ্টা হিচাপে প্ৰথম অমল বাইদেউ মনোনীত হৈছিল। বাইদেউৰ প্ৰচেষ্টাতে অসমত বুনিয়াদী শিক্ষাই জন-

প্ৰিয়তা অৰ্জ্জন কৰে আৰু অসমৰ চুকে কোণে, পাহাৰে, কন্দৰে, বুনিয়াদী শিক্ষাই প্ৰসাৰতা লাভ কৰে। মা-কস্তুৰবা গান্ধীৰ মৃত্যুৰ পাচত সমগ্ৰ ভাৰত জুৰি কস্তুৰবা গান্ধীৰ নামত যি এটি ট্ৰাষ্ট কৰি পুঁজি সংগ্ৰহ হৈছিল, অসমত তাৰ প্ৰথ প্ৰতিষ্ঠাতা অমল বাইদেউ। তেখেতৰ পিতৃ স্বৰ্গীয় ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাস ডাঙৰীয়াই প্ৰতিষ্ঠা কৰা শৰণীয়া আশ্ৰমখনি এই কস্তুৰবা ট্ৰাষ্টত অৰ্পণ কৰে আৰু অসমৰ মহিলা সমাজৰ উন্নয়নৰ বিভিন্ন দিশৰ শিক্ষা কেন্দ্ৰ স্বৰূপে পৰিগণিত হয় আৰু তাৰ গুৰি ধৰে অমল বাইদেৱে। তাত প্ৰশিক্ষণ প্ৰাপ্ত ছোৱালী সকলৰ পৰাও বাইদেউৰ অসাধাৰণ প্ৰতিভা আৰু ব্যক্তিত্বৰ প্ৰশংসা শুনিবলৈ পোৱা যায়। কালক্ৰমত অমল বাইদেৱে এই দায়িত্বৰ পৰা অব্যাহতি ললে যদিও সকলোৱে বুজে শৰণীয়া আশ্ৰম আৰু অমল বাইদেউ অভিন্ন।

গান্ধীজীৰ মৃত্যুৰ পাচত গান্ধীজীৰ নামত সংগৃহীত নিধিৰে সমগ্ৰ ভাৰতবৰ্ষতে গান্ধীজীৰ কৰ্মৰাজিৰ কেন্দ্ৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰি তাৰ বহুল কাৰ্যক্ৰম তৈয়াৰ হয়। অসমতো এই নিধিৰ জৰিয়তে কাম কৰিবলৈ যোগ্য ব্যক্তি হিচাবে ক্ৰমে ৺বিমলা প্ৰসাদ চলিহা, ৺অমিয় কুমাৰ দাস আৰু অমল বাইদেউৰ ওপৰত দায়িত্ব ন্যস্ত হয় আৰু একাদিক্ৰমে কেইবাবছৰো এই দায়িত্বত থাকি অসমৰ চুকে কোণে গান্ধীনিধিৰ কিছু কেন্দ্ৰ খুলি গান্ধীজীৰ আদৰ্শৰ কৰ্মৰাজিৰ প্ৰচাৰ আৰু প্ৰসাৰতাৰ কাম চলায়।

স্বাৱলম্বী অমল বাইদেউ স্বাৱলম্বীনৰ প্ৰতীক স্বৰূপ। সদায় তেখেতে সূতা কাটি তাৰে কাপোৰ পিন্ধাটো জীৱনৰ ব্ৰত। কেৱল সেয়ে নহয়, নিজৰ কাপোৰ খিনিও নিজে ধুই লৈ তাত কোনো ধৰণৰ ৰহণ নিদি কাপোৰৰ স্বকীয় ৰঙেৰে পৰিধান কৰাটোহে বাইদেউৰ স্বকীয় বৈশিষ্ট্য। অন্যান্য সকলো কামতে সদায় স্বাৱলম্বী জীৱন যাপন কৰাটো বাইদেউৰ বৈশিষ্ট এই আদৰ্শ সকলোৰে গ্ৰহণীয়।

অসমৰ বিভিন্ন সংগঠনৰ কোনটোৰ লগত অমল বাইদেউ জৰিত

নাই, সেইটোহে বিচাৰ্য্য বিষয়। ১৯৮০ চনত অখিল ভাৰত মহিলা সন্মিলনীৰ সভানেত্ৰীৰ আসনখনিও অমল বাইদেৱে অলঙ্কৃত কৰি অসমৰ মহিলা সমাজ তথা সমগ্ৰ অসমকে গৌৰৱ অৰ্জন কৰে। ভাৰত চৰকাৰে অমল বাইদেউ পদ্ম বিভূষণ উপাধিৰে বিভূষিত কৰিছিল যদিও বাইদেউৰ ই কাম্য নাছিল। এনে উপাধিও অমল বাইদেৱে প্ৰত্যাখ্যান কৰি সৰলতা আৰু অমায়িকতাৰ পৰিচয় দিয়ে। ১৯৬১ চনত ৱিনোবাজী অসমলৈ আহোঁতে প্ৰথম হালা-কুৰাত অমল বাইদেউৰ নেতৃত্বত অসমবাসী ৰাইজে ৱিনোবাজীক স্বাগত জনায় আৰু ১৯৬২ চনত ৱিনোবাজী অসম এৰি নোযোৱালৈকে অমল বাইদেউৰ পৰিচালনাতে ৱিনোবাজীৰ অসম-যাত্ৰা সফল আৰু সুখ্যাতিৰে সম্পন্ন হয়। এই যাত্ৰা, অসম-ইতিহাসৰ এক অবিস্মৰ-ণীয় যাত্ৰা। অমল বাইদেউ অসম কিয় ভাৰতৰে এগৰাকী আগশাৰীৰ গান্ধীবাদী নেতৃ। তেখেতৰ গুণ গৰিমা বখানি অন্ত কৰিব নোৱাৰি। গান্ধীজীৰ আদৰ্শৰ বহুমুখী প্ৰতিভাৰে ভৰপুৰ অমল বাইদেউৰ জীৱন সকলোৰে গ্ৰহণীয়। সেয়ে অমল বাইদেউ গান্ধীজীৰ আদৰ্শৰ ভোটা তৰা ৰূপে সমগ্ৰ ভাৰততে জিলিকি আছে। বিখ্যাত ভাৰতৰ গান্ধী-বাদী নেতা স্বৰ্গীয় দাদা ধৰ্মাধিকাৰীদেৱে কৈছিল "অমল বাইদেউ অসমৰে বাইদেউ নহয়, সমগ্ৰ ভাৰত বাসীৰে বাইদেউ। এই বাইদেউ বয়সৰে জুখি কোৱা বাইদেউ নহয়, ই আদৰ্শেৰে পৰিপুষ্ট এগৰাকী বাইদেউ। সেয়ে সমগ্ৰ ভাৰতবৰ্ষতে অমলপ্ৰভাক অমল বাইদেউ বুলি কলেহে শুৱনি হব।" সোয় অমল বাইদেউৰ বিষয়ে কবলৈনো কি আছে? যদি গান্ধীজীৰ আদৰ্শৰ বিষয়ে মাজৰ চামে জানিবলৈ বিচাৰে, তেন্তে অমল বাইদেউৰ জীৱনেই বাইদেউৰ বাণী হৈ সকলোকে প্ৰেৰণা জোগাব। শেষত বাইদেউলৈ সশ্ৰদ্ধ প্ৰনাম জনাই সামৰিলোঁ।

—ঃ—

ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাস সোঁৱৰণি পুথিঘৰ আৰু অমলপ্ৰভা বাইদেউ

—ভৃগু ভকালো

১৯৭৮ চনৰ ১৩ জুলাই তাৰিখে 'ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাস সোঁৱৰণি পুথিঘৰ' উদ্বোধন কৰা হয়। ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাসৰ সংগৃহীত পুথিবোৰৰ দ্বাৰাই এই পুথিভঁৰালৰ আৰম্ভণি। আকাৰত সৰু আৰু সংখ্যাত কিতাপ কম হলেও ইয়াৰ সংগ্ৰহৰাজিৰ মূল্য কম বুলিব নোৱাৰি ; কিয়নো ইয়াত সন্নিবিষ্ট কৰা কিছুমান পুঁথি দুষ্প্ৰাপ্য। তদুপৰি মহাত্মাগান্ধী, আচাৰ্য্য বিনোবা আৰু আন আন মহাপুৰুষৰ জীৱনদৰ্শন, স্ত্ৰীশক্তি জাগৰণ আদি কামৰ একমাত্ৰ গৱেষণা কেন্দ্ৰ বুলিয়ে গৌৰৱ কৰিব পাৰি।

এই পুথিভঁৰালৰ পৰিচালনাৰ দায়িত্ব মাননীয়া শ্ৰীযুতা অমলপ্ৰভা দাসৰ পিতৃ স্বনামধন্য ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাসৰ সোঁৱৰণত সৰ্বোদয় ট্ৰাষ্টক অৰ্পণ কৰে। তেতিয়াৰ পৰাই এই পুথিভঁৰালক জনসাধাৰণৰ সেৱাত ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে। আনকি গৱেষণাৰ কাৰণে ইয়াক ব্যৱহাৰ কৰি ইয়াৰ পৰা সমল সংগ্ৰহ কৰাটো ইয়াৰ উজ্জ্বল দিশ বোৰৰ অন্যতম। এনে গৱেষক সকলৰ ভিতৰত সমবায় প্ৰশিক্ষণ মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰৱক্তা শ্ৰীশৰৎ চন্দ্ৰ বৰঠাকুৰ, গুৱাহাটী মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰৱক্তা শ্ৰীদীপ্তি শৰ্মা, আৰ, জি, মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰৱক্তা শ্ৰীনিৰ্মালী ডেকা, গুৱাহাটী নিবাসী শ্ৰীনীলিমা শৰ্মা, শ্ৰীমতী দীপ্তি দাস আদিৰ নাম উল্লেখযোগ্য।

পুথিভঁৰালৰ সকলোখিনি কিতাপৰ ক্ৰমিক নম্বৰ দি শ্ৰেণীবিভাগ

আৰু পুথি-তালিকা প্ৰস্তুত কৰা হৈছে। এনে কৰাত পাঠক বা গৱেষক এজনৰ লগা সমলখিনি সময় মতে বিচাৰি দিব পৰা হৈছে।

পুথিভঁৰালত অসমীয়া, বঙালী, হিন্দী, আৰু ইংৰাজী পুথিয়ে সৰহ। কেইখনমান দুষ্প্ৰাপ্য আলোচনীও ইয়াত সংগৃহীত আছে। ইয়াৰ ভিতৰত 'অসম বান্ধৱ,' 'হৰিজন পত্ৰিকা', 'ভূদানযজ্ঞ', সৰ্বোদয়, অসমীয়া বিশ্ব-নাগৰী, ৰেভিউ, উইচত্ৰম আদি প্ৰধান। বাতৰি কাকত আদি সংগ্ৰহ কৰিও ইয়াত সংৰক্ষণ কৰা হয়। দৈনিক অসম, অগ্ৰদূত, নীলাচল, প্ৰহৰী আদি এনেদৰে সংৰক্ষণ কৰিবলৈ লোৱা হৈছে। নষ্ট হ'বলৈ ধৰা পুথিপাজিও সংৰক্ষণ কৰাৰ ব্যৱস্থা ইতিমধ্যে আৰম্ভ কৰা হৈছে। সম্পূৰ্ণ সংৰক্ষণ হ'লে সেইবোৰ পুথিও পাঠকৰ হাতত তুলি দিব পৰা যাব।

বৰ্ত্তমানলৈ সংগৃহীত পুথিৰ সংখ্যা প্ৰায় তিনি হাজাৰমান হ'ব। এই আটাইখিনি পুথি ডিউয়ি ডেচিমেলৰ নিয়ম মতে শ্ৰেণীবিভাগ কৰা হৈছে। সকলোৱে বুজিব পৰাকৈ মূল শ্ৰেণীবোৰ ডাঙৰকৈ লিখি বোৰ্ডত আৰি থোৱা হৈছে। গতিকে কোনো পাঠকে শ্ৰেণীবিভাগৰ নম্বৰৰ পৰা উজুতি খাব লগা নহয়।

পুথি-সূচী বা তালিকা প্ৰস্তুত কৰোতে বৰ্ণৰ ক্ৰমত লিখা হৈছে। সাধৰণ পাঠক এজনেও পুথিসূচী চাই পুথিভৰালৰ কিতাপৰ এটা আভাস পাব পাৰে। লগতে এই পুথিভৰালৰ যোগেদি গান্ধী-ৱিনোবাজীৰ জীৱন দৰ্শনৰ প্ৰচাৰ, জাগৰণ, শিশুবিকাশ, যুৱ-ছাত্ৰৰ মাজত সম্পৰ্ক, গাঁৱঁৰ সামগ্ৰিক বিকাশৰ যোজনা, মৈত্ৰীদৰ্শন, সমাজত আধ্যাত্মিক মূল্য স্থাপন আদি কামৰ আঁচনিৰ সম্যক জ্ঞান লাভ কৰিব পাৰি।

আবেলি দুই বজাৰ পৰা সন্ধিয়া সাত বজালৈ এই পুথি ভঁৰালটো খুলি ৰখাত সকলো শ্ৰেণীৰ পঢ়ুৱৈয়ে ইয়াত অধ্যয়ন কৰিবলৈ সুবিধা পাইছে। প্ৰতি সোমবাৰে এই পুথিভঁৰাল বন্ধ ৰখা হয়।

শিশুৰ মানসিক উন্নতি সাধন কৰাত যাতে এই পুথিভঁৰালে শিশুসকলক সহায় আগবঢ়াব পাৰে, তাৰ বাবে শিশুৰ উপযোগী শিশু-সাহিত্য, সাধুকথাৰ পুথি, ৰম্যৰচনা আদিৰ পুথি ইয়াত সংগৃহিত আছে আৰু নতুনকৈ সংগ্ৰহ কৰি থকা হৈছে।

ইয়াৰ অধিক সংখ্যক পুথিয়েই ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাসে সংগ্ৰহ কৰিছিল। তেখেতৰ মৃত্যুৰ পিচত তেখেতৰ বাসভৱন আৰু তেখেতৰ সংগৃহিত অমূল্য গ্ৰন্থৰাজি তেখেতৰ কন্যাদ্বয়ে (শ্ৰীযুতা তিলোত্তমা ৰায় চৌধুৰী আৰু শ্ৰীযুতা অমলপ্ৰভা দাস) সৰ্বোদয় ট্ৰাষ্টক দান হিচাবে আগবঢ়াইছে। তেখেতৰ এই সংগ্ৰহৰাজিৰ পৰা তেখেতৰ বহুল প্ৰতিভাৰ পৰিচয় পোৱা যায়। তেনে ব্যক্তি এজনৰ সংগৃহিত পুথি ৰাজিৰে নিৰ্মান কৰা হৈছে, "ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাস সোঁৱৰণি পুথিঘৰ," য'ত আধ্যাত্মিক মূল্যবোধৰ এক অফুৰন্ত জ্ঞানভাণ্ডাৰ ৰাইজৰ সেৱাৰ বাবে আগবঢ়োৱা হৈছে।

তদুপৰি এই পুথিঘৰতে বৰ্ত্তমান গান্ধী-বিনোবা জয়ন্তী উৎসৱ উৎযাপন সমিতি, গোহত্যাবন্ধ অভিযান সমিতি, স্ত্ৰী-শক্তি জাগৰণ সমিতি, মহিলা নিৰক্ষৰতা উন্মূলন সমিতি আৰু অন্যান্য গঠনমূলক কামৰ আলোচনা; সভাসমিতি, পৰ্ব আদি পালনৰো আয়োজন কৰা হয়। বৰ্ত্তমান ভাৰতীয় শান্তিসেনা অসম শাখাৰ কামো শ্ৰীযুতা অমল প্ৰভা দাস বাইদেউৰ মাৰ্গদৰ্শনত এই পুথিঘৰকে কেন্দ্ৰ কৰি চলি আছে। এই পুথিঘৰ সুধীবৃন্দৰ ব্যৱহাৰত আহিলে ইয়াৰ উদ্দেশ্য সফল হ'ব। ভৱিষ্যতলৈও যেন অমল প্ৰভা বাইদেৱে আমাক মাৰ্গদৰ্শন কৰি থাকিব পাৰে সেইবাবে বাইদেউৰ দীৰ্ঘজীৱন কামনা কৰিলোঁ।

অসম গোসেৱা সমিতি আৰু অমল বাহুদেড

ৰামপদ পাঠক

বিশ্ববিখ্যাত বৈজ্ঞানিক এলবার্ট আইন্‌ষ্টাইনে মৃত্যুৰ সময়ত ভাৰতবাসীক এটি বিনম্ৰবাণী অতি ব্যাকুলতাৰে নিবেদন কৰি কৈছিল— "হে ভাৰতীয় লোক সকল, আমি পাশ্চাত্যদেশৰ নিবাসীসকল বিজ্ঞানৰ বৃথা দৰ্পত পতনৰ ফালে গতি কৰিছোঁ। হৃদয়হীন কল কাৰখানাই পশ্চিমত বিভীষিকাৰ সৃষ্টি কৰিছে। আপোনালোকে ভাৰত তথা বিশ্বক ৰক্ষা কৰিবৰ কাৰণে সেই গৰু হাল আৰু গাইজনী যেন এৰি নিদিয়ে।"

অনেক সাধু-সন্ত আৰু জ্ঞানী লোকে গোৰক্ষাৰ বাবে জীৱন আহুতি দিছে। দুঃখৰ বিষয় যে, আজি সেই গোবংশৰ বলবান বলধ দমৰা, চেউৰী আৰু খীৰতী গাইগৰুকো বিভিন্ন কচাইখানাত বধ কৰি থকা হৈছে। ব্যাপক হাৰত গোহত্যা আৰু গোজাতিৰ নিৰ্য্যাতনৰ কাৰণে গোটেই ভাৰততে গোজাতি লুপ্ত হোৱাৰ উপক্ৰম হৈছে ফলত ভাৰতীয় কৃষি আৰু অৰ্থনৈতি অৱস্থাৰ অবনতি ঘটিছে।

সমস্ত উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চলত গোজাতিৰ অৱস্থা অতি দয়নীয়। যেতিয়ালৈকে আমাৰ প্ৰতিজন খেতিয়কৰ ঘৰত স্বাস্থ্যবান, সক্ষম আৰু উন্নত জাতিৰ গাই, বলধ নহ'ব, তেতিয়ালৈকে ৰাইজৰ উন্নতি অসম্ভৱ। সেই কাৰণে পূজ্য বিনোবাজীয়েও জনমত গঠন কৰি গোহত্যা বন্ধৰ আৱেদন জনাইছিল।

সমগ্ৰ পূৰ্বাঞ্চলক সন্মুখত ৰাখি দূৰদৰ্শী সমাজ সেৱী সকলে গুৱাহাটীৰ বশিষ্ঠত থকা মহেন্দ্ৰমোহন লাহিড়ীৰ পৰা এশবিঘা মাটি ভূদান হিচাবে লৈ অসম গোসেৱা সমিতিৰ কামৰ শুভাৰম্ভ কৰে, ১৯৫৮ চনত। সেই সময়ৰ গোসেৱা সমিতিৰ সদস্যসকল আছিল — ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাস কামাখ্যা ৰাম বৰুৱা মহেন্দ্ৰ মোহন চৌধুৰী, বিমলা প্ৰসাদ চলিহা আদি।

পিচত অসম গোসেৱা সমিতিৰ সভানেত্ৰী হয়গৈ শ্ৰীযুতা অমল-প্ৰভা দাস বাইদেউ। সেইসময়ৰ সম্পাদকজনৰ লগত খাদী গ্ৰামো-দ্যোগ আয়োগৰ টকাৰ লেনদেন সম্পৰ্কত তেওঁক কামৰ পৰা অব্যাহতি দিয়া হয়। কিন্তু তেওঁ ঘৰমাটি এৰি দিবলৈ সন্মত নোহোৱাত তেওঁৰ ওপৰত মোকৰ্দমা চলে।

১৯৭৫ চনত গোসেৱাৰ চেক্ৰেটাৰীৰ দায়িত্ব মোৰ ওপৰত পৰে। সভাপতি স্বৰ্গীয় প্ৰবীৰ ৰাম বৰুৱা আৰু কাৰ্য্যকৰী সভাপতি ভুবন চন্দ্ৰ দাসক লৈ সৰ্বোদয় মণ্ডলৰ কেবাজনো সদস্যক ধৰি এখনি শক্তিশালী কমিটি গঠন কৰা হয়। এই সংক্ৰান্তত শ্ৰীযুতা অমল বাইদেউ আৰু স্বৰ্গীয় প্ৰবীৰ ৰাম বৰুৱাৰ অৱদান উল্লেখযোগ্য। পণ্ডিত দেশ পাণ্ডেও এই কামত যথেষ্ট সহায় কৰিছিল। মোকৰ্দমাৰ উপৰিও গৰু কিনা আৰু অন্যান্য কামৰ কাৰণেও শ্ৰীযুতা বাইদেউৰ পৰা অনেক সহায় পালো। টকাৰ দৰ্কাৰ হলেই বাইদেউৰ পৰা লওঁ, কিন্তু বাইদেৱে সেইটকা কেতিয়াও ঘূৰাই নলয়। "টকাৰ মহত্বতকৈ কামৰ মহত্ব বেচি" এই কথা বাইদেৱে অসম গোসেৱা সমিতিৰ কামৰ যোগেৰে প্ৰমাণ কৰি দেখুৱালে।

প্ৰায় একযুগ মোকৰ্দমা চলাৰ পিচত ১৯৮০ চনত মোকৰ্দমা নিস্পত্তি হয়। তেতিয়া নতুন কামৰ অৱতাৰণি কৰা হয়। পূজ্য ৱিনোবাজীৰ আশ্ৰম পৌনাৰ আশ্ৰমৰ পৰা অহা এটা নতুন কৰ্মীৰ দলৰ সহায়ত, নতুন আৰু পুৰণা কৰ্মীৰ সমন্বয়ত, আঁচনি লৈ কৃষি আৰু গোসেৱাৰ কাম বৰ্ত্তমান আৰম্ভ কৰা হৈছে।

এই নতুন দলটিয়ে গঠন কৰা শান্তি সাধনা আশ্ৰম”খন গোসেৱা সমিতিৰ তত্বাবধানত চলি আছে। আশ্ৰমৰ জৰিয়তে কৃষি, গোসেৱা, সামূহিক জীৱন যাপন, স্বধ্যায় আদি কাৰ্য্যক্ৰম চলি আছে ৱিনোবাজীৰ একালৰ সচিব শ্ৰীকৃষ্ণৰাজ মেহতাই গোসেৱা সমিতিৰ বিষয়ে লিখিছে—“माननीয়া অমল বাইদেউৰ আমন্ত্ৰণ ক্ৰমে ১৯৮৪ চনৰ ১২ ডিচেম্বৰ তাৰিখে মই অসম গোসেৱা সমিতিত থকা শান্তিসাধনা আশ্ৰম পালোঁহি। আশ্ৰমৰ স্থান ৰমনীয়, পৰিস্কাৰ পৰিচ্ছন্ন, পৱিত্ৰ আৰু আন্তৰিকতাপূৰ্ণ পালোঁ। আশ্ৰমবাসীৰ পুৱা-গধূলিৰ সামূহিক প্ৰাৰ্থনা, অধ্যায়ন, ব্ৰত, নিষ্ঠা আৰু পুৰুষাৰ্থ দেখি মই বৰ আনন্দিত হলোঁ। এই আশ্ৰম ভৱিষ্যতে বহুতো বিষয়ৰ প্ৰয়োগ আৰু প্ৰশিক্ষণ কেন্দ্ৰ হ’ব পাৰে। আশ্ৰমলৈ অহা যুৱকসকলৰ বিচাৰ ভাৱনা শুদ্ধ আৰু সমৰ্পিত হোৱাটো মই কামনা কৰোঁ।”

গোসেৱা সমিতিয়ে নতুন পুৰণিৰ সমন্বয় সাধি বৈজ্ঞানিক দৃষ্টিৰে দেশী গৰুৰ বিকাশ সাধন কৰি, গোপালনক অৰ্থনৈতিক ভাৱে লাভ জনক কৰি তুলি, তাৰ প্ৰচাৰ আৰু প্ৰসাৰৰ কাম গাৱে-ভূঞে কৰিবলৈ যত্ন কৰি আছে।

বৰ্ত্তমান অমল বাইদেউ যদিও গোসেৱা সমিতিৰ সভাপতি পদত নাই, তথাপি আমাৰ সমিতিক মাৰ্গদৰ্শন কৰে অমল বাইদেৱে। নতুন আৰু পুৰণি চামৰ সমন্বয়ৰ সেতু শ্ৰীযুতা অমল বাইদেউ। অসম গোসেৱা সমিতিৰ মাটিতে মিত্ৰ সন্মিলন, গ্ৰামিন হকদাৰী প্ৰশিক্ষণ শিৱিৰ, অখিল ভাৰতীয় গীতা সন্মিলন আদি অনুষ্ঠিত হৈ গৈছে। এই সকলো কামৰে গুৰিয়াল শ্ৰীযুতা অমল বাইদেউ। বাইদেৱে আমাৰ সমিতিক মাৰ্গদৰ্শন কৰি থাকিবলৈ যেন দীৰ্ঘজীৱন লাভ কৰে এয়ে কামনা।

—০—

বাইদেও—প্রণতি

শ্রীশৈলেশ কুমার বন্দ্যোপাধ্যায়

গৌড়ীয় বৈষ্ণব-সাহিত্যে ভক্তের বর্ণনা প্রসঙ্গে বলা হয়েছে—

তৃণাদপি সুনীচেন

মৃদুনী কুসুমাদপি —ইত্যাদি।

এ বর্ণনা কত সত্য তা বুঝতে পারলাম বাইদেও এর সাক্ষাৎ পরিচয় পেয়ে।

১৯৫৫ খ্রীষ্টাব্দ। ভূদান রূপী অশ্বমেধ যজ্ঞের ঘোড়া—বিনোবাজীর পদযাত্রা তখন প্রদেশে প্রদেশে গান্ধীপন্থায় গঠনকর্মে নবপ্রানের সঞ্চার করেছে। বিনোবাজী তখনও যেসব প্রদেশে পৌঁছাতে পারেননি, সেখানেও গঠনকর্মীরা ভূদান গ্রামদানকে অবলম্বন করে সর্বোদয়ের ভাবাদর্শকে জনসাধারনের ভিতর ছড়িয়ে দেবার কাজে লেগে পড়েছেন। আমি তখন সর্বসেবা সঙ্ঘের সভাপতি আমাদের সর্বজন শ্রদ্ধেয় ধীরেনদার ছত্রছায়ায় বিহারের খাদিগ্রামকে কেন্দ্র করে তাঁর নির্দেশে ছাত্র-যুবক শিক্ষক মহলে সর্বোদয়ের দর্শনকে জনপ্রিয় করার কাজ করছি। বলা বাহুল্য সর্বোদয় আদর্শ শুস্ক তত্ত্ব-দর্শন নয়, সমাজ-বিপ্লবের প্রত্যক্ষ কর্ম সুচির মাধ্যম না হলে কেবল কেতাবী আলোচনা নিষ্ফল। আর ভূদান গ্রামদানের চেয়ে শক্তিশালী সমাজ বিপ্লবের অহিংস পন্থা আর কি হতে পারে? সুতরাং ঐ কর্মসুচিকে কেন্দ্র করেই আমার যুবক মহলে সর্বোদয়ের তত্ত্ব-দর্শককে জনপ্রিয় করার প্রয়াস। এখনি

সময়ে ধীরেনদার হুকুম হল কিছু দিন আসামে গিয়ে কাজ করতে হবে।

নূতন এলাকায় নূতন কর্মীদের সঙ্গে কাজ করার সুযোগ পেয়ে মন আনন্দে নেচে উঠল ঠিকই। কিন্তু সমস্যাও তো কম নয়। ইতিপূর্বে আসামে কখনও যাইনি। সুতরাং অপরিচয়ের শঙ্কা। কিন্তু ধীরেনদার কর্মীকে প্রশিক্ষণ দেবার পদ্ধতি একান্ত ভাবেই প্রায়োগিক বা বাস্তব। সাঁতার শেখাবার জন্য তিনি জলে ঠেলে দেন। তবে শিক্ষার্থী যাতে ডুবে না যায় তার জন্য তার চোখের অন্তরালে থেকে তার প্রতি নজর রাখেন এবং বিপদের আশঙ্কা দেখা দিলেই তিনি বা তাঁর দূত পরিত্রাতা রূপে দেখা দেন। আসামে পাঠাবার পূর্বে তিনি আমাকে একটি মন্ত্র দিলেন। বললেন, যা সুবিধা—অসুবিধা অমলপ্রভাকে বলবে। সব ব্যবস্থা হয়ে যাবে।

"অমলপ্রভাদি" মন্ত্র জপ করতে করতে" লাল নদী আর নীল পাহাড়ের দেশে (পরলোকগত হেম বড়ুয়া মহাশয়ের বিখ্যাত গ্রন্থের স্মরণে) তো পৌছালাম এবং দুই চার দিনের মধ্যে নূতন দেশ ও নূতন কর্মীরা সহ একান্ত আপনজন হয়ে গেলেন, ইতিমধ্যে অবশ্য আমার বীজমন্ত্রে ঈষৎ পরিবর্ত্তন ঘটেছে, যদিও আরাধ্যা দেবী অপরিবর্তিত। আসামের অপর সব সর্বোদয় কর্মীদের মত তিনিও আমার বাইদেও হয়ে গেছেন। মাস তিন-চার পর যখন আসাম থেকে ফিরতে হ'ল বাইদেও এর প্রসাদে তখন আসামে আরও কত ভাই-বোন লাভ করেছি। তাদের অনেকের সঙ্গেই দীর্ঘ ত্রিশ বৎসর পরও তেমনি হৃদ্যতার সম্পর্ক।

ভূদান গ্রামদান আন্দোলনকে কেন্দ্র করে রূপসী আসামের গ্রামাঞ্চল এবং নদী—পর্বতমালাকে খুঁটিয়ে দেখা এবং ওখানকার - সর্বোদয়—কর্মী পরিবারের একজন হবার সৌভাগ্যলাভ—এসবই বাইদেও এর কৃপা। শুধু তাই নয়, তাঁর সৌজন্যে সুসমৃদ্ধ অসমীয়া সংস্কৃতির

পরিচয়ও কিছুটা লাভ করার সুযোগ সে সময়ে হয় যা আমার জীবনের এক অমূল্য সম্পদ। শঙ্করদেব-মাধবদেবের ঐতিহ্য, নামঘরে নামঘোষা, বিহু ও অসমীয়া সমাজের অন্যান্য পর্ব ইত্যাদির পরিচয় —এ সবই আমার সে সময়ের প্রাপ্তি। বাইদেও এর বাবা পরম শ্রদ্ধেয় ডঃ হরেকৃষ্ণ দাস মহাশয়কেও খুব নিকট থেকে দেখার এবং সেই পরম ভাগবতের আশীর্ব্বাদ পাবার সৌভাগ্য হয়।

বাইদেও এর জীবনের ত্যাগ তপস্যা এবং নূতন আসাম গড়ার ব্যাপারে তাঁর ভূমিকার কথা আলোচনা করার দায়িত্ব যোগ্যতর ব্যক্তির উপর ছেড়ে দিয়ে নিঃসঙ্কোচে আমি বলতে পারি যে আধুনিক আসামের অগ্রগতির মূলে যে নারী-শক্তি তার সৃষ্টিতে তাঁর ভূমিকা অদ্বিতীয়। বিবেকানন্দ বলেছিলেন —"আমাকে এক শতটি ভাল মা দাও, আমি তোমাদের একটি ভাল জাতি (nation) উপহার দেব। বাইদেও এর শিক্ষা প্রতিষ্ঠান সমূহের প্রত্যক্ষ প্রভাবে এবং তাঁর দ্বারা প্রভাবিত মহিলাদের মাধ্যমে যে স্ত্রী শক্তির জাগরন আসামে ঘটেছে তা আধুনিক আসামের ইতিহাসে স্বর্ণাক্ষরে লিখিত থাকবে।

কিন্তু না, বাইদেও এর কৃতির মূল্যায়ন করার প্রচেষ্টা করব না ভেবেও আবার পূর্ণ চন্দ্রকে দেখাবার জন্য মৃৎ প্রদীপ তুলে ধরার মূর্খতা করছি, ছোট ভাই কি দিদির ভূমিকার বিশ্লেষণ করতে পারে? আমি তাঁর ব্যক্তিত্বের উপর ঈষৎ আলোক সম্পাত করতে পারলে কৃতার্থ হব।

দীর্ঘ দিন সার্বজনিক ক্ষেত্রে থেকে এই অভিজ্ঞতা হয়েছে যে নেতা দুই রকমের। যাঁরা সূর্যের মত তাঁরা প্রখর তেজে দেদীপ্যমান হলেও সাধারন কর্মী তাঁদের কাছে যেতে পারে না। সে চেষ্টা করলেই ভস্মীভূত হয়ে যাবার আশঙ্কা। দ্বিতীয় ধরনের নেতার ভিতর চন্দ্রমার স্নিগ্ধতা থাকায় যত কাছে যাওয়া, যায় আরও সান্নিধ্য পাবার অভীপ্সা জাগে। তাঁদের সাহচর্যে জ্বলে যাবার আশঙ্কা তো

নেই ই বরং স্নিগ্ধতায় অবগাহনের আনন্দ। বাইদেও এই দ্বিতীয়োক্ত দলে। তিনি অত্যন্ত মানবীয় বিভূতি-সম্পন্ন বলে শুধু কর্মীর কাজের সঙ্গেই তাঁর সম্পর্ক নয়; কর্মীর সমগ্র জীবন তার স্ত্রী পুত্র কন্যা সব কিছুর খোঁজ করেন। তার আহার-নিদ্রার খুঁটি-নাটি ব্যবস্থা না করে তিনি শান্তি পান না। এবং কর্মীদের সঙ্গে তাঁর এই অন্তরঙ্গ সম্পর্ক অত্যন্ত সহজ সাবলীল ঠিক নিজের রক্ত সম্পর্কে ভাই-বোনের সঙ্গে যেমন।

বাইদেও হয়ত বেশ্য বিব্রত বোধ করবেন। হয়ত বা আমার প্রতি ক্ষুন্নও হবেন এই ভাবে তাঁর মত সর্বদা পাদ প্রদীপের আলোক পরিহারকারী ব্যক্তিত্ব সম্বন্ধে লিখছি বলে। তবু শেষ করার পূর্বে দীর্ঘ দিন ধরে যে কথাটা মনে গেঁথে বসে আছে তা ব্যক্ত না করে থাকতে পারছি না। বাইদেও এর প্রসন্ন মধুর হাস্য মণ্ডিত মুখমণ্ডলের চোখ দুটির প্রতি আর এক বার গভীর ভাবে দৃষ্টিপাত করুন তো! প্রেম, স্নেহ, প্রীতি দুই চোখ দিয়ে যেন ঝর্ণাধারার মত ঝড়ে পড়ছে এই স্নেহের পুত সলিলের পরশ যে এক বার পেয়েছে সে ধন্য। ঈশ্বরের কাছে প্রার্থনা তিনি চিরদিন আমাদের ঐ স্নেহধারায় অবগাহন করার সুযোগ দিন।

——

পরম শ্রদ্ধেয়া শ্রীযুক্তা অমলপ্রভা বাইদেও স্মরণে

প্রাণচাদ দত্ত

গত ২৩শে জুলাই' ৮৬ ইং শ্রদ্ধেয়া শ্রীযুক্তা শকুন্তলা বোন হইতে একখানা ছোট পত্র পাই যে তাঁহারা আমাদের গৌরব পরমশ্রদ্ধেয়া "বাইদেও" এর আগামী ১২/১১/৮৬ ইং তারিখে তাহার ৭৫ বৎসর বয়স পূর্ত্তি দিবসে তাহার এই বিরাট বাস্তব কর্মসাধনায় সহকর্মীদের দ্বারা লিখিত সঙ্কলন করিবার সংকল্প গ্রহণ করিয়াছেন এবং এই পবিত্র যজ্ঞে আমাদেরও অংশ গ্রহণ করিবার আমন্ত্রণ জ্ঞাপন করিয়াছেন।

আসামের এক প্রান্তে বসিয়া তাহার সাথে কাজ কর্ম্ম করিবার বিশেষ কোনো সুযোগ সুবিধা না পাইলেও এই মহাপ্রাণা সম্বন্ধে কি লিখিব কিছুই খুঁজিয়া পাইতেছি না। তবে সূর্য্য উঠিলে যে যেখানে যে ভাবেই থাকুক না কেন তাহার অকৃপন আলো হইতে কেহই বঞ্চিত হয় না। তাই আমরাও যে যৎসামান্য আলো পাইয়াছি তাহা লিখিবার ক্ষীণ চেষ্টা করিতেছি মাত্র কিন্তু ইহা লিখিয়া প্রকাশ করা সম্ভব নয় ইহা অনুভূতির ব্যাপার।

আমি তাঁহার পুণ্য সংস্পর্শে আসিবার প্রথম সুযোগ পাই 9.4.49 সন্ধ্যা সাত ঘটিকায়। Honourary adviser Basic Education হিসাবে আছিয়া ছিলেন শিলচরে শ্রীএম. এস. গুহর

বাসায়, জানিনা তখন হইতেই আমার এই ক্ষুদ্র মনেও অজ্ঞাতে একটা গভীর রেখাপাত করিয়াছিলেন। ইহার পশ্চাতে নানা প্রকারে দেখা সাক্ষাৎ হইয়াছে কিন্তু বিশেষ কাছে আসিবার সুযোগ হয় নাই।

1959-এ তিনি অসম গান্ধী স্মারকনিধিতে অবস্থান কালীন পরমপূজ্য প্রয়াত অমিয় কুমার দাস মহাশয় আমাকে বলিলেন "তুমি যদি দায়িত্ব নাও তবে আমরা শিলচরে একটি গান্ধীনিধি শাখা কেন্দ্র স্থাপন করিব" এবং তাহার পর শিলচরে একটি শাখা স্থাপিত হয় যাহা আজিও সীমিত ক্ষমতার মধ্যে বাঁচিয়া আছে। ইহার পর যখন পূজ্য বিনোবাজী 1961 এ অসম পদযাত্রা করেন তখনও সুদীর্ঘ ৩/৪ মাস একসাথে পদযাত্রার সুযোগ পাই এবং এই পদযাত্রার সময় শ্রদ্ধেয়া বাইদেও এর অতি নিকটে থাকিয়া অতি ছোট ছোট কাজের মাধ্যমে যে বাস্তব অদ্বৈত বাদের পরিচয় পাইয়াছি তাহা ক্ষুদ্র লিখনীতে প্রকাশের অযোগ্য।

তিনি আসামের প্রান্তীয় জেলা কাছাড়েও কয়েকবারই নানা কার্য্য উপলক্ষে আসিয়াছেন। কয়েক বৎসর পূর্ব্বেও সমস্ত শিলচর শহরে শ্রদ্ধেয়া শকুন্তলা বোন ও অন্যান্য ভগিনীগন সহ পদযাত্রা করিয়া মহিলা মহলে বিশেষ আলোড়ন জাগাইয়া ছিলেন যদিও আজ সেই পরম শ্রদ্ধেয়া পদযাত্রী মণিকা চৌধুরী আর আমাদের মধ্যে নাই তবুও এই পবিত্র পদযাত্রার পূণ্যস্মৃতি আজিও আমরা ভুলিতে পারি নাই।

তাঁহারই অকৃত্রিম শুভেচ্ছায় কাছাড় জিলার গ্রামদানী গ্রাম শ্রীদূর্গাপুরে কস্তুরবা কেন্দ্র স্থাপন হয় এবং কয়েক বৎসর কাজ করিবার পর এখন উহা কাছাড় জিলার মির্জ্জাপুর গ্রামে কাজ করিতেছে। সুদূর পূর্ব্বে আসামের কোনও পাহাড়ী অঞ্চলের ছোট দুইটি বোন যে কিভাবে প্রেমের বলে গ্রামবাসীকে আপন করিয়া নিয়াছেন তাঁহা প্রত্যক্ষদর্শী ভিন্ন অনুভব করা সম্ভব নয়। ভারতের

বিভিন্ন গ্রামে পদযাত্রায় এবং বাৎসরিক সর্ব্বোদয় সম্মেলনে বহুবারই তাহার সুমধুর সান্নিধ্যে আসিবার সুযোগে নিজেকে বাস্তবিকই ধন্য মনে করিতেছি, আজ তাঁহার বেশ বয়স হইয়াছে সত্য এবং তাহা শুধু শরীরের। আজ তিনি যে পরম্পরা রাখিয়া যাইতেছেন তাহাই হইবে ভাবী বংশ-ধরদের একমাত্র পাথেয়। কয়েক বৎসর পূর্ব্বে আমরা যখন কাছাড় জিলায় সর্ব্বোদয় সম্মেলন করি সেখানে কলিকতা হইতে শ্রদ্ধেয় প্রয়াত চারু চন্দ্র ভাণ্ডারী মহাশয় যোগদান করেন,। সেখানেও বাইদেওকে আমাদের মধ্যে পাওয়াতেই সম্মেলন সার্থক হইয়াছিল। প্রেমের শক্তি যে কত উচ্চে ঠিক ঠিক তাঁহার কাছে গেলেই তাহার অনুভূতি পাওয়া যায়। আমাদের আজ সর্ব্বত্র এই ক্রম অন্ধকারের মধ্যে ভারতীয় ঐতিহ্য "সরল জীবন ও উচ্চ আদর্শের" এক জীবন্ত প্রমাণ এই ক্ষীণ শরীরধরী বাইদেও। তাঁহার এই রক্তমাংসের শরীর আর কতদিন থাকিবে জানিনা কিন্তু তাঁহার বাস্তব জীবন আদর্শ চির উজ্জ্বল হইয়া থাকিবে আমাদের ভবিষ্যৎ নারী জগতে।

শিলচর গান্ধী ভবনে একদিন এক জনসভায় তিনি যখন "কীর্তিঃ শ্রীর্বাক চ নারীনাং" (গীতা ১০ম ৩৪ শ্লোক) শ্লোকটি আপন ভাষায় ব্যাখ্যা করিতেছিলেন তখন উপস্থিত বা বোনেরা যেন মন্ত্র মুগ্ধের মতো প্রাণ খুলিয়া তাহা অনুভব করিতেছিলেন সে এক অপূর্ব দৃশ্য।

পূজ্য বিনোবাজীর ভাষায় "রাজনীতি যে কুয়ার জল এবং সমাজনীতি মহাসাগরের" এই মহাবাক্যটি অর্থাৎ রাজনীতি না করিয়াও যে দেশের সেবা সম্ভব তাহার জীবন্ত প্রমাণ পরম পূজনীয়া বাইদেও। তাঁহার স্বনামধন্য পরম পূজ্য পিতা প্রয়াত ডাঃ হরেকৃষ্ণ দাস ও মাতা হেমপ্রভা দাস কর্ত্তৃক প্রতিষ্ঠিত পূর্ব্ব ভারতের গৌবব শরণীয়া আশ্রমের মাধ্যমে

রাজনীতি ব্যতিরেকেও সেবা যে সম্ভব তাহার উজ্জলতম বাস্তব প্রমাণ করিলেন শ্রদ্ধেয়া "বাইদেও"। তিনি তিলে তিলে তিলোত্তমার ন্যায় জীবনদানে প্রমান করিলেন "সৃষ্টিতে ধ্বংস নাই, শুধু পরিবর্তন" "নিঃশেষে প্রাণ যে করিবে দান ক্ষয় নাই তার ক্ষয় নাই"।

তাঁহার পূন্য পবিত্র আত্মত্যাগ হোক ভবিষ্যতের চির পাথেয় শ্রীশ্রীপরমপিতার নিকট এই বিনীত প্রার্থনা তাঁহার জীবনই হউক অমর বাণী। আমি পরম মঙ্গলময়ের নিকট তাঁহার দীর্ঘ জীবন কামনা করি।

অমলপ্রভা দাস ঃ ব্যক্তি ও ব্যক্তিত্ব

-ডাঃ সুহাস চট্টোপাধ্যায়

হরেকৃষ্ণ দাস এবং হেমপ্রভাদসের কনিষ্ঠাকন্যা অমলপ্রভা দাস আসামের গান্ধীবাদী গঠনমূলক মহিলা কর্মীদের নেতৃস্থানীয় পুরধা (ব্যক্তি) নারী। ভারতের গঠনমূলক মহিলাকর্মীদেব মধ্যে শ্রীমতী অমলপ্রভা দাস একটি সুপরিচিত নাম। মহারাষ্ট্র, গুজরাঠ, উত্তর প্রদেশ, বিহার, মধ্য প্রদেশ, অরুণাচল প্রদেশ মেঘালয়, ত্রিপুরা এবং পশ্চিমবঙ্গের গান্ধীবাদী নেতৃবৃন্দের কাছে শ্রীমতী অমলপ্রভা দাস এক বিরল ব্যক্তিত্ব। সকলেই এই বর্ষীয়সী মহিলা নেতৃকে শ্রদ্ধা এবং ভক্তি করে থাকেন। আসামের গঠনমূলক কাজে শ্রীমতী দাস গান্ধীজীর নির্দ্দেশ এবং আচার্য্য বিনোবাভাবের আশীর্ব্বাদকে পাথেয় করে যুগান্তকারী সামাজিক বিপ্লবের পটভূমি রচনা করেছেন। উত্তব কালের আসামের সর্বস্তরের জনগণ তার সুদূর প্রসারি ফল ভোগ করবেন।

আসামের বরাক উপত্যকা ভৌগলিক দিক থেকে আসামের মূল ভূখণ্ড থেকে বিচ্ছিন্ন। সুদূর বিস্তৃত বড়আইল পাহাড় বরাক উপত্যকাকে ব্রহ্মপুত্র উপত্যকা থেকে আলাদা করে রেখেছে। বরাক উপত্যকার ভাষা আলাদা। এখানের মানুষের আচরণও আলাদা। বরাক উপত্যকার গঠনমূলক কর্মী, সর্বোদয় কর্মী এবং গান্ধীবাদী বুদ্ধি জীবীদের সঙ্গে ব্রহ্মপুত্র উপত্যকার অধিবাসীদের প্রত্যক্ষ যোগাযোগ সম্ভব হয়েছে শ্রীমতী অমল প্রভাদাসের মাধ্যমে। কাছাড়ের সর্বোদয় আন্দোলনে,

স্ত্রীশক্তি জাগরণ কর্মসূচীতে এবং গান্ধীজীর বিচার ধারা প্রচার এবং প্রসারে অমলপ্রভা দাসের প্রভাব অপরিসীম। কাছাড়ের সর্বোদয় কর্মী শ্রীনীলধ্বজ সিংহ, শ্রীরাঘবেন্দ্র নারায়ণ ভট্টাচার্য্য, শ্রীশচীন্দ্র মোহন দত্ত, শ্রীধীরেন্দ্র মোহন দাস, শ্রীসরোজ কুমার দাস প্রভৃতিদের সঙ্গে অমলপ্রভা দাস বিশেষ ভাবে পবিচিত। কাছাড়ের সর্বোদয়· কর্মযজ্ঞে শ্রীমতী অমলপ্রভা দাস সকলের অনুপ্রেরণার উৎস।

অমলপ্রভা দাসের সঙ্গে আমাব প্রথম পরিচয় ১৯৬৭ সনের মার্চ মাসে। ঐ সময় গৌহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ের ইতিহাস বিভাগে আমি গবেষনারত ছিলাম। গবেষনার কাজে আমাকে প্রায় গৌহাটী যেতে হত। ইতিপূর্বে আমি হোটেল, কংগ্রেস অফিস অথবা বিশ্ববিদ্যালয়ের হোটেলে উঠতাম। ঐ সময় অমলপ্রভা দাসের প্রতিষ্ঠিত চাঁন্দমারী আশ্রমের অধিবাসী সর্বোদয় প্রকাশন সংস্থার কর্মী শ্রীচূনীভাই বৈদ্য শিলচরে সর্বোদয় প্রকাশন সংস্থার পুস্তক প্রচারেব উদ্দেশ্যে আসেন। ঘটনাচক্রে তিনি শিলচর গান্ধী স্মাবক নিধির কার্য্যালয়ে এলেন। ঐ সময় আমি ছিলাম শিলচর গান্ধী স্মারক নিধির আচার্য। একই দিনে একই এরোপ্লেনে আমি এবং চূনীভাই বৈদ্য গোহাটী যাই। চূনীভাই বৈদ্য আমাকে চাঁন্দমারি আশ্রমে উঠবার জন্যে অনুরোধ করেন। ঐ সময় চাঁন্দমারি এলাকা মোটামুটি গ্রাম্য এলাকা ছিল। চাঁন্দমারী আশ্রমের প্রাকৃতিক পরিবেশ এবং সেখানকার গান্ধীবাদী কর্মীদের সরল অনাড়ম্বর জীবন যাত্রা প্রণালী আমাকে মুগ্ধ করে। চাঁন্দমারী আশ্রমের পরিবেশ আমাকে পশ্চিমবাংলার "অমরকানন" আশ্রমের পরিবেশের কথা মনে করিয়ে দেয়। চাঁন্দমারি আশ্রমে আমি গোলাপ দত্ত, রামপ্রসাদ পাঠক, কেশব শইকীয়া, নৃপেন শর্মা প্রভৃতি সর্ব্বোদয় কর্মীদের সঙ্গে পরিচিত হই। তাঁদের সুমধুর ব্যবহার আমাকে প্রভাবিত করে। শ্রীচূনীভাই বৈদ্য আমাকে শ্রীমতী অমলপ্রভা দাসের পানবাজারের বাড়ীতে নিয়ে

যান। সেখানে তাঁর সঙ্গে আমার সংক্ষিপ্ত আলাপ পরিচয় হয়। আমি কাছাড়ে সর্ব্বোদয়ের কাজে আসাম সর্ব্বোদয় মন্ডলের সাহার্য্য ভিক্ষা করি। তিনি আমার কথা মনযোগ দিয়ে শুনেন। পরে চুনীভাই বৈদ্যের মুখে আমি শুনি যে তিনি আসামের সর্বোদয় কর্মীদের এক মিটিং চাঁন্দমারি আশ্রমে ডেকেছেন এবং ঐ মিটিং এ আমাকে বক্তব্য রাখবার অনুরোধ করেছেন। অবশেষে চাঁন্দমারি আশ্রমের খর্গেশ্বর ভূঁঞার কোয়ার্টারের বারান্দায় সভা অনুষ্ঠিত হয়। ঐ সভায় আমি আমার বক্তব্য রাখি। শ্রীমতী অমলপ্রভা দাস তাঁর স্বভাব সুলভ সারল্য এবং যুক্তি বুদ্ধি দিয়ে সকলকে বোঝান যে আসামের রাজনৈতিক এবং সামাজিক পরিবেশ কাছাড়ের এক বিশেষ ভূমিকা রয়েছে। ব্রহ্মপুত্র উপত্যকার সঙ্গেঁ বরাক উপত্যকার যোগ সূত্র রক্ষা করতে হবে, হাতে হাত মিলিয়ে কাজ করতে হবে, গ্রামীন জন সাধারণের মধ্যে বিনোবাজীর বিচারধারা প্রচার করতে হবে। আসাম রাজ্যিক সর্বোদয় সম্মেলনের পরবর্ত্তী স্থান কাছাড়ই হবে মনস্থ করা হয়। ঐ সভায় শ্রীমতী অমলপ্রভা দাসের ব্যক্তিত্ব এবং প্রভাব দেখে আমি বিস্মিত হই।

এরপর সর্বোদয়ের বার্ষিক সম্মেলনকে সফল করবার জন্যে অমলপ্রভা দাস শ্রদ্ধেয় গোলাপ দত্ত এবং রামপ্রসাদ পাণ্ডাকে শিলচরে পাঠান। তাঁরা শিলচর কংগ্রেস অফিসে এসে উঠেন। আমি তাঁদেরকে কংগ্রেস অফিস থেকে সরোজ কুমার দাসের বাড়ী পৌঁছে দিই। ঐ সময় কাছাড় জেলা কংগ্রেসের সভাপতি ছিলেন শ্রীমহীতোষ পুরকায়স্থ। শ্রীনীলধ্বজ সিংহ ছিলেন উধারবন্দ বুনিয়াদি প্রশিক্ষণ কেন্দ্রের উপাধ্যক্ষ। উধারবন্দ বুনিয়াদি প্রশিক্ষণ কেন্দ্র সর্বোদয় সম্মেলনের স্থানরূপে নির্বাচিত হয়। উধারবন্দের প্রবীন কংগ্রেসনেতা সনৎ কুমার দাস ঐ সম্মেলনকে সাফল্য মণ্ডিত করতে এগিয়ে আসেন। মহা সমারোহে কাছাড়ে

আসামের সর্বোদয় মণ্ডলের বার্ষিক সম্মেলন অনুষ্ঠিত হয়। অত্যন্ত পরিতাপের বিষয় আমি ঠিক সম্মেলনের কিছু পূর্বেই অসুস্থ হয়ে পড়ি এবং আলিপুরের খৃষ্টান হস্পিটালে এঙ্গুঁইনেল হারনিয়া অপারেশনের জন্য যাই। হস্পিটালে থেকে বাড়ীতে ফিরে আসি। ঐ সময় আমার হাঁটাচলা নিষেধ। একদিন বিকালে দেখি কিছু সহকর্মীদের সঙ্গে শ্রীমতী অমলপ্রভা দাস আমার বাড়ীতে উপস্থিত। তিনি আমার শারিরীক অসুস্থতার খোঁজখবর নেন এবং সর্ব্বোদয় সম্মেলনের সাফল্যের খবর আমাকে দেন। ঐ সর্ব্বোদয় সম্মেলনের পরই বিশ্ববিদ্যালয়ে আমার থিসিস জমা দিই এবং আমি ডক্টরেট ডিগ্রী লাভ করি। আমার ডক্টরেট ডিগ্রী লাভ এবং গবেষনার ব্যাপারে আমি শ্রীমতী অমলপ্রভা দাসের নিকট কৃতজ্ঞ। চাঁন্দমারি আশ্রমে আমি থেকেছি এবং সেখানের বাসিন্দাদের সবরকম সহযোগীতা পেয়েছি। ঐ আশ্রমে গেলে আমি শ্রীমতী অমলপ্রভা দাসের সঙ্গে প্রতিবারই দেখা করেছি এবং নানা বিধ কর্মসূচীর সঙ্গে জড়িয়ে পড়েছি।

কাছাড়ে সর্ব্বোদয় সম্মেলনের পর গ্রামদানের কাজ শুরু হয়। এই কাজে অগ্রণী ভূমিকা নেন শ্রীনীলধ্বজ সিংহ মহাশয়। খাদি প্রচারে তাঁর জুড়ি মেলা ভার। খাদি প্রচার এবং বিশ্বশান্তির বাণী সংকলিত করে তিনি দুখানা সুন্দর গ্রন্থ রচনা করেন। ঐ সময় আসামের মুখ্যমন্ত্রী ছিলেন শ্রীমহেন্দ্র মোহন চৌধুরী মহাশয়। তিনি সর্ব্বোদয়ের কাজে এবং গান্ধীবিচারধারা প্রচারে আমাদের বিশেষ সাহায্য করেন। তিনি "গান্ধীমার্গ" নামে পত্রিকা প্রকাশ করেন এবং আমার সাহয্য চান। "গান্ধীমার্গে" আমার লেখা আছে। কাছাড়ের ব্যাপারে শ্রীমতী অমলপ্রভা দাস তদানীন্তন মুখ্যমন্ত্রী মহেন্দ্র মোহন চৌধুরীকে সবসময়েই অবহিত রাখতেন। গান্ধী শতবার্ষিকী উৎসবকে সাফল্য মণ্ডিত করতে আমরা যথেষ্ট পরিশ্রম করি এবং একটি উল্লেখযোগ্য আলোচনা চক্রের

ব্যাবস্থা করি। কাছাড়ে প্রথম ঐ ধরনের উৎকৃষ্ট আলোচনা চক্রের আয়োজন করা হয়। সভা বসে কাছাড় কলেজে। পরেশ চন্দ্র চৌধুরী সভাপতিত্ব করেন। কোলকাতা থেকে বিজয় লাল চট্টোপাধ্যায় এবং সৌরীন বসু এসেছিলেন। ঐ আলোচনা চক্রের আহ্বায়ক ছিলাম আমি। 'এর কিছু পরে ট্রেনে "গান্ধীদর্শন প্রদর্শনী" শিলচরে আসে। ঐ ব্যাপারেও অমলপ্রভা দাস আমাদের বিশেষ সাহায্য করেছিলেন।

১৯৭১ সনের মার্চে পূর্ব পাকিস্তানে বাঙলাদেশের জন্ম হয়। ঐ অভূতপূর্ব আন্দোলনের প্রভাব আসাম তথা ভারতে পড়ে। প্রধান মন্ত্রী ইন্দিরাগান্ধীর আহ্বানে শ্রীহট্ট বিদ্যাশ্রমের পুর্ণেন্দু সেন, নিকুঞ্জবাবু এবং সুহাসিনী দেবী ভারত ভ্রমনে আসেন এবং তাঁরা অমলপ্রভা দাসের সঙ্গে সাক্ষাৎ করেন। ১৯৭২ সনের শীতে "স্ত্রীশক্তি জাগরণের" কার্য্য-সূচীকে রূপায়িত করতে শ্রীমতী পূর্ণিমা দাসকে শিলচরে পাঠান হয়। কর্ম-সূচী গৃহীত হয়। ক্রমাগত এক সপ্তাহ ধরে শহরের বিভিন্ন এলাকায় স্ত্রীশক্তি জাগরণের জন্যে নানা ধরনের প্রোগ্রাম নেওয়া হয়। শ্রীমতী অমলপ্রভা দাস, শ্রীমতী পূর্ণিমা দাস এবং শ্রীমতী চেনেহি চেতিয়া প্রত্যেকের বাড়ীতে একদিন করে অবস্থান করেন। মালুগ্রামের আমার বাড়ীতে তাঁরা একদিন ছিলেন। ঐ সময় আমার বাড়ী সম্পুর্ণ হয় নাই। নীচ কাঁচা ছিল। অত্যন্ত আনন্দের সঙ্গে তাঁরা আমার বাড়ীতে কাটিয়েছিলেন। আমার কন্যাদের সঙ্গে স্ত্রীশক্তি জাগরণ দলের এক আত্মিক ঘনিষ্ঠতা গড়ে উঠে। এর পর থেকে অমলপ্রভা দাস আমাদের পারিবারিক "বাইদেউ" হয়ে যান। পূর্ণিমা দাস এবং চেনেহির সঙ্গেও আমার বাড়ীর মেয়েদের ঘনিষ্ঠতা বৃদ্ধি পায়। আমার স্ত্রী অসুস্থ; তাই তাঁকে সাহায্য করতে আমার বৌদি আসেন। ঐ একদিনের পরিচয় হলেও পরবর্ত্তী প্রতিটি চিঠিতে তিনি আমার বৌদির খোঁজ খাবর নিয়েছেন। স্ত্রীশক্তি জাগরণ উপলক্ষে অমলপ্রভা বাইদেও

মাতৃগ্রাম শিবমন্দির এবং মাতৃগ্রাম গার্লস স্কুলে সামাজিক মূল্যবোধ রক্ষায় স্ত্রীলোকদের ভূমিকা সম্বন্ধে তিনি যে বক্তব্য রাখেন আজিও আমার মনে আছে। মোটের ওপর সেদিন তাঁর ব্যক্তিত্ব ও সঠিক নেতৃত্ব শিলচরবাসী জন সাধারণকে বিশেষ ভাবে অনুপ্রাণিত করেছিল। ঘরে ঘরে অমলপ্রভা দাসের নাম শোনা গেছলো। স্ত্রীশক্তি জাগরণ কর্ম-সূচীকে শিলচরে যাঁরা সাফল্য মণ্ডিত করতে সাহায্য করেছিলেন তাঁরা হলেন—মনিকা চৌধুরী, নিহারকনা চৌধুরী, পরিমল দে, শচীন্দ্র মোহন দত্ত এবং সরোজ দাস। স্ত্রীশক্তি জাগরণের কাজের সময় একটি ঘটনা আমার মনে আছে। এক শিক্ষিত মুসলমান ভদ্রলোকের স্ত্রী, স্ত্রীশক্তি জাগরণের দলকে নিজের বাড়ীতে আপ্যায়ণ করে ডেকে আনেন এবং জল খাবার দেন। কিছু গোঁড়া হিন্দু খাবার খেতে ইতস্তত : করলে অমলপ্রভা দাস আগেই খাবার এবং সরবৎ খেয়ে সর্বধর্ম সমন্বয়ের দৃষ্টান্ত স্থাপন করেন। অমলপ্রভা দাসের সুস্পষ্ট বাংলা উচ্চারণ এবং বাংলা ভাষার জ্ঞান তাঁকে কাছাড় বাসীর নিকট আত্মীয় করে তুলে।

দেশ সেবার কাজে সবসময় জড়িত থাকলেও তিনি ব্যক্তিগত খোঁজখবর নিতেন। ১৯৭৪ সনে আমার স্ত্রী ভীষণ অসুস্থ হয়ে পড়েন। শিলচরের সরকারি হাসপাতালে কাজ হোল না দেখে আলিপুরের আমেরিকান মিশনারীদের হাসপাতালে তাকে স্থানান্তরিত করি। এই ঘটনা শিলচরের সংবাদপত্রে প্রকাশিত হয়। ঐ খবর পেয়ে অমলপ্রভা বাইদেউ এবং পূর্ণিমা বাইদেও আমাকে পত্র লেখেন। ঐ সময় আমি ভীষণ দিশেহারা হয়ে পড়েছিলাম। তাঁদের পত্র আমাকে অনেকটা শান্ত করেছিন। এই ঘটনার অল্পদিন পরে শ্রীমতী শকুন্তলা চৌধুরী এবং শ্রীমতী পূর্ণিমা দাস শিলচরে আসেন এবং তাঁরা এসে আমার বাড়ীতে আমার স্ত্রীর অসুখের খোঁজ খবর নিয়ে যান। এই

সব ছোটখাট ব্যক্তিগত ঘটনার মধ্য দিয়েই গৌহাটীর শরণীয়া আশ্রমের মানুষদের সাথে আমি ধীরে ধীরে পরিচিত হয়ে উঠি। ১৯৭৭ সনে আমি তখন দিল্লীতে ঐ সময় অমলপ্রভা দাস শিলচরে আসেন এবং আমার বাড়ীতে আমার স্ত্রীকে দেখে যান। তিনি গৌহাটীতে শরণীয়া আশ্রমে তাঁকে কিছুদিন থেকে যাবার জন্যে অনুরোধ করেন। আজও গৌহাটীতে বাইদেও এর সঙ্গে দেখা হলে তিনি আমার স্ত্রীকে গৌহাটী নিয়ে আসার কথা বলে থাকেন।

১৯৭৪ সনের অক্টোবরে হিমালয় সেবা সংঘের শিবির গৌহাটী পলিটেকনিকে অনুষ্ঠিত হয়। শরৎ সিংহ মুখ্যমন্ত্রী। শ্রীমান নারায়ণ অগ্রবাল সভায় সভাপতিত্ব করেন। ঐ সভায় মিজোদের ওপর আমি বর্ক্তৃতা করি। অমলপ্রভা দাসের চেষ্টাতেই স্থির হয় যে মিজোরামে এক শান্তি মিশন পাঠানো দরকার। ডাঃ এম, আরাম এখন নাগাল্যাণ্ড শান্তি মিশনের সাধারণ সম্পাদক। তাঁর নেতৃত্বে ১৯৭৫ সনের মে মাসে এক শান্তি মিশন মিজোরামে পরিভ্রমণ করে এবং মিজোরামে স্থায়ী শান্তি বিধানের চেষ্টা করে। এ মিশনে আমি একজন সদস্য ছিলাম। মিজোরামের প্রাক্তন কংগ্রেস সভাপতি আমার বন্ধু ডেঙ্গথুয়ামা আইজলে এম, এল, এ হোটেলে আমার সঙ্গে দেখা করেন এবং বিদ্রোহী নেতা লাল ডেঙ্গার সঙ্গে কথা বার্ত্তা চালানোর প্রয়োজনীয়তার কথা উল্লেখ করেন। আমাদের শান্তি মিশনের প্রচেষ্টার জন্যেই লালডেঙ্গার সঙ্গে ভারতের প্রধানমন্ত্রী ইন্দিরা গান্ধী এম, এন, এফ নেতা লালডেঙ্গাকে আমন্ত্রন জানান। সুতরাং মিজোরামের শান্তি প্রতিষ্ঠার ব্যাপারেও শ্রীমতী অমলপ্রভা দাসের অদৃশ্য অনুপ্রেরণা কাজ করছে।

১৯৭৫ সনের জুন মাসে ভারতে জরুরী অবস্থার কাল মেঘ নেমে আসে। বিনোবা ভাবের অনুগামীদের একাংশ জয়-প্রকাশের আহ্বানে সাড়াদিয়ে সক্রিয় রাজনীতিতে চলে যান। অমলপ্রভা দাস রাজনীতি বিযুক্ত

হয়ে গঠনমূলক কাজেই নিজেকে জড়িয়ে রাখেন। আচার্য বিনোবা মৌনব্রত অবলম্বন করেন এবং যখন তিনি ঐ ব্রত ভঙ্গ করেন সেই সময় পৌনারের সভায় সভানেতৃত্ব করেন অমলপ্রভা দাস। সারা দেশের মানুষ তাঁর কথা গভীর মনযোগের সঙ্গে শুনে।

১৯৭৯ সনে আসাম আন্দোলন শুরু হয়। বাংলাদেশ থেকে বিদেশীরা এসে আসামের আর্থ-সামাজিক অবস্থার অবনতি ঘটায়। বিদেশীরা ভারতের পক্ষে বিপজ্জনক। প্রফুল্ল মহন্তর নেতৃত্বে আন্দোলন জোর কদমে এগিয়ে চলে। আমি ১৯৭৯ সনের নভেম্বর মাসে হোমেন বড়গোহাঞি সম্পাদিত "নাগরিক" কাগজে বিদেশীরা আসামের পক্ষে বিপজ্জনক এবং আসামের বাঙালীদের অসমীয়াদের পাশে দাঁড়াবার আহ্বান জানাই। এই লেখার জন্যে বিদেশী অধ্যুষিত শিলচরে আমাকে ভীষন ভাবে লাঞ্ছিত হতে হয়। আমাকে হত্যা করার ষড়যন্ত্র চালান হয়। আমার লাঞ্ছনার কথা আসামের পত্র পত্রিকায় প্রকাশিত হলে শরণীয়া এবং চাঁন্দমারী আশ্রমের কর্মীরা বিচলিত হল। ১৯৮০ সনের অক্টোবরে পৌনারে আচার্যকুল সম্মেলনে যোগ দেবার জন্য অমলপ্রভা দাস আমাকে অনুরোধ করেন এবং কিছুদিন শরনীয়া আশ্রমে কাটিয়ে যাবার জন্য অনুরোধ করেন। তাঁর ধারণা এতে আমার মন ভাল থাকবে। একথা অবশ্যই সত্যি। ঐ সময় আমার মানসিক এবং শারিরীক অবস্থা মোটেই ভাল ছিল না। কিছুদিন ঘরের বাইরে থেকে আমি উপকৃত হই। একটা জিনিষ আমি বার বার লক্ষ্য করেছি যে তিনি কর্মীদের কাজের দিকে যেমন নজর দিতেন তেমনি কর্মীদের শরীর ও মনের দিকে ও সজাগ দৃষ্টি রাখতেন। সম্ভবতঃ এই কারণে সর্ব্বস্তরের কর্মীরা বাইদেউর এত ভক্ত হয়ে উঠেন।

ঐতিহাসিক আসাম আন্দোলন আসামের ইতিহাসের এক যুগান্তকারী ঘটনা। মনের দিক থেকে আমি এই আন্দোলন সমর্থন করি।

এই আন্দোলন সম্পর্কে আমি অমলপ্রভা দাসের অভিমত কি জানতে আগ্রহী ছিলাম। যেহেতু আন্দোলন নীতির দিক থেকে গান্ধীজীর অহিংস আদর্শকে বরণ করেছিল সেই জন্য অমলপ্রভা বাইদেও এই আন্দোলনের নেতৃবৃন্দকে আশীর্ব্বাদ করেছিলেন।

আসাম আন্দোলনের সঙ্গে আসামের সমাজ ও অর্থনীতির সম্পর্ক ছাড়াও অসমীয়া সমাজের অস্তিত্বের প্রশ্নও জড়িত ছিল। কলকাতার সংবাদ পত্র আসাম আন্দোলনের ঘোর বিরোধী ছিল। আন্দোলনের বিরুদ্ধে ঐ সকল সংবাদপত্র অনেক অপপ্রচার করে। তৎকালীন প্রধানমন্ত্রীও এই আন্দোলন সমর্থন করেন নি। অমলপ্রভা দাস আসামে শান্তির দূতরূপে বিরাজ করছেন। আচার্য বিনোবা ভাবের ধারণা ছিল অমলপ্রভা দাস যেখানে রয়েছেন সেখানে হিংসা এবং বিচ্ছিন্নতাবোধ আসতে পারবে না। বহু নামকরা গান্ধীবাদী আন্দোলনের সময় আসামে আসেন। এই সব লোকেরা আসামের সর্ব্বোদয়কর্মী এবং গান্ধীবাদী কর্মীদের কাছ থেকে প্রকৃত তথ্য এবং সত্য জানতে পারেন। শ্রীআর. কে পাতিলের নেতৃত্বে একদল পৌনার থেকে আসামে আসেন এবং রিপোর্ট দেন। শান্তি সৈনিক আসামে শুধু নীরবে কাজ করে যান নাই আন্দোলন সম্বন্ধে ভারতবাসীকে প্রকৃত তথ্য জানাতেও সাহায্য করেছিলেন। কোলকাতার সংবাদপত্র সারা ভারতে আন্দোলন সম্বন্ধে এমন বিরূপ ধারণার সৃষ্টি করেছিল যে ঐ সকল নিঃস্বার্থ কর্মীদের বিবৃতির যথেষ্ট মূল্য ছিল। আমি আর. কে পাতিল এবং দাদা ধর্মাধিকারী। সঙ্গে কথা বলেছিলাম। আমি বাংলাভাষী হওয়ায় আমার কথা তাঁরা মনযোগ দিয়ে শুনেছিলেন। আসাম আন্দোলন প্রসঙ্গে টেনে আনার প্রয়োজন এই যে প্রত্যক্ষভাবে আন্দোলনের সঙ্গে অমলপ্রভা দাস কোনদিন জড়িত ছিলেন না কিন্তু পরোক্ষ ভাবে এই আন্দোলনকে সফল পরিনতির দিকে এগিয়ে নিয়ে যেতে সাহায্য

করেছিলেন। এ সাহায্যের ঐতিহাসিক মূল্য বড় কম নয়।

১৯৮৩ সনে ফেব্রুয়ারীতে সর্বনাশা নেলীর হত্যাকাণ্ড ঘটে। অশান্ত আসামে মাধ্যমিক পরীক্ষা হোল এক অভূতপূর্ব পরিবেশে। মাধ্যমিক শিক্ষা বোর্ড আমাকে পরীক্ষা পরিদর্শক নিযুক্ত কল্লেন। আমি আমার কন্যাকে নিয়ে গৌহাটী যাই। সেও মাধ্যমিক পরীক্ষা দিয়েছিল। শরণীয়া আশ্রমে উঠি। ওখানে দামোদর দাস মুন্দ্রার সঙ্গে আমার কন্যার পরিচয় হয়। সদাহাস্যময় ঐ অশীতিপর বৃদ্ধের কথা আজও মনে পড়ে। "বাইদেও" আমার কাছে বাড়ীর কুশলবার্তা নিলেন এবং আমার স্ত্রীকে গৌহাটীতে নিয়ে আসার কথা বল্লেন। পূর্ণিমা দাসের কাছে গেলাম। তিনি তখন মৃত্যু পথ যাত্রী। ঐ অবস্থাতেও তিনি আমাদের আপ্যায়ন করলেন এবং আমার কন্যাকে বারে বারে আমার স্ত্রীর কথা জিজ্ঞাস করতে লাগলেন। তাঁর সেই কথা "তোর মাকে বলিস, পূর্ণিমাদি আর বাঁচবে না।" আজও আমার কানে বাজছে। আমার কন্যাকে নিয়ে শরণীয়া পাহাড়ের গান্ধীমণ্ডপে যাই। সেখানের চিত্রাবলীতে অল্প বয়সের অমলপ্রভা দাস গান্ধীজীর সঙ্গে সোজা হয়ে হাঁটছেন আমার মেয়ে নান্দতাকে দেখাই। গান্ধীজীর আদর্শকে সামনে রেখে আজ পর্য্যন্ত তিনি সোজা হেঁটে চলেছেন। তার সঙ্গে নিয়ে চলেছেন অগনিত কর্মীদের।

কাছাড় জেলার সীমান্তবর্ত্তী গ্রাম ভাঙ্গা। এখানে রয়েছে কস্তুরবা মেমোরিয়েল ট্রাষ্টের পরিচালনাধীন এক স্থায়ী কর্মকেন্দ্র। সেখানের জমিদার রাখাল সেনাপতি ঐ জমিদান করেন অমলপ্রভা দাসের সৌজন্যে। গৌহাটীর শরণীয়া আশ্রমের কর্মীবৃন্দরা প্রায়ই ঐ সীমান্ত শিবির পরিদর্শনে যান। অমলপ্রভা বাইদেও বেশ কয়েকবার ঐ গ্রামীন কেন্দ্রে গেছেন কর্মীদের উৎসাহিত করতে। শিলচর শহরের অদূরে উধারবন্দ গ্রাম। সেখানে রয়েছে বেসিক ট্রেনিং ইনষ্টিটিউট। অধ্যক্ষ

নীলধ্বজ সিংহ ঐ প্রতিষ্ঠানটিকে গান্ধীজীর আদর্শ প্রাণবন্ত করে রেখেছেন। মনিপুরীরা ভাল বয়ন শিল্পী এবং খাদি সূতা ও বস্ত্র উৎপাদনে তাঁরা অগ্রণী। নীলধ্বজ সিংহের অনুপ্রেরনায় খাদি প্রচার বেড়ে যায়। এখানেই তিনি লেখেন "খাদিই বিশ্বশান্তির উপায়" গ্রন্থ। এই উধারবন্দ গ্রামেই অমলপ্রভা দাসের সৌজন্যে আসাম বার্ষিক সর্বোদয় সম্মেলন (১৯৬৯-৭০) অনুষ্ঠিত হয়। এই উধারবন্দ গ্রামের একটি বৈশিষ্ট আছে। এটি কাছাড়ের রাজাদের প্রাচীন রাজধানী (খাসপুর) এবং এখানে কয়েক হাজার অসমীয়া গ্রামবাসী কয়েক শতাব্দীধরে বাস করছেন। অসমীয়া বাঙালী সম্প্রীতির উপযুক্ত মিলন কেন্দ্র এই গ্রাম। বিনোবাজীর মন্ত্রশিষ্যা অমলপ্রভা দাস এই গ্রামটিকে শান্তি সম্প্রীতির কেন্দ্র বিন্দুতে পরিণত করেন। ব্রহ্মপুত্র উপত্যকার প্রায় সকল খাদি কর্মীই উধারবন্দে এসেছেন। কাছাড় এবং ব্রহ্মপুত্র উপত্যকার সেতুবন্ধনের কাজে অমলপ্রভা বাইদেও অগ্রণী ভূমিকা নিয়েছেন। কাছাড়বাসী তাঁর কাছে কৃতজ্ঞ। আমরা তাঁর দীর্ঘায়ু কামনা করি।

Our Baideo

—Lakshmi N. Menon

You meet her at the Sarania Ashram-a building perched on a hillock overlookimg a busy street on one side a semi-forest-like garden on the other dominated by an ageold lichi tree. The place is well-ordered, the Dgrassy slopes green and well kept. The inmates of the Ashram in their simple khadi mekhala and dupatta flit across are silently do their routine jobs. Visitors drop in and out, guests come from far and near, some on business, others perhps for a few quiet days from the "madding crowd's ignoble strife" in the cities. They are all there, inmate's, visitors and guests enjoying the warm hospitality of the Ashram submerged, so to speak in the quiet efficiency of the place. Very few persons living outside Assam are familiar with the life and work of the person at the helm. For one thing Assam is far away in the east and as a people the Assam are a proud people with their own set of values but at the same time, they are shy, gentle, cheerful, and dedicated to the tasks which they undertake to do. There, you see her moving around gently and purpose-fully casting her spell on all.. By this time the reader would know that I am referring to our Baideo, Miss Amalprabha Das, the leading Gandhian and Sarvodaya worker, relentlessly working for women's emancipation.

Sight of build, always dressd in khadi her face always was lit with a soft smile spreading good will and cheer. Her voice is well modulated and its natural presuasiveness

adds to the beauty of her speech. Her only ornaments are service and renunciation. Her greatest asset is vidya which is the greatest of wealth as it goes on increasing by sharing and spending. When recollect Bhartrharis description of vidya my thoughts take wing to our Baideo, elder sister as she is affectionately remembered by all who know her.

Born '75 years ago in a reputed family, daughter of Dr. Harikrishna Das, an eminent civil surgeon, and srimati Hemaprabha Das a dedicated teacher, young Amalprabha from child hood was exposed to ideals of simplicity and service. The example of her parents and the influence of Gandhiji shaped her ideals. She decided to realise those ideals by living with them.

Amalprabha's Msc in applied chemistry did not tempt her to seek a professors job which was easily within her reach. Her sights were set high on service for her people and country. Although she took her training in Maganwadi with her mother she did not stop at that, She proceeded to Wardha for training in Basic education, then in its buoyant infancy. From Wardha she came to her beautiful home and land donated by her generous father for his daughter's life work. It was here that Baideo established the centre for her future activities. The centre is now well known all over India as Sarania Ashram. The Ashram carries on the work educating young women from all over the North, Eastern region as gram sevikas and social workers. Here too, the moving spirit is Baideo ably assisted by her incomparable colleagues and disciples like Shakuntala Choudhury, Hema Kakoty, Neela Gohain and others, too many to be mentioned here.

Way up in north Lakhimpur the 'Maitri Ashram nestles among hills and commands the enchanting view of hills and valleys. Here also the moving spirit is none other than the gently Baideo. Here the tired wayfarer finds in her the perfect hostess radiating peace, friendship and goodwill.

I came to know Amalprabha Das first through the

Kasturba National Memorial Trust. She and I were members of the Trust and I had the opportuuity of feeling her greatness, knowing her real worth during my stay at the Sarania Ashram and Maitri-Ashram. She is a humanist per excellence.

Well, when you come to think of it you ask the question as to what is it that makes life worth while. Surely, it is neither wealth nor power nor fame. All these are impermanent. It was the Buddha who said that a person who has not realised the impermenance of life is a fool, and all the knowledge and wealth he has run on accumulated becomes wasted effort. Nor has it any value, if there is no love in our dealings with our fellow beings and concern for the sufferings of others. Baideo has not put her acquisition of knowledge and wealth in the safe deposit of the Bank of self interest but dispursed it freely to those in need generously sharing what is hers legally and legitimately this is based on the belief that man here needs so little and that not for long. And so do everything possible to renounce physical advantages and comfort to ennoble the lives of the deprived.

Baideo has consistently declined awards and recognition. What greater recognition can there be than the love and devotion of the lowly and the lost The relentless pursuit of ideals keeps her in fairly good health she lives on little, shares everything she has with others. Today, no social work exists in Assam, without claiming her patronage. The workers she has inspired and trained are always available at short notice to work as sainiks at places affected by communal clashes, border disputes and natural calamities She and her colleagues scorn delights and spend laborious days to bring understanding and rational outlook in a world dominated by narrowness of mind, race for power and callous selfishness. It will not be an exaggeration to say with the poet that there is only one in the sky. Her life has truely opened

the massive gates of friendship and understanding in a world sadly closed in by narrow domestic walls. On the occasion of Baideo's 75th birthday I join many otheres to pray for her long life and good health. May the years ahead help spread her message of Maitri. My gratitude to her can be expressed fully when I say that she has added to my ideals.

——

A Tribute to

Sri Amalprabha Das

R. R Diwakar
Bangalore

To pay a handsome tribute to Sri Amalprabha on the occasion of her attaining 75th birthday is to recognise afresh her heroic life of selfless service of the poor and the hungry, the helpless and the suffering, the destitute and the down-trodden. Gandhi was the very embodiment of dedicated service to humanity, But we rarely refer to his recognising the intrinsic virtues and potentialities of Indian womanhood and of giving them opportunities to blossom forth as benefactors of society.

Labouring under a number of socio-economic handicaps an Indian woman has hardly any free scope to rise to her full height. Here was young educated talented Amalprabha, pure unblemished light— with a family-life open to her. But her spirit chose the hard path of a dedicated youth and sped her way to Gandhi Ashram to learn the lesson of total dedication to service of her far less fortunate brothers and sisters in remote villages. Her name and work is now a legend and an example which beckons the youth of the country to tasks which are ahead.

Assam has gone through the fire of suffering which was not of her seeking but imposed on account of her situation. India ought to be emphathetic to Assam Let the brave young men and women of India study the life of Amalprabha and be inspired by the Gandhian spirit which gave her the light, the life and the energy to accomplish tasks of social service which seemed herculean.

—0—

Smt. Amalprabha Das

R. K. Patil
Civil Lines, Nagpur

I feel greatly Privileged to be asked to pay my respectful tribute to the social work of Smt. Amalprabha Das, or Baideo as she is affectionately known throughout Assam. She is indeed in many ways a very unique personality. In the Ashram morning prayer at Sewagram, the following couplet is regularly recited :

"নত্বহং কাময়ে ৰাজ্যং ন স্বৰ্গম ন পুৰ্ণৰ্ভাবম।
কাময়ে দুঃখ তপ্তানাং প্ৰাণি নাং আৰ্তি না সনম্॥

Translated in English it would read as follows :

I do not desire kingdom, nor Heaven nor rebirth.

I desire only to relieve the suffering of people afflicted by sorrow.

Baideo can be truly said to embody the above sentiment in all her life and action. It is this capacity for complete self-effacement that has enabled her to gather round her such a number of similarly inspired co-workers, both male and female and she can be justly called the doyen of all constructive workers in the State of Assam.

2. Baideo's great capacty for social service can be traced partly to her own efforts in moulding her life and character. Her parents came in contact with Mahatma Gandhi, and were inspired by him to adopt a life of devotion and social service. Her father was a Civil Surgeon and her mother a school teacher. An

attitude of self-contentment in life is the key to all dedicated social work, and the parents passed this inheritance to their very impressionable and devoted daughter. After taking her M.sc. in Applied Chemistry Baideo resolved to adopt a life of social service and in 1939, with her mother Smt. Hemprabha Das went to Maganwadi in Wardha to receive training in village industries under Dr. J. C. Kumarappa a very dedicated and renowned desciple of Gandhi. On their return, they set up a small Ashram at Sarania Hill in Gauhati to train social workers in self-help and self-reliance. In 1945 Baideo again went to Sewagram, Gandhiji's famous Ashram in Wardha for training in Basic Education under E. W Aryanayakam, and ever since she has devoted herself to spread Basic Education in Assam. In the same year she was selected by Gandhiji as the Pratinidhi of the Kasturba Gandhi National Memorial Trust for Assam and in the following year, Gandhiji inaugurated the Kasturba Gram Sewika Vidyalaya set up by her under the auspices of the Trust for which the land and building were donated by her parents. This institution has now blossomed into the famous Sarania Ashram which is the centre and origin of all constructive work in Assam. It is running twentyone Gram Sewa Centres in the North-Eastern region of Assam managed by over a thousand Gram Sewika women workers trained in the Vidyalaya.

3. Along with constructive work, the desire to liberate the country from foreign yoke was equally raging in her heart and she participated in the Individual Satyagraha of 1941 and the Quit India Movement in 1942, and was imprisoned by the British Government. Her services to the people would easily have earned for her the very much coveted positions in political life which attracted many political leaders in the post-Independence period. But Baideo deliberately kept herself away from these temptations of political offices, and carried on with her constructive work, which has now resulted in her reaching a place of such eminence in the social and political life of Assam that she is the object of respectful reverence of all the highest in the State of Assam.

4. Gandhiji's exit from the Indian scene was heralded by the appearance of Vinoba who initiated the now World-Famous Bhoodan Yaina or land-gift movement which captured public imagination with the tremendous success it achieved throughout the length and breadth of India. It was during this movement and Vinoba's padayatra in Assam that I first had the priviledge of meeting Baideo and getting a first hand knowledge of her tremendous organising capacity. The long Padayatra lasting nearly a year was meticulously carried out without a break, starting from nearly 5 AM in the morning. The varying climatic features of Assam, and the roads criss crossed by many rivers on the way were all negotiated with clock work precision, and the sole credit for all this success goes to Baideo and her inspired band of co-workers. It was in Assam and the area of Dhakuakhana and Dhemaji that the Bhoodan movement took the concrete shape of Gramdan, and a draft of the first Gramdan Act was prepared and presented to the Government of Assam which promptly passed it into law. Though Mangroth in Uttar Pradesh had secured the reputation of being the first Gramdan in India it was in the areas of Dhemaji and Dhakuakhana in Assam that the Gramdan movement took such concrete form that Vinoba directed that the Gramdans should be formally recognised by an Act of the Legislature. Thus was laid the foundation for the Gramdan Acts which were subsequently passed by almost all the States in India, to regularise and give legal validity to the Gramdan movement. The Gramdan movement has a historical significance of its own in the history of land reform and rural devlopment movement in India. The Planning Commission had serious doubts about the feasibility of land distribution, when the proposal was first mooted. How would the beneficiaries be selected, and how much land would be given to the numerous claimants were the questions posed. In the meantime through the meve-ment of land-gifts, land was received and distributed. The land-less themselves selected the beneficiaries amongst them on principle that the most needy amongst them should have the first preference.

It is this success of the movement that carried conviction to the members of the Planning Commission, and the First Five year plan categorically recommended a ceiling on land ownership and distribution of the surplus land. But when the land gift movement blossomed into Gramdan a concrete foundation was laid for involving the whole land of the village in a type of community ownership and at the Eleval Conference in 1961. where all the Chief Ministers had gathered, the Prime Minister of India issued a statement known as the Eleval declaration directing that there should be close cooperation between the Gramdan movement and the Community Development programmes. All this future development had its origin in the experience of of the public contact which I had in the so-called backward areas of Dhemaji and Dhakuakhana in Assam which laid the foundation of the first Gramdan Act in India. The Gramdan concept rests sguarely on the ancient village communities and their relationship to the village land which preserved the unity of the village during all the ups and downs of Indian history, and were the admiration of such scholars as Shri Henry Maine.

5. I had also another occasion to have close association and communication with Baideo when along with Shrimati Shobhana Ranade, I was deputed by Vinobaji to study the situation in Assam consequent on the students' agitaton. We toured for over 3 weeks covering almost all the Districts in the valley of the Brahmaputra right upto Luhajan in the, North, meeting student leaders, and trying to assess the situation consequent on the foreigner's agitation. Now that there is the Assam Accord, it is unnecessary to go into the history of the movement. But what a non-Assamese Indian could not easily grasp was the failure of the agitation leaders to make any distinction between refugees from Bangladesh and the unauthorised and illegal infiltrators therefrom into Assam. The former entered Assam on the strength of a declaration made by Government of India assuring Indian citizenship to

all those who had to leave their hearth and homes because of the disturbed conditions in Pakistan, and were regularly rehabilitated, and settled in Assam by the refugee and rehabilitation Administration of the Government of India with the knowledge and consent of the post-Independence Government of Assam. This was questioned for the first time in 1979 almost eight years after the cut-off date stipulated in the Indira-Mujib Pact. I am very well aware of the strong feelings that the Assamese have on this matter but the history of the Assam Accord has clearly indicated how impossible it was for the Government of India to accept the original demands of the leaders of the AASU and AAGSP.

6. By her exemplary life and dedication to social service Baideo has set up a standard of achievement, which it is difficult to excel. She is one of the old guards. who had personal contact with towering personalites like Gandhi and Vinoba, and therefore were able to imbibe almost all their teachings in their personal lives. Like them, Baideo had succeeded in inspiring thousands of other workers, who have loyally and devotedly followed her path of dedicated social service. This I consider as her most outstanding achievement. Tukaram, the great saint of Maharashtra had said about such towering personalities that' they inspire others like themselves immediately witout loss of time. Baideo has gathered around her numerous social workers whom she has succeeded in inspiring like herself, who look on her as their guide, philosopher and friend. Of all the States in India, Assam is supposed to be the leader in women's emancipation ; but this daughter of Assam has excelled all the women social workers whom I had the privilege of knowing personally. I consider myself fortunate that I had the privilege of knowing her and the great constructive work done under her inspiration in Assam. I feel greatly priviledged that I had this opportunity of paying my humble and respectful tribute to her great personality,

noble bearing and widespread constructive work. In this connection, I can not but help recalling the last two stars of Loogfcllnw's "psalm of life"

Lives of qreat men all remind us.
We can make our lives sublime,
And departing leave behind us,
Foot prints on the sands of time.
Foot prints that perhaps another
Sailing over Life's solemn main
A shipwrecked and forlorn brother
Seeing shall take heart again'

I consider Baideo's life very aptly answers the idea in the above poem

— —

A Letter of Felicitation

Babubhaai Jashbhai Patel
'Bali' plot 26 Sector 19
Gandhinagar, Gujrat-382019

Smt. Amalprabha Das populary known as 'Baideo' that is elder sister complete 75 years of a dedicated life on 12th November 1986. She is a lady who has justified her name fully. 'Amal' indicates unblemished, crystal, pure. 'Prova' means lustre. 'Das' indicated serviciability. She is the embodiment of each of the epithets contained in her name.

She is an instance of womanhood dedicated to the causes of National Freedom, uplift of women, children, and orphans, as also Basic Education, Bhoodan and all activities described as 'constructive' under the Gandhian Philosophy, besides relief to the needy in all calamities.

An M. Sc. in applied Chemistry hailing from a well to do cultured family being the daughter of an eminent Civil Surgeon of catholic view Baideo instead of choosing an easy comfortable life preferred to remain single throughout her life and dedicated to the service of the Nation and humanity in several constructive spheres. She trained herself in Khadi and Village Industries as also Basic Education. Hers has been a life of dedication and selfless service all these years. Her parents blessed her with constructive activities.

The Sarania Ashram at Guwahati with its Gramsevika Vidyalaya and activities encouraging selfhelp and self reliance is housed on land and buildings donated by her parents.

She set up at Sarania Ashram the Gramsevika Vidyalaya in her capacity of the representative of the Kasturbe Gandhi National Memorial Trust. This institutfion has trained hundreds dedicated women sevikas who runover twenty two Gramseva centres set up by Kasturba Gandhi National Memorial Trust in the North Eastern region. Her services to widows and orphans after 1950 earthquake havoc in North. Lakhimpur culminated in the setting up of the famous Maitri Ashram at Lakhimpur.

She participated in Vinobaji's Padayatras for 18 long months. She courted imprisonment during the movements of National Freedom. She headed the Assam Sahayak Samiti providing some relief to about 16 thousand families during 1983 unrest in Assam. Hers has been a life of self-less service all these years.

In 1955 she was proposed for Padma Vibhusan award which she humbly dedicated. However she was awarded the Jamnalal Bajaj award in 1981 for outstanding contribution in the field of constructive wok.

May she live a long healthy life to improve many others by the example– service above self.

An Evolved Soul

Mr. K. Roychoudhury
Abhoy Ashram, Balarampur

In God's creation, in the proccss of evolution human species came into being at a creative point of eternal time. By mutation, by qualitative leap man separated himself from the rest of creation and since from his prehistoric period is maintaining unhampered progress towards his indivdual and collective fulfilment and realisation of the immense potential, he is born with. Man is a combination of his body, mind and soul. He is sized not merely by his body element but more by mind and soul. Harmonious combination of the body, mind and soul is the summumbonum of human life which a man aims at. The more one harmonises these elements, the more he reaches towards perfecton, the speedier becomes his evolution to reach his destined goal.

The dynamism of this balanced development bears out in the personalities as they figured in history. Amalprabha 'the pure and mild light' as the name symbolises is one such person destined to 'lead a kindly light' to the masses of her countrymen which sounds so appropriate in an observation of Mahatma Gandhi made on the occasion of inaugurating a training camp in Sarania Ashram at Guwahati-"Amalprabha will guide you and you will have to take the light and spread it among the masses of thousands of Villages". Amalprabha in this physical existance is beyond doubt, an evolved soul, the finest expression of the cultural ethos of India. She

reached this stage progressing through good action of God during so many past lives of existence.

Amalprabha was blessed with enlightened parentage, Her father Dr. Harikrishna Das was an eminent civil surgeon and mother Srimati Hemaprabha Das was a good educationist of her time. Their innate goodness, simplicity of living, qualitative life, service spirit especially for the poor and the oppressed, spread their reputations far and wide and held in deep esteem by the people of Assam. Amalprabha imbibed all these qualities from her enlightened parents. Her parents also nurtured her in the light of her aptitude for a bigger life. The ideal couple had great impact on the young impressionable Amalprabha.

The inborn spirit of enquiry for objectivity made her choose the discipline of science and completion of Master Degree from Calcutta University, the then most reputed centre of learning of India, she decided to dedicate her life in the service of poverty-stricken, oppressed and suppressed people. Mahatma Gandhi, the saint amongst the politicians was then striding over the political firmament of India. Gandhi's value sense, his novel way of fight against the exploitative, colonial system and his casteless, non-exploitative, egalitarian social system. His moral and truthful means to eradicate all societal violence and his plan for a new institutional framework-all these touched Amalprabha. She wholeheartedly joined Gandhian movement. No sacrifice, no suffering was considered too high for her to follow Gandhi and his way of life. During the individual Satyagraha and 'quit India' movement, she had taste of Britsh prison and nothing could deter her from path of this new life in which she felt, lay for her the fulfilment of life.

Amalprabha's real talent was, by aptitude and temperament, for constructive activities to restructuring the social order in Gandhian line. Naturally in recognition of this power, Gandhi conferred on her the responsibility for the promotion of his

constructive programmes along with NAITALIM, the new education, in that region.

Amalprabha and her Ashram Sarania, is the centre from where radiation of Gandhian thought and action is still ceaselessly flowing in different corners of that region. She is lovingly called BAIDFO, the elder sister who is leading specially the women folk of Assam to an awakening of the social realities of the present day order.

After the tragic death of Mahatma Gandhi, his mantle fell on Acharya Vinoba Bhave, his spiritual heir. Vinoba Bhave added new creative dimension to Gandhian thought and programme which found expression in voluntary offer of land for the landless. She was naturally caught in the whirlpool of land-gift movement and by her inspiring tireless effort brought Assam in the forefront of this movement. Vinoba recognised in her the big spiritual force which found expression in intensive social action. During this movement with a band of dedicated workers of high moral stature, she walked all over Assam on foot and had the widest mass contact and deep knowledge of them enriched with vast knowledge of the problems of social life, an untiring social activist with a moral and spiritual overtone. Amalprabha became a leading light among the social workers of India. She chaired the International women's Conference held at Pouner-Wardha.

During the land-gift movement, the writer came in intimate contact with her. In early sixties Sarva Seva Sangh deputed me to Assam for an on-the-spot study, analysis and assessment of the follow up work of Gandhian movement as obtaining there. I felt in what high esteem. she was held by the general people, big and low without exception. Every village bore the mark of her high organisational ability and the high moral atmosphere permeating in the rural areas, specially in North Lakhimpur district. I recall an event which may not be irrelevant here. In a Sarvodaya Sammelan held at Raipur, a representative

of a foreign-aid organisation approached me with a request to get him introduced to the prominent sarvodaya workers. I took him to Baideo, it was a few minutes meet. Later the gentleman told me about his impression of Amalprabha which is evident in his apt remark—"How many you have such jewels in your sarvodaya fold ?" Amalprabha talks less but communicates more by her silence.

She visited Abhoy Ashram, Balarampur several times. I found her in her dignified talk and behaviour, very human, radiating, charming, sweetness and a spiritual aroma infecting all around.

Though born with a silver spoon in her mouth, she had no attachment or illusion for power, position and pelf Her spirituality and moral outlook very much detauched her from hankering after name and fame. She could therefore so easily gracefully decline the award PADMABIBHUSAN conferred by the Government of India as a token of national honour for her services to society. She was saturated, in, every fibre of her being with Gandhi—Vinoba culture.

I close this write up with a prayer "জিজীৱিষেচ্ছতং সমাঃ". Let her life and mission inspire the generations to come, in their sincerest effort to make this world better place to live in.

——

A Letter From a Philathropist

Pradhan Karyalaya
Shivakuti
Mount Abu, Rajasthan

Camp Dalhousi
22.7.1986

My dear Hemabahan and Shakuntalaji,

It is hard to believe that dear Baideo is nearly 75. You have hit on a good idea of bringing out a compilation. I have loved and respected the grand lady, all these 30 years. I have not come across another such woman and social leader in the whole of India ! Assam has been lucky in having her as the cultural leader for the last half century.

I was in Newzealand, Australia, Chile and Argentina from March to June. By September I should leave for Holland, Poland, Italy and Spain. It was very kind of you to have remembered me and have written to me.

Please do convey profound respects to dear Baideo.

By 3rd August I would be back in Abu,
With best Regards,

VIMALA
(Vimala Thakar)

Amalprova Das, A Luminary of India.

By Kanak Chandra Deka

Mother India is ever credited to have given birth to many heroes and heroines, saints and savants, social reformers and religious preachers. She is always boastful for her worthy sons and daughters. Smt. Amalprabha Das is one of her worthy daughters glittering like a lone star in the eastern horizon. Her contribution in the fields of Independence Movement, Rural Socio-econmic development, Women Emancipation Movement, Sarvodaya Movement and Basic Education progamme is unique, pioneering and ever-lasting.

Smt. Amalprabha Das has just completed seventyfive years on the last 12th November, 1986, but still she is energetic, tireless, self-dependent, ever smiling, punctual and altruistic with all humility. She is on the queue of Lilavati, Maitreyee, Gargeyee, Lopamudra, Viswambhora and others.

Amalprabha's was a noble birth in a Vaishnavic family of Barpeta, a cathedral of the Shankarite culture. She was born on the 12th November 1911 at Dibrugarh; Dr. Harikrisha Das and Hemprabha Das were her parents. She was imbued to a degree by her parents who were deeply devoted to the Shankarite culture and at the same time were stern followers of the Mahatma and Vinoba Bhave. Dr. Harikishna Das was a very popular physician, a well-known donor and a Fieedom Fighter. Since he was a truly Gandhian leader of Assam, the great leaders of India including Mahatma Gandhi,

Pandit Jawharlal Nehru, Netaji Subhas Chandra Bose, Kakasaheb Kalelkar, Thakkar Bapa, Dada Dharmadhikari stayed as his guest when they had come to Assam. Smt. Amalprabha Das, then a student had the opportunity to serve and associate with them.

Dr. H. Das, following the advice of Mahatma Gandhi started Khadi spinning at home. He inspired the members of the family and the neighbouring people to the Khadi spinning and also to use khadi clothes.

Amalprabha Das used hand—made Khadi cloths from her school days. When she had been to Calcutta for her studies she carried a spinning wheel with her and spun thread regularly there. She Matriculated from the Dibrugarh Govt. Girls High School in 1927 in first Division securing letters in Mathematics and geogaphy. In the same year she won the 'Gold medal' of the Auniati Satra for scoring the first position in the All Assam Essay Competion. In the previous year she attended the 'Pandu Congress Session' with the members of her family.

She passed I. Sc. with credit from the Bethun College, Calcutta and graduated from Scottish Church College in 1933. She obtained M. Sc Degre in 'Applied Chemistry' from the University of Calcutta in 1935. Thereafter, she took up six months training in Medical Science.

Thereafter, Amalprabha came back to Guwahati and assisted her elder sister Dr. Tilottama Ray Choudhury in her Climical Laboratory. There she deeply devoted to the services of the poor irrespective of their caste, creed, colour and religion.

Earlier in 1934 Mahatma Gandhi came to Assam in his Harijan Movement Tour. He was hosted by Dr. Harikrishna Das at his Guwahati residence beside Barpetiapara Namghar. Thakkar Bapa brought B. K Bhandary, another social worker

and established him at Barama of Kamrup District which was often attacke by Malaria fever. B. K. Bhandary left no stone unturned to relieve the Malaria inflicted people and ultimately he achieved success in his mission.

Amalprbha Das met Mahatma Gandhi and a few other-socio-cultural leaders like Thakkar Bapa at their residence. Her first meeting with Mahatma Gandhi in 1934 was a turning point of her life. Her peaceful shelter at the feet of Mahatma Gandhi inspired her whole existence and she took all sorts of pain for the good of the people of India throughout her life. So it can be said that Amalprabha's life and activity was always guided by her rich heredity and examplary social environment.

In 1938 Amalprabha Das attended the Haripura Congress (Gujrat). In 1939 she went to Wardha with her mother to receive training and in Village Industries. There she had again came in contact with Gandhi and J. C. Kumarappa. She received 3 months training at Wardha and the inspiration that she had received from Gandhi on constructive programme lasted through out her life. They received training in oil-pressing, bee-keeping, paper-making etc Returning from Wardha they started all their activities at the Sarania-hill in 1940.

In 1942 the 'Quit India Movement' threatened the peace of India and along with the great leaders of Assam. Amalprabha Das and her father also courted imprisonment and as a result, their constructive works started at Sarania hill got some setback temporarily.

In 1942 'Rastramata Kasturba' died in the Agakhan palace which was converted to a jail for Mahatma Gandhi and his associates. After her death the Kasturba Gandhi National Memorial Trust Fund' was started with many constructive programmes for the upliftment of the poor women and children of India. With the programme of the K. G.

N. M. T. Mahatma Gandhi had been to Assam in 1946 and this time also he was hosted by Dr. Harikrishna Das at Sarania Kasturba Ashram, the land and buildings of which were donated by Dr. Das.

Mahatma Gandhi selected one 'Pratinidhi' from each province for the K G. N. M. T. F. In 1945 he selected Amalprabha Das as 'Pratididhi' from Assam and she was entrusted with the responsibility of the Assam Branch. It was Gandhiji's well-intention, because he had already known Amalprabha Das intimately while she had been to Wardha in the year 1939 for Khadi and Gramodyog Training. In 1946 Gandhiji stayed at the Kasturba Ashram for 3 days from 9th to 12th January where she released the Kasturba on 9th January to the Public. In this respect Gandhiji wrote a letter to Gopinath Bordoloi ahead, where he had expressed his desire—"I want to live for 125 years and, therefore, instead of undertaking exptnsive tours, I want to finish my work by remaining in Gauhati". The Reception Committee made the arrangement at the Sarania Ashram for his stay.

In 1946 E. W. Aryanayakamji, Secretary of the 'All India Basic Education' came to Assam with his programme. From Assam when he proposed to go to Noakhali to study the character of the Communal Riots Smt. Amalprobha Das also accompanied him. At that time the communication system from Assam to Noakhali was very bad. Amalprabha Das met Gandhiji at Noakhali. Gandhiji asked the women volunteers to go to the neighbouring villages and do some services to maintain peace and harmony among the people. Gandhiji visited many villages on foot and delivered speeches amoug the Hindus and the Muslims to live with peace and amity. Amalprabha Das stayed there for three days with Gandhiji. Gandhiji's love and affection bestowed on Aamalprabha. It is really entrancing that even in the midst of gloomy circumstances at Noakhali Gondhiji took care of

Amalprabha Das and enquired of the activities of the K. G. N. M. T. in Assam.

From the sight of the Noakhali Massacre Amalprabha learnt the significance of the "Padayatra". She expressed her opinion in the following lines—"At Noakhali I stayed with Mahatma Gandhi for 3 days. I met Thakar Bapa also who had been busied for maintaining peace and harmony at Noakhali with Gandhiji. I had the fortune to peruse personally, how Gandhiji had worked hard day and night at Noakhali. From all these I have come to the conclusion that massive walking programme tour has a great significance. I felt that such kind of constructive programme made for the villages would only save the country".

Just after the 'Quit India Movement' the Indian leaders were set free. Amalprabha Das, Gopinath Bordoloi and a few other Congress leaders of Assam were also released. In the meantime Gopinath Bordoloi was elected President of the 'Kasturba Gandhi National Memorial Trust Fund'. Amalprabha Das, Secretary of this fund travelled widely throughout Assam with a band of her co-workers and collected a very good amount. Earlier in 1941 the Mahatma gave a clarion call to the people of India to resort themselves to the individual Satyagraha Among the women freedom fighters from Assam Smt. Amalprabha Das and Smt. Puspalata Das joined the Satyagraha and courted imprisonment. At the begining Amalprabha was in Gauhati Jail and subsequently was transferred to Jorhat Jail.

Amalprabha Das was also intimately connected with the 'Peace Mission of 'Nagaland'. She was specially invited by Michael Scott, B. P. Chaliha and Jay Prakash Narayan to have discussions for maintaining peace and order at Nagaland.

Amalprabha Das has full confidence, in Basic Education. She was the fiirst honorary woman adviser of the Basic Education in Assam in 1948. She travelled throughout Assam

and caused to establish many Basic Schools under the patronisation of State Govt. She was highly instrumental for advancing the cause of Basic education in Assam.

During the devastating earthquake of 1950 in Assam the wo kers of the 'Kasturba Gandhi National Memorial Trust under the guidance of Amalprabha Das visited the flood effected areas of North Lakhimpur and extended all possible help to the people. In the work of rehabilitating the people she laboured beyond measure. With great trouble she went upto the Subansiri area and extended relief to the people when Military personel or other Govt. Officers failed to reach the place in time.

In 1952 Amalprabha Das was appointed Honoray Director of the Gandhi Smarak Nidhi, Assam Branch. In 1954 she was appointed Honorary Chairman of the Assam State 'Social Welfare Advisory Board'. In 1955 a camp for training the College students in the Philosophy of Gandhiji held at Kasturba Sarania Ashram. The trainees of the camp were much impressed by the proficiencies and motherly treatment shown by Amalprabha Das. She shouldered responsibility of the Gandhi Smarak Nidhi upto 1958.

In 1954, Amalprabha Das establshed the 'Assam Yubak Seva Dal'. In 1955, under the patronisation of Bishnu Ram Medhi, the then Chief Minister of Assam, the 'Assam Sarvodaya Sammelan' was held at Kapahera, near Roha. Amalprabha Das joined this Sammelan with a group of Sevikas Align of K. G. N. M. T. The later two conferences of the Assam Sarvadaya Sammelan held in 1956, 1957 were also attended by her. In 1957 under the patronisation of Smt. Das the 'Assam Sarvodaya Prakashan Samiti' was established.

In 1961 Vinobaji came to Assam in respect of his 'Bhoodan Gramdan Movement'. While delivering speeches to the Sarbodaya workers of Assam on 5th March 1961 Vinobaji emphatically said, "The Sun rises in the east and spreads to the west. So also Assam is the easternmost part of India

and the work of Gramdan and Bhoodan which starts here to day, I hope, it would extend to the whole of India". He added, "The luminous judgement of man must spread from this holy land to the other parts of India and the World".

Amalprabha Das is a rare woman not only in Assam, perhaps in the whole of India. She represents the great women of ancient India. She is never proud of her birth, education, wealth and knowledge. She codsiders herself as a mustard-seed before the Mahatma and St. Vinoba. She is an accomplished woman with all good qualities. She is perfectly a humaned and her love and affection extends to the poor and the needy women and children of the world. Her contribution to the 'Sarvodaya Movement' is unparallel. She observes life long Brahmacharya, and regards the children of the world as her own. Considering her unique services renderd to the people the Govt, of India conferred the 'Padmabibhusan' Award in 1955 on her. Here also she showed her greatness and magnanimity. With all humility she surmised Pandit Jawaharlal Nehru. In a few lines she expressed her heart—"I convey my sincere gratitude to you for giving me recognition to the little service that I have been able to render. However, I have to express my inability to accept the Award, because I am afraid that this may cause a sense of pride in my heart. So kindly execuse me for being unable to accept the Award". At this Pandit Nehru with full throated voice expressed to Vinobaji, "Amalprobha is the personification of modesty herself".

Another such example of her sacrifice was found when the Jamunalal Bajaj Foundation conferred an award on her in 1981. This time she accepted the award, because it came from a private charitable organisation with which person like Mahatma Gandhi was associated since its inception. But suprisingly enough, that Amalprabha did not spend even a single pie of this award for her own pleasure. She distribu-

ted the whole amount, amounting rupees one lakh among different socio-economic organisations of the State. While receiving the award she very politely said,—"I have received the award on behalf of a group of laborious Sorvodaya workers who are always with me in shaping the constructive programme initiated by Gandhiji".

The last but not the least, she expressed her opinion on the 'Foreign National Movement' of Assam, "Since the leaders of the movement fought non-violently remaining true to the ideals of the Mahatma they were crowned with success".

—:—

Amal Baideo As I Know Her

— Ram Charan Das

I happened to meet Amal Baideo in the month of January 1951 after I had arrived at Pathalipam with a view to joining the work camp of Service Civil International, the members of which came to serve the people affected heavily by the earth quake of 1950 followed by flood havocs. Earlier I left Bombay for Guwahati after I had completed studies for two and half years in the Tata Institute of Social sciences, Bombay. On reaching Guwahati I read in the newspaper that some volunteers were required to work among the earth quake striken people at North Lakhimpur which was the worst affected part of Assam. Immediately I decided to go there and undertake relief works, Late B. K. Bhandary was appointed the Chief Worker for the relief works in North Lakhimpur and the Governor's relief Fund was kept at his disposal to be spent for relief works. At that time I had no personal contact with Bhandariji and did not know his whereabouts. On enquiry I could know that Dr. Harikrishna Das, the father of Amal Baideo was in close contact with Bhandariji and so I did meet Dr. Das who knowing my intention was kind enough to write a letter to Bhandariji refering my name and handed it over to me. At that time Bhandariji was residing with his family in a temporary thatched shed in North Lakhimpur, made as a transit camp for relief works. On 24th January 1951 I left Guwahati for Jorhat by train and on reaching Jorhat I halted there in a hotel for the night. Next morning I left Jorhat by bus and arrived at North Lakhimpur via Majuli in the evening and

met Bhandariji at his camp and handed over to him the letter from Dr. H. K. Das. Bhandariji asked me to stay with him for the night. As the next day, that is, 26th January was the Republic Day, Bhandariji asked me to stay at North Lakhimpur for the day and join the different functions orgaised for celebration of the Repnblic day. That is why I had to stay at North Lakhimpur on 26th January 1951. Next day Bhandariji took me in a motor vehicle which he had driven by himself and dropped me at Pathalipam in the camp of the Service Civil International. From 28th January morning I started working with the members of the Service Civil International.

At that time Amalprova Das Baideo with a group of workers from Kasturba Gandhi National Memorial Trust from Sarania Ashram, Guwahati was also engaged in Welfare activites in order to serve the quake and flood striken people of North Lakhimpur inhabited near about Pathalipam and was in constant touch with Bhandariji and the members of the Service Civil International. Bhandariji was busy all the time in liaision works so that the relief works could be undertaken smoothly and the needs of the workers catered for. After my arrival at North Lakhimpur I heard much from Bhandariji about Amal Baideo who devoted whole heartedly taking all sorts of risks in doing relief work in hazardous conditions.

This had inspired me much and I was mentally very much drawn to her and anxiously waiting to meet her. When I happened to meet her for the first time near our working compus at Pathalipam her serene personality coupled with cordial behaviour and godly smile attracted me. I felt it a great pleasure when we introduced each other. Since then she had been an inspiring source to me. The contact of both Bhandariji and Amal Baideo had great impact on my life and so I preferred to do social service than to go for a Government job even though the Government of Assam had been kind enough to grant me a scholarship for studies in the Tata institute of Social Sciences, Bombay.

Assam had to bear a great blow especially in the field of social service when Bhandarìji died on 25th August 1953. So I had to bear the burden of Assam Seva Samiti which was formed by him with co-operation of Lokanayak Omeo Kumar Das, Amal Baideo, Dr. Harikrishna Das and others. After the death of Bhandariji I had to work as General Secretary of the Assam Seva Samiti and so I had to come in close contact with Amal Baideo more frequently and sought advice from her in running the Assam Seva Samiti smoothly. As a member of the Executive Committee of the Samiti she had extended her full co-operation to do the work better.

Amal Baideo is a rare peasonatity in Assam, nay in India. She is a Gandhite out and out and indoctrinated to the principles of truth and non-violence and never compromises with any lucrative offers and assignments. She could have been placed in a high post if she did join politics. Intermittent persuasions to join politics could not overcome her and change her mind. Although once she was appointed Chairman of the Assam State Social Welfare Advisory Board constituted by the Government for the welfare primarily of women and children Amal Baideo- did not continue for long. She was once unanimously elected President of All India Sarva Seva Sangh but that assignment was a symbol of sacrifice, honesty and devotion to social service undertaken for transformation of society based on Sarvodaya philosophy as desired by Mahatma Gandhi and Sant Vinoba Bhave.

Kasturba Ashram at Sarania, Guwahati, a unique institution of voluntary social service in Assam is the creation of Amal Baideo, sponsored by her godly father Late Dr. Harikrishna Das. Because of her amiable personality. modesty and serenity and sacrifice for a cause Amal Baideo could attract co-workers to devote whole heartedly in serving the meek and down-trodden people in North East India.

Amal Baideo leads an austere life and does not like any kind of luxury and conspicuous consumption. She is

never swept away by any kind of sentimental excess and behaves like a "Sthitaprajna". That is, she is indifferent to pleasure and pain. She was offered "Padma Bibhusan", an honour of dinstinction by the Government of India, but she did not like to be measured in this manner and so she decided not to receive this honour formally.

In her last part of life she did not like to become a member or office bearer of any organisation and wanted to live a life of austerity without any attachment to anything but to live above all attachments. She has no desire to own anything but left everything to be utilised for welfare of the downtrodden, distressed and helpless.

She remained unmarried throught out her life only to devote whole-heartedly for a cause. She believes that truth is God as did by Mahatma Gandhi and Acharya Vinoba Bhave and to maintain goodness, truth and non-violence she takes to daily prayer and refreshes herself with new vigour and energy for sacrifice and devotion and keep up the moral of the co-workers with godly smile, sympathy, love and affections.

I pray and wish her life be blessed and passed peacefully by maintaining a sound health.

—:—

नमो नमोऽनन्त गुणार्णवाय

—अन्नपुर्णा महाराणा

एक बार मुझपर यह धुन मवार हुआ कि श्रीमद् भगवद् गीता में जिन गुणो का वर्णन है, मेरे परिचित व्यक्तियों में से कौन किस गुण के अधिकारी है उसे प्रत्यक्ष करुँ।

जब दशम अध्याय का 'कीर्तिः श्री वाकचनारीणा स्मृतिमेर्धा धृतिः क्षमा'' का मनन किया तब मनश्चक्षु के सामने परम आदरणीया अमलप्रभा देवी मुस्कुराते हुए खड़ी हो गयी।

पुज्य विनोबाजी ने हमें एक पाथेय दिया—

काल— जारणम्
कटुक— वर्जनम्
स्नेह— साधनम्
गुण— निवेदनम्

अपने स्वभाव के अनुसार व्यक्ति विशेष मे इन गुणों का प्रत्यक्ष दर्शन करने की चाह मन में पैदा हुई तो परमपुज्या अमलप्रभा देवी का शान्त, सौम्य, स्नेहाप्लुत मुखड़ा ही दिखाई दिया।

धन्य वे पितामाता ! जिन्होंने सन्तान भूमिष्ठ होते ही गुणानुसारी नाम की कल्पना की थी।

—०—

सौम्य प्रभा असम, सौम्य प्रभा अमल

—चुनीभाई वैद्य

श्रीमती अमलप्रभा बहनके बारे में लिखना कठीन है। मैं असम में रहा तब उनसे झगड़ता रहा, हमारे मतभेद काफी विषयों में रहे, लेकिन एक बात निर्विवाद थी— सर्वोदयवालों के संदर्भ में "असम यानी अमलप्रभा बहन का असम," आज की अमलप्रभा बहन को छोड़कर हम असम के बारे में सोच नहीं सकते।

आज उनके बारे में लिखने बैठते समय पुज्य बाबा का स्मरण सहज ही आता है। वे अकसर कहते थे : अकबर के जमाने में संत तुलसीदास जी हो गये ऐसा इतिहासकार लिखते हैं सो गलत है। वास्तब में तुलसीदास जी के जमाने में अकबर हो गया ऐसा कहना चाहिए। क्यों कि ये जो शहनशाह होते हैं, राजा होते हैं और राजनीतिज्ञ होते हैं, वे भौतिक सीमाओं का निर्माण करते हैं, जो अत्यन्त अल्पजीवी होती हैं। जमाने का निर्माण वे नहीं करते, जमाने का, युग का निर्माण तो वे लोग करते हैं जो संत प्रकृति के और सात्त्विक प्रकृति के होते हैं; वे लोग करते हैं जो दार्शनिक की, ऋषि मुनियों की कोटी के होते हैं और यही लोग हैं जिनका काम, नाम और अनुशासन बर्षों तक, पीढ़ियों तक और सदियों तक चलता रहता है। उत्तर प्रदेश और बिहार में ऐसे करोड़ों लोग आज मिलेंगे जो अकबर बादशाह को नहीं जानते, लेकिन तुलसीदास जी और उनके काम को खूब जानते हैं।

ऐसे ही संत ऋषि मनीषी लोगों ने इस देश और उसके चारित्र्य

का निर्माण किया। उनका व्यवहार और अभिगम पूर्ण रुप से विधायक (positive) था और जन मानस पर उनका जो प्रभाव था वह सात्त्विक, शान्तिदायक और शीतल था। उन्होंने जो भी प्रवृत्तियाँ चलाई, उनके कारण जनमानस में कोई क्षोभ पैदा नही हुआ। इन्हीं लोगों ने इस देश को— भारतवर्ष को एक, अखंड और पवित्र बनाया। उन्होंने एक ऐसा दर्शन-तत्वज्ञान दिया, जिसमें कोई दूजा (परकीय) नहीं है, कोई शत्रु नही है, उन्होंने ऐसी भावनाओ का निर्माण किया, जो विश्व के सभी प्राणियो का, समूचे विश्व का मगल चाहने वाली हैं। इन्ही लोगों ने देश की जनता के चारित्र्य का निर्माण किया। आज देश के चारित्र्य में जो अच्छाइयाँ हैं वह उन्ही की दी हुई है। अमलप्रभा बहन को हम ऋषि मुनि और संत की कोटी कहें, न कहें, उनका असम के जनमानस पर जो प्रभाव है, वह उतना दृश्य (perceptible) नही भी हो लेकिन उनका असर निश्चित् रुप से सात्त्विक, शान्तिदायक और शीतल रहा और आज भी है।

अमलप्रभा बहन पूरे असम मे 'बाईदेउ' के नाम से परिचित है। वैसे तो असम के घर घर मे बाईदेउ होती है, लेकिन सर्वोदय के क्षेत्र में आम तौर से बाइदेउ शब्द से अमल बाईदेउ का ही बोध होता है। उनसे राजनीतिक, सामाजिक प्रभाव रखनेवाले और उम्र में भी उनसे अधिक उम्रवाले सबके लिए वह बाईदेउ रही और है। स्व मुख्यमन्त्री बिमला प्रसाद चलीहा, स्व मुख्यमन्त्री महेन्द्र मोहन चौधारी और ९६ वर्ष की उम्र के साहित्यिक दिग्गज नीलमणी फूकन —सबके लिए अमलप्रभा बहन बाईदेउ थी और उनकी श्रेणी के कई लोगों के लिए वह आज भी बाईदेउ हैं।

किसी कार्यकर्त्ता से सुनने को मिला था: बाबा कहते हैं कि सारे देश के कार्यकर्त्ताओं में अमलप्रभा बहन आध्यात्मिक दृष्टि से सर्वाधिक

आते हैं। वास्तव में बाबा ने ऐसा कहा था या नहीं, मैं नहीं जानता। आध्यात्मिकता क्या है? विनोबाजी के अनुसार गुण विकास ही तो आध्यात्मिकता को नापने का मानदंड (yard-stitch) है। सत्य को देखना, समझना और उसके संदर्भ में अपने अभिगम को, अपनी वृत्तियों को सत्य की दिशा में मोड़ना, अग्रसर करना, उर्ध्वगामी करना इसी का नाम है आध्यात्मिकता। अमलप्रभा बहन में वह शक्ति है कि, सत्य को देखें, परखे और उसके संदर्भों में अपने को परिवर्तित करें। जिनको हमने पूज्य माना, जिन ग्रन्थों को हमने सत्य माना, सभ्यता को— संस्कृति को, जिस दर्शन को, जिस परंपरा को हमने माना, सत्य और उचित माना, उनके बारे में कोई व्यक्ति या संयोग सवाल खड़ा कर देता है तब हमारा अहंकार सीना तानके खड़ा हो जाता है, एक झटके के साथ सामने वाले के विचार या सुझाव को गलत कह देता है। लेकिन ऐसे मौकों पर अपने अहंकार को हटाकर, दूर रखकर या उससे उपर उठकर सत्य को समझने के लिए अपने को तैयार करना, और उस सत्य को नम्रता पूर्वक स्वीकार करना— इसके लिए एक ताकत— एक शक्ति चाहिए। इसी को आध्यात्मिकता कहते हैं। मेरा यह कथन अगर सही है तो मुझको कहना पड़ेगा कि अमलप्रभा बहन काफी हद तक उस शक्ति को सिद्ध कर सकी है।

प्रारम्भ में कहा— वैसे अमलप्रभा बहन से मेरा कई बार मतभेद होता रहा, उनकी कुछ बातें मुझको गलत भी लगी। किन्तु आज इतनी दुरी से— समय और स्थल को देखने पर सारे मतभेद, उस महान त्यागशील और सेवा परायण जीवन के सामने कितने क्षुल्लक लगते हैं! असम के लोगों का चारित्र्य सौम्य है, वैसे ही अमलप्रभा की प्रभा भी सौम्य है। वह सौम्यता ही महानता है। उसको मेरे अनेक प्रणाम।

—o—

नमो नमोऽनन्त गुणार्णवाय

—अन्नपुर्णा महाराणा

एक बार मुझपर यह धुन सवार हुआ कि श्रीमद् भगवद् गीता में जिन गुणो का वर्णन है, मेरे परिचित व्यक्तियों मे से कौन किस गुण के अधिकारी है उसे प्रत्यक्ष करुँ ।

जब दशम अध्याय का 'कीर्ति. श्री वाकचनारीणा स्मृतिमेर्धा धृतिः क्षमा" का मनन किया तब मनश्चक्षु के सामने परम आदरणीया अमलप्रभा देवी मुस्कुराते हुए खडी हो गयी ।

पुज्य विनोबाजी ने हमें एक पाथेय दिया—

काल— जारणम्

करुक— वर्जनम्

स्नेह— साधनम्

गुण— निवेदनम्

अपने स्वभाव के अनुसार व्यक्ति विशेष में इन गुणों का प्रत्यक्ष दर्शन करने की चाह मन में पैदा हुई तो परमपुज्या अमलप्रभा देवी का शान्त, सौम्य, स्नेहाप्लुत मुखड़ा ही दिखाई दिया ।

धन्य वे पितामाता ! जिन्होंने सन्तान भूमिष्ठ होते ही गुणानुसारी नाम की कल्पना की थी ।

—०—

सौम्य प्रभा असम, सौम्य प्रभा अमल

—चुनीभाई वैद्य

श्रीमती अमलप्रभा बहनके बारे मे लिखना कठीन है। मैं असम में रहा तब उनसे झगडता रहा, हमारे मतभेद काफी विषयो में रहे, लेकिन एक बात निर्विवाद थी— सर्वोदयवालो के सदर्भ मे "असम यानी अमलप्रभा बहन का असम," आज की अमलप्रभा बहन को छोडकर हम असम के बारे मे सोच नही सकते।

आज उनके बारे मे लिखने बैठते समय पुज्य बाबा का स्मरण सहज ही आता है। वे अकसर कहते थे अकबर के जमाने मे सत तुलसीदास जी हो गये ऐसा इतिहासकार लिखते है सो गलत है। वास्तव मे तुलसीदास जी के जमाने में अकबर हो गया ऐसा कहना चाहिए। क्यो कि ये जो शहनशाह होते है, राजा होते है और राजनीतिज्ञ होते हैं, वे भौतिक सीमाओ का निर्माण करते हैं, जो अत्यन्त अल्पजीवी होती हैं। जमाने का निर्माण वे नही करते, जमाने का, युग का निर्माण तो वे लोग करते हैं जो सत प्रकृति के और सात्त्विक प्रकृति के होते हैं, वे लोग करते हैं जो दार्शनिक की, ऋषि मुनियो की कोटी के होते हैं और यही लोग है जिनका काम, नाम और अनुशासन वर्षो तक, पीढियो तक और सदियो तक चलता रहता है। उत्तर प्रदेश और बिहार मे ऐसे करोडो लोग आज मिलेंगे जो अकबर बादशाह को नही जानते, लेकिन तुलसीदास जी और उनके काम को खूब जानते हैं।

ऐसे ही सत ऋषि मनीषी लोगो ने इस देश और उसके चारित्र्य

का निर्माण किया। उनका व्यवहार और अभिगम पूर्ण रुप से विधायक (positive) था और जन मानस पर उनका जो प्रभाव था वह सात्त्विक, शान्तिदायक और शीतल था। उन्होंने जो भी प्रवृत्तियां चलाई, उनके कारण जनमानस में कोई क्षोभ पैदा नहीं हुआ। इन्हीं लोगों ने इस देश को— भारतवर्ष को एक, अखंड और पवित्र बनाया। उन्होंने एक ऐसा दर्शन-तत्वज्ञान दिया, जिसमें कोई दूजा (परकीय) नहीं है, कोई शत्रु नहीं है, उन्होंने ऐसी भावनाओं का निर्माण किया, जो विश्व के सभी प्राणियों का, समूचे विश्व का मंगल चाहने वाली हैं। इन्ही लोगों ने देश की जनता के चारित्र्य का निर्माण किया। आज देश के चारित्र्य में जो अच्छाइयां हैं वह उन्हीं की दी हुई है। अमलप्रभा बहन को हम ऋषि मुनि और संत की कोटी कहें, न कहें, उनका असम के जनमानस पर जो प्रभाव है, वह उतना दृश्य (perceptible) नही भी हो लेकिन उनका असर निश्चित् रुप से सात्त्विक, शान्तिदायक और शीतल रहा और आज भी है।

अमलप्रभा बहन पूरे असम में 'बाईदेउ' के नाम से परिचित हैं। वैसे तो असम के घर घर में बाईदेउ होती है, लेकिन सर्वोदय के क्षेत्र में आम तौर से बाइदेउ शब्द से अमल बाईदेउ का ही बोध होता है। उनसे राजनीतिक, सामाजिक प्रभाव रखनेवाले और उम्र में भी उनसे अधिक उम्रवाले सबके लिए वह बाईदेउ रहीं और है। स्व मुख्यमन्त्री बिमला प्रसाद चलीहा, स्व मुख्यमन्त्री महेन्द्र मोहन चौधारी और ९६ वर्ष की उम्र के साहित्यिक दिग्गज नीलमणी फूकन —सबके लिए अमलप्रभा बहन बाईदेउ थी और उनकी श्रेणी के कई लोगों के लिए वह आज भी बाईदेउ हैं।

किसी कार्यकर्त्ता से सुनने को मिला था: बाबा कहते हैं कि सारे देश के कार्यकर्त्ताओं में अमलप्रभा बहन आध्यात्मिक दृष्टि से सर्वाधिक

आये हैं। वास्तव में बाबा ने ऐसा कहा था या नहीं, मैं नहीं जानता। आध्यात्मिकता क्या है? विनोबाजी के अनुसार गुण विकास ही तो आध्यात्मिकता को नापने का मानदंड (yard-stitch) है। सत्य को देखना, समझना और उसके संदर्भ में अपने अभिगम को, अपनी वृत्तियों को सत्य की दिशा में मोडना, अग्रसर करना, उर्ध्वगामी करना इसी का नाम है आध्यात्मिकता। अमलप्रभा बहन में वह शक्ति है कि, सत्य को देखें, परखे और उसके संदर्भों में अपने को परिवर्तित करें। जिनको हमने पूज्य माना, जिन ग्रन्थों को हमने सत्य माना, सभ्यता को— संस्कृति को, जिस दर्शन को, जिस परंपरा को हमने माना, सत्य और उचित माना, उनके बारे में कोई व्यक्ति या संयोग सवाल खड़ा कर देता है तब हमारा अहंकार सीना तानके खड़ा हो जाता है, एक झटके के साथ सामने वाले के विचार या सुझाव को गलत कह देता है। लेकिन ऐसे मौकों पर अपने अहंकार को हटाकर, दूर रखकर या उससे उपर उठकर सत्य को समझने के लिए अपने को तैयार करना, और उस सत्य को नम्रता पूर्वक स्वीकार करना— इसके लिए एक ताकत— एक शक्ति चाहिए। इसी को आध्यात्मिकता कहते हैं। मेरा यह कथन अगर सही है तो मुझको कहना पडेगा कि अमलप्रभा बहन काफी हद तक उस शक्ति को सिद्ध कर सकी है।

प्रारम्भ में कहा— वैसे अमलप्रभा बहन से मेरा कई बार मतभेद होता रहा, उनकी कुछ बातें मुझको गलत भी लगी। किन्तु आज इतनी दुरी से — समय और स्थल को देखने पर सारे मतभेद, उस महान त्यागशील और सेवा परायण जीवन के सामने कितने क्षुल्लक लगते है ! असम के लोगों का चारित्र्य सौम्य है, वैसे ही अमलप्रभा की प्रभा भी सौम्य है। वह सौम्यता ही महानता है। उसको मेरे अनेक प्रणाम।

—०—

हमारी बाइदेउ

—विमल वन्दन—

श्रीमती अमलप्रभाजी जन्म से असमीया हैं, कर्म से वह भारतीय हैं, धर्म से विश्व नागरिक हैं। एक अदभूत व्यक्तित्व है। पिछले तीस वर्षों के भारत-भ्रमण में ऐसी दूसरी व्यक्ति मेरे देखने में नही आयी।

अभिजात अमीरी के आन्तरिक ऐश्वर्य में सहज फकीरी का वैभव मिला हुआ है। युनिवर्सिटी की शिक्षा में कुलीन शालीनता की सम्पन्नता घुली हुई है। असमी सौम्यता में नारी सुलभ स्निग्धता और मधुरता मिली हुई है। सच कहूं तो हमारी बाईदेउ एक जीता जागता काव्य है।

सन १९५४ से अनेक बार असम जाना हुआ है। १९५४ से १९६२ के दरम्यान भूदान-यज्ञ के काम से पूरे असम में बाईदेउ के साथ घूमना हुआ है। साथ रहना हुआ है।

जीप चलाने बैठी हैं— बाइदेउ। सभा में अनुवाद कर रही हैं— बाइदेउ। सरकारी अधिकारियों से मिलने गई हैं— बाइदेउ। रसोई में काम करनेवाली लड़कियों के पास बैठी हैं— बाइदेउ। कस्तूरबा ट्रस्ट के कार्य का संचालन कर रही हैं— बाइदेउ। उनके इतने विविध रुप मैं ने देखे हैं कि स्मरण मात्र से रोमांच होता हैं। आतिथ्य करना तो वे खूब जानती हैं। रवीन्द्र संगीत सुना है उनके मधुर कंठ से। लेकिन मेरा यह वाक्य पढ़ेंगी तो "इस राऽऽम"

कहकर हंस पड़ेंगी। "आनन्द धारा बहिछे भुवने" यह गीत आज तक कानों में गूंजता है।

दुबली पतली इकहरी काया। बड़ी बड़ी भावमयी आंखें। मीठी सुरीली आवाज। लम्बे डग भरते हुए सन्त विनोबाजी के साथ पदयात्रा में चल रही बाइदेउ की छबि आज भी आंखों के सामने खड़ी है।

असम का गत पचास वर्षों का सांस्कृतिक इतिहास अमलप्रभाजी के महिमामय जीवन कार्य से जुड़ा हुआ है। वे ७५ वर्ष पूरे कर रहीं हैं। उनकी जीवनसाथी बहनें श्रीमती शकुन्तला चौधारी तथा श्रीमती हेम काकती उस प्रसंग को सुवर्णोत्सव में परिणत करेंगी। उनके आनन्द में मैं शामिल रहूँगी मनसे। हमारी प्यारी बड़ी बहन —अमलप्रभाजी के चरणों में यह भावपुष्प समर्पित हो। वे शतायुषी बनें। दीर्घ आयु आरोग्य प्राप्त करें।

— ० —

अमलप्रभा दीदी दीर्घजीवी हों

—पूर्णचन्द्र जैन

Δ अमलप्रभा दीदी के अभिनन्दन प्रसग मे क्या लिखा जाय ?

Δ जो भी और जितना भी लिखा जाय वह राष्ट्र समाज को उनकी देन की तुलना में नगण्य होगा !

Δ इतनी गरिमामय, सतत प्रेरणा देनेवाली, नव-जीवन दायी, विविध-तामय उनकी धरोहर है !!

Δ जयपुर (राजस्थान) की शिक्षण-सस्था, पत्र-पत्रिका सामाजिक, राजनैतिक कार्यक्रम सगठन वगैरह के निमित्त से आसाम मे मेरा आना-जाना कई बार रहा। लेकिन, विनोबा के क्रान्तिकारी भूदान-ग्रामदान आन्दोलन के निमित्त से वर्षो पूर्व गोहाटी गया तब, 'सरणिया आश्रम मे ठहरने के दौरान और मगलदई के एक कार्यकर्त्ता शिविर के प्रसग मे, आश्रम की प्रतिभाशाली बहनो तथा उनकी मेरु-स्तम्भ रुप, प्रकाशपुज, सस्थापिका अमल-प्रभा दीदी से पहला साक्षात्कार हुआ शिविर में निकट से देखने, जानने का सुअवसर भी मिला।

Δ आसाम प्रदेश के बारे मे पहिले से ख्याति थी कि वहाँ पुरुष-वर्ग की अपेक्षा महिलाएँ, व्यक्तिशः और समुदाय भी, अधिक सुशिक्षित सस्कारी सर्वागीण विकासशील तथा विचार व्यवहार दोनो में कुशल, दुरदर्शी, कर्मठ हैं।

Δ अमलप्रभा दीदी का अब तक का पूरा जीवन इसका एक और प्रत्यक्ष प्रमाण माने जाने योग्य है। इसमें कोई शंका हो नहीं सकती।

Δ विनोबा को तपस्विनी मातृ-शक्ति निर्माण-रूप 'ब्रह्म विद्या मन्दिर का बीज' सरणिया आश्रम से मिला। अथवा ब्रह्म विद्या मन्दिर रूपी पल्लवित पुष्पित सघन वृक्ष के फल के मधुर अमृत-रस ने उस सरणिया आश्रम को अधिक सार्थक सशक्त बनाया, इसका अनुमान या ऐतिहासिक प्रमाण मैं नहीं लगाना चाहता।

— लेकिन यह निश्चयात्मक कह सकता हूं कि लम्बी दुरी के बावजूद पवनार (वर्धा) का 'ब्रह्म विद्या मन्दिर' और गौहाटी का 'सरणिया-आश्रम' एक दुसरे की पूरक, महिला— जगत् की क्रान्ति-कारी उन्नायक उद्‌बोधक, यह दोनों संस्थाएँ दिखाई देती हैं।

— विनोबा और अमलप्रभा दीदी की समक्षता का कोई प्रश्न ही नही है। लेकिन, यह कहना उचित और मान्य होगा कि एक जगह, पवनार (वर्धा, महाराष्ट्र) में विनोबा ब्रह्म विद्या मन्दिर ज्ञान-गंगा के प्रवाह-स्रोत रहे तो सुदुर सरणिया (गौहाटी, आसाम) में वहाँ के आश्रम के अजस्र स्रोत को प्रसूत करने का श्रेय अमलप्रभा दीदी की है !!

— 'सादा जीवन— उच्च विचार,' सतत सेवारत, निरभिमानी, अपने को तिल-तिल जलाने वाली, चारों ओर के वातावरण, मानव व प्राणिमात्र को प्रकाशित करनेवाली निर्धुम प्रभा-युक्त अमलप्रभा दीदी के अभिनन्दन के समय, उनको दीर्घजीवी, शतायु होने की मंगल कामना में सम्मिलित होते हुए मुझे बहुत आनन्द होता है। उसे मैं अपना एक सौभाग्य मानता हूँ।

ज्योतिर्मयी अमलप्रभा दीदी और सरणिया आश्रम की सब बहिनों को सविनय वन्दन। ●

सौम्य एवं तेजस्वी मूर्ति

—राधाकृष्ण बजाज

आसाम की माता अमलप्रभा बहन की ७५ साल पूरे हो रहे है। उनकी वह दुबली-पतली दृढ निश्चयी प्रतिमा आंखोंके सामने खडी हो जाती है। उनका पूरा जीवन ही साधना एवं सेवामें बीता। उनके पिता डा. हरिकृष्णदास एवं माता हेमप्रभा देवी दोनोंके परिचय में आया हूं, दोनोंही सेवामूर्ति थे। २८ सालकी आयु में गांधीजी के पास मगनवाडी मे आकर ग्रामोद्योगोंकी ट्रेनिंग ली। गौहाटी आकर शरणीया मे बहनों का छोटासा आश्रम बनाया। वह आश्रम आज अपनी सेवा के लिये सारे आसाम मे प्रसिद्ध है। रचनात्मक कामों में से ऐसा कोई काम नहीं जिसमें अमलप्रभा बेनने प्रमुखतासे भाग न लिया हो। बुनियादी तालीमकी शिक्षाकी भी ट्रेनिंग सेवाग्राम में श्री आशादेवी व आर्यनायकमजी से ली। कस्तुरबा ट्रस्ट की प्रतिनिधि रही। संत विनोबा के भूदान आंदोलन मे पूरा-पूरा सहयोग दिया, पदयात्रा मे साथ रही। सर्वोदय साहित्य के प्रकाशनके निमित्त कई बार गौहाटी जाना हुआ। हमारे एक साथी श्रीचुन्नीभाई सर्वोदय साहित्यका प्रचार करने के लिये कई वर्ष आसाम में रहे। उनकी अधिक सहयोग श्री अमलप्रभा बैनसे ही मिला।

मेरी दृष्टि मे अमलप्रभा बेनने आसाम मे स्त्री-शक्ति जागरणका अद्वितीय काम किया है। वे स्वयं आजीवन ब्रह्मचारिणी रही साथही ब्रह्मचारिणी

बहनोंका संगठन खड़ा कर दिया। अमलप्रभा बेनका सारे आसाम में नैतिक प्रभाव है। बहनोंके ऐसे प्रभाव के दर्शन सारे भारत में कहीं नहीं हुए। जहांतक सर्वोदयका संबंध है आसाम में पहला नाम अमलप्रभा बेनका ही आता है। जमनालाल बजाज ट्रस्टने विधायक कार्यो की सेवा निमित्त बजाज अवार्ड देकर इन्हें सम्मानित किया एवं स्वयं भी सम्मानित हुआ। सर्वोदय जगतमें चमकते हुए सितारोंमें उनका नाम अगुआ है। ऐसे तेजस्वी मूर्ति, स्वभावमें अत्यंत नम्र हैं, सौम्य हैं। इतनी बड़ी शक्ति होकर सरल-सहज स्वभाव मिलना दुर्लभ है। ७५ वीं सालगिरह पर हम अभिनन्दन करते हैं। भगवान उन्हें शतायु करे एवं स्वस्थ रखे यही शुभकामना।

—o—

बाइदेउ

—मनमोहन चौधरी

मैं जब बहुत साल पहले बाइदेउ से पहली बार मिला तो थोड़ा सा घबड़ाया हुआ था, क्यों कि बाइदेउ बहुत पढ़ी-लिखी महिला थी। उनके पास विश्व विद्यालय की डिग्री थी और मैं था गँवार आदमी जिसे औपचारिक शिक्षा बहुत कम मिली थी। पर शीघ्र ही मेरी घबराहट दूर हो गई। मैं ने देखा कि बाइदेउ के आचरण से यह पता लगाना असम्भव था कि उनके पेट में कितनी विद्या ठुँसी हुई है। उनका व्यवहार इतना सरल, स्नेहपूर्ण और स्वाभाविक है कि आपस के व्यवहार के हर प्रकार का व्यवधान तुरन्त ही मिट जाता है।

मैं ने १९५७ में असम पहली बार गया और हफते भर बाइदेउ के साथ प्रान्त भर घुमा। सारे प्रान्त से वे कितने परिचित हैं और सभी लोग उन्हें कितने प्यार और आस्था की निगाह से देखते हैं यह जानने को मिला।

असम में स्त्री-शक्ति का बोलवाला है और सर्वोदय आन्दोलन में बहनें ही सर्वोपरि रहीं हैं। उसका काफी श्रेय बाइदेउ को प्राप्त है। उन्होंने बहनों की अनेक मंडलियां कर दी जिसमें एक एक बहन सेवाभाव और तेजस्वीता में किसी से पीछे नहीं हैं।

उस जमाने में कई बार असम जाना हुआ और हर बार बाईदेउ में व्यक्तित्व की नई नई अभिव्यक्ति से मैं प्रभावित हुआ। एक बार गुवाहाटी के चाँदमारी आश्रम में कार्यकर्ताओं की बैठक थी। शाम

को मनोरंजन का कार्यक्रम चला, उसमें असमीया लोकनृत्य बताने की बात हुई तो दूसरों के साथ बाइदेउ भी उठ खड़ी हुई और उत्साह के साथ नाच में जुट गई। नेतापन का जो वजन अकसर बड़े लोगों को दबाता है उसका दर्शन बाइदेउ में लेशमात्र भी नही था।

आपत्कालीन स्थिति और उसके आड में देशपर तानाशाही लादने के प्रयत्न को लेकर सर्वोदय आन्दोलन में गहरा मतभेद पैदा हुआ। कदाचित् बाइदेउ का विचार, हमलोगोंके विचारोंके, जो जयप्रकाश जी के साथ चलने वालेथे, उनके अनुरूप नही थे। पर इसकी वजह से परस्पर आदर और स्नेह के संपर्क में कोई फर्क नही पडा। इसी में मैं उनकी अहिंसावृत्ति की पराकाष्ठा देखता हूँ।

बहुत दिनों से असम जाना नही हुआ। बाइदेउ भी आजकल अधिवेशन-सम्मेलन में आ नही पाती। आजकल भुवनेश्वर से गुवाहाटी एक सीधी गाडी हफते में एकदिन जाती है। कई बार अन्नपूर्णा, सुमित्रा और मै बैठकर बातचीत करता हूं कि एक बार चलकर बाइदेउ से मिल आऊ। किसी न किसी वजह से अब तक वह काम सम्पन्न नहीं हुआ। यह विश्वास करने का मन नही होता कि बाइदेउ पचहत्तर साल की हो गई और वह बिमार है। हम यह उम्मीद रख रहे है कि जब हम गुवाहाटी जायेंगे तब बाइदेउ को हमेशा की तरह तरोताजा, हसमुख और कर्मठ पाएंगे।

—o—

अमलप्रभा बहन शतायु हो

—ठाकुरदास बंग

अमलप्रभा बाइदेउ को असम मे कौन नही जानता ? सारे भारत के सर्वोदय जगत् में वे तेजस्वी नक्षत्र की भाँति चमक रही है। आजन्म ब्रह्मचारिणी, विदुषी, सेवाभावी अमलप्रभा बहन की तुलना किससे की जाय !

उन्होंने असम के सारे नारी समाज को तथा पुरुषों को स्नेह प्रदान किया, सैकड़ों कार्यकर्ताओं का निर्माण कर उन्हें माता की ममता से पोषण किया। असम की यह मातृशक्ति इतनी सरल और इतनी सादगी से भूषित हैं कि इसे देखे बिना सहसा आँखों को विश्वास नहीं होता। गत दस-बीस वर्षों मे मैं अनेक बार असम गया। असम में कोई रचनात्मक काम करना हो तो उनकी सलाह, उनका मार्गदर्शन अनिवार्य सा है। सलाह देने में, मदद करने में उन्होंने कभी मनाही नही की। उनके द्वारा स्थापित किए गए शरणीया आश्रम का स्नेहपूर्ण आतिथ्य हमेशा उपलब्ध रहा।

विनोबा जी के वे परम भक्त। उनकी प्रसिद्धि इतनी है कि सन् १९६३ में रायपुर सर्वोदय सम्मेलन का उद्‌घाटन करने का भार उनकी अनिच्छा के बावजूद उनपर लादना ही पड़ा।

असम की यह अद्वितीय सेविका १२ नवम्बर १९८६ को अपने

सेवामय सार्थक जीवन के ७५ वर्ष पूर्ण की है। शरीर से वे कमजोर हुई है। स्वास्थ भी उनका इन दिनों ठीक नहीं रहता है। भगवान से प्रार्थना है कि वे उन्हें उत्तम स्वास्थ एंव आयु प्रदान करें जिससे कि वे असम की एवं भारत की परिपूर्ण सेवा कर सकें।

—०—

कोमला—अमला

—शोभना रानडे

हमारी प्रिय बाईदेउ की ७५ साल पूर्ण हो रहे हैं इसकी हमें बहुत ही खुशी है। मेरा उनके साथ परिचय गत ३० वर्षों का है और जब मेरे आँखों के सामने बाईदेउ की मूर्त्ती खड़ी होती है तब वह स्मितवदना अति कोमला कृशागी व्यक्ति रहती है। वैसे असम के लोगों के हिसाब से देखा जाय तो बाईदेउ लम्बी है, उनकी आँखें और अवयव बिल्कुल मंगोलियन के जैसे नहीं है, वे बहुत ज्यादा गौर वर्णी की नहीं है— पीतवर्णी जरुर है। उनका व्यवहार कोमल है— स्वभाव मित्र का है और आचरण तपस्विनी की है। उन्होंने असंग्रह का वृत गांधीजी से लिया है— कम वस्तुओं का इस्तेमाल करती है लेकिन जो भी वस्तु उनके बदन पर होगी वह बिल्कुल ठीकठाक होनी ही चाहिए। मेखला-चादर का साईज उनके लिए लम्बे अर्ज का बुना जाता है लेकिन धुले हुए कपड़े जब वह पहनती हैं तब यह महसूस भी नही होगा कि बाईदेउने स्वयम् कपड़ों की धुलाई की हुअी है। कपड़ें धोना, ठीक उनको ढंग से सुखाना, अच्छी तरह प्रेस के जैसे तय करके रखना और दुसरे दिन तक बदन पर जैसे के तैसे सम्हालना यह बाईदेव की विशेषता है। उनके सीले हुए कपड़े भी अच्छे नापके, आकार के रहते हैं। उसमें जरा भी ढिलाई उनको अच्छी नहीं लगती है। उनका जीवन सुन्दर है, कोमल है, बुद्धिनिष्ठ है और भावना-प्रधान है। हरेक नए

विचार के लिए उनमें बच्चों की जैसी उत्कंठा है और उसको कार्यान्वित करने के लिए अपनी सारी शक्ति को वह जूटा लेती है। वह अपने को कभी नहीं मानती है और एक सामान्य कार्यकर्त्ता जैसा जीवन बिटाना उनको ज्यादा पसंद है।

१९५६ में मेरी पहली मुलाकात बाईदेव से हुयी। मेरे पति श्री रानडे जी ने असम आईल कम्पनी में नौकरी ली और वे डिगबोई गए। ७ महीने बाद मैं बच्चों को साथ लेकर असम जाने के लिए तैयार हो गयी। तब मैं स्व अण्णासाहब सहस्र बुद्धे के साथ खादी ग्रामोद्योग में काम करती थी। मैं ने एक दिन अण्णा से पूछा कि 'अण्णा' अब मैं बच्चों को साथ लेकर असम जा रही हूँ। मैं वहाँ क्या काम कर सकती हूँ? आप कुछ परिचय पत्र वगैरा दीजिए। अण्णा ने तुरन्त कहा कि पत्र वगैरा देने की कोई जरुरत नहीं है। गौहाटी उतरने से पानबजार जाओ और अमलप्रभा दास को मिलो और कहो कि मै असम आ गयी हूँ और कुछ सर्वोदय का काम करना चाहती हूँ—और बस् बाईदेउ का पल्लु पकड़कर रहो, सोचने की जरुरत नही है। मैंने वैसा ही किया। पूज्य बाईदेउ का प्रथम दर्शन अत्यन्त प्रेरणादाहक था। वह एक प्रसन्न वदना, किन्तु कठोर कर्मी, प्रभावशाली व्यक्तित्व से भरपूर लग रही थी। पिताजी बीमार थे। उनकी सेवा हो रही थी और साथ साथ दिल खोलकर बातचीत। मैंने तो आन्तरिक श्रद्धा ने उनका पल्लु पकड़ लिया और अपने हृदय के अन्दर खूब आस्था से उसकी जतन कर रखा है। वहाँ से मेरे जीतेजी उसको कोई भी हटा नही सकता। बाईदेउ ने हेमा भराली के साथ मेरा परिचय करा दिया और तबसे हेमा और मेरा एक अटुट प्रेम तथा स्नेह का बन्धन बन गया। हम मिलते रहे, एक साथ रहे, और दुःख में सह भागी हुए और पूना में रहते

हुए भी इन दोनों के साथ मेरा प्रेमभाव का क्रम ध्यान से बनता रहा है।

दुसरे दिन हमारी प्रिय शकुन्तला बाईदेउ और हेमा काकति भी मिली। शरणिया आश्रम की पावनभूमि देखी और ऐसा मिला कि मानों मैं अपने घर में ही आयी हूँ।

स्व आशा देवी आर्य नायकम का आसाम दौरा भूदान आन्दोलन के लिए चल रहा था। बाईदेउ ने उनके साथ घूमने को कहा। मैं १२ दिन उनके साथ असम के गांव गांव घूमी और असम की सभ्यता के साथ, लोगों के साथ मेरा परिचय होने लगा। असम का आहार और बिहार मेरे शरीर को सुखद हुआ और १७ साल के मेरे वास्तव्य में मैं एक दिन भी-बीमार नहीं हुई। असम की मेखला-चादर मेरे तन की शोभा देने लगी और असमीया भाषा के अध्यन में मेरी रुची पैदा हो गयी। वह इतनी लाभकारी हुई कि मैं असम साहित्य सम्मेलन में जाने लगी।

वैसे असम गांवो का ही बना हुआ प्रदेश है। लेकिन ग्रामदानी गांवों में बाईदेव के साथ मै जो रही वे दिन मैं कभी नहीं भूलूंगी। बाईदेउ पूरा समय काम करती थी। कभी लकड़ी तोड़ती थी तो कभी रेंट लगाकर मकान बनाती थी। कभी धान की ढेंकी चलानी थी तो कभी बुनाई दिखाती थी। कभी चुलेके पास बैठकर खाना पकाती तो हर रोज खासकर पायखाने की सफाई स्वयम् करती थी। उनका जीवन सही अर्थ में असम जीवन था। रात को सभा होती थी तब गांव के लोग उनको देवता के समान मानते थे। बरदलनी के ग्रामदान अभियान में मुझे गुनदा मिली— जैसा नाम वैसा उनका जीवन है। हम दोनों ने एक साथ रहकर जो अनुभव प्राप्त किए हैं वे आज भी उतने ही हृदय स्पर्शी और रोमांचकारी है। उनको लिखने बैठू तो और एक

ग्रन्थ बन जायगा। असम के जो अनुभव मेरे जीवन को आकार और अर्थ देने में समृद्ध हैं उनमें बाइदेउ को लेकर शरणीया के सब सेविकाओं का बहुत बड़ा योगदान है। लेकिन सबके नजदीक जाकर प्रेम पाने का काम तो बाईदेउ ने ही किया था।

१९६१ में असम-बंगाल भाषिक आन्दोलन हुआ। बहुत हानी हुई और दोनों भाषिक जनता में समन्वय सधने का और मदद पहुँचाने का काम बाईदेउ ने मुझे दिया। मेरा अपने पर का विश्वास बढ़ गया। बाईदेउ की नजर कछुए की नजर जैसी है। सबकी और उनका ध्यान रहता है और सबके विकास के लिए वह प्रयत्नशील रहती है।

पूज्य विनोबाजी की पदयात्रा असम में आरम्भ हुई। बंगाल का आखिर पड़ाव था तुफानगंज। वहीं से मैं बाईदेउ के साथ थी। गोलोकगंज के सर्व सेवा संघ के बैठक में अण्णा आये थे। फिर से उन्होंने कहा 'पल्लू पकड़ के रखा है न? कभी छोड़ना नही'। बाईदेव अण्णा की और देखने लगी। अण्णा ने हसँकर कहा— 'वह हमारी आपस की बात है।' उस पदयात्रा का भारी काम बाईदेउ ने सहजता से चलाया और साथ साथ हम जैसे लोगों का प्रशिक्षण होता रहा। पूज्य विनोबाजी के सान्निध्य में हम हमेशा मिलते रहें। विश्व महिला सम्मेलन का आयोजन हुआ। बाबा ने कहा बाईदेउ अध्यक्षा होंगी, और मुझको सेक्रेटरीं बनके उनके साथ काम करने का मोका मिला। बाईदेउ को विनोबा जी पर अपार श्रद्धा थी और बाबा भी उनको बहुत चाहते थे। वे कहते थे असम का सर्वोदय दर्शन यानी अमलप्रभा का दर्शन। एक धनी पिता की पुत्री होने पर भी उन्होंने त्याग के जीवन को अपनाया और अपने जीवन से अनेक तरुण बहनों के दल का गठन किया। महिलाओं के द्वारा एक नया नेतृत्व

समाज में लाकर दिखाया और यह उनकी बड़ी देन समाज को मिला। असम में जितने भी रचनात्मक कार्य चल रहे हैं सब में स्त्रियों की शक्ति का दर्शन होता है। इसलिए विनोबा जी कहते थे कि स्त्री शक्ति का विकास जिस तरह असम में हुआ वैसा अन्यत्र कहीं भी नहीं हुआ और उस शक्ति से विश्व-शान्ति लाने के लिए अपना ढंग का आदर्श से पिड़ोकर मैत्री आश्रम नाम देकर असम में आश्रम बनाया।

स्त्री-शक्ति में जो मनुष्यता है, विनय है, अष्मता और खासकर कोमलता है उसका पूरा पूरा आविष्कार बाईदेउ के जीवन में दिखाई देता है। आज मैं उनको शत शत प्रणाम कर रही हूँ और भगवान से प्रार्थना करती हूँ कि उनके जीवन का कस्तुरी सुगध हमेशा के लिए फैलता रहे। ●

नम्रता-उन्नति :

—कुसुम देशपांडे

वीणा कह रही है, "बाइदेउ के बारे में लिखो।" ऐसे समय सचमुच लगता है, 'शब्द से भाव श्रेष्ठ है।' भाव सुमनों को भला शब्दों में कैसे गूंथी जाय ?

कौन बाइदेउ ? दुग्ध धवल चाँदनी की स्निग्धता, शीतलता, सौम्यता जिनके संग रहने पर मिलती है वह है बाइदेउ ! कौन बाइदेउ ? असम के सामान्य जनों से ले कर विशिष्ट जनों तक जिनके लिए हृदय प्रेम और आदर से भरे हैं ! ऐसी हमारी बाइदेउ ! दीन-दुःखियों की सेवा मे तन-मन-धन बहानेवाली ! एक दफा किसी सम्मेलन के निमित्त बाइदेउ का पवनार आना हुआ था। असम के साथी भी उस समय थे। अन्य प्रदेश के एक कार्यकर्त्ता ने पूछा, "यह कौन महिला है, जो इतनी सीधी-सादी है और इतना मधुर बोलती है ?" असम के एक युवा कार्यकर्त्ता ने कहा, "यह हमारी सबकी बड़ी बहन है— असम के मुख्य मन्त्री जिनके सामने माथा झुकाते हैं।" बात है पुरानी ! लोकसुलभ भाषा मे उस युवक ने बाइदेउ का परिचय दिया। वाकई बात है भी तो ऐसी ! असम राज्य में किसी भी दल की सत्ता हो, बाइदेउ के शब्द के लिए वहाँ आदर है। राजनैतिक दल, स्वयंसेवी संस्था— समाज के सभी स्तरों में बाइदेउ के सम्मुख 'माथा झुकाने वाले' व्यक्ति मिलते हैं। समूचे असम प्रदेश में सर्वोदय क्षेत्र को बाइदेउ का नेतृत्व, मार्गदर्शन मिलता

है। इतना होने पर भी 'अहंता' बाइदेउ के नजदीक फटकती नहीं। बल्कि 'नम्रता दंभशून्यत्व, ऋजुता,' ऐसे गुणालंकारों से मंडित बाइदेउ "मैं तो कुछ नहीं जानती, मुझ में कुछ नहीं"— ऐसे भाव लिए सदा विचरती हैं।

"Blessed are the Meek, for they shall inherit the Earth" बाइबिल के वचन के अनुसार बाइदेउ पर प्रभु-कृपा है। लगता है, नम्रता को, विनय को मूर्तिमान होने की इच्छा हुई और उसने आकार लिया बाइदेउ का।

पुरानी बात है! बाइदेउ का सेवाकार्य देखकर उनका गौरव करने के लिए भारत-सरकार ने उन्हें पद्मविभूषण उपाधि देने का तय किया था। परन्तु बाइदेउ ने उसका स्वीकार नहीं किया। उन्होंने सरकार को लिखा, "मैं आपकी बहुत कृतज्ञ हूँ, कि मेरी छोटी-बड़ी सेवा जो कुछ मेरे हाथ से हुई, उसकी आपने मान्यता दी, परन्तु मैं आपकी उपाधि को स्वीकार नहीं कर सकती। क्यों कि उससे मुझमें केवल अहंकार ही पैदा होगा। इसलिए कृपा करके आप मुझे क्षमा करें।"

बाबा कहा करते थे, किसी व्यक्ति में पचासों गुण हों लेकिन नम्रता न हो, तो ऐसे व्यक्ति के लिए आध्यात्मिक दृष्टी से 'तरना' मुश्कील है।

हमने देखा बाइदेउ ने अपने को हमेशा पीछे रख कर ही काम किया। सन १९७८ में गुवाहाटी में तृतीय अखिल-भारत स्त्री-शक्ति सम्मेलन संपन्न हुआ। वहाँ मंच पर बाइदेउ नहीं थी। तीनों दिन अतिथियों को गरम पानी मिले इसलिए वे चुल्हे के पास खड़ी रहती थीं। इसतरह वे हमेशा दूसरे को आगे बढ़ाती हैं। 'मैं' बाइदेउ में पूरी तरह अनुपस्थित (absent) ही हैं। "तुम काम कर रहे हो यानी मैं ही काम कर रही हूँ। तुम ही 'मैं' हूँ"— ऐसी उनकी भूमिका रहती है।

"दुसरो के अल्प गुण को विस्तार करनेवाला उत्तमोत्तम पुरुष है।" —संत माधवदेव की यह व्याख्या बाइदेउ ने पूरी आत्मसात् की है। सामनेवाले के अल्प गुण का विस्तार, बाइदेउ करती हैं। परिणाम यह आता है कि कार्यकर्त्ता स्थिर होता है, उसका मनोबल बढता है। उनके पास हर कार्यकर्त्ता एक प्रकार की सुरक्षा (security) अनुभव करता है, और उसका दिल बाइदेउ के पास खुलता है। कारण यही कि बाइदेउके पास है, क्षमा और विश्वास, और है वत्सलता और ममता।

बाबा की असम-पदयात्रा मे हम सब ने बाइदेउ की वात्सल्य-रुपी गगा मे खूब डुबकी लगाई है। हम लोगों के खानेपीने से लेकर सोने तक की चिन्ता वे करती थी। एक बार याद है, गोलाघाट मे बाइदेउ स्वयं बाजार जाकर मच्छरदानी खरीद कर लायी और हमारे बिस्तर पर टाग भी दी। ऐसे कितने ही प्रसग !!

विश्वास फलदायकम्, का, बाइदेउ को हमेशा अनुभव आता है, ऐसा लगता है। भगवद्-गीता के अनुसार सशय रखनेवाला तो नष्ट ही होता है। उसे सफलता नही मिलती। उसके द्वारा कोई महान् कार्य नही हो सकता। सफलता की कुजी है— विश्वास और सशय है सफलता का शत्रु ! बाइदेउ हमेशा विश्वास रखती है।

फलाने क्षेत्र मे काम की कठिनाई है, बाइदेउ का विश्वास कार्यकर्त्ताओ मे उत्साह पैदा करता है और सफलता के लिए आशा के किरण नजर आने लगते है। सामनेवाला व्यक्ति आज कोई गलत काम कर रहा है। परन्तु बाइदेउ विश्वासपूर्वक उससे काम लेती जाती है। बाइदेउ की विश्वास-शक्ति ने कइयो मे परिवर्त्तन लाया है।

कार्यकर्त्ताओ को खडे करने के लिए, स्थिर करने के लिए, उससे काम लेने के लिए, हिम्मत देने के लिए बाइदेउ के पास अमोघ शस्त्र है— प्रेम, विश्वास !

असम प्रदेश में स्त्री मुक्त है, स्वतन्त्र है। वहाँ स्त्री-शक्ति का दर्शन होता है। बाइदेउ के कारण आध्यात्मिक वृत्तिवाली निष्ठावान सेविकाओं का एक बहुत बड़ा मंच (Group) तैयार हुआ है जो मिलकर, एक 'टीम' बनकर सेवा-कार्य में रत है।

पदयात्रा के दरम्यान बाबा ने पांडवों के स्वर्गारोहन की कथा का वर्णन किया था। और कथा विस्तार करते हुए शरारतभरी मुस्कुराहट के साथ पूछा था, मान लो ! कल बाबा स्वर्गारोहण के लिए आगे बढ़ेगा, तो बाबा के साथ कौन जायेगा ?" क्षण दो क्षण खामोशी छायी इतने में "बाबा ! मैं जाऊंगी आपके साथ !" मंजु मधुर स्वर में बाइदेउ बोल उठी !

इस बात का जिक्र बाबा ने कितनी ही बार किया होगा।

असम के कार्य को बढ़ावा देने की चर्चा चली थी। बाइदेउ ने कहा "बाबा ! हम में इतनी शक्ति कहाँ ? ...." बाबा ने तुरंत कहा, "आप में शक्ति नहीं हो सकती। लेकिन बाबा के कार्य के लिए भक्ति है। वह भक्ति ही आपसे कार्य करवायेगी।"

१९६५ की बात ! नागाभूमि में 'पीस-मिशन' के कार्य के सिलसिले में जयप्रकाशजी ने हमें कोहिमा बुलाया था। उस समय बाइदेउ के संग रहने का सुअवसर मुझे प्राप्त हुआ था ! बाइदेउ की मा-सी ममता का स्पर्श भूल नहीं सकती। खाने-पीने, पहनने, ओढ़ने में बारीक खयाल बाइदेउ रखती। एक दिन कहा— "तुमने मणिपुर नहीं देखा। वहाँ का भक्तिमय वातावरण देखने लायक है— चलो, तुम्हें इम्फाल दीखा देती हूँ, हम जायेंगे ....।" मैं देखती रह गयी और बाइदेउ ने योजना बना भी ली।

जयप्रकाशजी के साथ शासन के बड़े से बड़े व्यक्तियों से मिलना होता था। गवर्नर, विदेश-मन्त्री, मुख्यमन्त्री, सेना के अधिकारी इत्यादि। सब के साथ बाइदेउ नम्रता से लेकिन दृढ़ता (firmly) से बातें करती

थी। जितनी सहजता से गव्हर्मेंट हाउस के भोजन में शरीक होंगी उतनी ही सहजता से किसी गरीब नंगा व्यक्ति की झोपड़ी में जमीन पर बैठ कर उससे बातें करेंगी। झोपड़ी हो या आलीशान मकान— बाइदेउ की सहजता में फर्क नहीं पड़ता।

बाइदेउ का दुध-मिश्री से बना स्वभाव! वे व्यंग भी करती हैं तो वह तीखा नहीं होता और कभी कभी किसी पर नाराज भी हो तो भी उनकी नाराजी अपनी मिठास नहीं खोती!

ऐसी हमारी आदरणीया बाइदेउ के साथ रहना यानी दुग्ध-धवल चाँदनी की सुधा में सुस्नात होना।

असम की विभूती

—दादा धर्माधिकारी

कामरूप और प्राग्ज्योतिषपुर के बारे मे बचपन से कई तरह की आख्यायिकाए और किंवदंतीया सुनता रहा हू, पुराने लोगों को भारत के, तीर्थस्थानों का तो ज्ञान था, लेकिन हर प्रात के लोगो के मन दूसरे प्रातों के विषय मे कई तरह की भ्रान्त धारणाए थी। वेसे तो जगन्नाथ-पुरी से आगे का पूर्वी भारत कई लोगों के लिए एक रहस्यमय प्रदेश था। आसाम के विषय मे यह धारणा प्रचलित थी कि वहा तंत्रविद्या, मंत्रविद्या, इंद्रजाल और तिलस्म का बहुत प्रचार था। यहा तक कि कुछ लोग ऐसा मानते थे कि वहाँ की कन्याएं चाहे जिस तरुण का रूप बदलकर उसे पशु-पक्षी या वनस्पती मे बदल सकती थी। ये सब धारणाएं मनोरंजक तो थी, लेकिन इनमें से अखिल भारतीय वृत्ति का विकास होना असंभव था। भारत एक है और वह पूण्यभूमि है, इस प्रकार की एक स्वप्निल भावना थी। वास्तविक जीवन मे वह कभी चरितार्थ नही हुई।

अंग्रेजों के अनेके के बाद से भारतवासी एक दुसरे को पहले की अपेक्षा कुछ अधिक जानने लगे। प्राथमिक पाठशालाओं में भी भूगोल पढ़ाया जाने लगा और ब्रह्मपुत्र, शीलंग, गौहाटी, गोवालपारा आदि नामों से परिचय हुआ। हमारी धार्मिक विधियों में जिन नद-नदीयों के नाम आते हैं, उनमें सिंधु नद तो था, लेकिन ब्रह्मपुत्र नद का समावेश

नहीं थां मुगलों के राज में असम तक उनके संदेशवाहक जाते थे और चिट्ठी पत्री भी जाती थीं। परंतु केवल राज-काज की सामान्य लोगों को कोई जानकारी नहीं थी परंतु इन ७०-७५ वर्षों में सारी परिस्थिति बदल गई है। नन्हे नन्हे बच्चे भी। भारत के नक्शे से और भूगोल से. परिचित हैं। यह भगवान की कृपा है।

पूर्वांचल के वारे में एक बात जो सुनी थी, उसमें बहुत कुछ सचाई थी, वह यह थी कि वहां की स्त्री कुछ अधिक सतंत्र है। घर के काम-काज में और बाजार में भी पुरुषों की अपेक्षा कुछ अधिक क्रियाशील हैं। असम के विषय में मेरा अपना यह अनुभव रहा है। वहां इधर कई वर्षों से राष्ट्रीय और सार्वजनिक जीवन में स्त्रीयों की एक सेना ने बहुत सुंदर काम किया है। इस सेना की अधिष्ठात्री शक्ति हैं अमलप्रभा दास। आजकल सभी इन्हें बाइदेउ की उपाधि से पुकारते हैं। बाइदेउ को मैं कई वर्षों से जानता हूं। और जानता ही नहीं, मानता भी हूं।

मैं असम पहलेपहल पूं काकासाहव के साथ हिंदी प्रचार के सिलसिले में दो बार गया। दोनो बार हम बाइदेउ के देवता— एक तरह से असम के ही देवता डाः हरिकृष्ण दास के घर ठहरे थे, बाईदेउ के माताजी श्री हेमप्रभा दास को सार्वजनिक काम में बहुत दिलचस्पी थी। असम के सार्वजनिक जीवन पर दोनों की गहरी छाप था। डाः हरिकृष्ण दास गुवाहाटी के सब से निष्णात और लोकप्रिय डॉक्टर थे। जो कुछ कमाते थे, उसके एक बरे हिस्से का विनियोग सार्वजनिक काम में करते थे मैंने। जब उन्हें देखा, तो उनका व्यक्तित्व और आचार-व्यवहार एक पितृतुल्य बुजुर्ग नागरिक का था। सज्जनता और सदाशयता तो थी ही। एक उदारचरित समझदार नागरिक थे। गुवाहाटी से बाहर एक छोटीसी पहाड़ी पर उनका एक बगीचा था। वहा एक छोटीसी कुटिया भी थी। उसी

स्थान पर अमलप्रभा बाइदेउ का शरणीया आश्रम है। वे कस्तुरबा स्मारक निधि की प्रांतिक प्रतिनिधि शुरु से थी। आज का शरणीया आश्रम, असम के राष्ट्रीय जीवन का 'पॉवर हाऊस' है। सारे पूर्वांचल में भारतीय राष्ट्रीयता का संदेश लेकर शरणीया आश्रम की कन्याएं सुदूर पर्वतो और आरण्यक क्षेत्रो में भी जाकर रचनात्मक कार्य करती हैं। सारे पूर्वांचल में ही उनका यह कार्य फैला हुआ है। मार्गदर्शन अमलप्रभा बाइदेउ का है। बाइदेउ में 'योगः कर्मसु कौशलम्' की विशेषता हैं। वे आदेश देना या हुकम करना भी ऐसी सुंदरता से करती हैं कि उनकी सहयोगी महिलाओं का उतका भान भी नहीं होता। इतनी अद्भूत विनयशीलता है।

आधुनिक असम दो महान वैष्णव संतों की देने है। शंकरदेव और माधवदेव ने असम के सभी धर्मावलंबीयों को एक अभिनव भागवद्धर्म सिखाया। असम में अछूत कोई नहीं है। और मुसलमान भी शंकरदेव और माधवदेव के अनुयायीओं में रहे हैं। हिन्दु-मुसलमानों में ऐसा सौहार्द भारत और किसी प्रांत में नही है। हिन्दु-मुसलमान दोनों हिलमिल कर रहे हैं और उनमें एक अनोखी पारस्परिकता है। असम में जो विद्यार्थीओं का प्रांतव्यापी आंदोलन हो रहा है, उस वर्त्तमान आंदोलन को भी इस पारस्परिकता का सौरभ सुरभित करता है। बाइदेउ की सेना असम की इस मूलभूत परस्परता, सौहार्द और शांति-प्रियता को अक्षुण्ण रखने में क्रियाशील है। असम के सार्वजनिक जीवन में वहां के सर्वोदयी कार्यकर्त्ता बाइदेउ के मार्गदर्शन में अपना बुनियादी काम प्रतिकूल परिस्थिति में भी कर रहे हैं। असम की जनता के लिए असीम प्रेम और आत्मियता होते हुए भी एक स्नेहमय तटस्थता की भूमिका भी बाइदेउ की सेना ने निभायी है।

गांधी और विनोबा के युग में स्त्री के लिए पराक्रम का एक

अभूतपूर्व मुहूरत प्राप्त हुआ। बाइदेउ और उनकी सहयोगी महिलाओं ने उसका पूरा पूरा लाभ उठाया। संयोग से असम में पूंजिपति, मजदुर और खेतीहर अन्यप्रांतीय ही अधिक हैं। सरकारी नौकरीयों में भी शुरु शुरु में बंगाली बाबुओं का वर्चस्व रहा। असम की अस्मिता जब जागृत होने लगी तो यह परिस्थिति वहां के प्रबुद्ध लोगों को खटकने लगी। कुछ विशेष अखरनेवाली बात तो यह है कि पाकिस्तान के निर्माण के बाद वहां बंगलादेश से लोगों के झुंड के झुंड लगातार असम की भूमि में अतिक्रमण करते रहे हैं। इन में कुछ शरणार्थी है, कुछ घुसखोर है और कुछ शरणार्थीयों के भेष में छद्मी घुसखोर भी है। इससे असम के जीवन का शांत सलिल काफी प्रक्षुब्ध हो गया है, और गंदला भी हो गया है, इसमें सद्भाव का शुद्धिकारक रसायन सींचने का प्रयास बाइदेउ की सेना कर रही हैं। परंतु उनके साधन और शक्ति मुर्यादित ही हैं।' असम में जब मारवारी व्यापारी यों के विरोध में असम की तरुणाई ने एक तूफान खड़ा कर दिया, तब बाइदेउ की सेना ने मारवारी स्त्रियों को साथ लेकर एक शालीन शोभायात्रा का आयोजन किया, जिससे वह खवंडर शांत हो गया।

प्रागऐतिहासिक काल से अब तक स्त्री की भूमिका मानवीय नही रही है। पुरुष ने या तो उसे देवता माना है, अनमोल निधि माना है, या चरणों की दासी माना है। पुरुष के मन में उसके लिए श्रद्धा, करुणा और तुच्छता की संमिश्र भावनाए रही है। उसने स्त्री को और सब कुछ माना, लेकिन बराबरी का मानव कभी नही माना। वास्तविकता तो यह है, कि स्त्री और पुरुष दोनों अपने में अपूर्ण हैं, आधे-अधूरे हैं। दोनों के संयोग से एक संवादी मानवीय पूर्णांक बनता है, अर्धनातश्वर भी पूर्ण नहीं है, अर्धनरेश्वर भी पूर्ण नहीं है। आज मानवता को आकांक्षा है संपूर्ण नारीनरेश्वर की। उसके लिए

मानवता उत्कंठित है। अबतक स्त्रीत्ववादी पुरुष-निरपेक्ष आंदोलन आवश्यक और वांच्छनीय भी रहा हो, परंतु अब न पौरुषवादी आंदोलन स्त्रीनिरपेक्ष हो सकता है और न स्त्री-सत्त्ववादी पुरुषनिरपेक्ष आंदोलन सार्थक हो सकता है। दोनों का भूमिका मिथ्या है, भ्रान्त है। वास्तविकता तो यह है कि स्त्री-पुरुष दोनो का जन्म ही एक दुसरे के बिना नहीं हो सकता। माता के गुण जिस पुण में आते हैं, वह बड़भागी माना जाता है और पिता के गुण जिस कन्या में आते हैं उस कन्या को भी सुलक्षणा मानते हैं। एक दुसरे के गुणों से संपन्न यह नवीन मानवीय विभूति आज की आकांक्षा है। आवश्यकता इस बात की है कि स्त्री की पुरुषनिर्भरता कम हो और तुल्य भूमिका पर से वह उसकी स्नेहशील सहयोगिनी बने। आनेवाला युग फ्री सेक्स का नही हैं। फ्री सेक्स, अर्थात उन्मुक्त कामसंबंध में स्त्री की भूमिका हमेशा गौण रहेगी। भावी युग कामप्रधान नही, प्रेमप्रधान मानवता का युग होगा। स्त्री-पुरुष दोनों के कामनिरपेक्ष संयोग से जो संवादी मानव बनेगा, वही दिव्य मानवता के भावी युग का पुन्याहवाचन करेगा। मैं चाहता हू कि इस युग की एक उपलब्धी के रुप में असम की महिला-सेना उस दिशा मैं अग्रसर हो सके।

बाईदेउ ने शंकरदेव, माधवदेव, रवीन्द्रनाथ और गांधी-विनोबा की विरासत को बड़ी सावधानी से सम्हाला है। उनके व्यक्तित्व में वे सारी विरासतें एकरस होकर समृद्ध हुई है। बाइदेउ के व्यक्तित्व में ललितकला का संवादित्व है, नारी जाति का सौंदर्य मार्दव, कोमलता और सहृदयता है। वे प्राचीन स्त्रियों में कुछ महान राणियां, साध्विया और सेनानी भी हुई, परंतु गाधीयुग में हमारे सार्वजनिक जीवन में एक आधुनिक स्त्री का आविर्भाव हुआ है। उस स्त्री में स्त्रीत्व की शालीनता के साथ साथ अप्रतिहत पराक्रमशीलता

है, सज्जनता से परिपूर्ण वीरता है, क्रियाशील भावरूप और जीवन्त शांतिप्रियता है तथा एक विलोभनीय सौम्यता है। इन गुणों का कुछ आभास हमें बाइदेउ के व्यक्तित्व में मिलता है। असम में वे सर्वाधिक लोकप्रिय व्यक्ति हैं यह कहने में कोई अत्युक्ति नहीं होगी। कम से कम अजातशत्रु तो हैं ही। असम में मैंने अधिक नहीं तो चार-पांच मुख्य मंत्रीयों का शासनकाल मैं देख चुका हूं। सत्ताधारी पक्ष और प्रतिपक्ष दोनों में बाइदेउ के लिए समान आदर रहा है। और किसी व्यक्ति के लिए यह शायद ही कहा जा सके। बाइदेउ के व्यक्तित्व में एक कमी अवश्य रह गयी है— अगर उसे कमी कहा जाये तो वे किसी पर शासन नहीं कर सकतीं, किसी पर हुकुमत करना और दुसरे के आधिपत्य में रहना असल में एक ही सिक्के के दो पहलु हैं। इसलिए इस त्रुटि के कारण बाइदेउ का व्यक्तित्व और भी आकर्शक प्रतीत होता हैं।

अब वे पचहत्तर वर्ष की हो रही हैं। उनके सौम्य और विलोभनीय व्यक्तित्व की रेखाएं कुछ और भी कोमल हो गयी हैं। परिपक्कता के कारण उस व्यक्तित्व में कुछ अधिक माधुरी आयी है। लेकिन शारीरिक शक्ति क्षीण होने लगी है। दिल की बीमारी के कारण उनकी क्रियाशीलता कुंठित हो रही है। ईश्वर से प्रार्थना है, कि उनका शेष निवृत्त जीवन भी निरामय और सुख का हो।

अमलप्रभा बाइदेउ : विश्वमाता

— चन्द्रप्रभा

ब्रह्मविद्या मंदिर की स्थापना होकर कुछ वर्ष हुए थे। परम पूज्य श्री विनोबा बाबा की पदयात्रा असम में चल रही थी। एक दिन मन में विचार आया कि पुज्य बाबा से मिलूं। विचार इच्छा के रूप में परिणत हुआ और वह दिन व दिन तीव्र होती चली। ठीक से भाषा भी नहीं आती— इतनी लम्बी यात्रा अकेली कर सकूंगी ? यह चिन्ता मुझे तो थी ही—लेकिन सभी आश्रमवासियों को भी थी। यह स्वाभाविक तो था। आखिर असम के लिए निकल ही पड़ी। बाइदेउ के व्यक्तित्व के बारे में कुछ भी नहीं जानती थी। पहुंची शरणीया आश्रम। प्रथम बार बाइदेउ के दर्शन हुए। सादा-सरल, पवित्र निर्मल तपस्विनी ! पूज्य बाबा की यात्रा में तीन महीने रहने का सौभाग्य प्राप्त हुआ। उस अवधि में बाइदेउ का खूब प्रेम पाया। उनका मातृत्व-वात्सल्य असम तक सीमित नहीं रहा। वह था असीम—विश्वव्यापी। उनके साथ निकट संबंध आया।

कलकत्ते में गो-हत्या बंदी सत्याग्रह चल रहा था। पूं बाइदेउ ने अपना अमूल्य समय — तीन महीने वहां दिया। जब हम जेल में थे, तब बाइदेउ हमसे मिलने आती थी। उनके दर्शनों से हम सभी को बहुत आनन्द होता था। वे एकबार ब्रह्मविद्या मन्दिर में पधारीं थीं। उस समय मैत्री और कन्नड़ विश्व-नागरी पत्रिकाओं का मुद्रक प्रकाशक कौन बनेगा ? इस पर चर्चा चली थी। तो बाइदेउ ने कहा— "तुम क्यों नहीं बनती ?" मैंने संकोच और डर के मारे कहा— "बाइदेउ, यह काम

मेरी शक्ति के बाहर का है।" लेकिन बाइदेउ डटी रही बोली— "तुम ही बन जाओ! मेरे आशीर्वाद हैं।" पूज्य बाबा ने भी मेरा ही नाम सुझाया था। इसप्रकार दोनों के आशीर्वादो के बल पर मैं पत्रिकाओं की मुद्रक-प्रकाशक बन गयी। असमर्थ को समर्थ बना देने की कला पू बाइदेउ में है। छोटे-छोटे कार्यकर्त्ता भाई-बहनों पर उनकी अपार, अखंड प्रेमवर्षा चालू ही रहती है। माता तो महान होती ही है।

एकबार उनसे बातें चलती थी। बाइदेउ ने सहज भाव से कहा— मैं तुम्हारी मां हू। "इन महान विश्वमाता" के सान्निध्य में रहने का, उनके विचार समझने का तथा उनके आचरणों से उदात्त प्रेरणा पाने का महान सौभाग्य मुझे मिलता रहा— आगे भी मिलता रहेगा। ऐसी माता को सहस्र-सहस्र नमस्कार। उनके आयुरारोग्य के लिये प्रभु से प्रार्थना करती हूं।

শৰণীয়া পাহাৰত অমলপ্ৰভা বাইদেউৰ
পিতৃদেৱ ডাঃ হৰিকৃষ্ণ দাস ।

অমলপ্ৰভা বাইদেউৰ মাতৃদেৱী, হেমপ্ৰভা দাস

শৰণীয়া আশ্ৰমত অমলপ্ৰভা বাইদেউ আৰু লেখকৰ বায়েক
ডাঃ তিলোত্তমা ৰায়চৌধুৰী বাইদেউ।

মহাত্মা গান্ধীৰ স্মৃতি যুগমীয়া কৰি ৰখা শৰণীয়া
আশ্ৰমৰ “গান্ধীঘৰ”।

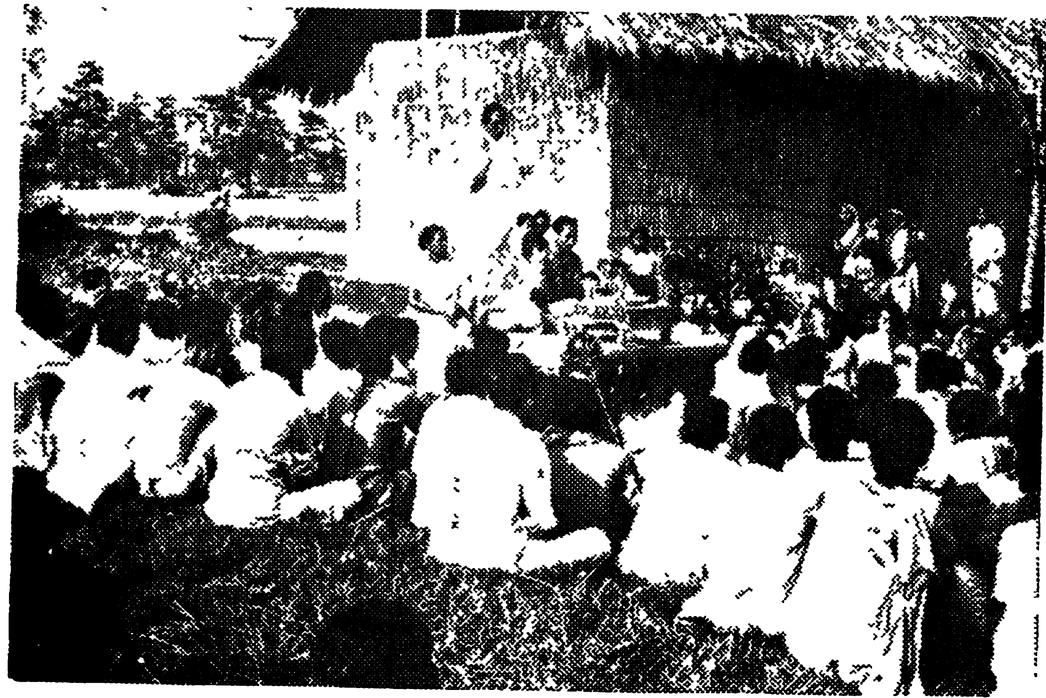
জাতিৰ পিতা মহাত্মা গান্ধী শৰণীয়াৰ
প্ৰাতঃভ্ৰমণত (১৯৪৬ চন)

পূজ্য ৱিনোবাজীৰ অসম-যাত্ৰাৰ কালত, তেওঁখেতৰ লগত অমলপ্ৰভা বাইদেউ।

তামুলপুৰ আঞ্চলিক গ্ৰামদান সংঘৰ নৱম বাৰ্ষিক উৎসৱৰ (১১-১১-৭১)
মুকলি সভাত, অমলপ্ৰভা বাইদেউ ।

কুমাৰীকাটা অঞ্চলৰ (কামৰূপ জিলা) গ্ৰামদানী গাঁৱৰ সভাত অমলপ্ৰভা বাইদেউ

প্ৰাদেশিক স্ত্ৰী-শক্তি জাগৰণ সমিতিৰ বাৰ্ষিক অধিৱেশনৰ সভাস্থলীত অমলপ্ৰভ বাইদেউৰ সৈতে ইন্দিৰা মিৰি বাইদেউ আৰু পুষ্পলতা বাইদেউ।

বিশ্ব মহিলা সন্মিলনৰ (ব্ৰহ্মবিদ্যা মন্দিৰ) সভাস্থলীলৈ যোৱাৰ আগমুহূৰ্ত্তত ৱিনোবাজীৰ লগত বাইদেউ।

শৰণীয়া আশ্ৰমত অসম গান্ধীস্মাৰক নিধিৰ
ছাত্ৰ শিবিৰত অমলপ্ৰভা দাস।

গুৱাহাটীৰ ৰাষ্ট্ৰভাষা প্ৰচাৰ সমিতিত অনুষ্ঠিত
নটাই মণ্ডল, অমলপ্ৰভা দাস।

শ্ৰী পুষ্পলতা দাসৰ সৈতে অমলপ্ৰভা দাস।

ৰাজ্যপাল ভীষ্ম নাৰায়ণ সিংৰ লগত
অমলপ্ৰভা দাস।